Otto Schneid
Papers

Tsiyure... Dura-Europos
(The Dura-Europos drawings)

/ 30:1

1 of 11

Digitized by the Internet Archive
in 2014

https://archive.org/details/ottoschneid30_1_6

C. Watzinger: Die Welt als Geschichte. 1936, II, p. 397 f.

E. L. Sukenik: Ancient Synagogues in Palestine and Greece. London 1934. p. 82

" Journal of the Palestine Oriental Soc. 18, 1938, p. 1

J. Hempel: Zft. f. Alttest. Wissft. 51, 1933, p. 284

H. Lietzmann: Zft. f. Neutest. Wissft. 32, 1933, p. 94

Dtsch. Allg. Ztg. 3. IX. 1933

Hans Lietzmann – F. Gerke: Röm. Quartalschrift 42, 1934, p. 124

J. B. Frey: Biblica 15, 1934, p. 292

J. C. Sloane: Jew. Quarterly Rev. 25, 1934/35, 5–6 ② ②

Z. Ameisenowa: Monatsschft. f. d. Gesch. u. Wissft. d. Judentums 79, 1935, p. 409 ③

~~Gitta Wodtke~~:

Gitta Wodtke: Zft. f. Neutst. Wssft. 34 f., 1935, p. 51 ①

~~J. Ehrenstein: Über die Fresken von D. E. Wien 1937~~ E. R. Goodenough: Journ. of Bible and Relig. 5, 1937, p. 11

R. Monterde: Melanges de l'Université de ~~B~~ St. Joseph 21, 1937–38, p. 224

M. Aubert: Gaz. de Beaux Arts 1938, ~~[illegible]~~ juillet–août 1938, p. 1

R. de Vaux: Rv. Biblique 47, 1938, p. 384

רשימת עיקרי הספרות.

~~בדורא אירופוס קבלה, בלי הבנ״ן ובלי מחקרים מונוגראפיים על יתר המציאות.~~

(ב״א. קבלה והבנ״ן וציורין, בלי ספרות מחקר מונוגראפית על יתר המציאות.)

Franz Cumont: Fouilles de Doura Europos (1922/23). Ouvrage publié avec le concours de l'Académie des Inscriptions. Paris 1926

The Excavation at Dura Europos. Conducted by ~~the~~ Yale University and the French Academy of Inscriptions and Letters. Preliminary Reports 1928–1935. Edited by P.V.C. Baur, A.R. Bellinger, C. Hopkins, (C.H. Kraeling) M.I. Rostovtzeff, C.B. Welles. New Haven, London, Oxford, Leipzig, Prague 1929–1939

(על הבנ״ן: נדק על ~~[illegible]~~ הגירות = לינקים 1932/33, ע״מ 1936, pp. 309–396)

M. Rostovtzeff: Dura Europos and its Art. Oxford 1938

(על הבנ״ן: pp. 100–129, 149–151)

" : Yale Classical Studies V., 1935, pp. 157–304 ③←

" : Osservatore Romano 6. XII. 1933 ①←

" : Röm. Quartalschrift IV, 1934, p. 208 ②←

Comte du Mesnil du Buisson: Les ~~[illegible]~~ peintures de la Synagogue de Doura Europos. Pontif. Ist. Bibl., Roma 1939

" Comptes rendus de l'Acad. des Inscr. et Belles Lettres. 1933, p. 207 (מקום מי״ן את Gabriel Millet!)

1934, p. 183

1935, p. 280

1936, p. 148

" L'Illustration 29. VII. 1933

" Revue Archéologique. 1934, p. 72

" Revue Biblique 43, 1934, p. 105, p. 546

45, 1936, p. 72

" Gazette de Beaux Arts, 1935, p. 193

1936, p. 83, p. 91, p. 305

1937, p. 83

" Biblica. 18, 1937, p. 153, p. 167

" Rev. de l. Hist. des Relig. 111, 1935, p. 110

" Bull. de la Soc. Nat. des Antiquaires de France 1936, p. 149

C. Hopkins – du Mesnil du Buisson: Comptes rendus de l'Ac. 1933, p. 243

C. Hopkins: Illustr. London News 29. VII. 1933

G. Millet: Compt. rd. de l'Ac. 1933, p. 237

השלשרת II

(גרמים או גופים פלאסטיים הרוח האחרת, מסורת הארצית הביא שם, אפוא, לידי מסקנות בהתחקרות אחרות. מ"י הקו המונע נוטה שם על גבי דמויות קטנות גופניות מלאה.)

דקיקרות בשטח הקו של [illegible] תמונה אסייתית. [illegible] והלא כבר בהתחלות תרבות יוון, הדקיפות השפעות המזרח הנמרצות נ"כ, הלניזו פסלים רקים לוחות עד וקפלי בגדיהם היו מערכת תנופות דקורטיביות בפני עצמה. המהלך המתרקם בתוך הבינלאמה, אפוא, משנה [illegible] הקדום ההוא.

בראוונא, שהיתה בימי הנסיכה הקדומה השער הראשי לכניסת סגנוני המזרח לאיטליה, רבו דוגמאות הרים טובה. בבית הקבר של Galla Placidia (מהמאה החמישית) נראה תמונת פסיפס של הרועה עדרו וסלעי הנוף חתוכים כשיניים. ובכנסיה ויטאלה הקדוש נבנים ציורי פסיפס גדולים, המכסים קירות שלמים, ממדרגות סלעים [illegible].

~~ניכר לבסוף את הבנת המוזיאון דסרויבו, כה"י המפורסם, [illegible] יהודי ספרדי מהמאה הי"ג. [illegible] מתגוללות עליו אברהם עם יצחק על הר המוריה והעקדה. [illegible] דמויות ההרים [illegible] [illegible] אין בין [illegible] והיה המזרח בנוצרי [illegible], אבל מזרחית [illegible] יהודית [illegible] במעשה הבדוי.~~

אולי יש יסוד לשער אינו השפעה טכנית, מצד החיתוך באלכסון למשל. אבל מקור מגוון אין לה קובע, כי אין לה שום להסביר אמנות של מזרחי כלה. אולם

[illegible] להרים הרחוקים מהטבע נבניה מדמות סוקן וכו', לאמר שיולבו שלוות, שינינם לא ראו הרים, ציירו אותם רק לפי דוגמאות מסורות ומכאן סטימטורותם.

כן שוררת בתאורי דמויות גדלות וקדשים [illegible] הנטיה לסגנון לשם הרמתם מעל העולם הזה.

המחטש של המלה. כי אז לא היו מצויים מוטיבים נבלתי מובנים, כגון תבנית [illegible] בהמ"ג בתמונתנו מס' 1 או זוג האריות בתמונה שמעליה.

כן שייך לסוג זה החסר במספר קני ישי [30].

בשאלות [illegible] היוצרים [illegible] נבוכה גם השאלה של אי-התאמות בין ציורינו ובין המקרא. רוב הסתירות מתרגלות בתמונה מס' 12. הלא דווקא נואה זה מניח ידיה את התנ"ך ואת המגלה [illegible] נגלה לנו בפחות חוסר דיוק מגמיה. אך מקום הכרובים של [illegible] במאצן למשל [illegible] אולי מעקודות ראות דקורטיביות, תוצאת המנורה ושאר חפצי הקדש תוצה לאהל מועד מוצבת כנראה ע"י הצורך לפרוותם, אשר למספר קני אהרון המוזר, חשבונו כבר של האפשרות של בינות דמות אחת, רק שיטה הקרבה הבקר אין לה בצדקה ואין לה פרוש כ"א בקבלת דוגמה מע"ב תוך [illegible] כן שייך אולי לסוג זה החסר במספר קני ישי. מנ"ג, שהצייר ועוזריו לא היו כולם תלמידי חכמים והלימודים בבתיהם בין בימים ההם למונפולין בידי מעמד מלומדים. ואף האחראים מאנים היבנ"ן לא נכנסו בסודי הקורה ולא הקפידו בגזרות בפרטים.

לבאמונתו אין הציורים מאפשרים לנו להוציא מזה מסקנות נוספות ע"ב ראות [illegible] וצמצום הגלות! [illegible]

הפריז עלם המרכז הזה מתקבר למשל [illegible] גופו התודה הבולטת בתוך שלוש פטיפוס שלבי דמות משה הנינדרים [11, 19, 5].

ר"ל הראשון לא רק בין [illegible] [illegible], כ"א הראשון בעל.

למומר יהודי נמכר כשנכנה לשאלות ההופתמות.

חלון נבואי ובעל דבר מה שאחר הטבע.

מה נועצם מסקנה המבחינה (זו) הספרות המקצועית הקודמת! הלא את מקורות הציורות הנוצרית בעל והאילוסטרטיבית בפרט חיפשו לפני גילוי דורא כבר אור ואחר רק מוצאה מישאל, מקור הנוצרות, לא הובא בחשבון. כי כל החוקרים, ואפילו המפורסמים ביותר, הניחו שציורות יהודית לא היתה ולא נבראה — או ביתר דיוק, שהופיעה רק בזמנים מאוחרים כתלמידת הציורות האירופית. גם השובבה הידועה, שאמנות ישראל באמורה קבלה כה הרבה מאת ספיקתה הנוצרית, [illegible] [illegible] מאור אחר, [illegible]

השלמות V

הפילוג ברצועות אפקיות מבטא חלק של האופקיות באמנים הקדמה היסודית והיא מורכבת (או יותר דיוק, שתי פרופורציות מצטלבות כאן.) משתיים: האחת היא הקדמה (השונה) של הקדמה בזמן והבליטו בתוך הציורים, הקדמה, כלומר לאורך אשר מהלך המאורעות הבאים זה אחרי זה. והאחת היא הקדמה של הקדמה בחלל, השאלה כיצד להביע בתוך השטח את שלש הדימנסיות. הראשונה אשר באלות, שנפתרה פתרון מחלט רק במצאת הראינוע; בשלב ההתפתחות (שהושג הנה) בציורינו, נפתרה בפתרון יחסי, היינו באמצעי הנאיבי המתמיד כ"כ באמנות האנושות והמאוחר בכל ימי-הביניים, ע"מ לחזור על אישים אצל מיכאל אנג'לו, כלומר הישנות גבורי הסיפור המצויר בתוך חלל תמונה אחת. בני דורות (הימים ההם) עיניהם היו בלי ספק מאורגנות אחרת, חזרה זו היתה להם מובנת היטב ולא הפריעה להם כלל. רק בני משה בציור היציאה או בני ישראל או הנבלות (או האמנים בדרכם) מרים וינבבה (הופעתן) ולא הפריעו, כשם שאנו שאותו השחקן מופיע על הבמה פעמים מספר. אז נשמח, כי אף הציירות המפותחת ביותר לא הגיעה לידי פתרונות חדשים לגמרי. היא למדה רק להימנע מהקשיים ולהסתפק במחלות פתוח ספוריים או בלתי-ספוריים ולרכז בתמונה הופעות עומדות או עניות ברגע. ועוד במאתנו חידש הפוטוריזם, שמאו היותר נכון יהיה אולי סימולטניזם, את השיטה הפרימיטיבית של חזרת הדמויות והנקודות (הנייחות) באותו חלל תמונה. — להגבלת הדמויות ושימות מתאימים גם האלמנטים של (הקובויזם) יותר מפעם אחד.

מיזה דומה של זוג בעלי חיים נמצאת רק בתמונה חצי-הפיגורלית של המזרח הרחוק הצפוני, למשל על כלי הברונזה (איזה נגד למוטיבים דומים מארם-נהריים העתיקה אינו מהנמנעות.) הסיניים הקדומים, ובהשפעתן מוטיבים כאלה מתרבים בדרך (כנראה) אסיה התיכונית. דוגמה אופיינית נראית בלוח תבליט סלג'וקי על הבית בנבוע הערבי בקהיר. שני מפלצות בעלי כנפים פנויות זאת אל זאת, ונקודותיהם הארוכים מסובכים זה בזה. ומיזת אריותנו איננה נגזרת כפי הנראה מהטיפוס האחרון הזה, שאינו אלא בנזדווגות מסוגננת, כ"א מהטיפוס הראשון — ושיגרו חסר.

(הצעידה מהמעובה הקודמת בצעדות (אולי) קים מיטות.) באותה הסינתזה הדקורטיבית מצוירים הדברים במגילות קו-קאי-טשי (Brit. Mus.) מאותה המאה. מסלעים, נקפים ותשוויות מאופקות, המהוות מין מדרגות, ונמות הגבעות הרחוקות מהטבע האלה, קניגוד לחיים העשירים שאר האופקיות.

(מצבה נוצרית) מלכירה את הערכה לאשר את באורה. הדיפטיכון של קונסטנטין (Louvre) (באות ושליה) (בתבליט) מופיע למעלה בתוך עיגול ידו ולימינו קטע השמש (עם שבע קרניים), לשמאלו ירח וכוכב (בעל שש קרניים). הסביבה מסומנת גם כאן כנוף שמימי והמסגרת העגולה (מטוימה) ביחסה לאור הקומפוזיציה את הוראה זו. —

כי טקישוט בנינים מרחוק בא (במקום) בארם-נהריים העתיקה מצלות החמר לבנים, בעין מלאכת (ניסוי) לצרכי וצופי לשם שמירתו מהגשמים ומיתר כוחות הטבע ההורסים ולשם חיזוקו לצרכי ביצור. עם נסוי החומות העצומות בלבנים מלובנות ומזוגגות הובלטו קווים ונקודות מטמים מגולה בעיקר טכניים וא"כ בעיקר אסתטיים. מבאר כזה שימש ביחוד בהתחלות בעלי הוראות מגיות וקוסמיות. (אורנמנטיים) כנכה בערך התהווה (אולי) מתוך הנחות טכניות-גיאוגרפיות האמנית הארכיטקטונית של מגיני הבית כצבוו נגוא הפנים, הנוצר לשם ההסתכלות. האבנים המצוירות של מצרים לא ברחו על נסוי (ויפוי) מטמים טכניים ראשוניים ובוודאי הוא, שדוגמאותיה הועברו על חוך הקטים/ מטכניקות אחרות, למשל מהקרמיקה, והמצבה (צבעי-) (עקומצבת) מניסוי קמי ארם-נהריים.)

בין שמערכת הקווים והתנופות הקבועות אופקית, אם על פני גראניט בעלי שלש דימנסיות, באלוא מובן האלה, ובין שמשחק הקו מאוזל בתוך תשוויות, ניכרת בו עצמאות מרחיקה לכת, העוברת בכל אופן על גבולות של הכרח מעשי. גם השטח מצבו היה שם מאז לעיקרון מכריע, כפי שהראינו על הברונזה הקדומים. השטחיהם הם זוג הפרינציפים שאמנו נולדה הצורה. (כדאי לשים לב גם להבחנה הפנימית הנ"ל. כי בקאנזארא לאש, שחרבותה קולת ותכן בודהיסטי וסגנון הלניסטי, פרחה מהמאה האחרונה לפסה"נ ועד השלישית אח"ס, נפגשה הגולה היוונית עם החוש הדרומי לדימנסיה השלישית,

השלמות III

ק׳ אם להן דאמת המוטיב, אז השוני בהבנסתו גם הניגוד בין בית שאול ובין בית דוד ודוגמה להבלטת מידות דוד וביתו ניכרת גם כאן. מציאותה בציורים אחרים מסייעת לזהוי זה של הקטע דנן. הואיל והציורים הבאים נעברים, לא יביא לנו גם סדרם של דרור נוסף.

דין. יתר הדמויות בולט טיפוס המלך הנכרי (לבוש בבגדי מלכות (פרס) [אצילי]), כמו פרעה ואחשורוש ובנראה גם חיאל [25] וסימניהם החיצוניים ניתנו גם לדמות המרכזית בתמונתנו מס׳ 6, הפרט הלה מוסיף על קשיי הבנתה. היחס בין דמויות פרעה ואחשורוש הוא היחס של העתק במעט נאמן או של הערכת דוגמה מאוחרת וגם הדמות [הפרובלמטית] שבמס׳ 6 איננה מרוחקת מהם בהרבה.

כמו כן דמות דמויות [illegible] יעקב החולם [3] ואליהו המחיה את הילד [27] בזיון נמרד לזאת לזאת, כדרך הדוגמאות [מורכב הופעה המתמצה של היינות אותה הדמות בתוך תמונה אחת.] שנאבות ממלאי מונח, בראשם כלה מלאות להן הדמויות של האשה הזקנה והאשה הצעירה, [למשל] בת המלך וקנות לוויתה במס׳ 29 והאלמנה שבמחזור אליהו. שם מפגשות אותנו גם הקבוצה המפורסמת של האם [עם] הילד, האם המאוהדת והילד בזרועותיה.

אמנם מופיעה הקבוצה מזה ל״ב בציורי המערב הנוצרית, למשל קטע ומדה רומית, [אבל מצד מקום יש לקטע זה [illegible] חלק] [illegible] התולדות הטיפוס.

הופעת היד מהשמים הסיפרנו כבר פעמים אחדות. היא מצויה במס׳ 1 (פעם), 4 (פעמיים), 5 (פעם), 20 (ה׳ פעמים), 27 (פעם). מציאותה גופא מהווה קצבה שיא שלטון הפיגורליות [ומגרעת] והגלית החטא דבדור השני, אע״פ שהיא נשמת של קטעי [הגורה] שונים, [שבדבר] במדברים נודע שלשון בני אדם. רק פרט אחד [שינוי] להגביל ולהבחין את הנשאיות שבמוטיב הלה. היד אינה נמצאת עד שולי התמונה ע״מ. להחזק גם ע״י המסגרת (12), כ״א בתוך שטח התמונה ניתנת יד נפרדת ומופרת בקונטור שלה. הפרדה זו מטעמה לומר [כדי חשובה היא, כי] שאין היד מהווה חלק נראה [איננה] של גוף המצוי מחוץ למסגרת התמונה; הבוונה אל דבר לחוד, אל דבר שלפני לבאורה נמצא יוצא מהטל אחד, [שסמליותו אינה מוטלת בספק] היינו היד המופיעה מעל קבוצת העזרה במס׳ 20, [illegible] ובמזומני [illegible] מצב הציור הוא האולם במראה [המתבה] (45).

~~של המוטיבים הללו נוסף [illegible]~~

נוסף לזה [נוסף לדבר] את חשיבות האחרון (3) מהגורמים הנ״ל. כבר במקרא [מהבקאות נודע] בתבה „אלקים" המדות הבלתי של בורא העולם, דהוב [שבספרויה] מביע את המדות המתמדות, את [מהות] אלקי אברהם, אלקי יצחק ואלקי יעקב, את [תוכן] נותן התורה [(הבחנה זו הבהירה למלוטין רק אצל יהודה הלוי.)] וגואל ישראל. החוגים הקרובים כחוג אוזל לפילוסופיה היונית ולנוונים המתמוטבים קיבלו במובן את nomen appellativum [בסגמיונו] (הה׳ nomen proprium) בנחו המסוים והמחייב. מנקודת ראות זו יוצאת ממחלוקתו קריאה עצומה לעבודת ה׳ שהוא [דבון] העולם ומלואו, [illegible] נלחון אליו של נביאי הבעל, „ה׳ הוא האלקים" [ושיש בה כוונת אוהב הנושם אוטולוגיה,] [ומ] מסגמטסק בם הציורים. בלשונם הם הנם חוזרים על דברי האלינו: „ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלקים עמדי, אני אמית ואחיה, מחצתי ואני ארפא, ואין מידי מציל. כי אשא אל שמים ידי ואמרתי חי אנכי לעולם."

~~מלבד בקו הבלתי של במנמה~~

~~הציור באמין דיוגר מהקבוצה הלויה~~ [illegible] ΙΚΟΣΑΣ

~~הציורים הראשונים~~

בתוך house of the large atrium או house of the Cistern (פ.ר. IV, VI, 4) [וזוג] הדגים שבבה״נ (פ.ר. VI, XLVI, 3) חוזר בבית הנ״ל בזיון נמרד ורק [עמידתם של] הדגים הפוכה.

יוגבן, אע״פ שאפשר לחשוב את הדוגמאות [האלה] גם להנדסיות גרידא. מאידך אין להעלים עין מהשמש בסמל הבורא גם בתוך אמנת ביהוד המפורשת, כמה שנאמר בתהלים פ״ד, יב: „כי שמש ומגן ה׳ אלקים."

השלמות IV

ב. אוטרכטי תהלים הנקרא בשם העיר Utrecht קרוב לוודאי מפורסם זה, בנתון למעשה אסכולת המשר Hautvillers · Reims שבעיר מיוחס
דוגמאות סוריות. הדגל האמין ביותר מהקבוצה השניה הוא מצוירי כתב-יד של Κοσμᾶς ὁ Ἰνδικοπλεύστης (נוסע אקבר) ביזנטי
(מהמאה השמינית) של ספר גיאוגרפי זה ("תורת המקומות נוצרית") אבל העתק המאה התשיעית של הספריה הוותיקנית (Cod. vat. gr. 699) נמצא לנאמן (53)

בשטוטגרטי ניתן כאן האור צמיוני של החלום ומלואו ובמרכז הר, הנוצר לפי הטקס ב׳. דגל נכיר בו את הר העולם
של הקוסמוגרפיה הבודית. המציאות מלמד לא הבודלים בלבד, אלא גם את הגאינים וכמעט גם אור צבעת הודו, והבודלים
את כל כיווני ונסיונו הביא את האמנה במציאות ההר הלה לכל ארצות הבצע. בסין למשל אין לנו כל אופן
הוכחות להופעתו (לפני ימי הכנסת הבודלים) במנזרי טלי-חרס מהמאה הראשונה או השניה, הנוצרים בסגנון קרוב לריאליזם כנוף הררי,
מצוי המוטיב של ההר שבמרכז כל העולמות (ובגבליטי) האחורים של ראי דרונלה מראשית ימי הביניים הנני חוזר כחצי כבוד.
נילנר, כי Kosmas קוסמס, שחיה בשנותיו האחרונות באחד ממנזרי חצי האי סיני,
(נסע לפי המשוער בהודו והגיע עד ציילון.) נוסף לפיה צמות הרים לו גריצא מצויה גם ביצירות כמות ומאוחרות אחרות, כגון בספר תהלים של
Queen Melisenda (בת Baldwin אשת Fulk, "מלכי ירושלים") לדוגמא ראשית המאה הי״ב (Brit. Mus., Egerton 1139). —

* עם ראשי פני האישים מורלטות · אחבות מצמיותיהם גם ד״י גדלם. באמצעי הפרימיטיבי, נהיה השולט באמנות
ארץ-נהרים ומצרים העתיקה, נתקלים אנחנו ביחוד בציור יציאת מצרים ובדמות של, המוגדלת ביחס לנלוים בעת דבינך
כדוגמת הארקדיות הבין. (כך עולה גם מאנשי של ארכאמויות דמס׳ 30.) אפלדיות של הדרגה הגדלה כאמצעי להבעת מהלך ההתרחשות בנפשית כבר בעבודה לרגל
חלון יחלק את צמותו בשיה מלמעל. לפרקים במס׳ 13, אפלת לחשוב את ההבדל הגדל בהקטנה פרספקטיבית, אולם אין דינו
(אדרבה, הצדרה מקריב לצעים, כמו במס׳ 16 וביחוד 17.) הוכחות לכך. החוץ הטלי הוא בטוי גדולה המוגדל, אע״פ שאין גם בעיקרון הלה עיקרויות. ומאידך, קטנות
חיאל בתמונה מס׳ 25 עשויה להפגינו. אמנם מסתברת צמותו רק מובאת בחוד הקטן שאחת למצבת הבעל; אולם נאמנות
במצומצם לבדו לא תסביר הקטנות המשונה. אולי מותר לחשוב את הקטנה זו לאמצעי להבעת אי-אהבה, כשם שבאמן הגדל
כנראה, ובאמצעים אחרים, להכניס אילה דליון דמות האמן.

שתי החציות מוחברות, אפוא, לשטח משותף אחד והוא המקביל לשטח התמונה. על חלבון העמן גדל הרחב. את מקום סיכור
הפרטים זה מאחורי זה ממלא הסדור של זה ע״י זה.

כל הקטנה פרספקטיבית חסרה; אדרבה, מצב שאל דולטת אפילו הגדלת השורה העליונה של אנים עלד נציגי הבלטים.
של. אותה באמנות. כעין קונטור כפול מקיף את ההרים אלו וכן את הרי דג אחר של אותו ציטור-רומן אשר באוסף
Paul Sachs, "רוסטאם בדולה קולחמו קראם". משלים אפיניסט של המאמר המאיר הכרס הפרסית דלהלן: מחלה הקרב בין
טמוגין ודין צבא כתאי, מצויר מצ״י ה"גרשאספ-נאמה", מאת אסאדי, מצויר בשנת 1398, מעשה אסכולות שיראז (Brit. Mus.)
ההרים מורכבים כאן ממגולי אצבה בקינול, ובטיפוס זה נוסיף להתקל במערב. שני דפי אנתולוגיה פרסית שבברלין,
המעוטרת ע״י אמן אותה אסכולה בשנת 1420, היינו "מגנון במדבר" ו"בזורו ושירין", הרים אלו נוצרים כחצאי-כדורים, והקונטור
כאילו נפרד מגופם. או הדגל המפורסם של המיטור ("שלהמוזיאון הבריטי") "חמסא" לניצאמי, "כוזרו מגלה את שירין", המצויר בקרוב 1539-43 בסגנון
אסכולת טבריז, לפי המשוער בידי השולטן מוחמד; ההרים האלה בומים לטיפוס היצירה הנ״ל משנת 1398 של אמן משיראז. —

חלוקי הדעות בנוגע להשתייכות ארבע התמונות אולי לשני האזורים הנ״ל (מב׳) או למרכז (ד״ר [illegible]) אמנם מובנים אצל לנואים: ובקומונג
הקומפוזיציה אין השתייכותן למרכז מוטלת בשום ספק. —

השלמות II

טעמי הפולמוס היו בודאי ממשיים מאד ויחוד שבמובע גנוסטית למאד התנגדה אפילו לתוך תפאורתנו. על אחד מהמרובעים של התקרה מצויה, עם ציור המאבק בין הרע והטובה. סᾶ, דמקום שׁᾶ, [illegible] צורת היונית של [illegible] 39א

כמה פרטים פרסיים, כמו אצל אסור. את היתרון הניתן לתלבושת היוונית, שהועלתה לדרגה גמורה לתלבושת לאומית, כבר הדגשתי [illegible] בגדר לדמויות הנביאים 47 הלבוש הזה מתן מז מבחינה נוספת.

[illegible] ייתכן, ואפילו קרוב לודאי, שמגמה נוספת טמונה בהבלטת הקרבנות, מגמה ארטואלית נגלה, כלפי חוץ ולפני פנים. בגמונתנו (הלא נמצאים) מס' 17 רמזים די ברורים על בית אונים הזה. קרבנות דמים לא הוקרבו בו וגם בציורנו של בית דגון נעדר כל השייך אליהם. כמו כן היתה גם דיבור דילאל בת [illegible] שמקרוניה (ותיתה מז בקרובה בו) היתה גולה, היה [illegible] קרבנות דמים ה„חסידים", (כלומר האיסיים או) Ἐσσαῖοι או ὁσσηνοί Ἐσσηνοί. הכוונה היתה אולי (להראות) [illegible] מאור הקרבנות (המצוות דאורייתא) את [illegible] ולהלהיר הלעג הקבוצה שהתרחקה מהדין.

/ע/ זרמי הפילוסופיה (היונית והבינלאומית) שהיה בהם כדי למשוך יהודים מאמינים, היו כמובן לכל לראש אלה, שהכירו בעיקר אמונת היחוד ושהיוו פשרות בין תורת משה ובין חכמת יון. המאות הראשונות של סה"נ מלאו איגוד כזה ואחריו ומלצו היה היהודי ידידיה אלכסנדרוני (פילון, ᾧιλων, טשלוס) בן דורו של ישו ומבוגר ממנו ב 25 שנה בערך. מושגו הנעלה של האלוקות העמיד מחדש את בעיית היחס (בין אלקים) ובין העולם והביא לידי מושגי-ביניים, כ סעסת, ושיו התבסס רוב מחשבות (הוגי) הדורות הללו. אמנם קדמו לו בתחום שיטות היודעים (גנוסטיקה), (אבל) בהתפתחותה הנמצאת שאחרי (ממנו) האסכולה הנפוצה הנאת את מקרונותיה באמריוטים. כך Βασιλείδης (הסורי), שלימד באלכסנדריה בחצי הראשון של המאה השניה לסה"נ, כעל השפעה רבה, מניח כולו את ידידיה. ולתלמידו נחלה במזגה מה [illegible] אל נומניוס איש אפמיא (אספמיא) בסוריה. בהצלחה (הוא הצליח) במחציה השניה של אותה המאה לנסח [illegible] (את היודעות בצורה הברור) אלו: מתחוקת ההוייה לשלש: ההוייה העליונה היא במהותה רוח טהורה ונקראת νοῦς או Βασιλεύς או πατήρ; הישות השני היא עצם יוצר העולם, δημιουργός, θεὸς δεύτερος, ποιητής; הישות השלישית היא הבריאה, ποίημα. 39

[illegible] (ובכן) הוגי בעות האחרונים אלו מוצאים היה [illegible] מקרבת דורא. ומבני דור ציירנו ממש היה (פלוטינוס), ראש אסכולת אפלטון המחודשת, (נמצא אחד) ומצא אחר מני (מאני) והבדת המיוסדת כידוע על בסיס הסינקרטיזם האפייני לרוב כיווני המגנוגה (ובעיקר על שיטת היודעים) היתה באותה קרובה לנצחון גמור-מבא מלאי. [illegible] (מז) יותר (מאשר) חשובים (בין כיווני הפילוסופיה הנ"ל) הם מבחינתנו הגורמים המשותפים: א) מושג האלקות מרומם אלום ונהיה לדבר שכולו מופשט; ב) חלוקת האלקות; ג) הכנסת יחידות-ביניים בין הבורא ובין הבריאה; ד) הפרדת מושג האלקות מעם ישראל, ז"א שלילת כל הבטן הלאומי באמונת העם היהודי. בה' במושגי האלקות כאלה לא היה, אפוא, כל מקום (כן חסד בהם כל הפרדה הגיוני ליום המצוות ולתפלות.) אורגני לפעולה להשגחה ולפעולה ע"י נסים ונפלאות. [illegible] (בתפיסה הזאת) מוך [illegible] כלו [illegible] נשקפה למאמינים נחמת העם הסכנה להסתם והוא מגן באו טחות. (מעולם ובימינו מאז ימי ראשית הגולה) קיימו הנפשיים. רק הרמב"ם מצא את הנוסח העקבי והשלם [illegible] לאמונת ישראל לעומת כל הדעות והספקות (ובנוגע [illegible] הספקות סביבן) האלה לבני הראשונים משלה עלי עיקרין. בימי דורא [illegible] היתה התנגדות בעמצה הנאת רק בדרך. ידיעות המקרא והמסורת היו בדור ההוא (ג') לקויות וסימנים לכך ראינו אף בתוך הציורים. 45 [illegible]

בעצמם (עצא כו"כ) גדלה חשיבות האמונה כאמצעי להוראה קבסתלות והקבליזם לה של חנוך והעמולה היה (בודאי) יותר (ואפילו הסינקרטיזם, ובו נלחמו (אותו) גם את אותותיו קדומים, בדמות זה-אורפאוס למשל.) ניכר יותר ברור בעיני בני הדור מאשר בעינינו. ובלי ספק הבין [illegible] הדור ההוא את השפה הציורים נגד כל השפעות הנ[illegible]

השלמות I

ט) עם שבטי ישראל המיוצגים ע"י אבותיהם (או ע"י בניהם). מאידך ראויה מאד להזכר גם דעת Koehler, שספר [illegible] שלה עוד בימות עוזבות. לפיו הן הנביאים, כלומר נשיא הגבולים ושניים עוד "קטנים" ודניאל, הראשון לדרגה זה גבוהה מובהק באדם-נהריים.

לשמאיות

א) נדמה לי, שבגפן יש מכל מקום גם מאום מונח על החיים, שלהוויה הלכה וגדלה בגן ופות הגולה, ואם כן, הדרי גם בחכמה, כי "עץ חיים היא למחזיקים בה ותמכיה מאשר" (משלי ג', יח), (העובדה, שהפסוק הזה חוזר פסוק הכנסת התורה,) ובכנסת [illegible] (מוסיפה לקרב, ובאי את הספרון). (וכן לא יבוש ליט דבר כזה)

ב) [illegible] במקורות ספרותיים יותר מאוחרים. אין אלה אלא פליטים והביטוי אחורה אומר, שבקרב עממי נמשך. כוונה מיוחדת בו היה בציור [illegible] מצוי מעטים בצלצלות, והן נעדרות. כן נעדר סימן שאפשר עליו ועל הבדל לדורשי לשון הלויים שהתמונה מס 12 מתפלא מחבר זה בעצמו.

ג) אלבגלירי ניר עממיים, הנפוצים בין יהודי אירופה המזרחית והידועים בשם "רייזל, "רייזלק" וגם "גוטויזלק" (אחרים כותבים "ציוניזלק" ומייחסים את המונח ללוחות יוניו), שכי ריק לדודות ילדים או נשים, חי זכרון בשולנאאות העתיקות עד היום. אמנם נמצאות בין ידודות בעת האלה (כזורה מרובעת, ומרובעים בצורה מרובעת) אבל התבנית הראשונית היא, כליל ספק, העגולה.

ד) [illegible] (המאה החמישית) ספר בראשית שבווינה, בתמונה חלום פרעה ופתרונו, מגוארות פרות [illegible]. מצויה (בלוח הרביעי) דעלוב חסוטרת. (ציור, [illegible]) [illegible] מינים מאד מבחינה שהולת ארץ [illegible].

[illegible]

אלי, נדמה היחס בין ציור זה לציור הנזכר ליחס בין הפטרה לפרשה.

ח) בקרבת הנוצריות במצבות הקדומה (מן ביזנט 222) הקיימות, שבטווסים בעריכתם הידועה מצויים בה, היא הקרובה של קאליבסטוסבדומה. (יותר ישן הוא המוטיב)

ט) אבל הקרובה היהודית של Vigna Randanini.

י) פה - הכל נושאים הוא, אפוא, לאומי בהחלט: (כנגד גורם הכהונה שבמקורות המכונה שבתנ"ך הנזכרים) והבקמת מימי אברהם ועד ימי מרדכי לאומיות של המחבר כלומר מתבטאת גם [illegible] מהגבולות לאלו מתוך ספר בראשית שבעצמו ותולדות עליה האבות אינם כלולים בו (38).

יא) הצמות משה הרביעית [יז] [illegible] עומד הטיפוס להתנגד. רצינותו הבהגית [illegible] נותנה לנשיות [illegible] מצות, אך ודין לא הוגדרה לגמרי.

יב) רוח תמונות המרכז הראשונות הזה כאן, אפוא, של שלב יותר גבוה של סולם הערכים האמונתיים.

יג) פה - הכל נושאים הוא, אפוא לאומי בהחלט: כנגד הגורם של המקורות שבהיסטוריות גופא עומדת האומות שבין הנואים. הם כוללים את תולדות העם היהודי מימי אברהם ועד ימי מרדכי; לאומיות כל המחבר מתבטאת בקרור רב גם מבצע הליו מבחינה הגבולות. הלא למשל מתוך ספר בראשית שבעצמו ועד"ג האבות אינם כלולים בו (40).

יד) [illegible] בשאלת התלבושת אין מה להוסיף על הקביעות הקודמות (נגד 663 אפוא את) רס', המבחין בין חמשה סוגי תלבושת גברים: א) היווני-הסורי, לאנשים חשובים ולא ליהודים בלבד; ב) הפרסי או הפרתי-האומנות (והאו נימוס) ; ג) [illegible]; ד) הלבוש הסורי של המעמד העובד ה) לבוש העם הבומה ברובו לקודם. אך ואהרון, סמור רס', כי לבוש מתאים ותואר המקרא; אין צריך לומר, שאין לבה נכון. (46) בגדי הנשים הם לפי אותו המחבר יותר אחידים והרגילים יוני-סורי, ובתים

השלמות VII

כי בקיפין הוחזר לה כבר מה שבאמולה. (62) (פחות או יותר)

ואפילו בתבליט דלתות כנסית פירנצה מעשי גיברטי (בתוך הרנסנס הקבוע)

סלוי, „ספר בראשית הוינאי", למשל בדף של אברהם ומלכי צדק, אולי לוט ובנותיו.

יתר על כן, אולי להן מציירות יהודי אלכסנדריה, שאנו מניחים את מציאותה ואולי תסתבר שקיעתה רק מתוך הבקיאות על, נ"א ע"י העדר [illegible] סימני הבחנה לעומת תרבות הסביבה ?

אולי תימצא עצם [illegible] מרכז ציבורי באלכסנדריה.

[illegible] משל רב הלקח הוא דף אחד דכ"י בילנטי, המתאר את חזון יחזקאל. (הוא ספר הבשורות המקובל ביותר בנצרות המזרחית, הספר גרגוריוס איש נזיאנזוס. כ"י מעוטר זה נוצר בעבור הקיסר בזיליוס הראשון לפני שנת 885 והגיע דרך איטליה ע"י קתרינה דה מדיצ'י לאוספי מלכי צרפת (פאריס, Bibl. Nat. 510). הדפוס הרובם הגדול פגום מאד, אבל העתק [illegible] לנו להבין את פרטי בדף המעין. [illegible] בדוגמאות קדומות משתקפות. במסגרת מעוגלת, ידועים לנו מאוצר האמנות ההלניסטית, מופיע משמאל למעלה הנביא ומרים את ידיו לקראת יד אמיית (גם היא מצוינת בדמותה הנסתרת) ועל האדמה נראות [illegible] העצמות היבשות. מימין למעלה ומשמאל מלמטה לדמות יחזקאל נראים סלעים מהטיפוס המוכר. מימין למעלה [illegible] נראות רק גולגולות ועצמות בודדות, משמאל למטה כבר שלדים שלמים. כן נראים גם על הסלעים הראשונים עצים ערומים ויבשים ועל הסלעים האחרונים עצים ירוקים. מלמטה לשלדים נראית קבוצת אנשים שקמו לתחיה ומחצית התמונה הימנית התחתונה ממולאת בדמויות מלאך יחזקאל ומלאך בעל כנפיים המראה לו או המסביר לו את הנס שנעשה. באמצע למטה נראה גם כאן ביתן ועמוד עד [illegible]. הננו נתקלים, אפוא, באלמנטים הידועים לנו מדורא. אלא שבדירה העמוקה [illegible] הכתוב בכל פרט ופרט, [illegible] בציורי. בהרבה ההבדלים חוזר החיבור בתבנית הצמצום והריכוז. תחיית העצמות מתקיימת [illegible] שלושה שלבים של גולגלות ועצמות נפרדות, שלדים ואנשים חיים; הנביא מופיע רק פעמיים, בהתחיל הנס ובהגמרו, והיד השמימית ניתנת רק בראשית המחזה: אבל בסופו מופיע במקומה המלאך. (64) הוספה ביזנטית לו של שליח השמים המתווך בין מעלה ובין מטה הנוסה [illegible] לרדת את המחזה [illegible] בקורא והמסתכל הנוצרי, אולם דמות זו יש לה מה [illegible]. יתכן [illegible] כנפים, [illegible] התמצאות גם בדורא על יד יחזקאל, לא הובנה [illegible] אצל יורשי החיבור הביזנטיים [illegible] יותר לבהנתם. גם במספר החיים מתבלט מחדש מתכונת המיניאטורה ממקורה, כי בה מופיעים רק [illegible]; הפרט [illegible] הוא ויש לנכנו על חשבון של שלושת ההבדלים. ריבוי הקומפוזיציה [illegible] ארוכה לצורה המעוגלת. מהווה [illegible] סיגול לצרכי ציור [illegible]. למסגרת לו הסתגל גם הבינוי [illegible] במקור ונעשה לתנופה החוזרת אל עצמה. —

בדף הביזנטי הנ"ל נשמר בבירור רק החיבור והתכונות העיקריות יותר אינן ניכרות מאז.

השלמות VIII

ובשנג'ב: „אמנות בדואית" או „ציור בוסר" לא נמצאו גליות דורא ומאש, כ"א גם של מובן אחר לגמרי של המלה, של הציירות היהודית בכל מחוזו, אשר היא גם דורה או גזומה ממנה; ושל יצירותיה בשקועות ובטמונות או בנסתרות מעיניו לע"ע.

ונאת היתה דרכם של מוטיבים מרודים. כגון דמות ינוק החלום או הבקסט של מלה קרבן או וחות הברית או הערבה של משיחות דוב חוזרים בציורים נוצריים לא פעם, פרט למוטיבים שבמחבר הנ"ל סומך עליהם (מעל אפיק הוא) עיטור ביזנטי אחד שבספריה הוותיקנית (63), המיוחס למאה הי' או הי"א, ז"א לתקופה הולכות ונזהרות בציורי ביזנטיות שאיפות מעין רנסנס, להחיות עלבון ימי נעוריה. עדויות בזורות האלה מתקופות, אפוא, לפי דוגמאות ישנות. בזה דנו מקורות למחצית שלית ומחצית. הכתובת מתארת את המוני עם ישראל, בשליט את משה ויהושע. תאור הממונים אחוזר כדין מקראי של החלק המתאים של ממונתנו מס' 4, בשני טורים נכונה בדמיניאטורה חיל ישראל, ז"א בקלאן הראשון נראות שורה של דמויות שלמות ומעליה לפי סכימטי של ראשים מלמעלה להם טור שני של דמויות שלמות ומעליהן מד פעם ראשים כאלה. מספר האנשים הנראים בשלמות מוגבל במסר ההבנה בטיפוסי של מעתיק מעתיקים מלונים מלמעלה הנמצאים למטה בשליש האמצעי. בתמונתנו (כמה) יש חצי קבה בצד עומדים למעלה משה ויהושע לפני איפה בית המקדש (בקרום גגו) נשאר במסך. במוזיאון הבנדיקטי בצה הגרט המתאים מתמונתנו מס' 12 ושני האנשים, בעלי נימבוס, מזכירים את סגנון ארבעת העומדים המרכזיים שלנו. משה לה מרים ומראה ספר כבוגמא 1 מס' 19 שלנו. וכן והנה ידו בשמאלית אוחזת ספר לא כרגיל, אלא דרך האדרת, ושנו נזכרים בידי משה הרביעי שלנו [11] ובידי דוד במאמרו [30] גם כן עיטופו באדרת. בקסטה זה וההורו של אינו נגושה או צינן דומה טיפלנו כבר. במנהגי החזרות הביזנטיות נתפרש כסימן אצילות וגדולה — נעיר, שמושגים נעצים בעצם סה"כ דרך שליט.

באותו האולם נמצאה לפני במשואר מציאה (תל עקרב) ש"י מייקוף בקווקאזה (אחת מהן דגאין; בארמיטאג', לנינגראד) של פני צנצנת העשויה מסגל-מתכת נראית תמונת טבע מצוינת בשלמות מפתעת. סביב הצוואר ניתנים ע"י קווי שלשלות רכסי הרים ומעליהם מתרוממות פסגאות, שני עצים וביניהם דוב. סביב בטן הכלי מסודרות חיות בשני טורים וביניהן נראים שני פלגי מים השוטפים לאיזו ברכה שמתחת לכלי ובאמצעו. בעצאי ובעצאי, אוצר זה נמצא בין שאר מציאות מייקוף (שהוא הברבה מעצם הגבר) אינו תוצרת מקומית, כ"א הובא (כנראה) ממרחוק, מארץ רבת היצירה והתרבות, מארץ שמציאותה מתאימה במידה מה (לסימני) הטבע אלה. לע"ד התהווה הכלי בארץ-נהריים. תאור הטבע לה קרוב באופיו לרוח התבליט של מצבת נרם-סין, אלא שבתמונה הגלופה של פני הצנצנת פרימיטיבית ומסוגננת יותר מהתבליט. אולי הצנצנת ישנה (במאות שנים) מאבן הזכרון, אבל עיקר ההבדל אינו בא כמזומני מההפרש בגיל, אלא מהבחנות חברתיות. בטוח שהתבליט שייך לאמנות החצרות הרבומה, מראה רישום הכלי רגש המורה של אמנות עממית. (מימות עולם) בעלי חיים לבדם, הסובבים ברכה או ים ובשולי האפק הרים ועצים — בחיבור כזה מתבטאים סמלים, שרצמו להתגבשות הממלכות והבונות ולדתות שנעשו לרשמיות. הלא מזמן הוכרחנו להניח את מציאות אינו אמנות עממית גם בארצות שבעינינו אין בהן אלא אמנות של מעמדות שליטים. מצרים למשל אינה חסרה שרידי אמנות עממית בי ברורים. קרוב הוא, אפוא, לוודאי, שהמציאה לו שורש מלבו מהאמנות העממית הגלומה של ארם-נהרים. מלבד העם האמיתי קיצירה לו הוא כנראה (ואפילו בזכרונות רחוקים מתקופה האבן הקדומה מדם מורגשים.) ראשית ההתגלות. (מלאומי מסופוטמיה) אין בידנו סימן למצוא איזהו. האבל יצרם את האוצר הזה, (והלא הבר, הירדן או האיל היו קדושים לדבשי בני ים מאז ומעולם;) אבל רמזים על הארץ גופא יש בו: החיות המגוזרות מצוירות בה כולן; ורכסי הרים רחוקים ושני נהרות (היוצאים מהם) השוטפים אל הים — אין זאת כ"א תמונה נאמנה של ארם-נהרים!

בקשר לכלי מייקוף אמרתי כבר את מה שלימדני גם מבחינה כללית-חברתית. בבי התחלות התגלות ניאוליתיות מורגשים בו.

ובזנג'ב: „אמנות בדואית" או „ירושת דורא היהודית" לא נמצא של תגלית דורא מאז, כ"א של הציירות היהודית (גם של מובן אחר והמה) (קמחולה) (גם דורה) (מהעבריים) שנבנו למחוז או גזומה ממנה, ושל מצבותיה השקועות והטמונות או הנסתרות מעיניו לע"ע.

סטסוב - ג'

השלסות X

באמחור האמנות היהודי-המצרי הלזה מוביל אותנו בשביל די ישר לגם ארוגה אל היהודי מערב התחומים הבדרקיים בגלל ולהגדת סרייבו בפרט (72) —

במחזה חלום יעקב שבהגדת סרייבו (fol. 10) מוסתרים פני המלאכים תחת כנפיהם. —

(ובלא גוף) בגלל המעוטרבלי קדש (רפרודוקציה של סטסוב-גינצבורג)

מצ"י תנ"ך שבפאריס, Bibl. Nat. Ms. hbr. No 7 שנגמר "המגדל פרפיניאן" בשנת 1299 מעל לוחות הברית נראים כאן שני כרובים, שאינם אלא ראשים וכנפים מסוגננים. הכתובת „הכרובים פורשי כנפים סובבים בכנפיהם על הכפורת" באה לבאר את פרושם דמויותיהם. ובעת (סטסוב-גינצבורג) נותן הצייר של האטימולוגיה התלמודית של המלה „כרוב", לאמור „מאי כרוב אמר ר' אבהו כרביא שכן בבבל קורין לינוקא רביא" (סוכה ה', ב'). אבל הלא אין הצייר מתכוון לילדים, כי אם הצד השוה (הגומדי) בקטנה ובצייור. בא מראה הכרובים הללו בא מרוח הפלסטר, המרחיקה צייור כל של פני אדם מהמציאות והמסגננת אותו עד כדי אורנמנט מחוסר חיים אופניים (75) —

(כלומר) במחזור קויפמן הנ"ל נשא גם צורות אנדרויים בין שלפיזור בלי ראש אדם ואמצעי להקבה פרובה.

באותה הרוח מתייחס הצייר להופעה גדולה ואש גם במחזה מתן התנורים (fol. 26); צורות קרנים היורדים של כל אחד מסמנים את התערבות מעלה (72) .

עד המאה הט"ו כבאי לגור עקבות המוטיבים הללו בצייורי כתבי-יד. בכ"י האיטלקי שאצל רוטשילד בפאריס (מס' 24) נראה נזר בדפוס אילות (ולא ארנבת, כפי שכותבים מילר-שלוסר, ע' 206). הצבק סומנים המלונצים האלה של מטבעות מאגריגנט, שאל גוילן מצוי כבר המוטיב. אבל עצם הופעתו בכ"י היהודי מוכיחה על גוון (מסורתי-) יהודי שבבה בנושא הלזה מאז או שהתקשר אתו.

אולם ברוב המקרים הללו קשה להמנע מהרושם, שיד המלאך מובלטת (במידה בעולה על) הצורך ברגיל, כאילו משבו מהמסורת המסויימת כיד לבדה היתה עוברת אל צייורי הבויון הפיגוראלי. יותר על כן, אפילו אצל גדולי האמנות הנוצרית מורגשת לא פעם אילה הד המסורת ההיא.

במחזור הגרמני משנת 1453 שבספרית Parma, de Rossi, מס' 653 (94) נראית באמנות הציירה מברכת סלט שבולה ושבוסס תבניתה כולה אורנית.

השלמות IX

לשים דרור סופי את העניין שאינו [illegible] כנגב. גדול התמונות מעשה בראשית של הגדת סראייבו (fol. 2)
(ו' 34)
נראה איש היושב על ספסל. שני המחברים, היהודי מילר והגרמני שלוסר, כותבים בתמימות [illegible]
שהמתואר הוא הבורא. היתכן? (מה פתאום?) שבתמונות הקודמות רמז הלבנ לצורת לבה [illegible] ולפרט תבוא
גשמיות הסותרת את [illegible] המחזור? על הטעות הקלה כ"כ להבנה הגיע כבר כהן-וינר (73), לאמור שהדמות הזאת
איננה אלא יהודי בשבתו. פרוש זה הגיוני, כי אינו סותר את כל מה שקדם. אמנם מלא האמן בטביעות עינו אמצעי [illegible]
ברמיזה את ההבדלה בין אור לחושך, אבל למחשבת השבת, שהיא דבר אלוהי, ר"ל העדר פעולה, לא המציא תצורה
שווה ברוחניותה (יצר צורה מהמצאה כזו), ההופעה אחת היא, הלבוש בגלבשה, התולדת קצ"י לה בלי הרגל, מסמל אפוא בציור את השבת. היהודי היושב
פה בישיבה של ... איש פלוגתו הוא ומסרו ציון פלשהו, דעוג שאת דמות מילה לטעמו יגע הצייר לציין בברור מספיק,
(ובסביבה ארכיטקטורה השייכת לזמן)
כשם שהגזל יצג כבר להבנים הבחנה ואלמנטים של אינדיבידואליזציה. (נייר טוב) (fol. 21)
וגם כתוב התמונה הזאת איננה פסוק המספר על מנוחת הבורא, אלא רק „יום שבת". בלא גם עוד הסנה נעדרת של גשמיות
ורק קרינת להב נראית, ואפילו אין כאן כנפי מלאך (K73), כפי שאיטלינר מספר בספר הגדת דרמשטט (ו' 16) (74). אולם באותו
במחזה (האיטלקית מהמאה הי"ג) מופיעה הנמצאה בארץ זוג קופמן (103 עמוד), דמות אדם ממש וראשונו נימבוס. בצבע טועינים
מילר-שלוסר (שם, ו' 198) שרשמי פני האיש הזה שאולים מטיפוס ישו, דוודאי, הפרט הזה מאיר את העובדה, שהציירות היהודית
הרבתה לשאול מהנוצרית, בימוב באיטליה. אבל אין ... טעות של המחברים, שהצייר התכוון לקבה, (כבר) איטלינר (שם), —
כי בלא על הופעת מלאך מנוקר אלא של הבורא בכבודו ובעצמו (75).
דפנה 1929 ממש כתבה הנק' (67 Z. Ameisenowa) בהערה כ"י (מנ"ך) מהמאה הי"ג שקרונו של דמות האלים בנראים
כוילון ומגוכם. יוצאת יד: „... הלא את ... מרבה להביא באמות הראשונות של התקופה החדשה
[illegible]
הקבול ... אפוא, כדאי לטפל בהנמצא כזו.
שבימיהן עודנה מתכססת ההשקפה היהודית ביחס לדברי קדש של האמנות הנוצרית בציורה." (לצבעת רוב המלומדים)
לא היה אפוא כדאי, לבזון את הבנתה המקובלת, ... מרחיקי ראות הנ"ל נצנצה לה כבר.
אלה מהווים דוגמאות הנדסיות טהורות, וצמחים ואלמנטים צמחיים אחרים את החיבור; אלה מרכבים מאור
הנדסי והנדסי-צמחי ומאור מסוגנן של חפצים דוממים, היינו כלי קדש של אהל מועד ושל בהמ"ק; אלה נבנים בעיקר מגבשים
האסטטי של האות העברית ואלה מנגנים הרמוניה נפלאה בין של האלמנטים הללו ובין צורת הכתב. ומקרי"ב ראשי, נחל כבר
הטיפוס של ציורים שלמים מורכבים מאותיות זעירות. ניגודם המפורט של האורנמנטים אינו מספיקי העובדה
הזאת, נספק להעיר, כי מקורם מסוגל מלאכה אחרים ניכר לעתים (לא רחוקות) בברור, למשל מעבודות במתכות ועיבודים
בהכנסת חמרים אחרים, ומעבודות העור, מאריגה ורקימה. בכל זאת אין העיקר בהשפעות כללי (מצב) טכניקות אחרות, שלא ישוב רוב
התקאורה הוא המלאכת הסופר, המשפיע את אות הבהב עד כלות יפה. כן פרטים (בעומק מעצם) ההופעה הגויית
בכל המצבות, למשל בדוגמת מרובע לצבוע נוספות חצאי עיגולים, שמחזור כדוגמת מסגרת בגותיקה האירופית והרנסנס.
מיטב אלו ואפילו רובם נוצר לפי האשורים אחרים בין המאות הי"ג עד הי"ז. אמנות יהודי
אלכסנדריה במוצאי ימי הקדם התבהרה בעיניו מכל מקום עד כדי כך, שאפשר לנו לציין של איזה ... הללו, לפי ידיעתנו,
אותה ממש ובעקיפין הרהבי פיגוראליות ... אמנם אין זאת אומרת, שגרמים (מנוגדים לא המוכר), כלומר האוריינט-הופעתית
אבל קרוב יותר לוודאי הוא, שמשהו מהרוח הבדוראית עבר לחוגי יוצרי התקאורה הזאת דרך אלכסנדריה המאוחרת יותר.

השלמות.

שבת הולידו מצב גאונזארא. כבר, ע"י תיווך בלבד, שולים ~~קרבים~~ להסתדר טעמים בודדים, שהכרנו בדרך אגב. גם בגדר ~~ה~~התבלטו ועמים גם קטעים אחרים מהרקע האסיתי הגדול. בו נוסיף מצ לביקרו, הפרט הקרוב הנוף הסינמטי.

מצבת ציור יהודי ~~...~~ היונה שנגלתה עד עתה מקדימה בתכונות מכריעות לעל האמן הגלגלות. כשם שבמוק ~~במצבה~~ היצירה הערתיקה הנאה נמצא קטע המסכם את הבאות והמכריז עליהן מראש, כן ראויה גם המצבה כולה, להחשב לבשורה של אמנות הדורות הבאים ועל גורלה הפנימי.

נ"ב קיבלו מאז וממלא אמנים שהצליחו במפעל גדול, האמנות ~~...~~ נוספות לחזור של יצירותיהם, כלומר הקרנה מידה אחר, ואפילו בציור אנפין. יש אפוא, למשל, שציורנו העלירו את אוצר הדוגמאות הקיים יותר מאשר מאשר קיבלו ממנו.

השלמה XI

בעריכה מקוצרת לפליאת גוף צפיפת המוטיבים ניצונה בילדותיה מופיע בנס של ים סוף בכ"י הלונדוני (Brit. Mus. Add. 11.639), המכיל ספרים מנ"ך ומאמרים שונים ושנוצר לפי ג. מרגליות (op. cit., part III, sect. VIII, IX) לפני שנת 1278. fol. 120a מתאר למטה את הים בצורת גלים ירוקים ובתוכו מתבלות א"ים ודגים. בחלה ומעל המים עומד משה, כשאלו דבר בדומה ללוח קריע, וימינו מרימה את המטה ומעליה מופיעות שני מלאכים כחי כנפיים. מעל הגלים כתוב המשלה: „זה היו שני המלאכים שהיו בין מצרים ובין מחנה ישראל" ומעלה: „ויט משה את ידו על הים ואחר שלו ישר' מן הים".

בוודאי, אין זה מקרה, שהאורנמנטיקה היהודית בלאה נראתה כיהבות ספרדית. מלבד נטיה המיוסדת על מנטליות ומידה ביטוי החברתי, שאיפה לשנבה עילית להגמסר לעיונים נוכרות בה בלי ספק השפעות מסביבה המוסלמית. מאידך מן הראוי הוא לשים לב לפרט אחד, שיש בו משום הבדל עקרוני. האורנמנטיקה האיסלאמית מתנועעת בדוגמה על פני השטח, לרוב מבלי להתיחס יחס כלשהו לצורתו. היא פרושה על נקיון כלי על התחשבות עם גבולותיו. בהתקרבה להם לא תשתנה וסופה להיפסק ולהיכרת בתוכני תנועתה. לא כן האורנמנטיקה היהודית, והמשל הקלאסי תהיה בהגדת סריבו. נסתכל בקטע קליגראפי-דקורטיבי, כגון ב„הללו", fol. 36. האותיות מהוות פה את המסגרת והדוגמאות העדינות באות למלאות את הרווח ביניהן. בתלית הרגישות מגיבה הדוגמה על צורת השטח היסודי. קשתות ותנופות בקמרוריות וקערוריות ולכל צורה וזוית הריה מסתגלת. השטח הוא לפי-כך היסוד ממש, והדוגמה ראשונה היא תלויה בו ונקבעת ממנו. היחס הזה הוא הבדל באורנמנטיקה של אסיה המזרחית. בתוך תחומי האורנמנטיקה האיסלאמית עשויה הופעתו להפתיענו. הוא מעיד על עצמאות איזון של הרבאורת היהודים ועל מציאות כוחות הנוקדים ממסורת בפני עצמה [71] השתרעות הדוגמה על גבי השטח

[illegible]

למשל בהגדת דרמשטט או במחזור ראש השנה בוינא (Nat. Bibl. Hebr. 163)[81]. עם כל הלינאריזם בה האמנותית מוסיף העיטור לחיות ולתרום; בעדינות יתרה ממולאים ביחוד שטחים עגולים בהגדת נירנברג הראשונה (Germ. Nationalmus. 2107)[82] ומשלים כאלה מצויים בכ"י רבים. ולא במיניאטורות בלבד שולט החוק האסתטי הזה, אלא גם בציור קירות ובקשרות הנ"ל ובמובן כלי הקדש של יהודי אירופה המזרחית. עאכו"כ נודע המקוריות היחסית של האורנמנטיקה היהודית המעיד יקר הערך להבעת נטיות האופי שלה כבר בזמנם.

[illegible] ביחוד מרכזי אמנות [illegible] Hempel [illegible]

[illegible] ביחס לצורה [illegible] אמנות [illegible]

[illegible]

%

(אוצנו בבחינה 15)

ציוני לשונן של תנ"ך קרובים לבבו. [illegible] הנ"ל אמסטרדם שניר[illegible] אותו טעם לצבעי הארץ את צבעו המראים. שני האנשים המופיעים על ראש ההר ועל מורדו ואף השלישי [illegible] העומד למטה — שלשתם מלה, למרות ההבדלים הקטנים בין צבעי בגדיהם. ההפרש בין גודל מלה לגודל זקני העם בלט גם בעיני המחברת; והלא גודל משלשתם (בדמיות מלה) אחיד הוא. מבחינה זו יש בדבר חידות, כי התחתית מאלה [illegible] מלה עמידה [illegible] קרובה מאד למראה מלה אלו. — והבחנה בדרך שאר הנושאים וקורותם במשך תקופות מאוחרות אין בידנו סמנים מספיקים. ציורים מקבילות חיי דוד ממעטים להימצא, [illegible] אלה מתוך ציורי הצאים וציורי ישראל בכל הדורות, אבל יחס הקומפוזיציה ועלצומה לגבי האמנות הבודדית לא יובע לעולם מאומה, כי הלא המקוטע אינו מרשה [illegible] השוואה. רק כסא מלה, הזקני, אולי [illegible]-אה, בכסא אחשורוש, יש ומופיע באמנות המאוחרת לארץ על המקורות הספרותיים המשותפים, אלא גם על מסורת אמנותית חיה. זה הכסא של שיר השירים שבמחזור קויפמן הנ"ל. מבלי לדעת את המסורת הספרותית-האמנותית הנ"ל, היינו נוטים ליחס את הכסא המשונה הזה של מלה אבן הזבים [illegible] ושוב נוגות החיות היולקות על מדרגותיו לדמיון האמן גרידא(100).

הואיל ואין בידנו מגילות אסתר יותר קדומות מהמאה הי"ז, האמנות מהמגילה קודמות אצויות בכ"י תנ"ך ומחזור קדומים, לא נוכל [illegible] לנסות לעקוב אחרי המוטיבים של ציורנו מס' 28. ואולם כאן אחשורוש ואסתר ביושבם יחד יושני בכסאות בכ"י אוכנא 1238 בספריה העירונית ב-Breslau (1106) אלא אוצנו מעט מצער. מלבד הארת מוטיבים בודדים ראוי ס"ם לב לעובדה גם כד רחוק אחד (בשלטון הנוכריות בקנין) הנושאים. את עדנו לא יראו דמיון הבאות ולא עממיות רמתן אדרבה, בזוגן אמנות עממית באמנות היהודית עשויה להגן מסורות לאומיות. מהמזרחים הארוכים של אירופה המזרחית הוא המנהלה לפני פרוץ המלחמה הבאה במוזיאון "ייווא" בוילנה [illegible] מפולין דגשיבה מאנוס שלשה טורים אפקיים ועל אחד כולל שלש תמונות(101). הראשונה היא תמונה בהמון במלוא הגדלה בלויה מקונן ירמיהו על החורבן, השלישית מביאה אותנו על נהרות בבל. בטור הבינוני באה קודם עקדת יצחק, על ידה דניאל בגוב האריות, והשלישית היא מערת המכפלה. בטור הבסיס נראים נמר וצבי באמצע וקברי ארץ ישראל בצדדים. האלור הבעלי פרוש [illegible] ימי אשר [illegible] העם, שאגו ואבלו והחדגתו באמונה. הדלת יצחק והדלת דניאל אחרות, שעברת ה' קרובה בעת צרה. והקברות מורים על שומר ישראל, המקיים אמונתו אף לישני עפר. הדבר העממי והתמימי מהווה, אפוא, מעין סיכום ציורי בהכ"ן הבודאי בצייר אמנון.

הערות לחתימה.

הצרך הנפשי לומר מצב אחד והמצוה ואימת הקץ שהתבטאה בה מצב אחר הביאו את האדם היהודי לידי יחס לערכי האמנות העשיר ורב המתיחות. הניגוד הזה הפרה את הקרקע כבר בימי קדם ומדור לדור לא עמדה מעיין נרי, עד שלאותיה נשתחררו בתקופתנו לגרום לתחיה גדולה. באור המצב והעיון בולט והגלם הניגוד היוצן; ברם, החוק הדיאלקטי, הניכר בהופעותיו ההיסטוריות, בודאי [illegible] יחיה עד זמן שיהודים יוסיפו ליצור יצירה אמנותית. ס"ס

XI

(101) בעיתון פאר ייבולד קונסט, וילנה 1936, 1.

(100) בציור נוצרי מהמאה הי"ג, בכ"י וינאי, Nat.-Bibl. Hs. 2554, מופיע מלה על יד כסאו [illegible] ומדבר אל אחד האריות. הבדל הבינו לנוף אי-ההבנה, כאילו היה המין מ"ל.

45

מהגדות לונדון (Brit. Mus. Add. 14762 ; Margalioth 610 (92) מאמצע המאה הט"ו (98. שצוירה ע"י יהודי גרמני

מהגדת לונדון. (Brit. Mus. Add. 14762; Margalioth Nr. 610) דף 14b ודף 15a המחובר לו מצאתי את יציאת מצרים בשולי מטה, הראשון את חיל פרעה, השני את יצאת ישראל. הראשון כמות חשוב קרוב לאלוהינו. בשני יוצאים העם

דרבוש גדול ובראשם משה. מטהו מורם והוא מביט למעלה. כעין ענן נראה ברקיע וברקים היוצאים ממנו מתחברים עם שושנאות

וקווים מסולסלים לאורנמנט, שממנו יוצאת יד או דיבור דוק. זרוע שמאה. לפני ישראל צועד צמוד האש, נגם הפעם צמוד ארדינלי

רגיל ורק מעל כותרתו נראית להבה. ברקע בנין מקוצר. ומהשמים, מתוך הענן, יורדים ממן כדורים קטנים בהירים או שקופים,

המצטיירים כדיון נמרץ את האלמנטים המתאימים דציור דורא. הפרט הלזה נעדר קאורי מרגליות ואיטלינר (צי' 256) וכן גם

מתן שני. מאחורי בני ישראל, בשולי ימין, נראה אינו רצועה צרופה וקשוכה קו גלים. אני מכיר רק יפרודוקציה ולפיה קשה לדון על למות

הפרט הלזה. האם זה הים מאחרי העם? אלמנט מקביל בהגדה הגיע (Frankfurt a. M., Stadtbibl. 725/17, fol. 19b–20a), שהתאווה

באיטליה בראשית המאה הט"ז, ממלא בקיצוני קרטע הלה דבר בכון הרבה לה. אבל הסגנון מפגיע הוכבי האמונה הריאליסטית

רצועה ועליה קו־גלים – אין זה תרגום הגיוני ומוקבל של הצעת מדמות מן דמוסגננת. אולי יכולה להבדיל בין הרצועה הלזאת

ובין הרצועה היגרופה בידועה לנו, המסמנת את ים סוף? בהגדת פרנקפורט מכה משה את מטהו אל הים שלפניו.

בהגדת לונדון מורם בבר המטה שבידו – גבוה או הר. לפי כוונת האמן נכון היה להים מאחורי

ישראל. מאיבק כי הם סמלים כאן נתוך; המקום בו נמצא חיל מצרים מאוחזים

ורואים גשמם בכתובת "ויסר את אופן מרכבתיו" (שמות י"ד, כ"ה)

בשטף, המצרים פה של קרקע הים היבשה. לא הוכנס המוטיב האמונה לשם בדור נוסף

ואינו מביא ברור שלו. המונח הים הסמלית נשארת אולי כבישנות מוטיבים באמנות העתיקה.

אינם אנטיוו מעשה בתוך הריאליזם הצורה הגיאוגרפיה. מלבד רצועת הים הפרובלמטית חומים, אפוא, מלבד מצרים, הרסיסי

האמן ועמוד האש 99). ודווקא הבורדים המוקדמים של האלמנטים הישנים הללו מחכך את הוודאות, שגם כאן נוגלנו

דגלגול אלמנטים בזרועות יותר של כן גשמה, והבצע באלמנטים האלה מוכן אך ורק ע"פ הדוגמאה הבוראית. – שינוי המוטיבים בהאמנות הסופר

סכריס ששון בלונדון (בקטלוג בני ישראל מס' 511, ע' 221) המקום בני ישראל נרדפו מצוירים פה בשלמים, אם כי איננם

במספרם שלמים, עם אהל מועד ושני העמודים המתנשאים לפניהם ומאחריהם.

במות משה הבוראי במאבה של אמן מרה משנגבר לא פעם בציורים נוצרים. דבי העבריים

99) עמוד כזה שמעליו זה אל מופיע בהגדת דרמשטט השניה (fol. 5a; Cod. or. 28) במקום מולך, בציור הברית בין הבתרים. הופעתו במקום הלזה אינה מוצאת בתורה מסמך. נדמה לי, שהצייר רצה לרמוז על נבואת יציאת מצרים (בראשית ט"ו, י"ג) ובדיון ברוח ציורי דורא המפרשת, בייחוד ברוח ה"אוקרטיורה", סימל את המשכן בעמוד.

92) J. Margalioth: Catalogue of the Hebrew and Samaritan Manuscripts in the British Museum. London 1905–1935.

74) Die Darmstädter Pessach-Haggadah. Hrsgb. … Bruno Italiener, unter Mitwirkg. v. Aron Freimann, A. L. Mayer u. Ad. Schmidt. Leipzig 1927. –

Alexander Marx: The Darmstadt Haggadah. Jew. Quart. Rev., New Series, XIX, 1.

98) לפי מרגליות הנציח בו הצייר את שמו בחרוזים האלה:

יעצני לבי להשיב לשון־אל
ויאמר מי צייר את־אל
והנה אני הוא ווייבש בגרשם יו־אל
לר' יעקב המכונה של' לצוום בן מהר"ר איש־לאל.

73) איור אליטר (40' v) בנו בשעתם וכותב

Eigentümliche, von der christlichen Auffassung abweichende Darstellung.

רוטשילד שהזכרנו מקיים אמנם המחלה דתוך נוף טיפוסי של הרנסנס הקדום, אבל לחיבורו אין הרבה. (הציורים איליה)

את הפלאן הראשון ממלא הנילוס ולפי נטיות התקופה ניתנה פרספקטיבה ע״י שבאגו מהעומק מצד

ימין. המים מלאים ילדים והפורים הנוראים נראים על הגדה. שנים מהנשים טרעות וצועקות מרות והן כנראה יוכבד ומרים.

למען ה׳ הרחוק גם הציור כלה מהמקרא – וככה מסתברים גם הפרשים לעומד הקומפוזיציה אלה (הקרוב לסגנון הלמן)

לרגל המחלה של משה והסנה, שבדרך אגב כבר ספרנו בו פעמים אחדות, יש להעיר, שהנעלים החלוצות אינן נמצאות רק

יהודיים בלבד, כמו fol.21 דסרייבו, אלא גם באמנות הנוצרית, אצל קוסמאס למשל. אולי מדבר בכל זאת מיצירות

היהודים עד משהו מהמסורת המזרחית גריבא, שבה אשרי המנהג הלה לשים ביקוד אדומות קדש, בעוד שהנוצרים

מכניסים את המוטיבים רק לשם אילוסטציה נאמנה לכתוב. והלא בדורא מצויות הנעלים הנשולות לארך באחלה לה, אלא גם (אע״פ שהנשילה איננה מצווה בה בפסוק ממש)

יגאמוני מס׳ 13, ע״מ לסמן את קדושת האחלה. – המנהגי העם היהודי ניכרת, מלבד תבנית החיוביים,

ידוע גם מגמה להשגות ממנהגי אחרים, פנטיה שלילית כזו היה גם באמנות, למשל הצלב המאושי קרימור גותי.

הנימבוס שבציורי משה המרכזיים שלנו הפגיונו בצורה המרובעת; דרור הוא, שפרושו ההבדל מעומת הנימבוס העגול. הצורה

אמנם לא המשיכה להימצא באמנות ישראל, אבל ברוח (אמצעי זה להבדלה) הולמט הנימבוס עליו. אשר לידוש עצם דמותו המונומנטלית של

משה, אין בידנו חומר מספיק לגלותה; רק במחלה סרייבו fol.30 עומד משה נקוף על ראש ההר, הלוחות בידו ופניו בננים

הצייר את תבנית ההבעה הרצינית כמיטב יכלתו, אין להשלים מבדמיה הרבה בין משה זה ובין דמותנו מס׳ 19.

מצרים והנס בים סוף חוזרים קומפוזיציות מאוד אפיניות, ואפילו פרט קטנטן (דוראי חוזר, אמנם) אבל מאין

ושוב פעם דסרייבו. במחציה הציור של fol.29 מלקטים בני ישראל את המן וכמו שם ניתנן לו גם פה

המראה של כדורים שקופים קטנים. הציאה של בני חלאים. למעלה יוצאים בני ישראל, והם מזוינים,

ממצרים והיא מבצר. למטה רודפים הפרשים המצריים אחרי ישראל. קבוצת המצרים ממלאה את השליש הימני, באמצע חוזרת מצרים

העיר המבוצרת, ולידה פרות ומצד קבוצת העם ובראשה משה המופיע כבר הרים את מטהו והראשונים נכנסים לתוך הים. במחציה

הציורית של הדף הבא ממשיכה לספר ביציאה. ״ובני ישראל הלכו ביבשה״, ״וינער ה׳ את מצרים״. ברצועה העליונה שבה עובר

העם, נעשתה לשית, באמנספר מאמצע צד ימין עד הפינה השמאלית למטה, ולין צדדיה נראים המצרים שטבעו. לעומת דורא

ישנה רק בספר ... הקטעים הבודדים נשמרו. — בכ״י מראשית המאה הי״ב (Brit.Mus.Add. 27210 XI) (607

נפלג הסיפור לשלש מחלות. בראשן יוצאים בני ישראל ממצרים המצוירת כבית והמצרים מאיצים בהם למהר, (Margaliouth II) ולצאת

בשני נראים הפרשים המזוינים; בשלישי כבר יצאו ישראל מהים ומשה פונה אחורית למצרים הקבורים בגליו. — אין הרבה

הפרטים משונה עד יותר בהבגה. נירנברג השניה (7121). fol.15 מראה מצד ימין את השלטה הילדים ממגדל אל מי הנילוס,

באמצע עומדים משה ואהרן לפני פרעה היושב על כסאו ומאחוריו חייל, מצד שמאל נראים אחד של ארבות והמצר הידוע. — 97

אף בעצם ריכוז החיבור קרוב לרוח דורא דף שבכבר ציטטנו, בכ״י de Rossi 94. מימין עושה פרשים, באמצע ממלאים את מקום

העם המשיה בלבבו. אהרון מראה בידו אחורה, לצד המצרים, משה קדימה, ועל הבר המל שלפניהם מגדלות הבית, הידוע והודאגו כנראה (ורגליהם עומדות קמים)

השתנתה, כאילו פרושו הים כבר איננו ארץ בהבטחה. — הבית מאד מדורים, מורגשים בשני כ״י אלו מראשית המאה הט״ו ... (היה מסמן)

97) פרט זה קשה להבנה. אולי יוסבר הבדר מאריות כסא שלמה שנכתבו ירדו ונפרדו ממנו. ואם כן, יש לחשוב להבעת (ר״י)

דוגמאות בלתי מובנות.

בתמונת מתן תורה בהר סיני הטיפוסי ואף דוגמת המתוק בלעזים אינה חסרה. (נ"ב) הננו נותנים דוגמה לו בכל [illegible]
לרגלי ההר של מטה ונחש בכ"י Brit. Mus. Or. 1404, של קטלוג מרגליות 606 (92). "המדרגה" ו"הלעזים" הן פה עוד יותר סכמטיות
תכונה זו אמנם עדנה מלאמרת במאה הט"ו; אבל [illegible] מורגלים כבר [illegible] בציור בנפלא של האבות
והאמהות לבני עבר, השומעים מפי ירמיהו את של חורבן ירושלים, [illegible] במחזור הגרמני מהמבורג
(93) קטלוג שטיינשניידר 86, Staats- u. Univbibl. Cod. hebr. 37, מהמחצית הראשונה של המאה הט"ו, ניתנת אמנם לרקע ההררית
בדמות הידועה של גלים, אבל בהם מורגלים כבר חיים מפוסלים. סלעים זקופים מהסוג הידוע נמצאים למשל בכ"י "שערי דורא" (95) לבאותה
הספריה (Scrin. 132, 337; שטיינשניידר 353) או בתמונת המן הגלוי בכ"י רוטשילד הנ"ל.
גם אחד לנושאים הרנ"בים [illegible] ציורות יבואו במאוחרת יותר של הזכרת המשוררים סגם [illegible] ונסתלק
ביצירות כאלה, שיש בהן משום שינוי בדרכה האמנותית או באלמנטים של קומפוזיציה הדדיים.
ביעקב יצחק בולט בבחינה זו רק פרט אחד, היב בלשונית המופיעה בדורא במקום המלאך. פרט זה, המצריך נ"ב בסגנון דורא
ובכוונה הרוחני, הופעתו עליה למפעינו בתוך מצבה השייכת ברובה הגדול לכוון "המתגולל", בבית אלפא (69). צורת מציאותו במקום כלב,
הסוגרת את רוח הסביבה, מעידה על מסורת עמוקה. ביצירה זה מקורית וזה ספציפית דאפיה ביהודי כמו כ"י סרייבו חולרת הים
[illegible] יוצא מהרקע (67) ביוצרת את, עם היב האאכלת אברהם ועם הגוניה
המראה את האיל, גם ראש של צפור. במקרים אחרים, כגון בהגדת נירנברג השניה (המאה הט"ו) [illegible] ומלאך ממש מצויר.
אולי חוזר גם חד חיבורו של מחזה חלום יעקב. אבל בדמות הלובבת ואלכסון תנועת המלאכים של בסולם, אין באפשרותנו
לעקוב אחרי ירושת הקומפוזיציה. — בהשוותנו את מציאת משה בדורא לאותו המחזה במחצית התחתית של fl. 20 בסרייבו לא
נמצא לבעיה ראשונה כל משותף. מצב משה מתחת לכאן גם בת פרעה שולחת את "אמתה", ז"א את נערותיה, לבית הבואה
בבחוה ומצב אין מביאה מרים את יוכבד. המחצית בעלית ניתנת לפי הנראה ולפי הכתובת שלכבת גוף יוסף
לאמי הנילוס. אבל אלבב בבקבלה המפגישה בין שתי התמונות באחת הלה בולטת גם דמיה למציאת משה
מהמים שבדורא. בלבבה האפקית של היאור מהווה את הקלאן הראשון, נפשות המחזה מסודרות מקבילות
לגשווית היסודית בקלאן השני ול יבש או מאחוריהם נראות מצרים כעיר מבוצרת. כנראה קיבל כאן הנושא הנ"ל את
הקומפוזיציה, שהיתה קודם קשורה למציאת משה, בהגדת קויפמאן באיטליה, המאה הי"ד (מחצית שניה של) (מילר-שלוסר ע' 187),
נשתנתה הקומפוזיציה מאד, ואנו מתקשים אפילו להבין את כוונתה. מימין בתוך המים שני נערות ערומות (קע' 10 ועמוד)
והראשונה בת פרעה, משמאל מתכופפת נערה ג"כ ערומה ליולד הצף על פני המים, ומאחוריהם נראית אשה אולי
יוכבד. אולי זאת מרים את הילד על המים ושם מקרקעו כבר קבוצת הנערות המצריות או הרשה
לו לצייר אי-בוין המרחק עוד יותר מבכתוב, כאילו בת פרעה היתה שולחת את מרים להוציא את אחיה? (96) במחזור

~~Moritz Steinschneider: Catalog d. hebr. Handschr. d. Stadtbibl. zu Hamburg. Hamburg 1878.~~ 93

95 ז"א בעיירה Düren בגבולי הריין, עיר מולדת המחבר, ר' יצחק בר ראובן. שם בספר גם
ס' "השערים" או "אסור והתר". ע' יצחק אייזיק בן יעקב: אוצר הספרים. וילנה תר"ל-תר"ס, ע' 606, מס' 1163.

96 הכוכבים שבקרע מסמלים כאן והמקרים רבים מאד מצבת נר-שלין את פעולת ההלידה.

Mss. Codices Hebraici Bibl. J. B. de Rossi.. accurate ab eodem descripti.. Parmae 1803 94

Bernheimer: Cod. hebr. Bibl. Ambros. 85

(בהגדה דרמשטדט נמצא קרב בין חיות אמנם דרך פסח, היינו הקרב בין שתי המפלצות הדולות כנפים דהא לחמא״)

הטוב והרע בנפש האדם [illegible], אבל [illegible] שלפני באחרון מתאר את הצבי ורדיפת
הכלבים אחרי הצבי, שפרושו עם ישראל בין חיות (נמצאים ציונות) (86) בעמידה בסימטרית הידועה, בין סתם בין שני צבאי צמח וצנצנת („כי לא
נאה...״). גם המוטיב של החיה ורצועה סביב צווארה (למשל על עמוד י״ב החיות, „ונפרק אלקינו מעלינו מאלו״) מזכיר אלמנט בורא
בציורי בתי-כ״נ של עץ גופסים מחלות קרבות כאלו מנות מרכזי. באחד מצלומי מגרת בבה״נ בגבולניק בנ״ל (שינויים)
ניכר מצלון אחד ובו נשר (טורף) נחש וממול אריה וראם. האריה מלפט את חלה הראש בטלפיו והוא נוגח קרנו
לתוך לועו. בתאורה בספרה הנ״ל את ציורי בהכ״נ של עץ בהורב (בא״ואריה בצפונית, במאה הי״ח) ר. וישניצר-ברנשטין את
המחזה המקביל לאיזו טיפה הבבלית ושל טעותה או הגבהה כבר מזמן במקום אחר (87). האלמנ-
טים העקרוניים-העלליים הללו בתוך המעגל הלה פועלו בנראה עוד בהוראה לאמית נוספת, היינו הניגוד ההיסטורי בין יהודה ובין
אפרים, ושני החיות משמשות סמליהם (88). המוטיבים הללו חוזרים עוד בשינויים שונים, כגון מעין חסיבה ונחש במוביל. [illegible]
מינקש לחשוב גם את עריכת הקרב בין שתי חיות שוות בנות אותו המין. [illegible] שני תרנגולים למשל אין כל רמז על מנהג בכפרות
של ערב יום כפור, [illegible] גם נה שייך לסמל הישן [illegible] אלא - אולי יחס בין כל המוטיבים האלה ובין הספר העתיק שירושתו חיתה
מאות [illegible] שנים, Φυσιολόγος, אינו מוטל בספק. הלא ידיעת עולם החי בעלי חיים
וביחוד ידיעת [illegible] המיוחדים נשענה בימי הביניים בחוג של הנסיון מאשר על הספר הלה של תרגומיו ושינויו
יותר [illegible] שהציוריה, כגון ה- Bestiaires הצרפתיים, וגם הציורות הרבות
לשאוב ממנו (89). מובן הוא, אפוא, שגם ציורי בתי הכנסיות קיבלו מאותו המקור. אולם בעובדה זו לא נגמר העניין.
כי לאחר שהספר נחבר לציורה אלכסנדרונית מהמאה השניה הצליח ואלמן (90) להוכיח, שהוא התהווה בסוריה בסביב 370 ואף
[illegible] בלשון איסויות של ה- Φυσιολόγος, המחבר (המחבר שלא מחבר הספר) קרמ, כי לפי ואלמן איננו אלא שלמה המלך
וטעמיו ונימוקיו עמו. [illegible] הננו למצוא, אפוא, שבספר המקורי נקבע ממסורת ישראלית [illegible] היה לשוב אליו (91) מאיבק
עשויה התהוות הספר בתוך סוריה להפיץ אור של [illegible] בורא בעצמה. אם כי ציור הוא מציורינו ביותר ממאה שנים,
יש להניח בהחלט, [illegible] עצם חיבורו מניחה אסכולה מקומית סורית, שבה נמסרו ידיעות יצורי הטבע ועיונים
במהותם הסמלית. [illegible] מסורות מקומיות [illegible] מחבר הספר ובין שכבר [illegible]
ציורינו.

(קטעי) שולי סנימטיים, שדבו באמנות היהודית באמצע, לא קבועי נכנסו לעולם ע״י בורא לגבב, אבל [illegible] ושלשלד
למחוז אמנותה חלק במיזוג הבזוגמאות והעברת בנטיה לציור המוטיבים הבסגנוני הידוע בכ״י קסריחו למשל נמצאים [illegible] מסוג לה
בצלות אברהם עם יצחק על הר המוריה (fol.7), במחלה בערבה (8), בהשלך האחים את יוסף הבורה ובמכרת אותו
לישמעאלים (12), במנוע בסנה הבוער (21), ביציאת מצרים (27), במתן תורה (30), [illegible] ובמחזה של
משה דבר העברים (31). בין מרדכים הבצלים בסנימטיים בכ״י לה [illegible] תנ״ך מרקוב (67) מובא

86) מוטיב הצבי המיוחד לה איננו הצבי הידוע המיוחס (אחרי ארנקות) לפי דבצה המגולה לראש הבוגין [illegible]

87) [illegible] 1936.

88) ר' „סיני" ס-ס״ב, ע' רנ״ט, הערה 28.

89) J. Strzygowski: D. Bilderkreis des griech. Physiologus.. Byzant. Archiv, Leipzig 1899, 2.

90) Max Wellmann: Der Physiologos. Philologus, Supplmt. XXII., 1. (Leipzig 1930,)

91) מהלך מקביל [illegible] כבר בערכנו אחרי מוטיבים יהודיים [illegible] נוצריות.

הדורות, פעמים אולי בניסוח בלבד, פעמים בתוכן קוסמי ניכר.

במזלות הנראים בציורי וורמס דהב"ן דבורא היו רק חלק מסמלי התקופה ולא היתה בהם שום הוראה לאומית מיוחדת. אעפ"כ "יתכן מאד, שדבורא היתה מקורבות המיבר, שדרכו עבר רכוש הזמן הגולי זה לאוצר המוטיבים שהתקבלו במלך הזמן בישראל, כאילו היו ישראליים מראש. ורק הכנסתם הקבועה בכ"כ עשויה להסביר את הקבלתם ואת הופעתם ביחוד על פני סיפוני דבי-כ"נ. כי בלא שם סמלים (שהבנו) ... הנם סמלים שאת העולם או את העולם ומלואו בהדורו, קבוע שבדורא הופיעו המזלות יחד (עם משמעות אחרת) שונים. מלבד נציגי עולם החי, שחברו באמנות הנוצרית, מצויים בדורא גם כאלה, שנחשבו מגמול שלום לאלמנטים יהודיים, כגון הראם. בימי הביניים (משך) ציור הבמיון עם את ציורי ישראל, לאמל בכ"י של .Bibl. Nat (Hébr. 418), ופרושו שם כנראה תורה וחכמה.

בציורי כ"י הנ"ל מצוי הראם בתפקיד אחר, כאחד מזוג בעלי חיים נלחמים זה בזה וגם המוטיב הזה ידוע לנו מדורא. (זוג החיות הנלחמות) אינו (נושא) יהודי ספציפי, כי באמנות המזרח העתיק גולה נפוץ הנהו; ניכר רק בהמצאות סיביר באמריקה ורוסיה הדרומית, בנשארות בלנינגראד, עבודות בזהב מסוג מזהב, ובשני המקרים מתגלות מלבושות בעלות כנפים על סוסים (לשטים). אולי נכנס גם המוטיב הזה לאוצר המוטיבים היהודיים דרך השער הדורי. בלי ספק היו מאז ומעולם טמונות בו הוראות דתיות. ויש ללמוד שאמ"ב הנדהבה החברה בזוגות עם אחד מאלה החיות הנלחמות; כובשים ומדכאים נא כמוקן להבהבות עם המגיפה והמנחה, מדובאים עם המוקפג והסובלת. הטעם הנוסף והספציפי שמחלות באלה קיבלו בישראל, עדיין לא התברר כולו. ושם נסיון לברור התוכן הלאומי המיוחד שלה נסתכן בהבנה מצומצמת. בתמונת ציד במחזור וורמס (משנת 1272) נראית איילה נרדפת ע"י כלבים. הפרטים המלווים את התמונה, כגון צ"ב מגובב, כעין של פעל דגלי עולם טורף, מעידים על הכוונה לזהות את האיילה עם ישראל. בכ"י גנזך מעוטר מהמאה הי"ג בן לשמר בלבוב, בשמר הלבוב, Bibl. Pawlikowskich, Ossolineum, Ms. 141) (85 מרובבים כמה קרבות בין חיות ואריות ופרט לקרבות מאד גם הרמיזה על המקרבות בשנאה ושם ההתגלות בהבנ"ת. מזוגות באריונים כאלה הוא אריה ובר יוני. על המחברים שיטפלו עד מה בבדיה הזאת (חשבון על) קצים דוגמאים (סמליים), המחזות כאלה מעמידים את ההוראות מעולם הזאת, מעבר לכל ספק. קודם, כי בספריה Ambrosiana במילאנו במוסף להפך אור על בניין (Cod. 4 ... 85) בר יוני, ... ציור שגופו גוף יוני והכנפים לו (או אדם) וצפרני עופות טורפים, חוזר פה והדוהר בורך קנאור, הבודד אותו במגנו. המחבה הוא שער לספר איוב והעובדה הזאת מאשרת את מאמרות בטיפוס, המסמל את היאשרנות 75 ... לרגל ... נגיר טבע דומם ... החמר ... באייפנים ... בכ"י יהודי-ספרדי (Codices Hebraici Bibl. Ambrosianae. Descripti a Carolo Bernheimer. Florentiae MDCCCCXXXIII. (N° 10)

אלא ברנהיימר נוגע את התהוותו במאה הי"ג ... סימן שלה (x (בדמותו והמפגינו) להנגת סריבו בן קרוח סקיבולו בן הפרטי ס...ו הציורי, מצוי בו נפלא (fol. 2 r) (310 Bernheimer), המעוטר כלי המזבח ואלמנט על רוק אחד, עד על גבעה, המורה נראה מלבשי שטים. על נקלה יצטבר המאר הקיים לסוג שלם באמנות היהודית, והוא ציור חבצים דוממים, שאמנו מבקרת היטב יתירה והצדק, להביאו לדרגת תמורה מלאכה לנו איום ... שהאמן נתנו-מהמש.

Z. Ameisenowa, Bestiarius v Biblji Hebrajskiej z XIII wieku, בירחון Miesięcznik Żydowski, ורשה 1933. (85

1933

גלגולי מוטיבים והגמדתם.

לפני שנעבור אל המוטיבים הבודדים לתשומת לב מיוחדת לפני שנעבור אל מוטיבים אדריכליים, יש כמה שבהם ראויים לתשומת לב מיוחדת מתוך חזרתם פחות או יותר בברור באמנות ישראל המאוחרת. נעמוד על כמה תכנים מסורתיים ופרטים איקונוגרפיים וא"כ לנושאים תנ"כיים ולהשתלשלותם. במחזור דורא שלהם מולד דפוסם אפנה לא אחת כאן.

בריבוי המפגיע של מוטיבים ארכיטקטוניים בציורי הבית שלנו הבחנו כבר. גם באמנות היהודית במאה המאוחרת מרבים מוטיבים אלו להימצא. אמנם לא יתכן ליחס אותם לדורא מקובלם; אבל ברור הוא, שגם אמני ישראל המאוחרים הסתייעו בארכיטקטורות, ע"מ למצוא דבר כעין עזר דקורטיבי בקישוט של אולי מיוצרי ואולי מיצרי ומוצא מקביל בפיגורליות. רבות מהדוגמאות אלה מתארות את הבמ"ך ומזבח בכתובות מאוחרות ומוצאו בסמל טוב המביא ברכה או אולי בסמל הערגה המבטיח את טעם הגאולה. כך פעם מצאנו באמנות בנין, שיש בה פרטים משותפים עם דורא, פרטים שאינם אמנם בולטים בהלך הבה ראשונה, היינו בהבנת הריבוי,

fol.32 צורות ארכיטקטוניות בעיקר מראשית ימי-הביניים מאותו פרק. אבל גם עולה הכל בשלבות גבוהות ומגדילות לגשמיות היסודית, בחומר התחתית נראים שרידים ובקליפתו המספרת גם את הפתח שבאמצע, המחולק בחזות הבריח, הריבוע שלה; החומר הבלתי מוגדר בטפחות; ומול הפתח האמצעי הנ"ל מופיעים כרובים בעלי כנפיים. הקטע הזה איננו עושה את הרושם של שער פתוח שבעדו נראה ארון הברית בפנים המקדש. אלא כאילו היה האמן משתמש באיזו דוגמה, שגם בה הופיעו הכרובים במקום כה משונה, בניגוד למקרא. הסתירה המשותפת הזאת עשויה להבהיר לנו את ציורנו מס' 18, למרות ההבדל בין הוראותם של שני תאורי בניינים אלו.

מבלי לקשור קשר ישיר, כנבאי מיוחד לגבי עינינו גם דגמן ועץ החיים מצד אחד ומקור החיים מצד אחר. שני המוטיבים רבו ביחוד של מצבות יהודי אירופה המזרחית וחמר ממשי ושל צלומים (ושפע עץ) נשמרו עד לפני המלחמה בנונחית.[83] בשלמין אלה נעשו עץ חיים ומנורה חיים למוטיבים במערכת סמלים האופטימית של, המכוונת לשלילת המוות ולמחשבת חיי נצח. בצמודיהם אין אמנים חוקרות בין עקרות על הדוראיות, אבדה, עיות לפוניות יותר ונראה צירוף יותר בעירר, כלומר המאסיה התיכונית או אפילו המזרחית. ב"ל אין לזלזל בשפירות אלה יחוס. כי על המוטיבים הנ"ל גופא נוספים מצד פרטים כגון החול, צפור התחיה, עם אורנמנטיקה מפותחת המורה על הגמש, עם שושנאות, ואפילו דוגמות בריס סנימטיים נמצאות; וס"ס זוג האריות, אשר הופעת הבכורה של ידועה לנו מציורנו הארכיטקטורה מוטיב זה [illegible] ישראל ביחוד מאז המאה הי"ז, של גבי פרוכיות למשל ומעל ארונות הקודש. על המצבות מצוי הטיפוס של שני החיות ופני לצאת אל צאת, הן הטיפוס של שתי החיות הפונות חוצה, והחומר הבינלאומי מלמדנו, שפרושן לפגן קדר הסמל שביניהן ולשמור עליו. כל האיקונוגרפיה של המצבות האלה קרובה להפליא היא אפוא, למערכת סמלי דורא.

את שושנות דורא הזכרנו כבר בפוסתל. בגלגולות המוטיב בשמי-העתיק ובמו כן גם היהודי-הלאומי הלא אין דורא תופסת מקום חשוב. בימיה היתה הדוגמה כבר נפוצה מאד והוראתה בראשונית הלכה והתנדפה. שושנת מקבלת ציורי דורא מקלות השושנות את הצורה בת שמונה או שלש עם שלש מוניטין למשל נגדי גלוסקמאות ארץ ישראל מתגוונת בת שלש עלים, והוא שבעיקר הזאת אחד המקורות של צורת מגן דוד[84], שנעשה לסמל כה עממי רק במאות המאוחרות. שושנאות לבין מיניהן מרובות בכל

(83 הספרות הבאה בחשבון היא מצומצמת מאד. מביא דסקרו Max Diamant Jüdische Volkskunst (Wien und Jerusalem 1937) חמר רומני רב ערך. בעזרת אוספי ייווא דוליגה התחלות עבודה של מצבות יהודי פולין, ונספרה עם המאורעות.

(84 א. נ. ש"ב קמבור בתנ"ך של יבנ ירושלים" מיום כ"ח אייר תש"ב.

(72 מלבד שאור נראה מוליכה פיות הבכורים בשלבים פמטוניבם. מילר-שלוסר משערים, אמנם בסימן שאלה, שיב עלב מאוחרה הוסיפה יפמים. למה בעזרא פה ולא במקומות אחרים? אין לה כ"א תאור נאיבי של יציאת בנשאות בצורת גליה בבמה לעבר.

אבל אל נכח הופעות מקבילות אצל לאומים אחרים. רגשי הקנאה שנפלאות עמי המזרח התנגדו מאד להתחרות טלפי עם הבריאה ורק המרצה ולצורות בסוג משתנות מרבעות אסיה ביחסן לחיקוי היש ולתאורו בתמונה המפוסלת והמצוירה. בקבוצים בראשוני עזבה צורת דמות מיסבו וגמורתו נורצו לסטיפאות, עצי קודש ושקבות רגלין המסוגננים; רק בעזרת חוץ הלניסטיות נכנסו בהובן פסלי פנויים וציורים על הבוצא. כן לא השפיעו פולחן התמונות בנצרות כולה ולא לגו היקונוגרפיה ושלטונו המחלט כלל רק את בנצרות המערבית. בכוונה השאיים התבטאו כיבוש בתנועת האיקונוקלאסטים. רק עם הגברת רוח המערב נגלה הסתערות המזרח נגד התמונות.

בעיקבי ביומרה הוא כיבוש האיסלאם, ובכאי מאד לצייר, לשים לב לעובדה, שלפני הפצה כלליות ואפילו קריחה גבולה בגידו אמונות, לומר מיניאטורות אצל שני עמים מחמציים אריים, הפרסים וההודיים, שעוב שחלקו השאי של האיסלאם נצר לעיקרון המרכזי בה נאמנות שלא פחתה; וכל כשדון אמנותי שבאיסלאם השאי חי בארבילות, במלאכת מחשבת וביחוד בארנמנטיקה. הנטיה הבוראית והמגמה בעסק היהודי מסתברת, אפוא, ממרכנים שמיים בתוך כללי (או) במיצגימה אסיתיים גרידא. אלא שבישראל חסרה המגמה הלאות עקביות גמורה. או קיור (אותה ישנם תמיד גם) בין שבם במנוצחים בין שבם במנוצחים ציון: והכוחות הנוגדיים, והנכחותם ביצירה הבודרות, הנראות כמלחמה בין שני עקרונות, יוצרו. גוף דיאלקטיקה פוריה את הצירופים האפיניים, את העדנים הספציפיים.

תכונה אחרת בדואמנות היהודית המאוחרת היא האקספרסיביות (וביחוד באיצנציות). אמנם אפשר ליחס אותה להשפעות סביבה הנוצרית. אבל צמיחים לבקמדבריות נוכרים הפרספקטיביות קבורא, היינו במחננו מס' 20. ציור חליוני נוטל כלה הלא אין לו את במוצאי ימי הקדם. זמן הנפתחות בירושה כגון נילנר כאן ... ההנאה ביום האוצאיה ביזאנטיים קיצירות טיפוסיות של הביזון הלה, כגון הסידור הגרמני מהמאה היג הנשאר בווינה (Nat. Bibl. Hebr. M.)[75] (81). בסילוקי הסט ובמחזור ותנופותיהם הבראיות, בהבנסחיים לפתע לתוך האות הנסתובבה והיותבה לצורותיה של הביזון הלה (ובציורי הביזיון ומפלצות משונות מורגשת מהותן לנפשן) באמנותו לספרדי-באבסטרקטי. הקול האחר של יהודי אשכנז מדבר מהמיניאטורות הללו, רדיקות הדמיות שעוררו חזיונות האימה והפחד כאלה. ליצירה הביזנטית מסוג זה יש לחשוב גם אחד במחזור (מהמאה הי"ג) הנשייך לאקדמיה בבודאפסט (ל"ג לאוסף דוד קויפמן (82)), היינו את השער לשיר השירים. בחציו הימני יושב שלמה המלך על כסא (שאליו נחזור להלן) ובדראותו את ספר התורה בננו מצווה מנוחה לנשים ולמפלצות מחריבים הממלאים בשני טוריו את מחציתו השמאלית. מיני גיבנים אלה, המתהוללים והמרעישים במכשירי מוסיקה, והרוקדים על ידיהם, בעלי קרנים וכנפים וכמה ראשים הם, וגם הראשים המרכבים על גופי אנשים, מיוצגים כאן הדיומים (ועל צפורים) (והאצורין) (וקבקטים אחרים על ידי קרן) הרי מעבר למציאות האמריקאית הוא ומורחק ממנה יותר מהמיניאטורות הצרפתיות מאותו הסוג. מכאן נבין גם את המצב המודרני או את ההתבטאות של רוח הבזה אצל רבים מאמני ישראל בימינו ובראשם שאגאל בעל החלומות.

1

71 א — "דוגמה" בין החנותי (p. 51) ע' . Otto Schneid: Das chinesische Vordergrundbild. Wien-Prag-Leipzig 1934.

~~Altai-Iran und Völkerwanderung. Leipzig 1917.~~ — אין ספק" ובין "מלוי השטח" והתנגדו: לחלק את שני העקרונות זה כלה אצל סטשיגובסקי.

71 ב — הנחות של בשרון לאוסף [illegible] באמנות היהודית-ספרדית. בעניין פרחיזם ראה [illegible] ... Descr. Catal. of the Hebr. and Samarit. Mss. in the Sassoon Libr., London, compil. by Dav. Sol. Sassoon, London 5692: 1932, 83-134, ציורת אמן יהודי, הבדגלי הבולט באמריקה (p. 114).

82) Müller-Schlosser, loc. cit.

81) Arthur Zacharias Schwarz: Die hebräischen Handschriften der Nationalbibliothek in Wien. Wien-Prag-Leipzig 1925.

80) כנגד השירה מגמה אנטי-תמונית של-שמית מעוררת הטענה, שהאמנות השמית העתיקה כולה פיגוראלית. אולם כבר הרגו בנצנת מייקוף הבחנתי בין האמנות המסופוטמית היבואה לנו, והיא אמנות של חצרות ושל כהונות, ובין אמנות עממית, שמציאותה מוגבלת על בצעת. ייתכן מאד, שהיא היתה בעיקרה בלתי פיגוראלית, וארנמנטיקה שביצירות הנשארות מיוחסת אולי להשפעות עממיות; אולי יש לה חלק אף באלמנטים של נוף. בנראה לא חסרו באורח-נכריים יסודות רוחניים לאמנות עממית כזאת או יותר פטורה מבאויות. כי בתנך "משכיות" קטעים המורים על צרמים או חוגים מאמינים באילה מונותאיזם פרימיטיבי. אפשר לשער, שאותם הכוחות, שהביאו לידי כיוונים דתיים שונות כאלה, יצרו להם גם צורות אמנותיות מתאימות להם.

בתי-הכנ"ס [illegible] (76), שרבו באירופה המזרחית עד לפני המלחמה הזאת, אין לבאורה [illegible] וגשר. ציורי הקירות והתקרות [illegible]

[illegible] הנשמרים עד ימינו הם רק מהמאה הי"ח. אבל [illegible] יש בידינו תעודות [illegible] של [illegible] קישוט בתי-כנ"ס [illegible]

[illegible] ימי הביניים (77). [illegible] בבית [illegible] ...

[illegible]

המגוונות. כל זה הוכרח להתגבר [illegible] ציורים רבים ומניח מסורת [illegible] האיקונוגרפית ודמיונה. [illegible]

[illegible] יהודית [illegible] גרמניה [illegible] לפולניה [illegible] ציורי הקירות [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ציורי קיר נשמרים [illegible] מיניאטורות מאוחרות. [illegible]

[illegible]

[illegible] (78) [illegible] בגליציה המזרחית, מעשה הצייר ישראל בן מרדכי [illegible]

(המאה הי"ח) (79) [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ציורים [illegible] המסורת הזאת [illegible] אומנים [illegible] המגרשים [illegible] ישראל

78) בכ"נ זה נשרף לפני מלחמת העולם [illegible]. צילומים בחוברת [illegible] 76.

76) Alois Breier, Max Eisler, Max Grünwald: Holzsynagogen in Polen. Wien 1934.

77) א.נ. [illegible]: אמנות יהודי פולין. „סיני", אדר-ניסן-אייר [illegible]. [illegible]

76) [illegible] Kaufmann. Wien 1898.

72) Die Haggadah von Sarajevo. Von Dav. Heinr. Müller und J. v. Schlosser. Nebst einem Anhange von Prof. Dr. David [illegible]

70) [illegible] Ashburnam [illegible] Strzygowski [illegible] Orient oder Rom [illegible]

69) א.ל. [illegible]: בית הכנסת [illegible]. ירושלים [illegible].

68) [illegible]

~~Stassoff–Gunzburg: L'Ornement Hébreu.~~

~~Une Haggadah Illustrée~~ ~~M. Schwab~~ Revue des Etudes Juives, XLV, p. 112 [illegible] M. Schwab

loc. cit. p. 267 [illegible] — Idem: Le Manuscrit Hébreu No 1388 de la Bibl. Nat. Paris 1903.

67) Z. Ameisenowa: Biblja hebrajska XIV-go wieku w Krakowie. Kraków 1929

79) [illegible] 1729.

73) Ernst Cohn-Wiener: Die jüdische Kunst. Berlin 1929.

75) [illegible] (239) [illegible] 45 [illegible]

Ein Jude, Sabbathruhe haltend, sitzend. [illegible]

[illegible]

(באיזו דיונות ובמאוטשים.)

37

אין לה תוכים

נ"א כימינו אלה,

לידי טהרה, שלא חדרה עוד בציירות ישראל ובציירות כלל ~~בקובילם המודרני ובנוונים החדשים~~ קרעט אחד

הגיע הגורם האופייני ~~בעמוד הראשון~~ של הגדת סרייבו. גם ליצירה זו, מעשה יהודי ספרדי מסוף המאה הי"ג או מהמחצית הראשונה של הי"ד,

נשארה קלאסית עד היום הזה, כן שימש גם המחקר המוקדש לה יסוד לכל מחקר בכתבי־יד עבריים מצוירים (72). בעמוד הראשון, הכולל

את שלשת הימים הראשונים של מעשה בראשית, מתפלג שטחו לארבעה חלקים. בראשון (מימין למעלה) מסמנים קווי גלים עקומים את המים וכמה

קווי גלים זהב, הבוקעים להבה, מחוללים את רוח אלהים. מעל המסגרת נראה כתוב „והארץ היתה תהו". ...

אובייקטיביות הנקראת מדע, להביע דבר מה שאני מאמין בו. את ההרגש הזה הריני מבכר מכל ציירות ...

גבולי הרנסנס המשוכחות, המתארות את הבורא כישיש בעל זקן והמורידות את הנשגב בנושאי המחשבה האנושית עד גבולי הגשמיות.

הציור הסמוך איננו אלא שטח בהיר ושטח כהה ומעליהם רוקמים כמה קווי קשת. הכתובת הראשונה נמצאת כאן לאמור: „יום אחד יהי אור ויבדל בין האור

ובין החשך". הימנית משני המונות בטור התחתון מראה במחציתה התחתונה של עיגול בהיר קווי גלים ... בנ"י המים, ובמקום הבורא

קורן מלמעלה זרם קרניים. הכתובה היא „יום שני יהי רקיע בתוך המים". המקביל במוטל של הציור הרביעי היה מסובך יותר:

„יום שלישי יקוו המים ותראה היבשה ותדשא הארץ". הרקיע בצורת קווים מקוצרים, העיגול והקרניים חוזרים כאן, אלא שמחציתה של העיגול

שלשה עצים ודשא. ואף עולם החי אלו נתונים כסימנים בלבד, כאורנמנטים המעוררים רק זכרונות של מציאות רחוקים.

בעמוד ב', הממשיך לספר בימי הבריאה, פותחת הרוחניות ואלמנטים אמפיריים נכנסים בכוח בנושאים. וגם הם אינם יוצאים

ממסגרת הגילוי הספקולטיבי הצנוע: לעצם אין כאן ... ; במקום ... בצורת הסימן, ותחת המחבר הסמוי הבורא

עליו. מה קטן היה הרווח, שהפריד עוד בין מעשה ימי הביניים ... ובין הקובילם ושאר ביוני ציירות זמננו שהתרחקו מחוקי המציאות! —

מפיק אור על

הגורם האופייני בציורי בורא ... גווים אחידים בכל יצירות ציירות ישראל המקיימות אילו טיפה נגד האמנות הפיגוראלית.

טיפה זו איננה עקבי תוצאתו של הדיבור השני בלבד, כ"א הבנתה הראשונית לחלק הנפש, ... את הקרקע לנטיעת

הציורון הזה בישראל. מרובים הם האמצעים שבהם השתמשו ציירי היהודים, הכבדי לאמנות מדמות האדם או מראה המלא לחמות. ...

מפריעים כנראה הפנים. המחזור הוורמס למשל (משנת 1278), שצייר הנרדש חיבה יתרה לפרטים אחרים, מפתיעות בדמויות ומפתיעים ביחוד

הפנים בקיצורם המבוי, שאינו אלא אינו סימן סטנוגראפי או פיקטוגראפי ומופשט. (במקרים מרובים ניתנים הפנים באיזו דיונות ובמאוטשים.) ולעתים רחוקות משמש הצאן ...

הפנים למבוטין. בחלון המרובה יפי יחקאל שבמחזור אוכספורד 2373 Bodl. Libr. Ms. (המאה הי"ד) (75) ... רק לנציגי הבעת. המורה ...

וקבוצה שלשה מקבלי התורה פניהם פני צפורים. הכוונה מוסיפה להתברר ... כותבי יהודים החבויים ... לצורים אלה.

ממולם גופו ... למטה וקידון ... אין ... היה ... ו... אינו אורנמנט יחיד ... לפניו של

אדם רבו בציירות היהודית ... בימי הביניים הכוהן הגדול המדליק את המנורה במחזור דרמשטט Cod. Or. 13

(משנת 1348) פניו ... (אפילו פני מפלצת במיונית.) ...

באירופה ... בין כה"י המצוירים העבריים, שהמייצגים הולך ופוחת עם המצאת הדפוס והתגלה הגראפית ובין ציורי

ואוסיף רק מלוא זוטרתא. סטשיגובסקי סבור, שבעלי חיים אלו מתוארים בתבלונת הקפה והיא לדעתו מוטיב משותף לכתות בני יפת...

סברותיו אלה הנני דוחה את יתר השערתו. אולם אין הקפה מסרת יפתית מיוחדת, כ"א מנהג המצוי ברוב דתות האנושות הקדמונית ואף

אצל היהודים ובאיסלאם ... חיים לידיי המסרת הלאה עד היום. ונשמר לאחוך הזה סומך של

הסטופא היהודי, שצורתו מסתברת רק ע"י מנהג הקפה, כן מתקשר המוטיב הזה גם בצורת מגדלות בבל ואשור. ומאידך, בהליכה בנראה

הבנינים איננה הקפה של עיקר. סיבוב הבהמות בלכתן סביב בטן הבלי פרוש הוא הפשוט ביותר, היינו בכבוריות הבלי. ... היה הצדק

עם הבאור הנ"ל אז היה סבוב דמות בלשון של גבי כלים כבוריים מסמן תבלונת הקפה, ביחוד בהופיע דמויות בתנועה.

Ad. Neubauer: Ctlg. of the Hebr. Mss. in the Bodleian Library. Oxford 1886.

(75

עבריים־בישנים שייכים אליו. הם כתבי־היד הנשמרים בלנינגרד והם, שפורסמו ע"י סטאסוף וגינצבורג, חלוצי חקירת אמנות ישראל היהודיים (69).

על אדמת אפריקה הצפונית, בחמאם־ליף (Naro), בתמונה רצפת פסיפס של בית הכנסת ציורים מצוירים אולי במאה הרביעית לצנין אותנו גם בבחינות אחרות. הדמויות המצויות שם בהופעתם הקורטיקית בהחלט. דמויות בעלי חיים עומדות סימטריה או מהווה דוגמה פאורית במובן אחר או ביחוד בתוך פאור שריגים והשריגים הללו אינם מסגרת הנדסית.

ב"א המוטיב הקובע. יחס כזה בין שני הגורמים המנוגדים חוזר בתמונות פסיפס מהמאות הה' והו'. רצפת בית אלפא ...

ראשונה נראית כולה כ„מתבוללת", ביחוד בהשוואה עם פרטים הלקוחים מהמיתולוגיה היוונית־הרומית. אולם ...

היד, יותר של כן, את אי־הבקיות או הילדותיות שבחוקי בית אלפא הפיגוראליים, ישנה של לבנו לכרון ציור בורא מס' 1. אולי אין זה מקרה, ... בשני מחזורים של העקדה.

[illegible]

גם לשבטים ... גם שם וגם כאן מתגלה האמן קר"י בתצורה הפיגוראלית ונראה אין בשניהם ... ובמעט שהדמות אינה ניכרת. אדרבה, ... באמת־מידה נטורליסטית ... בעיקר אליו. חוש החלל פחת, וסידור הפרטים התרחק עוד יותר מה„נכון" וחלוקת הפאורית על פני השטח נקרה. ובבית אלפא בחמאם־ליף תחיה, אפוא, נקודת הכובד בציור מפגיעת דוממים וקורטיביים מצב אחד ובדוגמאות דקורטיביות מאז מצב אחר; הבתאור הפיגוראלי יש לו לבאורה חלק באורי בציורים כללו, אינו המכריע ואין הוא הטח הספציפי. מלבד המצבות האלה אין מהמאות ההן אלא חומר מצומצם עד מאד. וביחוד לא נגיעו עד יעבר כתבי־יד עבריים מצוירים ומיניאטורות יהודיות ... לפני המאה הט' ... קמסרתם ... בני המשנה של ציורינו ... בדוממים ההם נראה עתה באור חדש (70). ברם, אולי ישויים ... הדברי הישנים בין הנשמרים ... לנו אילה מו... מיצירות כל הבולה באוסף שנמצא ... כ"י אלה, פורסמו ע"י הרוסי סטאסוף והיהודי גינצבורג, חלוצי חקר אמנות ישראל היהודיים (71). ציורי כ"י אלה מצוינים בדרגה אמנותית בשימת לבו על פני ... ובנה כולם פארים אפיגוראליים.

(71 — Vladimir Stassof et David Gunzburg. L'Ornement Hébreu. Berlin 1905

את המחקר והמצויטט אצל המחברים האלה, מאת משה גאסטר (M. Gaster), "Hebrew Illuminated Bibles from the IXth and Xth centuries" ... Proceedings of the Society of Biblical Archaeology (June 1900) — החומר הנהדר הזה לאור ע"י סטאסוף־גינצבורג שייך ברובו הגדול לספריה הקיסרית לשעבר בלנינגראד ונקנה מהקראי אברהם פירקוביץ, באוסף, חוקר ... אספן הנפלא עורר בשעתו פולמוס רב ורק לאחר בדיקות מוסמכות הצליחו אלומנים מספר לטהר את האוצרות מהזיופים המוכנסים בהם. התאריכים המצויים אצל סטאסוף־גינצבורג מהווים את מסקנת ... (התמירות הבינוניות) ... כיום אין באפשרותי לבדוק ... בחקירה הזאת ולהמשיכה, ... ע"י גם ... הריני מסתפק למסור את מסקנותיהם.
A. Harkavy-Strack: Ctlg. d. hebr. Bibelhandschr. d. kais. öfftl. Bibliothek in St. Petersburg

~~schaftliche~~ Hypothese erbringen kann. Der Vorgang wird erst verständlich, wenn man annimmt, daß auch jene Bilder ihre Gestaltung bereits im jüdischen Gebrauch gefunden hatten. (.69, I, שם)

(64 לראשונה נראה הכתוב στρατηγός; הכוונה אולי אל νυκτοστράτηγος, היות וכל המחזה באופל עולה את הרושם, כאילו היה מתרחש בלילה. — המלאך המלחמה, המראה והמסביר ... חוזר באמנות הנוצרית לעתים קרובות.

Biblia cod. vat. reg. greco I e del Salterio vat. palat. gr. 381. Milano 1905. ((fol. 116)) (63

Asiens bildende Kunst in Stichproben, ihr Wesen und ihre Entwicklung. Augsburg 1930. (65

המחבר נותן גם ממציאות מ"יקוה הנ"ל לטובת השערתו, מבלי להכיר את סימני מוצאה. אני הסתפקתי בה כאן רק ... שהיא נמצאת ...

כי אין בעולם אמנותית ונפשית ואילו כוח עצום הביא אף לכנסיה המערבית הטיפוס של ישו המונומנטלי הגאול בכל! (66) המדע האינטנסיבי, שהוא אולי אלכסנדרוני, וטיפוס ישו השמי, שיצא מדורא — הרי שני כוחות ויוצרים, שנשאו לאחד, והכריע באמנות המגוכה והתקיפה.

מהמושגים הראשונים של החקירה באמנות ומעיקריה, שמעודם לא הוטלו בספק, היתה הדעה, שציירות יהודית קדומה לא היתה ולא נבראה. אמנם לא הכחיש איש את העובדה של ציירות יהודית מאוחרת על סוגיה, אבל היא יחסה כולה לאמנות העמים הנוצריים.

דורא באמנות ישראל.

סקירה כמה בשלבי כפעות דורא ומחוז אמנותה היהודית באמנות העמים הנוצריים הראתה, כי רוב החוקרים ביססו את השערותיהם בנוגע למקורות הציירות הנוצרית על הטעות, שבימי הקדם נעדרה כל ציירות יהודית; לפיה יכלה הנצרות לקבל מאת העם היהודי יסודות רק אידאולוגיה, אבל ערכים אמנותיים כלליהם לא יכלה לקבל ממנו מפאת העדרם בגמור זה. טעות מקובלה הכריעה גם בעצם שאלות האמנות היהודית. כי מהמושגים הראשונים במרכזו ומעיקרי אמנות, אמוּדם כמעט לא הוטלו בספק, היתה הדעה שציירות יהודית קדומה לא היתה ולא נבראה. המאוחרת היתה אמנם גלויה וידועה, אולם כולה יוחסה, ע"ס הסדרה ומוסכמות לדוגמאות נוצריות. IX וגלום שהתגליות הדוראית פקחה את עינינו להכיר את הציירות היהודית כחלוצת הנוצרית, כן בא מועד, להסיק את המסקנות גם בנוגע למקורות אמנות ישראל המאוחרת.

את הכרתה המכריעה ההיא הננו קולטים בשני הביונים הבולטים בציורי הבכ"נ בדורא. האחד הוא הפיגורלי, היורק מחזות וסיפורים מעלרת דמויות אדם, ולו קראנו הביון האמבולי. האחר הוא המצוין באין שיה בנוגע התצורה הפיגורלית, אין בו נקודה כבכו זה ולאמצעים אמנותיים אחרים הוא נוטה, ולו קראנו הלאומי. בקר עד עתה המחוד, שדורא היתה אחת ממקורות המגבשותם הראשונים ולע"ט הוא היא בעינינו אפילו הראשון, ר"ל עיקרי אמנה, כאילו היא היתה בראשון. הביון ה"אמבולי" של דורא נמשך בל מיני הרבה הגבול של אמנות ישראל. באמוחרת, דמויות מצויות הן בספרי אבל מציאותן אינה מחלטת ואינה תמיד ואינן מאוסרת מעצורים ניכרים והשפעות מצב הביון האחר. ההרוג הביון הראשון נפלו לשל את המיניאטורות העבריות, ומשל באמנות האורנמנטליות, בגבול הסופרים את אותיות דברי המסורה כבמות כולויים ועופות אחרות. כל מגמה לתפאורה הנדסית (68) ולגעת באור בצמחים נחשב לעובדת הביון הלאומי.

(66) מלבד המונומנטים אלו, מגדל הרשם, שהדמות של ישו הרציני בגול הזקן היתה כרוכה בניגודים פנימיים בתוך הכנסיה הביזנטית בלבטה בקיצונית ובמוכנת המחלטת הקטינה יותר ויותר את חיוניות האב. כבהבנצל דהתנצל כוחו וגבורתו עד כדי כך היתה הנצרות בדרך להעלות בעצם הבן. רק ברשת הבן תכונות האב או בהיוולד מחדש האב הבן נוצר בשתיות הבן כעין שיווי משקל חדש בין תכונות של אב ובין תכונות של בן: המתוק כלה בראשיתו פילון, וסופו היווה צורך. בשלבים בשניים ניכרה השתתפות רבה של האמנות הקלאסית. יצירת הטיפוס הנ"ל מעלה סינתטי בעל חשיבות מיוחדת אף בתולדות הנצרות הברורות, שהנחוגו הדיוניגיים המשובב האסכולאות אלו אלהיות, אבל המכריע בהתפתחות בדבר היה לפי הנראה מעלה דורא.

(62) כבר Strzygowski בספרו Orient oder Rom (1901) עיין בעיטורי תנ"ך יהודיים, שבאו לנוצריים. עוד לפניו עמד אלול הקדם אמנות ישראל, בוד קויפמן אחרי הצלבות הבלוה ישראל של האמנות הנוצרית הקדומה במחקרו המצוין Sens et Origine des Symboles Tumulaires de l'Anc. Testam. (Rev. des Études juives XIV, 1887) מחקרים אחרים עצמם (62) שעיניהם נפקחו לראות את הקלעים מב לשונקדום, היה Oskar Wulff (Altchr. u. byzant. Kunst, Berlin-Neubabelsberg 1914). הוא הכיר את הכוחות המניעים לתאור ציורי של נושי התנ"ך צריך לחפש בהפלוות, ובדרך זו הגיע, שציורת יהודית קדמה לנוצרית, וכוונתו היתה בעיקר לתפאורת הקברים:

Um zu begreifen, wie aus dem Gebet der Antrieb zu bildmäßiger Darstellung der alttestamentlichen Rettungen im christlichen Grabschmuck geworden ..., fehlt uns aber noch ein Mittelglied, das nur die [illegible]

לעניין, יש לזכור, בתצורה שציורינו מבוססים על המפעל המקיף הראשון להחיר באמצעי אמנות פלסטית את תוכן המקרא, אם אין בידינו אפילו דוגמאות מוניות קיום דמי-המלאכה לציור כבר בימי הבית שלנו או לפניו, אף שאנו נוטים להיות בטוחים, שהמפעל המקיף עורר את הדמיון של ציירי הדור, ושרשמו בו את חיבוריו הגדולים הן את פרטיו, הכרוכים לבנינת מתם. (בוודאי ובוודאי הועתקו מוטיבים רבים, לפני שנהרסו ונעקרו) אולי XII

בהשוואה עם עקבותיו החומר להשוואה למשל, המובא אצל מר' לזם הוכחת ערך מקורות מלבתנו, בנוסח Parisianus מנחן ASHBURNAM או חומש PARISIANUS 510 כגון מסימים, אפוא, קבלת מוטיבים בורא"ם ע"י כתבי-יד נוצריים. מחלוקת העקבה, מגיעה מאיור, הוצאת יציאת מצרים וטביעת חיל פרעה (או מתן לוחות הברית) אלו יש לנו במצב בלתי-מפותח עדיין, VI ארון ויבוא באילוסטרציות הנוצריות המקדימות לראות שלום הקודם, גמונתנו מס' 13 בחלוצת מקור החיים בנוצרי, בציורים הנוצריים של כבר התברר. וגלפנו בסמלים מורכת, אולי שלדות שיום מטות ע"ב, אל-באגאוא, וגם שם הדיה תופסת מקום מונומנטלי, היינו את הרימון, וגם שם הריה ממלאת את הבמה VII VIII לא אכבה כנראה האכספרסיביות המעולות של שלמוט ימקרא. אולי 5 E VII ניכרת רוח מחלנו זה במיניאטורות, כגון בגרמניות הקבוצות, שציירו אחרי 1000 בערך, כמו בסקרמנטריום של היינריך השני במינכן (Staatsbibl. Cim. 60) או בספר הבשורות של אוטו השלישי (באותו המקום, Cim. 58), הנחשבים, אולי באולם להגלות מלום רוח האמנות הגרמנית והאומנותית הגרמנית בגרמני ביותר בציירי גרמניה ולחלוצי גרינוואלד. הלא מחלנו זה הוא הנסיון הידוע הראשון להביע באמצעי הציור VI, ואולי יבוא מוצג, לגשור גשר בין מעשה חלוף שלנו ובין שיאי הציור האכספרסיבי דמערב. חלק מצד העולם גמלה ללא אולי לשמש המוטיב של הפרצוף האינטנסיבי.

לפי החומר שבידנו, יש לבניה, שהמוטיב בבבה נולד נטייה בלניסטית עליו והבגל ביחוד גוף בחמולות המזרחיות (של האמנות ההלניסטית הבינלאומית) של אמנות רומי החלמית, ולא מכב אלא ע"ס המלבות בגיל לאדים הנני, (אולי דאה, אפוא, הידוע המגיעה מצב יהודי אלכסנדריה ?) שמיצג מה חקלאות כן סגולה שית, ודורא הייתה כנראה לאחד המרכזים שפיתחוה, VII ושיתוע לאומנות מגמיז של סגנון ציורי; ולא דורא היהודית בלבד, אלא למשל בתוקפה House of the Scribes, בתוך W 8 L 1, XLIV, VI, הנני מופיע וגם בפני אשה הנני חוזר 1, XL, VI. אולם השבה רבתי יצאה בלי ספק מן המפעל האמנותי המקיף. אין זה בוודאי מקרה, שנקודת העקב הבולגקשוב הטיפוס של יש בתור πανтοκράτωρ נמצא במזרח ובמחוזות הנוצרות המערביות הקשורים לו קשר מבוסס. ומלבד טיפוס יש זה ניתנים (שאר תכונות) לפנים (פרוח האמנות הביזנטית) אחרות, הרציניים-הטמקניים, ואפילו הקודרים, ויחד עם סימנים אלו גם לרוח, בדרך אנטישמיותו הביאוהו ליבי מערכת מוני, המלומד הגאוני, Strzygowski, טעיות שלאחר ואפילו וחוצה למצב האמפירי, מכנה את הטיפוס הכנעני הבלתי ישו באופי ומקיים כנגדו את צמות ישו הצעיר, המאיר פנים, וחו[illegible] בעיניו מאיראן, אסיה הקטנה ויוון. איראן — אין פרוטבה ארץ פרס באמפיריה, שמתולדותיה הקנייה לנו החקירה מושגים די שלמים; כ"א אינו איראן של מעלה והיא המקור הבבוש של הטוב המצוי באמנות אסיה. 65 מצד פרס העתיקה יצא לפיו רוח הטוב המחשבות המזרח ואצ"פ שמניותיה ידועות לנו, ילדה לדעתו גם את הצמות האידיאלית של הלם האומי בעל החמלה והמסביר פנים. של צמות ישו האיר נראה שבזמן, רק כשנתמשב בגבולה המאוחר בתוך האמנות הביזנטית במלאה. רק אז מתחיל ישו מגדיר פניו, ובהופעתו נכנס הביטוי הידוע של הזקן מר-הנפש. בתוך הבית שלנו מתקיים הצבע מהמבט האינטנסיבי בריבוא [19] עד טיפוס הנביא הזקן [11], אלא שאצלנו ניתנות רק רצינות עמוקה, המקיפה גבולה באוניותיות, וגדרות טרם מורגשת. חלקו באכריע זה בקא"ב-הבל בדמונות שבא א"כ (מאז 33, אותי) לפני, למצוא דגוש פה את שורש הטיפוס של "ישו האומי". ולא הודבקאסגולאות התיאולוגים שבאיצבע ובניקיבים, הדיה סגור שהחוקר הגדול כל מה שלא סביר את חמרנו. כי מי יחפש את היוולד הצמות הפלאסטית בחוצי למושגים בגשם ובציונים מפשטים — בהיות קיבנו המעובדה החיה! ליותר צעד סטשיגובסקי אפשר להסכים; לאמור שבמשך הזמן בקלכה, ננגדה צמות ישו האיר של ה„צפונית" והשגלגלה בכנסיה. אך בלוט מדרגתו הוא

או יותר טהור. בשם ״דורא אשגרינת למזרח״, כן מהווה אל-באגאוט אחת מאמרות המערב של עצמת המזרח הקרוב. מאליו לקח ההתגלות הגלל [illegible] אג מסקנות עסקנו בשאלות בצורה. גם באורן נראית דורא כנקודה [illegible] פגישה לזרמים מערביים ומזרחיים בנטילת ימי הקדם.

סקירת שאלת המקוריות.

רק חשיבותה של הנקודה מוטלת בספק. בספרות קודמת [illegible] לא פעם הועמדה השאלה, באיזו מידה ראויה מצבתנו להחשב למקורית ועצמאית. [illegible] הבחור והשוואה [illegible] ציור מצויירינו לדעת רוב החוקרים, הטוען מדי פעם בפעם, שקטע קטע הועתק לפי דוגמאות חדשות אע״פ שאין בידו אלא חומר להשוואה צעיר יותר ממצבתנו בנקבתי ל״ד. של ארגומנט בעד המקוריות יצירה נשיב נגד לטענה כנגד וכל הבינוי-משולש או [illegible] או אפילו ילדותי, הנחשב במקצוע לסימן של מקוריות יחסית. לקחות, נהפך בשיטה זו [illegible] לתמונות קאמיינך. בוודאי אפשר לומר, שבגלל מלאכה לציור בימאשט דוגמאות לצורות שונות; אבל מי יבחין היום, כל עוד אין בידינו חומר שנוכל להשתמש עליו, בין מה שקבלה דורא מאוצר הבדויות הדמויות שקיים בימיה ובין מה שהוסיפה עליו? הייתכן, אפוא, לואר, כסומא בארובה, מעין בית חרושת להעתקת דוגמאות הסמויות? זה מאיבד כין לצאת אמרת, שציורינו יחשבו למקור ראשון דמוקן [illegible] מקורה, [illegible] קמוצאי ימיהדם ואחד מנקודות המעבר היינו מה ידועים ומהאפשריים, הן בבחינת מקום בין מערב למזרח, הן בבחינת הזמן בין התקופות הקלאסיות ובין הסגנון [illegible] של ימי פריחתו רק במאה השלישית. [illegible]

~~[illegible] בימים [illegible] דוגמאות מאוחרות [illegible] גם בבאה אחרי האמות~~
~~בימים בין היסוטרים ובין המרואה. רובן מרגלות קאוונת [illegible] [12]. הלא זוגן [illegible] הלב מנוח יד״ע את~~
~~הגנן מגוססת [illegible] וציורה [illegible] הבהות חסר דיון [illegible] אין מקום הכרובים של גג במלכן לאו~~
~~יסתבר אולי מנקודת ראות דקורטיביות; הדוגמא המנורה ואור חפצי קדש חולב לאהל מועד מוצגת כנראה ע״י הצדק לבראותבן;~~
~~אמת לספר בני אהרון המוזר חשבנו נבר של האופלדות של דמות אחת. רק שיטה [illegible] ואין לה פרוש נ״א בקבלות דוגמה~~
~~מט״ל גוף עמי-ארצות, מנ״ז, [illegible] את חכמים והלימודים הבתיים היו בימים ההם למונפולין בידי מעמד~~
~~מלומדים, ואם האחראים מטעם בית הכנסת לא נכנסו לעומקי היהודה ולא הקפידו בפרטי הפרטים. [illegible]~~
~~[illegible] אין ציורינו [illegible] מסקנות נוספות [illegible]~~

אבל כל זמן שלא יגלו אחיו המאוחרים אלו, יהיה ספק-בגל מצבתנו המכריע בעינינו ולו ניחסנו את כל הדומה לו והצעיר ממנו.

ירושת דורא באמנות הנוצרית.

בס
ציטורי התנ״ך הנ״ימים הרי מקצל דורא הוא הישן. א״א לדון כיום על השאלה, אם קדמו לו ציורי-קיר תנ״כיים או נוצרים מצוירים. שביוו נסיונות לשטר מחלות בודדים. הניגודים שהרגשנו בתוך ציורינו, הניגודים ביחס לגורה לכתב, ודבאורה האמנות [illegible] נוכח לזמר הוא לוודאי, שמסרת מסוימת לא קיימה עדיין. אדרבה, [illegible] ציורי דמבה באן ונו לראשית התפתחות בדברים. כי הלא הניגודים הללו אם כבר המראים לנו, שהוויכוחים של הנכון ושל המותר [illegible] [illegible] להתנהל רק בימים ההם. התגבשות מערכת נושאים והכנסת דמויות מסוימות והמצאת סידורי קומפוזיציה ומתן צורות מזן לעינינו in statu nascendi וזהו המסביר לנו גם את מציאות דוגמאות שונות ואת פגיון האפיית.

(61) ציורים אלו נחשבים למעשי המאה הד׳. אבל הם מלכירים בדיוק ציורים מימי התחלות הנצרות הרומית, למשל ציורי הקטקומבה של Domitilla מהמאה הראשונה, לפ״ב, אפוא, להטיל ספק בקביעת הזמן הנ״ל. אולי אינה ציורים בדרך מציורינו. (S. Maria Maggiore ברומי) [illegible] בדרכה של ציורי

(והנמצבת, בשינויים מעטים, מסין דרך)

(והמסגרות)

לאורנמנטים ממש ורמיזתם על פרטי המציאות מתבררת לעינים עד כדי ציורי תמונות הקרובים לכתב. אם כן, לא נחשוב עוד את הסגנון הזה ואת הנוף המסוגנן בפרט להשגה המניחה חוקי הטבע קודם, היות ונשארים עליהם בין גופה האבן הקדומה לציירה לא נגלו עד עתה. ברור הוא לודאי, שהאחרונה מהווה התגלה ראשונה בפני עצמה, שבאה זמן רב אחרי שקיעת הקודמת. אלא אחר ירשן לרמים שונים בתוך תקופות המתכת הקדומות ירושות ניאוליתיות ברורות. אמנות הסימון, הרישום והפאור נמצא למשל בסין ההיסטורית הקדומה ודוגמאות אמנים, כלים ובעלי חיים מנסות כוח שלמים ושליהן נוספים אורנמנטים מעולם הצומח והכוכבים. במצבות שהזכרנו כבר מופיעים ההרים בדמות הקדומות האפיינית שבארנה. הדרך הובילה, אפוא, ולבד שאנו רואים כיום לבון עליה, מהסימנים המסמלים את הטבע עד תאורו ממש. להבנת הניאוליתים ההולך והגובר במשך התקופות תעזור לנו הקבלה מל"כ אחרי אירגון האיכרים הראשוני (המקוסס על עזרה הדדית ויש לשער את הופעת) לאומי יוצרים ולובשים ומעמדות שליטים, המתייחסים למשועבדים יחס שהצבע דימוהו ליחס הצייד לחיות. אולי יפה הדבר אור-מה גם על דרכי האמנות המסופוטמית [illegible] במצבת נרם-סין [illegible] חי עוד מלבן מירושת הניאוליתים. היא היא המסבירה את האלמנטים של סגנון שליהם עמדנו. בהרהרם כך אשור נישיה. אמנות נטורליסטית לפרקים ושדידי הכיוון ה"ניאוליתי" הולכים ופוחתים. והנה תמונות צ'ינ פורחות בימיהם ההם והן הן האנריעות באפיים האמנים. בדרום קינג. מבלי להניח טפס של נפוא נמוך הקובע בתולדות, לא יתכן להעלים עין מהאלמנטים המקבילים. כי גם המשלים הסיניים מלקפים את החברה הראשית אירגונה; שאמלכות הקדומה נראות כל סימני עממיותה ורך המרומזת. נשיה אבסולוטית...

(בשינויים מעטים מסין)

אולם, אין זאת מספקת להסביר את התקנית ההרים האחיזה כבר במצבת הסינית דרך אסיה כמעט כולה ועד מחוזות אירופה שהסתעפו ממנה. ובפרט הטיפוס של "מדרגות" הסלע (60) צורה באור. אחד מקווים המשותפים לדתות למסורות הדתיות של אסיה הוא המוטיב של הרי קדש. במסורת הסינית נקבעת בארצה חמשה הרי קדש היינו בארבע הרוחות ובאמצע, ושם הנותנים מקדושתם לכל הארץ. המוטיב ההודי של הר המלו מקביל בהרצגת הרים וגבעות. אצל עמי המזרח מרודים ומעבר עם עבודת הקמות בתקופות ע"ל קיראזל. ברם, ניכר גם בתוך צ'ינ שניתן לבר סיני באמנות-הייחוד כי שצאלית. הרים מסוגננים בואם של המוטיב המהבנות המניעים לידי הסגנון הפריהסטורי התקדד ככר למדי. רק שאלת ארוך ארוך באריכות ימין המפליגים טרם. נפתרה; וכו' ע"ל המוטיב הביא, המפתח להבנתו. כי הנסיון בתולדות, של חפצי קדש וסמלי קדש עליהם מלמד שצורותיהם ודמויות תאורם מתבטאות מאז ומעולם באמנות קיצונית. עובדה זו מפרש, אפילו כשהאמנים יצרו הרים פנים אל פנים, מתה גם את הסתירה המשונה בין ההרים הסכימטיים והסכמטיים נ"ב ובין פרטי הטבע נטורליסטיים בהחלט בתוך אותו הציור או אותו התבליט (חוץ לה כוחו יפה במידת-מה גם ביחס לעצים, שיכם להם ניתנות בדגות מרובות קצויה והערצה.) ברקע חזון יחזקאל מתחדשות, אפוא, מסורות שאיות וארציות, המהוות בעצם שוב בעצמן חוליה בשלשלת סמלים וצורות על-אסייתיים. (60 א)

אפיה לה של תמונת הנוף שלנו נוסיף להגביר ע"י הקנו. בציור בגי בעמין הנוצרי אל-קררקתנו הגיאוגרפית וההיסטורית, הבה דקאגאדאט שבדיו, נמצאים באחת מנסיותיה ציורי קיר ותקרה מצוינים ברמה גבוהה. בתוך שאר האלמנטים המוטיבים המקבילים מצויר שם גם נוף, אבל סגנונו מיוחד כולו לנוף שלנו. במצבה המצרית-הנוצרית נתונה תמונת טבע כי עזירה בביצוע הטכני. מעשה המכחול רחב מאד ובו חופש, במדה שאצלנו נראית מלאכה במכחול דיחב. במקום שלנו הקו והשטח האפיינים לדורא נכנס בקאל-באגאואט הכתם, המצייר בחופש הטלל. הרי לה בדיוק "האימפרסיוניזם" הרומי-המאוחר (61). בטוב שהבלני-דוראים שלנו מצוד רוח המזרח, הגיעה לזו ציורות רומי במצב פתות

60) והגבה העברית "מדרגה" מסמנת בדיוק נמרץ את הנתון בכל התמונות הנ"ל, ע"א סלעים חתוכים מעלות מעלות. יחזקאל לח, כ; שיר השירים ב', י"ד.

למקורות סגנוני

האמנות הבונית-הרומי שבציורינו הוא ברוח דבהחוט ומן המזרח הוא, להוכיח על מציאותו. אולם שמא אמנה הבונית-רומית גריבא [illegible], כי כל הנוסח האמני של הרך שומר הצלילה והמזגה עם מסורות ארציות ומקומיות, וביחוד בורם הם של רב הנקחים לפי בקיעה ראשונה נבחין בין הבורות המערבית-הקלאסי וכין המזרחי. [illegible] ר"ל לומר האמנות היוונית-הרומית שהמורנים מהווים גורמים מרכזיים. אלא [illegible] [illegible] הבא ומצד אחר היו מרוניים [illegible] ולהבחין תרבויות המזרח הקרובות. [illegible] הבאות מחלבון הבולט ביותר באמנות המזרחית הוא הפרסי. מחוזו הגבול [illegible] פרסים כגון מדינת הפרתים [16] מורגשת שכנות פרס; ואפילו נסיונות חוצ"ים לומפוליציה באופן של דוגמת הפרחים המטבלרית" [illegible] בפרס האיסלאמית, הנכרונוגבר. אעפ"כ לא ייתכן, כבדרך קה, לזהות את המזרח עם פרס. [illegible] [illegible] [illegible] הרעיון המתאים, [illegible] זה האזור השלישי היה פרסי ממש. ולא עוד אלא קניגוד [illegible] יותר יסודיות החוץ החוקר הלה את האזרח באופן, לאמור שהציור, שיבין יצרו את האזור השני, היה לפי בינה פרסי ממש; ממנון עצם הוא מעשה לסגור את [illegible] הרעיון המתאים: קר. טוען, כי ציצות מצויות רק באזור הראשון. לאמיתו של דבר ציצות אף באזור השני בקבוצת ארבעת האנשים העומדים שלמשמאל מרבני נראות ציצות. [illegible] להחות אצל המאל. אבל לא רק התרבות הבוקות [illegible]. ההבדלה האופינית של צמיות ראשיות ביחס לחשובות כמות או להמונים, עם [illegible] מחלות ברצויות אפקיות, כגון בקומות היציאה. ואף הפילון על הנוסח באזורים, [illegible] גם סגנון הנוף הידוע, מורים על ארם-נהרים הערבית. מוכן הוא, [illegible] הרומאי [illegible] נוחות האדמה [illegible], שהצמיחה את תרבות [illegible] לאזור של יוצא צורות. [illegible] מרומה הגיאוגרפי-ההיסטורי של דורא הוא בנקודת הצטלבות שלוש הכוחות, היינו א) השמי-הערבי ב) הקלאסי ג) הפרסי. אלה הם עצם יסודות סגנוננו. [illegible] הבדל יותר נגלונו בבר. ונוסיף והדגל בו. [illegible] ביחוד בפרוט הנוף [illegible].

XI

ומולדות הנוף המרוגן.

ויכוחים מרובים התנהלו מאז סביב השאלה, מהו הראשוני ביחס האדם היוצר לטבע, חיקויו או הסגנון. נקודת מוצאה של הפילוסופיה "הקלאסית" היה כמובן תמיד הטבע והעתקתו נחשבה לראשיתה ההגיונית והחוקית של כל אמנות. גם כל הכיוונים האנטרופוספיים-הפיגורטיביים נטו מאז ליצור לעצמם אידיאולוגיה אסתטית והשערותיהם על התהוות האמנות אומרות, כי בראשית היה הסימן, המורה על המציאות והמביע והמנציח רגש ומחשבה, וכי רק ממנו נגזר חקוי המציאות. [illegible] בהם רב לו בסימן ממצא. [illegible] ידיעותנו במצבן הנוכחי מגיעות יותר את הדעה הראשונה. הלא אמנות תקופת האבן הקדומה, נטורליסטית היא, ברובה הגדול, וכן גם פעולתם הפלאסטית של השבטים הפרימיטיביים ביותר. תמונות הטבע [illegible] אמנות חסרות. עם זה, אבל התבוננות בפרטיו דלוה בפתיות, ביחוד מצוין תאור התנועות של האמן הפריהיסטורי ומחבר הקראי. יסוד טלתם של הפראים כלו הוא הציב. והבין וזהו המשותף [illegible] גם במנגנון לתקופה לפאליאוליתיקום. הצד השני העדר תאורי הטבע הדומם, הוא בזווה [illegible] גם בניאוליתיקום ובקבוצת [illegible] הפראים המתאימה [illegible] למצבגות והדומה [illegible]. ודומת הנטורליזם של הפאליאוליתיקום [illegible] הפראים במופע נגלים אנו כאן לסימנים משונים, [illegible] להבינם תוך הדוואה [illegible] [illegible] בטבע [illegible] אבדה ובמנוחה בא אילה נימוקים דרמטיים. אבל מעוררים כחות חיוביים, צורות סגירות מגבבות, דוגמאות המטיקות. ועין מתחברות במצב נוים, טורים ועגורת. הפראים נציגי המדרגה הניאוליתית מיים נכבר על הקלאות פרימיטיביות. [illegible] כמות. מכאן נבין, שחוש ההתבוננות הבולט שלו ויטעו יורד ויאבד בעבור האדם מהציד להקלאות. מאידך נוטעת בו עבודת, כגון חרישת אדניות, את הנטיה לצורות סגירות והנדסיות ובלי ספק מוסיקה גם הסתגלות לזמנים [illegible] ולמהלך השנה, [illegible] באותו המובן. וכ"ס מביאים אותו זמני מנוחה היחסית, [illegible] הזמני [illegible], ליצור דהרים. [illegible] בהמעורר דמיונו יסמו את חלומותיו ואת עולם נסיונו בצורות מתחילה בלוטות, המסתבכות

30

את הבכורים של [illegible] סגנון ציורי דורא לזומר האמנות היוונית הרומית הסטמית כבר [illegible] באותם

חלו באחד השטחים, באותם הגורם היוונים בא הקונטור במקום כרון לוח והרחוב והפנים המואר והמואר אותו. מערכת הקבע הגיאוגרפי

ראשונה, כלומר מן ודת ההשקפה הרומית של יוון ורומא לא יראו שינוי בתצורה הללו ר [illegible] זאת כירידת האמנות

העתיקה [illegible] ואת מה שמחמר הסיני שלידנו, [illegible] והסטח האפקי והצגתם לסנסטיזציה, מספיק (למשל החשיבות של תפקיד מיוחד) (ומנוגדת את הקבלה כבדרגוריזציה)

לבדו, להסביר את השינויים הנ"ל: במוצאות נטיות המשורשות באמנות אסיה, חומר רק מהמסלות, הציור והתצורה

של עמי המזרח האחרים ולהוסיף להנביח של טעם האמנות הזה: לכה, אפוא, מגיב המזרח של הדמויות היווניות

הרומיות המוטלות שלו: [illegible] מחזיר בהן את עצם עצמות הוא, או דיוק דיון, הריבו (מחליף) את הדמות הלווית בצורתו הוא. (אמנם הוא מקבל אותה, אבל הוא)

(ניכר כבר כאן בהופעה המקבילה של הנוף הסכימטי, המפה-מבט [illegible] דהיינו, נקודת מוצאו באמנות הנוף הנטורליסטית שגם הוא

של יוון-איטליה.) החוץ, האלה כוחו יפה לא בתוך ציורי דהב"ן שלנו, אלא בלבד באמנות הדוראית במבט כולו. נמצא שבניגודים

רק משלים מעטים [illegible] טיפוסיים, כגון את הראש באפוסל פ.ר. IV, טבלה XV, מס' 1, שכולו

כתבליט, בעוד שצורתו חסרות של חיים פלאסטיים ומסתדרות בקווים רשום על גבי השטח; או את הראש הפרוני והאנדרטה

האימית שגיניהם נמצאו במרכז דורא (g_1, g_6), פ.ר. V, ט. XVI, מס' 1, 2); או את תבליט אשבו וכ.ערבי,

דמות עומדת ודמות פרש, בקליגרפיה הקיצונית של נפלי הקני-הסנירים באמנות הביזנטית המפותחת מאוחר יותר. להם

באמנות שללו לדרגת סגנון. דורא קבלה את 6 7 8 ש, אפוא, לחשוב כבר עכשיו לאחת החלוצות, לפי לה דרך לשלב של מעבר 3 4 5 1 2 9 10

בין שתי תקופות, ה"קלאסית" והביזנטית.

את ערכן של תקופות המעבר, אולי מאמול שיגון של המצב ההיסטורי. דורא, רומי, או דילנו [illegible] כעצם (וכמו כן את דרך הכרכים) אלכסנדריה אמנותיות בכלל, רוק

מקורות יצירה, כי מהן יצאו היצירות המשובחות, הגאמות מחשבות אמנים גאוניים. אותם יצירות אלו לא היו אלא את (כוסף)

הישגם האחרון ואין לצאת אומרת, בתוך אותם המרכזים, נבטו גם הנבטים הראשונים, שהם המכריעים. בחמרים

בני חלוף כמו אולי הכרחות האלה [illegible] באמנות האמיתית של יצירות נגרים עבדים, (הכרתניק) לאסוף בעשיר הוצאה תסמא, לספריבות

הקרובות והרחוקות. אולי מוטב לקרוא לאמנות ה"ביזנטית" בשם הכללי יותר והאובייקטיבי יותר של "נוצרית-מזרחית" ובאותו היות לביוק

כלה "ימצא מקום טבעי יותר לכל כוחות היצירה. במצב קרוב בכלל. ובטעות הנגובה של האמנות חצרות מסוימת מציאות

המנהיגים ופקודה בהתרגמות מאגנן עם המוח המגיבה. רק כשנשתחרר מן ההגבלות, חשיבות הכרכים, מסוד מול, לא נחזור גם 1 2 4 צריבות

של דעת מחברים מה של המקום את אמנות דורא לאמנות פרובינציאלית והנואמת למנוי הלה בשיון לאחר יצירות

את הסגנון היצירה ה"היגיון" לגבי כבה החדירה כוחות יוצרים? מנין גם הגישה הבאה מצי פעם בפעם לידי בטוי (את הסטם של דבר נקייה) (דבר מכוי שני.) (פנים) (ה"...")

של הערכות בלתי-מבוססות או מבוססות רק של השוואה בלתי-מספיקות, למשל של ההערכות המיוסדות של השוואה בין קטעים קיימים ובין

פרוטוטיפ משוער, או הנטייה המומדת להערכת ערך מצבות קיימות על יצירות מהן הבדבר רק הטיטה האומרת ללמוד מהמשל

הצביר של יתרון הדוגמה המשוערת שהנמצא קיים והעולבת כבה של יסוד אמפירי. ונילצג אגב לטעון בלי הרגל, שבקיום גלוי כולו

בדוגמאות נוצמות להדגיש בכח אחת את הגישה שהאמן מתנגשה בתצורתו? הלא כל כוללו אינם בנבוע מוטלים על מעתיקים, אלא של

יוצרים בחות או יותר מקוריים! בוודאי, של מקוריות אינה אלא יחסית, ולנו לעוב אחר שקים הדרך הקודמים.

60 K בברלין (Kaiser Friedrich-Museum) נשמר חתם בבלי והמחואר [illegible]

שלו [illegible] הוא בכרון הר אואבות או מגדל-נוצר מעמודים בחמש קומות, מחמבה, מחמלה ובין קומות בעמודים

צבות אבנים. של יד המגבל התיבתי ועומד אי? או אי. האם לה במגבל האגבי, שאולי גם הוא אינו אלא הרומאניון, או אולי (מלאכותי)

מערבי? ומה? עמודים והבוחות צינוריהם בומים במקבע לצורות הכלות ההקטנות של רבים מהפטים, שכבר ננו. אולם המשל הבזוב הלה אינו

הרבה בעלמא לשאלות האלה.

את מאפיינים לסוג הלה וכן אולי גם את הטיפוס הדומה הרבה בין הטיפוס הבינוני, הלא הפסיכולוגיה המודרנית לימדתנו להבחין את ההבדלים בין נטיות ובין כשרונות ומוקדם [illegible] של כלה [illegible] אפשר ליחס את הבינוני הנ"ל ואת הציור מס' 1, הנוצר ברוח קלאסית-פיגורטיבית, לצייר אחד. אם כן, צייר זה הצייר הלה, העוקב בנאמנות למסורת הבתים-הלאומית, את השיטה הראשונה, את האמונה הפיגורלית שאין בה פני אדם ואת הארכיטקטורות שבציור הציורים ואולי אף חפצים דוממים אחרים, כגון את כלי [illegible] גמונת הנבונה או את כלי בית דגון. גם חולשו של היחס והפיגורה והדמויות מצד אחד [illegible] בינונית מצד אחר [illegible] – [illegible] לעיל[59] אשר הציורים מגובלת (גם של בעתי) סקרת שלנת המחקרים הנ"ל. [illegible] אין אחד [illegible] בעצם ועל ידו עולה אחד או שנים, מתקדרת גם (המאבד וכו') הפרכים הבודדים בקבוצה האמנותית לא יותר [illegible] את אחידות של היצירות האלה.

לפרשת הזמן והמקום.

גם שהפילוסופיה ההיסטורית גברה מאז ומעולם במדעי הרוח בכלל וגם שאפילו האלה „היסטוריה" מסמנת את הלדהות מושגי ידיעת דברי-הימים והידיעה גרידא, כן שולטת ביחוד במדע האמנות החקירה של התולדות והגישה הלאה הבריאה גם בשיטותיו של המדע. אולם כל השואף באמת ובגאמים להכרה מקיפה ירגיש מלבד כל גורמי ההתפתחות, המופיעים כמסובבים מסובבים בתוך הזמן, (מה) קבוצה אחרת של כוחות מניעים, והם התנאים הניתנים ע"י המקום, ע"י המצב על פני כדור הארץ, ע"י [illegible] ומחוזותיו הטבעיים, (ההכרתיים) והמתמצבת של שני הגורמים של [illegible] חיי האמנות (גם מחבר, היינו) והפועל בתהליך הזמן והפועל מכוח תנאי המקומות, מצטלבים ומתמזגים בהשתלשלות בלתי פוסקת. מתמול שלשום השגחה קמצוץ הוודאות הדאגה, אבל למעשה ולחידוש טרם הביאתנו. בלוחות הסופרים (בהם נזכרים רק בשוואה וסקירה) ותאריכי דברי-הימים היינו משתמשים מאד, אך המפה הגיאוגרפית לא נשתמשה עדיין (חוקרי האמנות) כי לאמצעי מדעי בפני עצמו. רק הלוחות הווינאי Heinrich Glück המנוח זכה לבוא לפועל כמה אחדות ממחשבותיו על הגישה הגיאוגרפית במדע האמנות. גם כיווני נבואי ונבואי, והמחשב באפשרויות הציורות. בעזרה גיאוגרפיה למשל תחומים ביקרו ותחומים (יוצרים) ביקרם מקבלים. ואפילו בתוך ארץ אחת, למשל בתוך איטליה, אפשר לפעמים להבחין בין גלילות המצוינים בכוחות יוצרים ובין גלילות הדומים לנווה (מדחוף) רק נרחים נרמים שוניםי. מאידך גרגה לעתים ההסתכלות ההיסטורית ביחידות גיאוגרפיות (באלוון, ואפילו המקודן זה, נמען להאמנים) [illegible] יוניים יסודיים. ספרד למשל נראית בתקופת האבן הקדומה, בימי מגדות אלטאמירה, כארץ שופעת יצירה; בספרד המאוחרת מתחלפים סגנונים המעוררים ממגורות השונים ביותר. ויוון הקלאסית, הנראית כל כרו (העולם המערבי) במקור יצירה (par excellence) דומה [illegible] (אחר לאחר ממאירניה) האמנות המזרח.

[illegible] ומאז [illegible] עדביא מיוחדת באמנות הנצרות המזרחית. ארם-נהרים ראתה אחרי (זמני הקדום) ליווה תקופה בעיקר איראנית, המורכבת בהמשך [illegible] אורקיני, היות. ובשחר תולדות של התחומים היתה איראן בעיקר המקבלת מאוד [illegible] מסופוטמיה, ימי ההלניזם (ברם, ואחריהם) בתקופה הרומית, (והוסיפו כמה מהיוצר ההאמנות) [illegible] את נצאותה. מבחינת מחול האמנות שאין הישיבה [illegible], לתקופה מקומה ממרכז לגבולות שוליים. [illegible] גני האמנות האמנותית [illegible] (המידה) וסגנונו הבוטליה ע"י המרכזים המערביים וקמץ [illegible] (עתה) ע"י מצרים הרומית. ואין נחוצים, אפוא, כוחות היצירה הספציפיים ומה המשיגו להבטא?

---

[59] גאורו האלים על גבי דלתות בית [illegible] (המוכנסים כמשרו) אינם עושים מתחלה את הרושם של מעשי ידו, היות והם נראים מוצלחים [illegible] מדי, כאילו היו עבודות צייר [illegible] בציור דמויות כאלה. למעשה אין [illegible] העתקים (הפרטים הקלוב נ"א) [illegible] מאשרים את ההשערה של ידו אין לה כל חוק [illegible] היצירה הפיגורלית.

III קביעות ההתפתחות.

לאחר ניתוחנו זה של הערכים האמנותיים (וע"ס מסגנונו) בנוי נשים לבעיה: מאן ולאן, מהם המעיינות שמהם נקבו הזרמים המפגשים בסגנון ציורינו ומצב כולו הם מצבת של תנועות אמנותיות שבאו אחריהם?

במקביל לשאלות האלה (לשאלת ידי הציירים.) הרינו נוגעים בשאלות ידי האמן או האמנים. אין בידי גרומה מוסמכת לזה. ידוע ואף אחד מהמחקרים שהבצמון להם, לטפל באוריגינלים למן ממושך, לא הצליח לנגבון זה למסקנה מסוימת (ובטוחה [illegible]) [illegible] את גבול ההשדות, אסתפק גם אני לנקודת עמדה. מה' משער ארבעה אמנים. אחד יצר לפין את האזור הראשון בלי המס' 6 וגם את מס' 3 הוא [illegible] צייר את האזור השלישי ואת ציורי המרכז מס' 6 ומס' 10 ואת אזור הבסיס; אמן אחר (לצבע) ציורי צייר שלישי את האזור השני על גבי הקיר המערבי בלי התמונות המרכזיות מס' 10; הרביעי הוא ציור [illegible] לצד הפורה מס' 1. נימוקיו אינם משכנעים אותי. בכתובות אין להתחשב בקשר לשאלה זו, כי מנין לנו הוודאות, שלא נוספו בידים אחרות? (לפי רוב נסיונותינו) בתמונות המחבר הזה בפרטי הפרטים ראויה לפעמים להערכה. ב"ל נשתמרה מעיין אפשרות קרובה מאד לוודאי. אמנם התהוו ציורינו בזמן בחשך זמן קצר מאד, כי תחילתם לא לפני שנת 244 וגמרם לא אחרי 256; אבל מי יעלים עין מהחוך האנושי-האמנותי של ההתפתחות במשך עבודה אחת! ניכר דמשל הקלאסי של מאות השנים האחרונות, בציור הקיר של כנסית הסיבסטינה ברומא, כמה התפתחות ניכרת (בתוך מפעל) בארבע שנים זה, אלמלא היה גלוי וידוע, שכולו מעשה ידי מיכאל אנג'לו, היינו בוודאי נוטים ליחסו לשתי ידים שונות.

אין ההתפתחות מתמדת ועקבית, העליה נפסקת לפרקים בירידות. כיון שבציירות פרטים יביא לצורם של העבודה הראשון את תגליות הבמה, שבאחד אי"ב, ע"מ לחזור בסיומה, כן ימצאו במשך מפעל מקיף כזה בקלים ואי"כ ילכו לאיבוד וכו'. על מיני הפרשים קטנים כבה יפריצן אולי יותר טבעי ומתאים יותר לנסיון. בלא אפילו הרמה האישית ניתנת להשתנות ולהתפתחות (ואף עצם) באמנותיים גדולים ופותחים. אותה הנטיה לנמשל למחזות בהמונים ולרוחב סיפורי יכלה להתבטא פעם בתמונות משיית מעשה (או בתמונות) בזמון מרבכי, שאינן מצוינות בבקשה יתרה, ופעם בתמונה מכון יתרגאל במלוה ובעצמו. גם רס' מצא תכונה המחלוקת.

בעבר סתרה של אחידות: אך נושא לא יימצא פעמיים, בעוד שהופעה כלו כמעט רגילה במחזורים מקיפים מעשי ידים (גם המחשבה רס' המעיר בגה מצמינים ומנגבים מוסיפה להסביר הבדלים בודבים [illegible] לצבע אחידות במפעל.) שונות, כגון בתבליטי הרובן ובציוריה הגדולים של F. Brown, M. Aubert, H. Pearson אחרים (מלומדים) חשבון של צייר אחד ועוזר או שני עוזרים. הדבר מוגרב לוודאי, אבל (אל נעלים עין) מניגוד אחד, שאינו נוגע לפרטים בלבד; אדרבה, הוא משורש בהרוח הטכנית ויסודות וקרונות רוחניים בבת אחת. הכנסת מוטיבים ארכיטקטוריים בתוך כלה, בעיקר על גבי הקיר המערבי [4, 17, 18, 12, 13, 29, 58)] [illegible] ובימוד העוקבה, שציורולם הנקרל [illegible] היינו הבנין שלפי תפקידו אינו אלא ראוי להבליטה [illegible] מיוחד מבחינה הנראית מעוררת את החשד, שיד מומחה עשתה את הקטעים ההן, צייר, שהתמחה בתאור בנינים. אין לנו אמנם סימנים המעידים על הזמנות ציירים במקצועות מיוחדים, כדרך (בתוך מקצוע הציירות) הציירות ההולנדית, בקרב [illegible] במאה הג' [illegible] אבל קווים מקבילים ישנם [illegible]: יש ופה נמצא מחוז אמנות בתוך תקופה קרובה, „ברומית", מבלי [illegible] ובעצמו (גם הוא), בלינהם רבו הגורמים של ירידה והתפוררות ושניהם נהיו [illegible] יצירה חדשה; מצב החברה, ובעיקר ניגוד מעמדות עשירים (ולכן [illegible]) [illegible] אמנות ונזקקים לה, גרם בשני המחוזות [illegible] הציור [illegible] והתרבותה זו היא לספק שהוכרחה [illegible] להביא לידי ספציאליזציה (חלוקת עבודה) פעולה בין בעלי מקצועות (בעל מלאכה ציורית) [illegible] מומחה לאמנות ארכיטקטורה להסביר

58 גם התמונה מס' 58, [illegible] כי הבסא תואר בודאי גם פה לפני יעד של ארמון, כדוגמת מס' 29 (מס' 28) [illegible] אחד הגורמים [illegible] אולי [illegible] להציירים [illegible] בתים מבפנים.

אמנם היו אולי [illegible] ושופטים בחוץ, ולפני ארמונותיהם (בעבר מב'), אבל בעיקר [illegible] בוודאי לשם הקוה טכניה [illegible] והארמון [illegible] תפקידו למלא את מקום פנימו.

השטחים הריקים אינם מתבלטים ואינם מתבטאים של ציור. אדרבה, בדרך כלל ינסה אותה המצייר במידה גדולה ובכל קטע וקטע של השטח היסודי מונגש משהו. האפקים גבוהים מאד, ורוב מתקרבים לקווי המסגרת העליונים, ע"מ למלאות הכל, כאילו הצייר הנמרץ לבורא ובאטרה החמונית היו מביאים לידי תכלית ניצול המקום; או כאילו היה שואף לצפיפות בלא אוירה — horror vacui. אפילו מלוי קטעים ע"י כתובות לא הפריע כנראה לשעתו למאמינים ולא לקהל (56). ציור, שהרוח בלאו צרה לציירות היוונית והרומית, עד כמה שאנו מכירים אותה; רק במחוזות מסוימים של אמנות אסיה, כלומר בתקופות קדומות ומאוחרות, חיה הרוח של המלוי הצפוף. בניגוד הדיטוו הלה של האפקט הרקע כשטח יסודי חוזרת תשואות הציור היסודיות לכבוד לכבוד ומלרה זו [illegible] (נטיית מאורה למוסר) להתקפות האסתטיות של השטח היסודי. הוא דפרונציף בעלי של בנית החלל מצבות מקבילות. תשואות היסודיות נכר נוקלוני לרגל אוות הפרספקטיבה. ברם, כשם שהאמצעי הלה משמש תאורה לקיצור הפרספקטיבי החסר, נגרמת בו גם איזו מגמות בין לכבוד החלל מבחינת הרושם האסתטי הישיר (57).

(בתמונה מס' 1 הנהר זורר במשט לכבו ורשמה הוא גראפי בהחלט.)

רק אחד הקונטור יחד אותו היחס לשטח מכריע גם בתפקיד הקו בתצורת הדמויות. הקונטור החיצוני הוא כלי ספק הקודם; בא מלוין בצבע ועל גבי השטח הצבעוני נראות תנועות קווי המלוי הסנימטיות ברובן. שיטת הקווים הפנימיים הללו היא היא הגורמת את הרושם הכללי של גרמים כשטוחים. במקום ניור ע"י צללים וגוונים ניתנת מערכת הקווים ההסכמית, שבתפקידה הדמוני נכר טיפוני. הקו אינו אפוא המתאר, כ"אי נוסף של השטח המוכן בקבלותיו. היחס הלה בין שני האלמנטים הוא לפי-כבוד איחוי; אלא שהתבונה הבאות איננה מספקת להבנתו; הוא יולינו לכוחות מניעים בהתפתחות.

ציורנו אינם מחוסרים צמיחים להדרגה בסולם בהיר-כהה. אמנם יוצאות לעתים הופעות כהות מרקע בהיר והפך, דמויות בהירות בולטות לקרקע סביבה כהה (דמויות מלה במס' 4, שני הקדושים שליד פרעה במס' 29) [זוהר האצאבע גן] אבל בקטעים מסוימים מתקבל הרושם של בגוונה אמנותית בהטעמה הניגוד בין הדמות ובין סביבתה. בחלון יחלקאל למשל מורגש הניגוד הנמרץ בין צלית ארגמן הדמויות הראשונות מאמו ובין רקען בהשמט קול אינה צינה; הבלטת הקונטור ע"י קונטרסטים ניגוניים של בהיר-כהה ניכרת, גם מופרטת אווירה הקרב בסוס הלבן ובסוס השחור שבמס' 16. אפוא, האמצעי הצבע אינו מתרומם בדרך כלל מעל מדרגת צביעה לשם סימון ההופעות ואיפיון ובקעה בקבלות (על פירוט) הניתנים ע"י התוצאות (בברור מחלט). רק פעם אחת עולה הצבע לרמה של הבעה, היינו במס' 20. מצב שמאל מורכב צבע הרקע מגוונים חומים, שחורים ואפורים וסך-הכל רשמו הוא בלתי-צבעוני, מונוכרומי. בקרבת האמצע, מעל ראשי קבוצת המתים הראשונה, מאדים הרקע לפתע, ועד גבול במס' 21, לרקעו חוזר הצבע בהחלק יותר, ומשתרע יסוד הלוהב בגוונים אדומים. בעניה הדרמטית מתקוא המחלה עד שיאו מסתמנות בחיוני הצבע לה. הצבע (כבה נטיה כאן הצבע) אינו שגור, ואמנם אין לאמצעי טהור והבעה נפשית.

של אותו הגודל כבדרך למען גדולה זברנו נכר. מלבד האמצעי החיצוני וההסכמי הלה הושג לפעמים עוד אחר, גדל המוקן של גדולה, הצלו לעתים והופיע במידות זעירות, המונומנטליות לשמבנה הגרמים ביחס לסביבתם, בצלית סגורה, בעמידה מוצקת, בשטחים בלתי-נפסקים. הבגים כפולה מהוות ורקעהמיות המצבות המרכז, או הדמות השוכבת של אליהו במס' 27 ואולי קבוצת באם והילד באותה התמונה.

---

56) לפעמים נראית תמונה בקרובה יותר לטבעה, מתוך שאילה רווח נראה סביב [illegible] דמויותיה כגון במס' 27. אבל גם זאת מסגרת רק במלק הציור הקבוצתי במרכזו; קטעים שבתחתונה נגלפו מקומות ונפולה שאירו לבאור בלתי-ממולאים לצורה בלתי ממו[illegible]

57) אין צריך להוסיף, שלא תמיד שאלה הצייר ומסקנות אלו בהכרה מלאה. תודעת הצורה לא היתה בי מפותחת. רק ומסקנות בקיימות מגבוון נתוח לה, אם באו מתוך מחשבה תחלה או לא.

גם בציור המרכזי מס' 10 או 2 מצדיק העיון את המבנה. זוהי הצבעה משום שהמקום צורך אותו והנושא הדקורטיבי קטגורי מאפשר אותו.

לנו הפסקה הפנויה והסטטיקה השלמה ... סדרם העקום של נקיאי הקיטו על האיקונוגרפיה המשעממת של דמויותיהם (כי חבור פיגורלי נהיה ע"י הסימטריה של ...) הנאיבי והפרימיטיבי ואפילו הברברי. במס' 12 מצומצמת הסימטריה עד כדי אפשרות הבחלט וכמו כן משחררת (במס' 13) עמידה משהו ליד להבאר את ערכת התמונה מבלי בסימטריה הגמורה. לא פחות מציר גבוה למדי את התמונה מס' 30 משקף החלבאים המוגלם הימות ובגב צוב בצבעון מבגיש את הציר האור הדמויות. או הגורמים המתנגדים לזוגיות החצאים במס' 26. אין צריך להוסיף, שהעגרה ואזור הבסיס מסודרים אך ורק לפי הקפות הצורות. — את מציאות טריפטיכונים כבר הזכרנו. משל בולט הוא המס' 4, המחלק ליחידות עצם ביציאה, למחלה ים סוף ולהמשך הנס. ברם, העין מוסיפה להבחין בתוך היחידה הראשונה השלישית בין שני חלקיה המשנה, מימין המבוא הארכיטקטורי ועל ידו המחלה הדמות, משמאל בין השטח של גבין אופיינות שתי הדמויות של משה ובין השטח המלא ע"י נציגי העם. טריפטיכון גמור הוא במס' 27 ובשנתמך בשלי הקבוצות (ונצבי כמוהו) מספיק לנשא המלך, של אלה (נצבר לבסוף את הפרס ... טריפטיכון למרכז כולו) נקרא העומדים באמצע ושל המן ומרדכי הרוכב, נראה קומפוזיציה משולשת גם במס' 28. דיפטיכון נקרא באור הדרך ובקוש הארון במס' 16, אם לא נבכר לחשוב את שתי היחידות לשתי תמונות, שקוו המפריד חסר. לבו בדרך גם היחס בין הציורים 17 ומס' 18 אע"ג שההפרדה החיצונית נעשתה כאן. מאידך נראית גם התמונה 17 כלוח תמונות, מימין בית דגון ומבואותיו, משמאל הבמה והמחלה סקירה. מס' 21 אינו דיפטיכון אלא חבור נכוה. מוטיב מוזר עצמיים, והוא ה"מגדל הטרואי" של ... דמה והגלה והרמה והשפלה מונע מביומו דיפטיכון ממש. את תמונת חזון יחזקאל אפשר אולי לחשוב לטטראפטיכון, ביות והעינים נוטה היכולה לפלג את צפע הגרמים ליחידות כדלקמן: א) המחלה של שלוש הדמויות משמאל, ב) ההרים ושלשת המתים + ג) הנביא עם ומשנה קבוצת המתים 3) שתי דמויות הנביא ודיניהן קבוצה בעולה. וההרים הסמוכים מימין מפרידים מהיחידה הגדולה או מעבירים אליה. על גבי השטח מס' 22 מוצא אני רק סדר דמויות ממולך ללא ערכת פוג מסוים. במס' 29 אמנם ניכר ארגון השטח הגיוני, אבל הוא מסובך יותר. בחלקנו את הבנין מימין ליחידה אופקית לחוד, ואת קבוצות ראשיות את פרעה עם שני מלוויו, את שתי העבריות, את שלש מלוות בת המלך ואת משנה שתי העבריות, נקרא לציור זה פנטאפטיכון.

דרוש בגדול של החדורים ניכר מקנה ליניארי האלמנטים הפשוטים, הבנין והכיוון בקיר והאפקי. פרט להם מופיע האלכסון לעתים די קרובות, אם כי אינו גורם של התרגשות "ברוקית", המרבה כידוע להימצא באמנות מוצאי ימי הביניים מאז הנצח הרנסנס. האלכסון מצוי בין בצורת ... כגוים במס' 17, הידים השמימיות וזרועות אגנים במס' 20, בין בצורת תנופות ושגעות, כמו במס' 3, בזרמי המים של מס' 3, בקוי הגבר ים ובקרבי רמת עמידתם בדמות השונבג של מס' 22, בגוף האלמנה במס' 24, הנטיה האלכסונית מבנים ... במס' 29, המוא נמידות מסומרות. צימוק של קוים אלכסוניים משון מגוונות בין כוונים צרופים, מורגשת ביחוד בדמות איוב השוכב; והנטיה העיקרית הזאת מובלטת ע"י הישנות בגוף הילד המונש לנביא ע"י בידי אמו.

יתר הגורמים צורה עצם הם די מצומצמים. ביחס בין הגרמים מורגש תמיד סידור בתוך המרובע, ר"ל ההתחשבות במרובע במסגרת. העיקרון האסתטי של המשולש זוהי בשוקיים, השולט באמנות יוון הקלסית והבולט והפוחת עם הגברת הבונים, נעדר לחלוטין. תמורת עקרונות כלליים כאלה יש בתוך היחידות הבודדות — פרט לשלטון הסימטריה המוחלט או היחסי — אלמנטים אחרים של הרמוניה. הכתמים, ז"א הגושים או הגרמים, עד כמה שהם מעוררים רשמים אופטיים, המגמיים דפני עצמם ושלפי חוקים פיסיקליים ופסיכולוגיים בלבד, ולא בדרך הנושא וקליטתו בשכל, בחלוקתם מורגש לעתים משהו מהדוגמה המפורסמת "החפשית" ... באמוחרת. אלמנטים פאוריים ממין זה נמצא למשל בגפן שבמרכז הקיר המערבי, בשפע הגרמיות בנבוריות שבמבוא תמונת היציאה, בקוי הסדר של החלבאים לפני בית דגון, הידים והראשים הכרותים של חזון יחזקאל.

הישנות פתרון הבעיות הפרספקטיביות במעט ללא שינוי במשך כל ספר שלם מקובלות. מגמה [יסודית] היא, שהצייר מצייר בעיקר את מה שהוא יודע, בנגוד שלהתחברות הנראה [באמת] לעיניו לא הגיע עדיין. שאיפת סדור זה היא, להראות כל מה שאפשר; הביא על גבי השטח והאמנן מכסות דבר ע"י כל הנמצא בינו ובין עין [המסתכל]. אורי [illegible] [באמצעות] מאפינו [מכסימום הבראה] הקרינות המעולות.

והמקבילות ונטיית להבחין [ולהתחבר] את פעם הפעם לפי דרכי הציור המסוים. גם את הצל [illegible] ממנו. המלבה [illegible] הסודר [illegible] את כל מצות סביבתו [ניתן נכונה ולכל הפחות] אפשר להבין את מצבו בנקל. [מצוית] אחת מקורבת לקוטן הראשון ושני צבעיו הנראים מתרחקים בהעלאה קלה. [illegible] מה פרט קלה הננו זמנים, להצייר [illegible] הנאמן [לרושם] העין, אבל מתוך שאיפתו העיקרית להראות המכסימום האפשרי ויתר על הדימוש בדיעבד. כי כונת שהמתכוון לא הסתיר כלום, כן הספינה גם במצבה הנאות והראות את כל החשוב. בכל שאר הציורים וביחוד במחברות ההמונית ניכרת אותה שיטה בראות והבראה. כבר מבחינת הפרספקטיבה מתברר, אפוא, שהערך העיקרי הוא בציורינו השטח – ומקביצו הראשי [לה מלכיר את תכנית באמנות] כל אסיה האחר, את סדור הצמיות של גבי מגלות סין המצוירות; בניגוד לציורת המערב, לעתיקה ולבאה אחריה לגו גיאופומיה, שהגורם המכריע בה הוא החלל. זוג המושגים זה מדיאנו לגבי ענין הצורה.

שאלות הצורה.

ברשמם הכללי של ציורינו מכריזה מערכת השתרעותם על [פני] הקירות. כשם שבתמונה הבודדת מצאנו את ירושת המסורת היוונית-הלניסטית של החבור ברצועות אפקיות, [לפי אופן] מסתדרים [illegible] ע"י חברו, כן מבדרת זו מפילוג הקירות באזורים אפקיים ציורי ארם-נהרים ומצרים העתיקה, המשלימה גם מצבה בשיטות ראשוניות ופרימיטיביות, [illegible] רו, עד היום אצל העמים הפראים, עד כמה [שבכל] שמצו [illegible] להקיף במיות [illegible] פחות או יותר מסובכים.

כשם שיש קווים [illegible] [קולסים] בבנין הנשאים, כן [השולטים] יחסים מסוימים בין הציורים [גם] מבחינת רשמי העין, יחסים של הקבלה והתאמה הדדית, יחסי גומלים. יחסים אלו אינם אמנם מובאים לידי רשמים ברורים ושלמים, אבל אף הצמיחים להשגת שמות אסתטית ראויים להשמות לבנו. הגורם המשתורר בקיר המערב הוא ציר העצום הנוצר ע"י ציורי המרכז מס' 1, 2, 10, 6 [ושאינו] המסגרת האורנמנטלית של ארבע הצמיות הנקובות. IV אין בינינו לבין של אלה שוני המשקל בין השטח שבאזור העליון מימין לציר ובין הציורים [שלשמאלו] ההרוסים ברובם. אולם אלמנט אחד הוא קובאי משותף, הרכבת שני היחידות [illegible] אחת, נ"א מבנה כטריפטיכונים יבא לה [טריפטיכון] ממש או חבור הקול [המוקבלה] על העין. באזור הבינוני [illegible] [נפגוש] [illegible] הקבלה די עקבית. [illegible] המרכז מפולג בשטח לשנים והיחידות הקרובות לאמצע הן [illegible] הגבולות, [מצב צפון לפי ההרגשה האופקית, מצרים [illegible] לפי גבולי האופקיות] בתמונות החיצוניות מתחברים מוטיבים פיגורליים וארכיטקטוניים בפנימיות בולט האופי הארכיטקטוני. באזור השלישי מתחלפות יחידות ארוכות וקצרות בריתמוס טרוכאי, צפונית למרכז בא שטח ארוך ושטח קצר וכמו כן גם בדרומית. מה שנרבה מקירות הצפון והדרום מראה לנו לבון [illegible] שלאלות [של] יחס הקבלה רק של האזור השלישי, אבל יחסים כאלה נמצא כאן [illegible] בגוף היחידות ולא ביניהן. [בלט היותר] [כל אחד] ברורה לוודאי היא [הגאוסימה] בין ציורי קיר המזרח, ביחוד אם נכונה היבנתי את נושא שרידי מס' 23. – [אחד] הציורים הבודדים [כבר] [המחקרים החיצוניים] [illegible] את שלטון הסימטריה או את הנטיה לעיקרון זה. [הציור מס'] 18 אמנם מיטרי [הוא] [במעט מבוין] אבל אין לה מכריע, כי הנושא הארכיטקטוני בטהר הלא ממילא הנהו רחוק [מכל] מדינמיקה ומפעולה, אדרבה אולי [אפילו] [illegible] אפילו [illegible]

O. v. Gebhardt: The Miniatures of the Ashburnam Pentateuch. 1883. (54

C. Stornajolo: Le Miniature della Topografia Cristiana di Cosma Indicopleuste. Milano 1908. (53

של שמעון (מבחינתנו אנו) Μεταφραστης (British Museum, Add. 11870) (אולי מראשית המאה העשירית; לא פחות) מאותו המאה מופיע קנון הדריטיפוס ג'. — בחלוק
הרוּטיפוס הרביעי שבפלאסטי הוא נ"י תהלים בפריס (Bibl. Nat. No. 139) (בחלק למעלה מאפס שצריכה והנשען על בוגמאות בצורות קרדה יותר) ודפו של מתן ולחות הברית בהר סיני.
או המנולוגיום הסכרי הוטיקני מס' 1613 (55 ושלוש) מחזורו של כריות ראש Ευδοξιος (א נבוכסיוס) ושל חלום רומאנוס
(נעשה) להצלת דניאל. או נ"י תהלים של בזיליוס הב' (1025 - 976) בוונציה (Bibl. Marciana). בכל המספר
את המשלה 313 (נהכות) את הבד ניתנות גבעות כמעט נטורליסטיות ורק עליהן מרכבות מעין בוסקבב פסגאות כמראה הנ"ל. ואפילו
בציור המונומנטלי של אמצעי ימי-הביניים נמשכת צמות הרים כזאת. בטרצ'נטו האיטלקי עודנה מקובלת, אצל ג'וטו למשל
ואצל הצייר האלמוני של ציורי-הקירות של בית-הקברות בפיזא כרת ירושלמה.

פרספקטיבה נקחנת גמיב היטב בתמונה בתארות בניינים. נסנה, אפוא, של לציורנו מס' 18.
לפי החומות נבנות מלמטה למעלה בזאת מעל זאת והבית מופיע בתוכן ללא כל הסתדרות אורגנית ומובנת לעין. מדרגות
בסיסו מפסיקות את מערכת החומות מעל טפחות השלישית (וגו' שיא) ממלא את מקום הטפחות המתאימות של החומה העליונה. בכוונה
... אל סדור קונבנצי ... הצייר להגיע את הבית בקבע החומות ולסדרן סביבו. מה שנמצא במחלקות או במציאות
המשוערת בקלאן הראשון, מצב פנים, הקרוב ביותר לעין במסתכל, סודר למטה וההתרחקות (לגובה) מעמק החלל ונסיגת ההופעות
מאתנו אחורנית מתבטאת בהעלאה נקופה. הבית נראה גם מצב כניסתו וגם מצבו (הארוך) שמאלי, אבל כל צורת נעדרת, (והמדרגות
(היסוד) והגג נמצאים בין (4 7 8 9) ... הבצבצים הנראים בקווים אפקיים ישרים. רק גג (סבר) מבלק אפני הבית הנראות מאחורי ראובין
אפשר אולי לחשוב לנסיון צנוע של ... (ברור, כי) לבראות כוון האמן, שיש בדלתות מצויות לפי מחשבת הצייר בחומה
התחתונה, שהיא החיצונה והקרובה לנו ביותר, ולמרות זאת הן מתרוממות עד גבה התיבה והשלישית. אין בפרט הזה אלא חסר
עקביות בשיטת הראות. שיטה כזו קיימת בכל זאת ולפי תמונתנו (ניכרים) בה שני צלליות: (א) (מגן האמן) ע"י ההעלאה (ב) ע"י
פרוייקציה מקבילה. עקרונות אלו הברורים נ"כ בתמונה הזאת יצריכונו גם לגישה הפרספקטיבית ביותר בציורים. באמצעים
הללו השתמש הצייר במבנה הציור מס' 1. ההופעות מפוזרות על פני שטח התמונה לפי שני הכללים הנ"ל. מצב ימין
ניתנת כעין העמקה ע"י ההעלאה ואולי מהווה הבית החרוטי שמעלה (נסיון איזה) להרצבה פרספקטיבית. רק אין בחיבור זה גנה
מידה אחיד. המנורה גדולה מצמות אברהם ואף מהבית. נעלה לאזור הראשון: הגישה הנ"ל היא המספירה את חסר
מקום ברור (ישר) העמודים ויתר פרטי התוך הארכיטקטוני של תמונת יציאת מצרים. המוני העם ... מסודרים בשיטת ההעלאה ומהלך המחלות
בללו משתרע לרחב, בכוון אפקי, בשיטת ההקבלה. רק אלמנטים מעטים יוצאים מהכללים הללו; מהם צלמות שער בית מצרים
הפתוחות בצוות אלכסונית. בהחלק הגבוני (מעין תאור) ים סוף מלמטה למעלה מן מראה כל מה שנרבז מהתמונות מס'
8 ומס' 9. מבנה ה... (מקיף) לשטח הגבולי (עד ימ) ודריגת הדמויות בזאת... מציאות. ... העקרונות
גם יחד + (ורירות) השימוש בהם (בשניהם) מכניסה איזו אלמנט של עקביה בתמונות מס' 12, ... להמצא ... הבבי
בין (הגרמים המצוירים), הבנינים, החפצים, והדמויות. הבית מופיע גם כאן כנ"ל והחומה המקיפה אותו מקומה גם באן מאחוריו.

J. Griffiths: The paintings in the Buddhist Cave Temples of Ajanta. London 1896/97. (50
— J. Burgess: Notes on the Buddha Rock Temples of Ajanta. Archaeol. Survey of Western India IX, Bombay 1879. — Idem: Report on the Buddhist Cave Temples of India. London 1893.
(51 נספק להבהיר את ... בהנ"ל ... (הפסלים והמצריים והאשוריים) A. U. Pope: A Survey of Persian Art. London - New York 1938 (6 כרכים).
Il Menologio di Basilio II (Codices e Vaticanis selecti VIII). Torino 1907. (55
O. Gebhardt & A. Harnack: Evangeliorum codex graecus purpureus Rossanensis. Leipzig 1880. — (52
A. Muñoz: Il Codice purpureo di Rossano etc. Roma 1907.

*(ענים בלבד בשמרו על ומשנים ניכרים לעינים), בעלי שלה עלי לדורי קרנים, נותנים רק מושג סתמי וסמלי, ולא על נסיון לנטורליזם כל שהו, כן ניתן במקום הרקע של הרי נגרוס רק משולש גלוח, כמין חרוט נקוע. גישה זו חוזרת בתצורת העצים: בגזע גלוי עד האמיר והענפים והעלוות מתחלקים [illegible] בצבצים (אמנם בהבנתה בי חיה), ובמקום כיסוי חלקיהם אלו, שלמעלה אינם נראים, מורגש הבטח המגויע ע"י קו קונטור סגור והנדסי, ותרקיבו אפוא, לסמן את העלים בציפם. (48) — VIII

בהרים כסימטריים הדומים במהותם יותר [illegible] לציורי אמנות אסיה ואמנות הנצרות המזרחית של כל גרמי אמנות המערב שקיבלו ממנה. אמנם כל המצבות הנשמרות שבידינו לצירות המאמנות הבודאית, אשר [illegible] בכמה דוגמאות בחאות קידנו, מבלי להוציא עדיין את המסגנון הטופוגרפי [illegible] יהא ע"י ממלכת מערבה: במוזיאון [illegible] יפאן, השוסואין בנארא, נשמרת קופסה סינית מהמאה השביעית ועל מכסה ניתן נוף הררי. הנוף נראה מארבע נקודות מבט וארבעה הרים נבנים סביב המרכז מארבעת בצדדים ומעל כל אחד דוגמאות צפורים. בתוך החמרה (הציורי) הרי נובי ההופעה הראשונה של הסגנון הבסטמי המסמן הרים. וחולצין ניכרים בדוגמאות (תפאורת) טלידה ברונלה היו ים-התנשאים. V [illegible] סיני ומאחת למיזרין תמונת נוף של (לוחית-עור) [illegible].

ביצירת ראשית המאה הארבע [illegible], מתרוממים זוקי סוף עד השולים הצדדיים; הטיפוס הזה יורד בצירות הנוף הסיני בשלש מאות שנה, של [illegible] השינויים הארוכים והתמכים השונים שנכנסו למסגרת. [illegible] ציורי קיר והגילות מציירות קודיסטים שגילו בטרפן [illegible] והאחרונה בתורניסטן המזרחית, (49) הרוקם המבריא מהמאה השש עד השמינית, הרינו נתקלים בסימטרית-זו גמורה. (50) מגמה כזו ניכרת בהרים המופיעים בציורי מערות אג'אנטא בהודו, שהחלו מראשית המאה הראשונה עד השביעית. הסוסים נראים כחרוטים ודמות האוכסגון לו סוגרת נגד הנראה את הריאליזם החי של דמויות האנשים.

(51) באמנות פרס הרים וסוסים מטיפוסו של תקופותיה. נזכיר את מחלה באברהם ההורג את [illegible], 1340 בערך, לפי המשמר מעלה אסכולת טבריז באמנות Mrs. Rainey Rogers, את הרי הצלע המשנים בסימטריותם והסותרים את האמנות הריאליסטיים. IV

באמנות הביזנטית דומך הרחק על המנוב מרבה כמות הנוף הסימטרי והמצא ואולי אפשר אפילו להבניס פיוטן כי אפיים את ההרים והסלעים הדמיוניים הסימטריים אלו, דהיינו: א) דמות ההרים [illegible] אדמה נפוחים, ב) דמות פסגאות רבות, [illegible] בתנופה ברמוניות עקרובות לתבנית מצבת חרוט. ג) הרים שאפשר לדמותם להבהות אלשונות. ד) הרים כתהומות מדרגות מדרגות ובנבנים מאמונקים וגרמים צלחים, נציג הטיפוס הראשון הוא כתב-יד אונגליון יוני, הנשמר בעיר רוסנו באיטליה הדרומית, Codex Rossanensis, נכתב וצויר כנראה במאה הששית. (52) גוליסלטים בנ"ל ממלאים את האופק בדבר זה ישנו בבה"נ Ashburnam פריס (Bibl. Nat.) ציורה ספרדית מהמאה השביעית, [illegible] אלכסנדריה (54) נוצר הר סיני [illegible] בנ"ל. לאותו הסוג שייך כתב-יד

48) נסיון קדום מאוד לשחרר דמות העץ מהקפאון היה לנסות את העצים בנלוקים על תבליט ברונלה במשון, שנמצא בלובר, מסוף המאה השני. [illegible] בקונטור המרגש נעדר הענפים חיה וטבעית, רק הבלט נמלך עד האמיר. [illegible] עצי תבליט הגלוף [illegible] מהמאה השני [illegible] והמגאר צייד אחרי צפורים, בפסיבה ידועה אחורנית. דרוך אמנות אור המאוחר, וביחוד בתבליטי נישה המפורסמים כ"כ [illegible] של תאור הגזע כולו וגלויו וסידור העלוות פחות או יותר סימטרי.

1 Albert Grünwedel: Altbuddhistische Kultstätten in Chinesisch-Turkestan. Berlin 1912.
2 Idem: [illegible]
3 A. v. Le Coq: [illegible] Reisen u. Arbeiten in [illegible] der [illegible] Turfan-Expedition. Zft. f. Ethnologie XLI.
4 Idem: Chotscho. Berlin 1913. — Chinesisch-Turkestan. Zft. f. Ethnologie XXXIX.
5 M. A. Stein: Prelim. Report on a Journey of Archaeol. and Topogr. Explor. in Chin. Turkestan. London 1901. — 6 Idem: Ancient Khotan. Oxford 1907.

..הוכרח, אפוא, לבלול גם את השאלות, שהתעוררו ע"י

הבולטת ביותר בלבנו כבר, כלומר את סנימאטיו. שני הופעות השקט המיוצגים בו, דהיינו הבריות או הסלעים והעצים אינם כמעט אלא עיוניים, סימנים כלליים ומקובלים ומוסכמים למושגים רחוקים מהמציאות. מבלי לדבוק לע"ע את השאלה של השחות המניעים שהביאו לידי דמות נוף כזאת ושהבריות הטיפוס, נשווה לנגד עינינו קודם כל תמונת נוף קרובה מאד לתמונתנו ע"י התופעות הבודדות המרכיבות אותה, והיא מתמונות־נוף היושנות של האנושות, מאור השקט שבמצב הקבליסט מצבת נרם־סין שבלובר (המפורסמת) מהשליש הראשון של האלף השלישי. בחיבור קטלו [illegible] הקומפוזיציה הקדמונית ברצועות אפקיות ודמות האדם עומדת להשתמר (מקפאון) חוקיה הסגנוניים. רק האלמנטים של הטבע, מן הדומם הצומח, עודם באותמניים הסכמיים, ממלאי מנות הטבע וסימניו. [illegible] בשם שהכוכבים

40) גם מפני הגבלה (ברורה) של היקף הנושאים לאיטבן לחשוב את שרטוטי התמונה מס' 23 למחזה מתולדות נח. — מלבד הקווים הכלליים הללו של מגמה בינן נראה טמונים בו כלי סגנון אלמנטים של פולמוס נוספים. כנראה לא חדלה עדיין בימים ההם השפעת הצדוקים (מינות) הפרושים בשאלת נקודות חשובות מאד; הם התנגדו לאמונה בתחיית המתים ובלבר[illegible], ובביאת המשיח. המגמה בתמונה (את האמונה בתחיה מדגישות [illegible] במס' 20 ובמס' 27, ונראה באור חדש גם המוטיב של משה אחרי מותו.) — [illegible] המחלוקות בצדוקים־המשיחיים. כמו כן יש ללמד שהמלחמות במינות נתנו את חלקם לחקר נושאינו הארכאולי.

רק זמן לא רב לפני ציורינו חוברה אחת משתי הברכות הצעירות של תפלת ,שמונה עשרה', (כלומר) ברכת המינים, שהחלה את דבריה ,למינים ולמשומדים' והכילה את הביטויים ,פושעים', ,זדים' ולפי המשוער גם ,נצרים' (ע' יצחק אייזיק הלוי: דורות הראשונים, חלק ראשון, כרך ה', פרנקפורט תרע"ח, וגם Ismar Elbogen: Der jüd. Gottesdienst in s. geschichtl. Entw., Frankfurt 1931). כוונת הביטוי ,מינים' היתה (ביחוד) אל הפרושים (יונים, אבל) והעיקר אל היהודים־הנוצרים. ההבחנה וההפרדה בין יהודים ובין נוצרים היתה בימים ההם עוד בדרך. בתוספתא, שבהוצאה אולי בתקופת ציורינו או (בעצם) זמן קצר לפני או אחריו, יש קטעים המשקפים היטב את המאמצים (לבוא לידי) ההפרדה הרצויה ולהבדיל את כנסת ישראל (ואת עבודתה) מהשפעת המינות. בדורו של ציורינו הנצרים כבר כנסיה לחוד, אבל אין זאת אומרת, שההתחרות והוויכוחים פגו. (סיכום פלאסטי ומעשי של האידיאולוגיה הישראלית [illegible] אפולוגטית את השאלות שהתעוררו ע"י הנצרות.)

39) סופרי דברי־ימי הפילוסופיה נוטים לחשוב לאלכסנדריה (הידענות) את ארסנה [illegible]. היודעים אלו הבריתו לכנסיה הקדומה וקשה לקבוע את קו [illegible] ההיסטורי. אצל מיכאל אנג'לו למשל הנם חוזרים, את בלבו הלה ביסודות מפעלו הרוחניים הקבליסט, אולי לא לחבי, Karl Borinski בספרו המצוין היודע רק לשתי מספר Die Rätsel Michelangelos (München 1908). ואפילו אצל סטרינדברג מדנו פולשים [illegible] (המסתורין־הפריחה Inferno). את המקורות הגנוסטיים (הספרותיים) ע' Bardenhewer: Altkirchliche Literatur I, 2. סקירה היסטורית טובה נמצאת אצל Ueberweg-Heinze: Grundriss, I (רשימת ספרות [illegible] המאמר Gnosis ב־Encyclopaedia Judaica) וסינקרטיזם הפילוסופי של האסכולאות ההן מתאים גם הסינקרטיזם ההיסטורי שלהם. ידידיה מאלכסנדריה, שהיוונים קבלו את חכמתם מאת היהודים, והם קבלוה מסיני. וגם לדברי נומניוס מיוחסת הפילוסופיה היוונית לתורת ישראל: את אפלטון הריהו קורא בשם ,משה המדבר בלשון אטיקא', Μωϋσῆς ἀττικίζων.

39 א) סקירה כללית [illegible] נמצאת במאמר ,גנוסיס' של האנציקלופדיה ,אשכול'.

פני הנפטרים הללו מזכירים אמנם דוגמאות הלניסטיות שונות, ומשל ציורי Pompeji, אך המבדק ביותר מבחינת הטיפוס הוא יחסם לטיפוס של הוואדה ושלנו.

(ג) דמויותיהם של ציורי הקטקומבות הנוצריות הרי מתחילות כבר הרכות (ה„ציוריות״), הבהוא אז יותר „אימפרסיוניסטיות״, בטיפוסן הן רחבות. לאידיאל העניין ושקיפות את מלוא חנו. במאוחרות, וביחוד בראש ישון, ניכרת מצד אחד נטיה סכימטיזציה, ציורי הביזנטים ועצמונים מסוימים מנהלים, ניכר [illegible] מקל את פני ישו ודרכיו וגורמת עד לידי נכדו הכרונולוגיה הידועה.

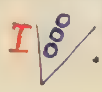

(3) [illegible] הטיפוסים של ישו בציורות הביזנטיניים. מוך נטיה ראשונה פשטות. הוא [illegible] הברה הטבעי באיזור כאן כל מעבר עדין וכל הדרגה עשירה בגזר הנוגע והבעה לידי ההבדל מצלום וביסוס הרבה של גוונים ומרווים חתוכים ונגודים חלקים, ולידי היצרון הספציפי של הבעה גדולה שווה ומרונית. בסוג הזה הלה, אך זה [illegible] מניע, מצד אחד [illegible] המלאכה.

בקבלת הטיפוס והבעתו מחוגלים בציורי הפסיפס של איטליה, עם אוצרות אחרים הבזנטיניים וביחוד בציורות הפסיפס הביזנטיות הבולטות (וביחוד מורכבות המונומנטים בציורות המונומנטליות של ישו [illegible]), ובדומה, הפסיכולוגיה במאוחרות. יסוד הברגה האינטנסיבי [illegible] (43)

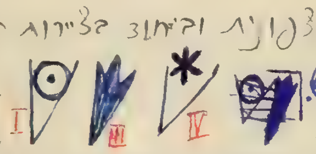

באמנות אשר סביב ים התיכון ובאירופה נוצרים עלי כיוונים מנוגדים בנוגע לקוי הפנים. אחד הוא הנטורליסטי-היוני-הלניסטי, השני הוא המזרחי, הסכימטי והקליגראפי. סדור כלה של מהלך הקוים (לפי) מערכת קווים ומעגלות מסוימות, אפייני הוא לאמנות המזרח הנוצרי ואף על ההמערבית עד ימי עליית הגוטיקה. בציורים אלו יקים (הציורים אלו יקים) עניינו מהדרך הקלסית, אבל פניה ערכי לא נגמרה עדיין. הלא המקבילות מצד המקבלת את הגוף והרגשות עדיין למבליט הטבעי של הפנים.

לדידי מסמנן כלה מורגשים הפרטים של תמונת נביאי הבעל [25] ובדמות אליהו ביליד או בלכיבה [27]. כשנשווה את הבעה הלה למוגבה המקבילה בציור נמרד לאלדידי גמונת חלום יעקב [3], נכיר את הפרשים בתוך שלפי ציוריו. עם טבעיות נראות עדין בגבו אליהו לעומת הסכימטיזציה של הבעה יעקב, המתגברת כאן לתאר הקמאון המוקן של הקוים מזרחים נהוגים וקליגראפיה בחנופות החורדות בליהרג. ברוקן הגבול של דמויותיו בשורה [illegible]: דמויות משה בציור יציאת מצרים, באודם. דמויות המרכזיות, הבולטות בתמונה מס׳ 13; כמו כן ספרי הפלאים, הבגדי יחזקאל הימניים, אליהו, בדמויות האלוהים המסתלים במחלה מרבה; ושיא הסכימטיזציה (ברוב המקרים) בבגדי שאול ושאר האנשים של מחלה משיחת דוד. הפרט המבליט את הגליות הסכימטיות כלה הבגד הנופל מהלבוש האלית; החתיכה הבאה נעשית לאורנמנט קבוע. בעוד שיגר הבגד מתחלף עוד במדת-מה בטבעיו הפלאסטי של הגוף, נהיה החלק הלה שטוח לחלוטין.

רקע של נוף במלוא מובן המלה מצוי רק במס׳ 20, משום שההדבמנות הטובה להכנסת תמונת נוף ונגינה בציור לרגל ים סוף ושפת היאור ולא נתן בשתי התמונות האחרונות האלה צד רמזים סמליים לאפיון הדבר של מקום המחלה. את תכונת נוף בתמיד

---

(45) ברשום מב׳ לפי מס׳ 27 מוטעה הפרט הלה בלתי-נכונה.

(44) המפרש לפני אלות הדמויות ידוע מסתין לאוסף תמור להשראה והעצם [illegible] בתבנית. איני נוגע עדיין.

(46) ספרי תלבושת הבלבושת מסדרים את הפרשה בחטיפה או מדלגים אותה ובאוגה השטחיות מעולים בתלבושת העבריות בכלל. כדאי להזכיר ספר רבת מיושן היוצא מהכלל הלה: Hermann Weiss: Kostümkunde. Stuttgart 1860

(47) יורשה-נא להזכיר פרט מראה מקביל (התרבות R) ליהודי הגולה בדורות האחרונים: הכולין היה סוג מסוים של מלבושות יהודיות שלבשת היומיומית הירה הפולנית; ובלבת דברו, ע״מ לציינה, – הגרמנית.

אבות, ב׳, י״א)... בדורות הבאים הולך ומשתרש המושג והפחד סביבו וגם הדאגה לשמירה מפניו. את דברי ברכת יעקב לבני יוסף ... "וידגו לרב בקרב הארץ" (בראשית מ״ח, ט״ז) מסביר ר׳ יוסי בן ר׳ חנינא במשל הדגים הבטוח והשמור מעין הרע: "מה דגים שבים מים מכסין עליהם ואין עין הרע שולטת בהם אף זרעו של יוסף אין עין הרע שולטת בהן" (ברכות כ׳). לפי זמן ההגהות ציוריו [illegible] קרוב הוא, אפוא, לוודאי, שההשגחות הללו, ר״ל הכנסת האמנות הלזו במסורת ישראל, הם קיימים בימיהם.

הדמויות.

הסוג הדמויות המצוירות הוא הנביא, היינו משה, שמואל, אליהו ויחזקאל ובמובן הרחב של המלה שייכים אליו גם האבות.

הופעתו המפותחת ביותר היא אחת הדמויות המרכזיות של משה, מס׳ 19 בגודל [illegible], הנושא בי תפלית, רוב משאו מנביז על רגל אחת והשניה [illegible]. הראש [illegible] ההרמוניה. השערות השחורות והזקן הדק מקיפים פנים, ורשמיהם מאד רציניים ומאירים, מבלי להקדיר. העינים הכהות והמגדלות והרחוקות, המבט הוא ומרוכז ונמרץ ופני של הראש [illegible] במסגרת. [illegible] נקרא לטיפוס פרצופים שלם אינטנסיביים. לפי רשמם הכללי הנם שלווים להביע גדולה וגבורה לרגל את שימת לב המסתכל, ע״מ לעורר בו רגשי יראת כבוד והערצה, והראוות כהופעות של אנושיות. מוכן מאליו שבטיפוס ניתן להאמנות כלומר לחסור דבר מאגודת גבונותיו אלו, או גבונות אחרות יכולות להוסיף עליו. יסוד מדוגו הריהו נמצא בארקיבה מחוזות הציורות של נעילת ימי-הקדם ושל תקופות המעבר לימי-הבינים:

א) קבוצת פורטרטים של [illegible] בהוארה (האוארה) שבפיתום חפר Flinders Petrie בין-קברות והחנוטים ובכרינת (בשנת 1888 ובשנת 1911) [41] במומיות הבולטות במומיות יותר מבהם [illegible] של גופי דיוקן, מצוירות של פירוד של גבי קרים. הדמה האמנותית ואף הסגנונות אינם אחידים, אלא יותר מסוגננים, אלה יותר ריאליסטיים. אמנם נעדרים כאן רשמי נקיאות כנ״ל, אבל הדגש "האינטנסיבי" הוא המשותף לכל הפורטרטים הללו. לצבת מגלם האמנות בתהוו בין 100 ובין 250 לספה״נ ואת רובם חולקים כנשים של המחברים למתבונות המאה השניה. אין זה כבר דאת מן הנמנע, שבודדים מהם צעירים יותר, כלומר מימי הפטולמאים. יבא זה נכון או לאו, קרוב ביותר הסגנון של התקופה ההיא אינם בשום אפן מוטלים בספק. המפגיע אומנם הוא הקרבה היהודי במקרים מרובים או יותר של כן, בהובטם הגבוה [42] כשנתחבר בהבדלות הקיצונות בין יהודי מצרים בתקופה ההלניסטית והרומאית, לא נתפלא יותר מדי שהעדר סימני בבות אחרים, פרט לקוי הגלגל גריבא. [VII] [A]

ב) מאוירה לאומית והדרגתית כלאת מסתברת כהדאי גם הקטקומבה הידועה מתבמור של ציוריה [43].

המאינים מאוגדת ביותר הכפגנו הם בהפורטרטים של הנפטרים, המורמים בתוך צרים בידי בנות מלאכים בשלום בנפים.

(3) C. Edgar: On the dating of the Fayûm Portrait. Journal of Hellenic Studies XXV, London 1905. (41) ~~(39)~~

(4) W. M. Flinders Petrie: Roman Portraits and Memphis. London 1911 (Brit. School of Arch. in Egypt). — (1) G. Ebers: Eine Galerie antiker ~~Portraits~~ Porträts. München 1888.

(2) " : Antike Porträts. Leipzig 1893.

(42) אין אני הראשון שקיבל את החלום האמנותי הזה.

J. Strzygowski: Orient oder Rom? Beitr. z. Gesch. d. spätantiken u. frühchristl. Kunst. (43) Leipzig 1901.

דורא [illegible] באמצע המאה השלישית. ואלה הם מחזורי הנביאים המצוירים לפי סדרם הבלתי-עקבי על כך: [א] . שאול בעצמו, במגואר בצורה סמלית (ע"י אבותיו, ויר"ח ברבתם) [10, 2, 1] (ב) א"ה רבנו, מעין וחיין, בארבע סדרות [illegible] ציורים ובן משרעוין (בן ציורים, המחזור זה ממלא שני שטחים, סדרים 3 ובוודאי גם את התחתון; היא הגדולה מכולם)

על ארבעה שטחים רצופים [5, 7, 19, 17, 6; 4; 13 (;29)] . [ג] אהרון והצבור [12] [ד] גאולת אהרן ושאול [14] עם המצב ספרים, 15, 16, 17, 13 (הבריאה עם גולות) (בארבעה ציורים רצופים)

(ולחוד) [30] . (ה) שאול ודוד (ושלמה) אולי 23; 30; 22 על שני שטחים (אלה, ארבעה אחמשה, 8 ואולי 9) . [ו] מעשי אליהו [24, 27, 25, 26] . [ז] מעשי הדר, וחזון

הבתיה [על יחזקאל בסגרה אחת, 21, 20] . [ח] מרדכי ואסתר: [ט] חזונות הנביאים הללו אינם חסרים גם הם צלמים

המחברים אותם ליחידות יותר מקיפות. יחידה אחת כזו מהווים שלשת הנביאים של משה, אהרון ושאול. כי הכבוד

הרבה צ"כ של דמות שאול לא תסבר משום שאיש הכנסת לבדו; כ"א במסורת היה מבוססת וקבה ניתנה

לשאול דרגה גבוהה וסבורו במעט ביחד עם משה ואהרן מוצאת סמך בכתוב: „משה ואהרן בכהניו ושאול בקוראי

שמו..." (תהלים צ"ט, ו'). וסוף הפסוק מורה על לשון היחוד המשולש: „...קוראים אל ה' והוא יענם". כמו כן מחברים

הנביאים אליהו ויחזקאל (ויחזקאל נביא גלות בבל נוסף עוד אליה טעם מנוגע) ליחידה יותר גלוית ע"י ציור המיוחד במתה של הבחירה. שאול ודוד ושלמה, גונים אלא תבות

בית דוד (המעות המיוחסת אל) כרוכים בנוגע שאול ע"י משיחת דוד ומשברים, אגוא, למחזור הגדול הראשון על משה ואהרון (מאיבה מהווה) (על יתר הפרטות להבלטת ביתדוד המרחיב צ"כ לבית יוסף כנראה גורם ארגואלי ומקומי, הבינו שנשלח ראשי הגולה, שנחשבו לצאצאי דוד ולראוים להוליד את הגואל הבא)

שאול, ואליהו כמו חזון מציאת העניין הצליל המשך את על אלה החזונות הבתיה. על כן אין צריך לומר, רחוקה מלהיות

[illegible] שמערכת נו"א ניצולה מקרית. אדרבה, בה אלו נפתחת לפנינו פרספקטיבה גדולה מאוד

של צמוך ומקיפה. (לבריאת קין ה' וקין האבות,) נשאנו

[illegible] מכל אחד בלה, על הלוח המגואר במחזורי המחלות הללו מיוחס לזכות האבות ולברכתם

ומצד אחר גם בטעם המנומי ואולי הארעולי והאינטימי לבעבר מרדכי ואסתר, המהווה כעין סיום, משפחתי של העיר

בספורי הלאומי-הבבלי, (הרי אנו מבינים) [illegible] גם ענין התרנית האלה לא תשארנה מחוץ לעל האורגניזם החי הלבבי. עם הגורמים

המחברים הללו (יוסף) מבין הנסים והנפלאות, שהם תכנם של מחצית המחלות, יוצא לנו בדרך ישירה או בעקיפין [1, 5, 3, 9, 13, 15, 17, 20 (18)]

[24, 26, 27, 29, 30, 28] . ברור הוא, שטעם על הלקח הזה הוא לעידוד וחיזוק הבטחון בהשגחה. הלכרנו לכבר את המגמה (המבוונת)

גורמים פילוסופיים שבהכרעת החיים הרוחניים על הגיוגרפיה [illegible] המטיבים [illegible] האמונה באל צדי היכול הבל [illegible] הבריאה

[illegible] בפתאורת אזור הבסיס אין לך מוטיבים עבריים ספציפיים, מלבד הפרט של זוג האריות, [illegible] המצוי, בצורה לא כ"כ רחוקה

(בית נשא) מאריכמיון, גם במרכז הקיר המערבי. לציון המוטיבים של באור הגדה. הודאי סמלית ויחס מסוים לערכים לאומיים ניכר אפילו ברובם.

אין פרות ארץ ישראל, שהם בגולה ביטוי ברור של געגועים נפשי למולדת, ועד בשושנת תאות בסמליותן שהזכרנו, מהצפורים הקרובות ימחלבת

הבתיה עם תאורי המזלות מאאימד הבגאורה לנושאי האמונה. כליוני לצין הנה חזרת עליהם, כעינות של קול הבן. מהמוטיבים

הצבים היא עין הרע (עינא בישא). אמונה-ההבל הבינלאומית הזאת, חדרה במשך הזמן גם לתוך האמונה העממית בישראל.

~~במשנה מזמנו מוצאים יחס אף שלילי לדבר: „רבי יהושע אומר עין הרע ויצר הרע ושנאת הבריות מוציאין את האדם מן העולם." (פרקי~~

~~(39) [illegible] הבאות בטבע ובגניה ביומיה ובגזרות הבאות אחריהם ונמסר לרגל בעיון ההבגהות.~~

~~[illegible] קרוים [illegible] הגרונים אלו לא יתכן לחשוב את ידי האמונה מס' 23 למחלה מולדות [illegible] -~~

38) נשיר, כי [illegible] לצבע [illegible] אין בנראונו governing idea ואר מעבדי סקהבל צורינו. רק [illegible] (ונוהי בדרך גם צבע) [illegible] מגרב [illegible] למה שבנכון בעיני.

נפתח מחזור (אמנם אינם רצופים) של קטעים מחיי דוד ונפתחת הפרספקטיבה של שחקניו משיחות. שאול מצד אחד - דוד מצד

אחר, הנה כבר בציוריו של נושאים, שלהם ניתנת חשיבות מסוימת ומיוחדת כבר במקרא. שאול הוא בלבו ובנפשו

רפובליקאי ולהמלכת מלך מנוגד כמו, לאמור "יעבדו הוא מלך בישראל". ליסוד המדינה הישראלית על פי שאול אפשר לפיכך

לקרוא רפובליקאי-תיאוקרטי. דוד מגלם הכיוון הנגד, המלכות המגבילה את רשות העם בארץ 36) והמשילה, אפוא,

על הנבואה את התקנות של [illegible] ואוריינטציה מאמצת 36). מאז ראשית התקופה ההלניסטית 37) ועד שלטון הקיסרות הרומית

והביזנטית ניכרת בעולם העתיק כולו מגמה מלכותית ויצירות אמנות הלניסטיות מרובות הן מעשים ברורים של גדולה לטובתה. בעריכת

שני נושאי ציוריו אלה משתקפת, אפוא, מציאות של הכיוונים הפוליטיים ברוח הזמן ההוא (בישראל קדם). לאמונות שיש בהן ערך

נוסף בעיני הנשים שייבט גם האמונה של נצחון מרדכי. הלא זהו המניין של בת העם בגולה (בגולה שבאותה)

(להבשות למבשר ביד בה שגחה) למלכה והיא היא לזכה ולהציל את עמה. המחלה הוא האחרון במוקד הכרונולוגי ואפילו המגואי כמעט, נותן לו את זכות הסיום.

אך אין לנו ידיעות את השאלה, אם היה בציור כלה מאז (גורם א) אקטואליות נוספת במוקד של אידיאולוגיה "אנטישמית" דסביבה. (או אפילו של נצחון שנצחון של [illegible])

עם אלה הנושאים הבודדים מתעוררת הבעיה של קשרים גדולים ביניהם, של נושאים מקיפים ומיוחדים, של אבות

נושאים: מחשבה אחת ממש שתבריח בכל המחזור כולו ותכן אחיד במלוא מובן המלה לא נמצא. אין גם סדר (כרונולוגי) אחיד

(יהושע גבעון בעי"ז) ההבאות לסיפורי המקרא ומחבר המחלות אינו מיוסד על תבנית (שגולה) נוגע, מאוזנת ומגוונת. אלא מאי? ע"מ להבין את הבשינים

ע"י ולהעריכם יכונה, נעביר נא לנגד עינינו (גמצית) סיכום: בנושאים: במרכז מופיעים האבות. הופעתם מתחלת בעקדת יצחק

ומסתיימת בברכות יעקב בניתנות לאבות השבטים. מעל המחלות האלה נראה מלה במלואה וקודש במיוחד מסביב

אברהם: הפגשתו ותולדות מפעלו מראשית שיחותו ע"י הסנה ועד נחלו חיי נצח. ראשית האזור העליון של הקיר

(הצפוני) הגפות הנשמר: קריאה בחזרה, אחרי פרק "תולדות" מאום שהמציבה לחלום יעקב. גם כאן אחרי פרק "תולדות

יעקב" בא עוד פעם משה רבנו, הבינוניות מצרים. אבל אחריה, ר"ל מעבר למדבר, נמכרות לפני תולדות המלכים, כלומר מלכי

שומה, ונניח שבאמונה המסורה היהודית אלה במאז. מגמות לאמת השאלה באה במונח אהרן והקנינים הכהונה ועוד פעם משה

כבעל נסים. אם קטע מתולדות ארון הברית בא עתה או אולי באים של קטעים מתולדותיו - ועם המצב גורלו מופיע שמואל כנער.

ע"כ מסופר על כבוש הארון ע"י הפלשתים ועל [illegible] (מהלבהרמוש סביבו והביא) סביבו ובמאמציו לידי המרד. בתוך האזור האלה

ע"י קטע ארון הקדש, מסג"ם המנין במשיחת דוד בידי שמואל. יתר האזור מרכב (ומחלוין) מאחת המחלות הפרק, מחלה

מתולדות שאול ודוד, אולי קטע של מיני שאול, תולדות אליהו בארבעה קטעים, חיי משה לפעם הרביעית, היינו בצלמו אחרי היולדו וכסוף

מעשה מרדכי ואסתר. עוד לפני שניגש לעצם שאלות ההפגשות, מבהר [illegible] בסקירה במקנה הטעמי, שבעריכה קבלה

מחוסרת דוגמאות קודמות, (אם כי דומה אולי בחוה או יותר מפותחות) דוגמאות ומונות לנושאים בודדים או אפילו לרבים. אין האילוסטרציות

(הראשונות) אפילו לתנ"ך - לפי נכלול במוגל ההלניסטית כגרעין המצוירים הקדומים - הרי זה במשל הראשון, (האחדות המחשבה והביצוע עוזבת)

בדרך. רק עובדה זו תאמץ קנה-מדה מתאים להעריך נכונה את הצמיחים למערכת נושאים מקיפה ואחידה שהושגו בציורות יהודי

36) אף כי בדבר ביושואל הכיוון המלכותי ("השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם" תהלים קט"ו, ט"ז) ונצחונו קיבל בתקופות הגולה את הצורה המאזנת

והמנוגדת יותר של המשיחות, קיים משלבו מחיון הבא עד היום הזה, כגון בתפילות (השיבה שופטינו.. ומלוך עלינו אתה ה'

לבדך.." וכקשה לו. מצויה יחד עם קריאת ברוח הכיוון המלכותי-המשיחי, "לבשו נוגה כוז עבדך [illegible] ברה לתובה תבין"!

37) בין הקיימה הפגשות אנאלוגיות, של אף הברש בגאריבים. אמנות בקלאסית המסתגרת רק מתוך מדינת העם הרפובליקאית.

(המנציחה את הארגון היווני סרסן,)

של משיח מביא לוי, כן (מכוונת קודש) בטעמת ביה בוז בספרות העברית העתיקה נגד אלה שרוצים את התנצלות (מסוימת) [illegible]. בציורינו מתקפה המגמה היונה, אע"פ שבימיהם אין דבר מזה כל אקטואליות ניכרת. (ברמז) לאפשרות אחת כזו נשוב עוד מעט.

האווירה של נפלאות, שהחלה עם פרשת יציאת מצרים, נמשכת [illegible] דתמונות מגולגלות הגלות. ברם, האור משיחי (גם הוא) איננו נס סתמי. אדרבה, הופעתו מוסיפה להורות על משיחות בן בוז, היות ואליהו (והאמונה הנאמנה [illegible]) לחלוצו ולמקימו. פרט לתקוות הגואל ניתן מזה גורם אחד את חלקו. יהודי (גלות בבל) נמצאו בסביבה מלאה חיים דתיים נמרצים מאוד (והבתחרות בדתות) (ושונים), ואולי הגלגל להחליף מעמד. הלא ניטיה [illegible] להתבוללות נינרות אף בציורינו 34) (ומציאות) אופות קיצוניות יותר ואף [illegible] את בליטה ממש קדושות לודאי. בהבלטת יתרון האמונה הישראלית מדתות הגויים יש בלי ספק רמזים על הדתות המתחרות [illegible] ובעצם הסביבה, למשל בדמיה בין פסל דגון המתואר במס' 17 ובין פסל אבנים שנמצא בבית התפלה שמאול להבנ. מה פלא (שורתי הציורים) נקנו גם (מזכרו של) מכוח דתות הראשון, ממשלה אליהו בהר הכרמל, [illegible] להראות (אילו בי) (לשוני המאש) [illegible] (גורת אחת) כן מכאן אולי [illegible] תחת אתים נגד מגמות הזמן והסביבה. הכפלת מחלקה זו בשתי הצורות, (דביינו) בתמונה מס' 20 בעיקר מוכן קולקטיבי ובמס' 27 מוכן אינדיבידואלי, מורה מסתמא (על) על גבורת (אלוהי) (על לשער) [illegible] שנאמר [illegible] (ראשית) לפי הלעגות גנוסטיות. חוץ מכן אטיפות ציורינו אולי נגד מלב הרוח של פסימיות ותשישות [illegible] הלאום; ואולי אפילו נגד נטיות ניהיליסטיות (יורה ונגד) שדבו בפילוסופיה של [illegible] נשילת ימי הקדם.

(עין [illegible]) הרוח המשתררת ברוב הציורים היא רוח המונומנטליות, רוח דרמטית, רצינית וחגיגית. מלבד גילה לו [illegible] מונומנטה לקטים אינטימיים יותר, ואפילו לעיתים גורם של סנטימנטליות. מהם תמונתנו מס' 29. לפי מחלבה ומקנה הריה [illegible] שיר עלילי, ספור שירתי, שיש בו (גווים) של אידיליה. לאחר שהוקם לאבי אבות הנבואה ביולד רוב המרבד ושמא מבריח של גבי קיר המערב, חמד, עוד פעם של אותו קיר. לעומת הצורים [illegible] היחידים לעורר הברלה (זכרו) ירדניש. במסגרת התמונה לו חבה ודאגה לגורל התינוק ולבו ישמח בהצלתו הנפלאה. סבורי המחבר בזה (שנכרו) מקום הזה, אחרי לבד לל מעינו מאליו בגבלו ובגבולות (ובכן המוכן על פניה אחורה, לעבר) כוודאי איננו בלא מקרי ונגרם ע"י נסיבות טכניות וחיצוניות. בכל זאת, אפשר כי אין משדור לה (מחלבה תחלה), יוצא ממנו רושם אסתטי חיובי. הלא במתיחות "(גשמית)" היינו מקבילים אחרי גורל הילד הנתון בסכנה, (היינו נודעים) אלמלא נודע עוד קודם, שהוא ניצל (והיה לאיש). ידעתנו את העובדה משחררים קנר שמחות (הרשמיות הנפשיות) העדינים יותר, כגון, אפוא, אל מהלך הסיפור ולא על תוצאותיו (הסופיות), ואנו מתבוננים בשלוין רק ע"מ להיווצר, כי"כ נעלה הגל 35) גולגות הצלת הילד יחיד בן מבני איש קדושים ביחוד לב הנער. מחבר מלקט שמהתמונה שבע האמתית; (ראיון) מחלה עם [8] [illegible] (גם) [15] [illegible] (ונוונתו) ליסורי האבי בעקרה הנהפכים לשמחת אם; אליהו אצל האלמנה בצרפת, [24] וטעם הדבר כעין נחמה לאלמנה, היינו [illegible] (השמחות) לעזרה החבלית המצוקה; [illegible] תחייה קנה, והיא מוסיפה של מחלבת (הנחמה) [27] [illegible] ומחזקת את [illegible] ומתעצבת את לבם.

[illegible] Pearson [illegible] (פ.ר) [illegible] [30] [illegible] האומנות

הרי גם [illegible] מגיל המחלב של מליחה בוז ליחוד [illegible] האומה כולה. בעוד שמחזור שואל מסגיים [illegible] לתמונות המגילות אינה ערך נוסף בעיני הנשים [illegible] גם

34) (וזה הבגדות) [illegible] הלועזיות, הכיוון הלועזי בספר של חלק התמונות (דק) לדחוק חיבורן והצגתמה אפילו בציור הפיגורלי גופא. גם הפרטנים (שכל) (זכי) לא [illegible] אופייני הוא.

35) (הרי לה) התיקון האסתטי [illegible] (דוחנית) [illegible] מראש הריני למדים, שהנבורקיצל, ובשימה להימדר [illegible] (אחורניה) מזה [illegible] הערבה.

את הופעה זו לדליטות הנשיאה הנקראות בשם הבינלאומי קונסולאות, כי אין כמעט משותף [illegible] בנוגע לצורה ואין כל משותף בתפקיד, היות והחלקים האמורים בתמונתנו הטורים מכל משא. לפי-כך יתעורר החשד, שהצייר הכניס כאן, אלמנטים בלתי-מובנים, ויבעתיק אותם לפי מקורות רחוקים. הצורה דנן איננה דבר אלא הסטימטיזציה של „סיר הטל" המכתיר [illegible] המגדלות בתי-תפלה הבודיים. אמנם כל המגדלות הנזכרות ממילה לצורות הן הבדה מציורינו; אולם אין זה משל דספק אולם המוטיב [illegible], המסמל את הקשר בין הבנין מעלה ידי אדם ובין העולם ומלואו — והמיתו אולי ממטרה מעשית-חמרית — יש-נושין הוא כלל ספק ומוצאו אולי מהארכיטקטורה (שקודמה, מלפני ימי) הבודיסם 33). הפרט הנוכרי והבודה הזה לכאורה איננו אלא מקרי; אולי נדרש לנו (יותר) [illegible] ידיעות יותר מפורטות.

אמנם (נכבר) ההבדל [illegible] ידועה נ[illegible] בתמונותנו מס' 20 ומס' 21. אבל מן הראוי הוא להסתכל גם בפאלוב קדם. כי הלא בין שהחלוב או שיתבן לאחת בין שנבחין ביניהן — אל נעלם מהיחס המהופך, שאינו קודאי כולו ערוי. מעשי-הבהג שנעשו לפקודת שלמה בראשית מלכו עוד לרגע המדינות הפנימיות וביחוד לשם חיזוק מלכותו מסופרים במלכים א' ברות די אוביקטיביות של קביעת עובדות בלי נקיטת עמדה מחלטת. ועצם הענינים עלולים לעורר בלב הקורא התנגדות מוסרית וחושו של צדק לא ידבה [illegible] עם מלקט אולי נגרם האמנם בתחיה באחים ילוקחת מעוקבת המוות את המחלט. מהיות המחזות יחסי בלבד יפתח גם המנאיב לקמיבה (המטילה) פרובלמות מוסריות כאלה. הערכה של מעשי שלמה אלה קיחב עם החזון הנבואי של [illegible] בתחיה מכיל [illegible] אינו מגמה של נחמה אוי פיוס או השלמה. כבר מס' חלק על אילה [illegible] מאורע ביומי הגבהות הבירורים לנת חלקו — להכנסת המחלה אלה או המחזות האלה, [illegible] מבלי להוסיף כל פרט. [illegible] כמדומני המקורות מקטעלי; המסתבר קבכנסת הנושא של מעשי הרג אלו וקבלותו [illegible] סדר שתי התמונות יהיה; אף ואף העברי, כי הלא במעשים הרומזים על דבר קונקרטי וידוע יקצמו [illegible] הבלתי-ברורים.

בתמונה מס' 22 טעמה להראות את זוב המלך באור מיצותו המופגנות, אך [illegible] הבלתי-עלול לרצח בצדיה ואת יחסו של [illegible] כבוד לנקי המשיחות. אם אין [illegible] (לא מצריות); נותן בתמונה מס' 23 מאורע שגרם לנפילת שאול. אם כן, תסתבר תמונה זו לפני מס' 22 ובכה ישלט בגוון מאין [illegible] לשאול גם על קיר המזרח. אין צריך לומר, שמגמה פוליטית נסתרת גם כאן, (כלומר) להחלדית דוב ושמאת ביתי שאול: מגמה לו [illegible] הקטעה ההיסטורי (כנודע), מדיניות הוא. ובימי הכבן ידורא-אירופוס [illegible] הבין-הלאומי של גזוות המשיח גרידא, בעניב [illegible] להיות מצאצאי בוב. הבעיית ייחוסו זה לא חסרה אולי עדי [illegible] פוליטי. כשם ליש ביבני ויציאת את הרעיון

32) גם באגדות סין בטאואיסטיות [illegible], כגון אצל ליה-דצ' ואצל הואי-נאן-דצ', מופיע המספר של עשרה קבוצות בגלגלת השמש. מאידך נמצאת הפולקלורא בת ליה עולי עולים גם במדרש העולם. יד-נדר אחת למעלה, באורה במוזיאון לובר — בתוך בינה

33) [illegible] הבודהיסטיים הקדומים, המלכירה קערה שטוחה, לצורתי (בניגוד לצורות המקובלות) אולי הדבר.

המקור, ע"מ לקבל שם הוראה אחרת. הפסיפס הנ"ל צירה, היא מציורנו באמת שנה לכל הקהות. אצלנו חסרות רבי 29)

ההוספות הנ"ל, אבל העיקר כבר ישנו, מקור-חיים בצורת „מים חיים", ז"א מעין חי או מזרקה. ברור הוא, אגב,

כי מלבד הפשט של הצלת העם בצמא נוסף על ציורנו מזג אילה [illegible], ברוח הנביאים הממשילים

את הקב"ה למקור מים חיים (ירמיה ב', י"ג, שם י"ז, י"ג) והקוראים לתורתו מעיני הישועה (ישעיה י"ב, ג') או ברוח משורר

התהלים: „ירוין מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם. כי עמך מקור חיים.." (ל"ו, ט'-י') 30).

להסברת היחס בין מס' 17 למס' 18 אין צורך לגרוס דווקא את שם שמואל ראש הכנסת ולשער שלבנותו לא נמצא

לאחרון מהמחלות הקשורים לתולדות שמואל הנביא והשופט מקום נאה אלא מעל כסא האיש [30], ולמוד מבנחה נגדו, שע"י ואוננו

מס' 17 נאור שטח רק ולשם מיוחד הוכנס תאור בית אל. אדרבה, למרות מקומו המוגדר מבוים שני הציורים

מס' 17 ומס' 18 יחידה גימטרית מבודדת והפלוג ביניהם לא יסבר אלא מטעמים פורמליים. כי הלא זה נושאם המשותף: הקרוב

מוקיוות אל ארון הברית לבית אל. - מהמוטיבים של תפאורה המופיעים בגוף הציורים הללו והמצוינים במקומות מובלטים ומרכזיים

היא השושנה, גם שושנתא, rosette. התבניות המשולבות לכל מיניהן ולכל גוונותיהן היא דוגמא עלים מסוגננים המסודרים

(כחצאי-קטרים) על עיגול ממש או עיגול משוער. סביב מרכזו בארם-נהרים ובמצרים ובכל ארצות המזרח הקדום וגם בקרבות

הברונזה סביב הים האגאי ועל איי מצויות דוגמאות אלו ורובן בעלות שלש עלים או שנים עשר או שמונה או שש

עלים. הדוגמא, הבנויה על פי רוב לפרח מסוגנן שהוא נראה מלמעלה, מתקרבת לפעמים לצורת כוכב. קשה

אפשר להתחקות על מוצאו הטכני ולייחס את המוטיב לאחד ולחשורין. אין זה אפילו מן הנמנע שסימון השמש ויתר הופעות

העולם ומלואו באו לידי ביטוי בדוגמא גלגל ראשונית אבל קרוב יותר לוודאי,

שהסמלים הקוסמיים הבריאו כבר בהתהוות הצורות האלה ושהתחברו עם עצמן קיום טכניים („גלגל החמה").

אע"פ שהאורנמנטים האלה נמצאים גם בתרבות החתית הקדומה, נדמה שנראה הופעתם בעולם השמי. השושנה בעלת

שש עשר עלים ושמונה עלים, אחת מן הבגון וזה גם היחס בין השושנה. דה שנים עשר לצוות וקין המשובשת.

האורנמנטים האלה מציאותם דרורה כשמש, כי הלא והדבקתם מסמלים אותה 31).

השושנות הנראות על גבי בית דגון ועל בית שמש אף בעלות שש עשר עלים. גם השמש בגלגל השמיני של תמונתנו. מס'

מציורנו של עשר קרניים - 32) פרט אחד מציור בית שאן ראוי לדוגמא לבנין. מעל הנשרים הצדדיים בחומה באה-

גונה או בעלם, בחומה החיצונית, המסודרת בקו הראשון, נראות הוספות מזרות, המורכבות מקורה ורורה ועבה, ורורה

ומקורה אפקית והיא נקודת יותרה. הסימן הלה, המזכיר את צורת האות הלטינית D, אין לו

את הארכיטקטורה היונית וההלניסטית והרומית מאד מהאקרוטריון לכל שוני צורותיו. אלא יוון של עיקרו, ולמס

היוני וכו', פנה השוונג הסיני ושלמים סמלי תחיה וחיי-נצח. ר' גם את ההערה מס' 23. I

30) באחד מחלונות ועליהו (נ"ח, י"א) ונמשל יהודה כמוצא מים". [illegible] מקבלי המים. לפי מקורה בלשון [illegible]

31) באורנמנטיקה העברית נמצאת על פרחים השושנה בת שש עלים והיא השושנה (lilium) המסוגננת מהפרח הלה ונלוה בה כידוע

צורת כותרות עמודים ארד ירושלים העתיקה והארצות סביבה, הכותרת הפרוטו-יונית, „מן זה שושן" הדוגמא המאוחרת

השושנה מלמעלה היתה לדעתי אחת מהמקורות של צורת מגן דוד 31. I

מראש על הבאות. האלמנטים המרוכזים בהבדלה הלאה הם: (ואפוא, מצרים בעצמה בצורת) העיר המבוצרת ושערה הפתוח, המן והשלו, (וכו"ס) העמודים העוברים

לפני העם. רק העם גופא אינו מופיע כאן. דבר כזה של אלמנטים בלתי-פיגורליים כאלה אין לו אח בכל

אמנות ימי-הקדם, בין המצבות הנאורות לפחות. (נגד זה יש חמר להשואה [illegible]) נוסף לו"ט לקבוע, כי נטיה כזו לציור סמלי מופשט או בלתי-ציורי

(תמהור) ושופיע בישראל בימי-הביניים. על אמנות (הלאה) היחידה (לא יומיומית) הציורית הלאה אין לחלוק, כי הן בניגוד לאמצעים הן בתוכן

הרוחני. הבריכה נועלת (ולפי ידיעותינו את החמר אפילו כולה) בלתי-מקובלת I שלו בנפלאות (גם יחד) האכלת העם במדבר המן והשלו והדרכת ע"י העמודים האלקיים, נשענת

(כפי הנראה) על פסוק: "פרש ענן למסך ואש להאיר לילה.

שאל ויבא שלו ולחם שמים ישביעם." (תהלים ק"ה, ל"ט-מ'.) 28)

~~המשוטטים הפניניים על בית דגון ועל בית לחם [18] בית השונה, "בית לחמיא".~~ (בתמונה מס' 17)

~~התמונה מס' 17 ומס' 18 אין כ"א אחת, על אף הבדלן שנעלה בלי ספק מטעמים פורמליים דלקמן הוא:~~

~~הקדות מביאות את ארון הברית לבית [illegible].~~

אשר לתמונה מס' 12 שלנו אמנם בקרטיה, אבל אין זאת אומרת, שהתמונה כולה תסתדר לפי אחד מקטעי ויקרא

או במדבר הבאים בחשבון. התמונה רק אלמנטים סודיים (מתאימים בברור) כגון קרני השופר, התורות על ראש השנה,

או פרה האדומה, ובאור התמונה אין השמות המספקת לאילוסטרציה ממש ביחס לקטע מסוים. לפיכך יסתדר יחס זה בין

הציור ובין המקרא לסוג אחר, שלך למחבר חבר את קטעים שונים סביב נושא אחד. (תאור) הבתוך הוא

באמת חמש מאד, עד כדי סילוף גמור, כמו אופן הלביחה בנהוג בע"ב. 230 התמונה לחוק כל הציורים כל הוא לבנה

כשאנו מחלקים בשני לבניה. מצב אחד תולדות אלה ומשלו בצורת ארבע הופעותיו האומנותיות, מצב אחר במחלק

האותות והמופתים שנעשו בידו; כאן נמצא המקום האורגני, להנציח גם את זכר השבונה בישראל, בראשית תולדותיה

וע"י תראית כוליה של תבניתו + [illegible] II גם התמונה מס' 13 את החלום, על אילוסטרציה ממש, אלא על חבור, חפש"

(ממין זה) ~~של ברטים~~ – ופרטי הפסוק אתכתוב – מסביב לנושאים של יציאת בני-ישראל במדבר ושל ישיבתם בסכות. מאידך

(היינו נגעמנה) חיתה כנראה בדורות ההם מחלבה, ליסודותיה במקרא, אלא [illegible] ~~האסרת הבאמיה~~ ונהרכנה [illegible]

~~בלאסטים~~ יותר-ממסורת הלאומית והלכה ונקרה בחליפותה במשך תקופות הגולה, והיא מחלבת מקור החיים. באפריקה

הצפונית-המערבית, היינו (בלידי) בספיפס דבכן (בהמאמר) [illegible], הננו פוגשים במוטיב המפורסם, והוא (מלך-מים) העולה מבאר

(גבי גבוה או) אוקיינוס נהדרת ועל ידו שני עופות, אחד מזה ואחד מזה, (הדומים) לטווסים. בשניים שונים — העופות למען

"יעבדו לשתים והמוטיב המקביל של עץ-החיים לכל צורותיו "ומוסף" (עד אחרון) ממשך המקור הלזה באמנות ישראל בדמאות (וביחוד) ירידה

להימצא על גבי מצבות בתי-העלמין, (עקב) ביחוד גם לאוצר הסמלים הנוצרים, בהיאורו הטוב. או יותר נאמן להרכבו

28) ~~הקונספציה~~ פרטי המבוא המופשט היא בעיני יסודית. מה (לא הובנה עדיין מפני) הקונספציה ולמכאן ספרות העמודים אחרים

(שאבר הופיע גם) לצאת העם מארץ מצרים וטעות השניה, שאילה פרוטוטיפה ~~[illegible]~~ ישראל בצאתו מהשער והולמה בתמונתנו.

בעיני ~~[illegible]~~ נועלת, אפוא, הקונצפציה המקורית כ"כ להעשות (משונה) בלתי-מוצלחת ברינגנו של חלק ~~[illegible]~~ מופתו.

29) כל הוראת (העופות הנ"ל) המקור החיים מבוטא הוא. הבעל הלזה לכל צורותיו (הוא, נאמר) ~~[illegible]~~ "החול" (המצוי) בספרי איוב, או

~~[illegible]~~ "האורליה" או "וורשנא" או "פונצי" של הספרות התלמודית, לפי מהותו (כמות) ~~[illegible]~~ [illegible].

עוד וכבוד — השני בגל ירח הציורים נמשך במקדיות המסכנה במעט או למולו של בית הכנסת בתמונה הארגז הלוף, הקרובה כ״כ, ובפרט בהתחלבות [illegible] המרפסי, לרוח פולחן האמונה.

נכבר לרגל [illegible] הראשון הסכמתי לבוא, [illegible] שהציורים המונומנטליים [illegible] סביב הארגז פרוש ארבעת [illegible]. [illegible] העליונות אינן מוגלות בספק, כי הסימנים החיצוניים, כלומר הסנה והנעלים בשולות, מבליחים את הורבן למבי. [illegible] הבאת בימים [illegible] בצמות השלישית [19] [illegible] מהלך ההתפתחות ולפי פעולתו [illegible] המחוקק הידאלי של שיא חיין ומפעלו, [illegible] מבלי התורה [illegible] מסיני. הצמות הרביעית [11] הפרובלמטית ביותר, מניחה את כל החיים הרוחניים העשירים נמרצים כ״כ של [illegible] ימי הקדם, שהביאו מחלבות [illegible] לידי התמצגויות שונות באופן הסינקרטיסטי. האמונה בחיים שאחרי המות, [illegible] המפוגחת כבר בארץ-נכריים בעתיקה ובמצרים ובכל הארצות הסמוכות, [illegible] [illegible] הגרופה

[illegible], [illegible] ההלניסטית לכל תחומי הפעגה נעשתה אמונה זו עממית עד מאד וכך הנכריה בהתחלות הנצרות. היא היתה, אפוא, לגורם מרכזי בחיים הבצמים של הימים ההם. מה פלא, [illegible] מציורינו [illegible] אותה [illegible], [illegible] האמנות המאוחרת לצגות העולם העתיק-המאוחר היה עלול להפריע בתוך מחזור ציורי [illegible] [illegible]. [illegible] לצמות [illegible] הקודמות, [illegible] והנימוקים השחור [illegible] מקריים. [illegible] כסוי היגיים [illegible] הבגד [illegible] כמו [illegible] בכסיות מסמן [illegible] במחלה משיחת דוד, [illegible] כבוד מיוחד, [illegible] אפל [illegible] להם, ונוסף עליו הננו מורה [illegible] של [illegible] נכריה בהגבריכי [illegible] הראש, הירח והכוכבים [26] ושבעת אינם אלא סמלי המקום והוא [illegible] נוגע [illegible]. בכוונה אל המקום שאליו בא ושממנו יוצא כל צבא השמים [illegible] ולשם תאור המקום הזה נראים כולם יחד [27]. צורתם של מאורות השמים [illegible] מסורת [illegible] [illegible] הכוכבים ושמונה קרניהם [illegible] והמסתיימות בעיגולים מסמנים ברוב התאורים העתיקים כוכב מסוים ממספר [illegible], את הנגה. [illegible] [illegible] [illegible] הירח [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] הירח והתמונה הננו מסודר [illegible] הראשון, מימין, [illegible] מאוד כרם, כוכבים כאלה נמצאים [illegible] גם מחוץ לבית-הכנסת שלנו, כלומר בכנסיה הטבילה [illegible] ובבית [illegible]. [illegible] הבתים [illegible] מצויירים הכוכבים האלה על גבי רקע כחול וגם בהם הם [illegible] מורים על השמים, ולא באופן הפיסיקלי בלבד.

ציור יציאת מצרים הוא אחד משני המונומנטליים ביותר והעשירים ביותר במחשבה ובקומפוזיציה [illegible] האמנות [illegible] כביכול [illegible] מהווה את הרקע ושאר הציורים [illegible] מסמלות [illegible] ע״א. בשולי ימין ניתנה [illegible] לומר: בתמונה [illegible] שיבוא [illegible] בהמשך: המן, [illegible] [illegible] מן לאכל ובגן [illegible] ניתן. [illegible] (ע״א, כ״ב), והנס האנלוגי של הורדת [illegible] [illegible] עמודי [illegible] היין [illegible] הבין הצד אות באות ונתן [illegible] עמודים באופן הארכיטקטוני, אחד שחור, אחד אדום. לפני עצם תאור היציאה ניתן, אפוא, הפרק הראשון הזה של התמונה כעין מבוא, [illegible], המכריעה

---

[27] [illegible] תמונה [illegible] מופיעים השמש והירח וגם [illegible] ומלאכי-ההים ושל [illegible] אלה, [illegible] בציורות [illegible] המאוחרת. בין [illegible] הופעות אין [illegible]. המוטיב המאוחר [illegible] [illegible] [illegible] ולשוננו [illegible] כאמור [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[26] [illegible] השמש והירח [illegible] במספר [illegible] הכוכבים [illegible] [illegible].

לפי הלברנטו וכן מאור הארבלי

באמנות ישראל המאוחרת. עריכת האריות האלה נגזרת בלי ספק מהבנין הסימטרי של אמנות ארם-נהריים העתיקה, (הראשונית) שמיצבת בסימטריה הקבועה, הדקורטיבית יותר, היא היא התורה המסורה היהודית לתקופותיה המאוחרות.

הגפן. מציורי הגפן נמצאו 234 מרובעים ובינהם פרחים מסוגננים (שושנות) ופירות (תפוחי זהב, ענבים) ובעלי חיים (אילות, צבאים, עופות), ליד המזלות וסמלי [illegible] (22) (23) ודמיונם כנראה גם הבולרינים [illegible] וסמלי כוכבים אחרים וכן גם תאורי עין הרע. גם למוטיב הזה נשוב ונפנה. [illegible] בהמאורה הבאה אין [illegible]. גם Miss Crosby וגם [illegible] את מקוריותה [illegible] אותה מחזיקה במקוריות והרמה באמנות [illegible]. שלדין המוטיבים הבודדים החוזרים כמעט בבנין [illegible] במציאות זורא אחרות. ראש הצלם [illegible] VI, XLVI נמצא כמעט [illegible] [illegible] (VI, IV, 4) [illegible]

הנושאים והנושא.

נאות הנושאים של ציורי המרכז מניח בדיקה שטרם הושגה, בדיקה היסטורית-טיפולוגית, של צבאות הלבש, ע"מ לברר את שאלת המוצא והבאת אפ וסדר הקטעים לציורו זה מול זה. רק דבקבלה כזו אפשר לקבוע, אם הציורים מורגלים מתחלה לכיוונים, אחד מופלט יותר, הנושא לקיום בלי מעלה הדברות לפני הלוטו. כיון לה דולט בצלם מס' 1. [illegible] דוממים קדושים ועולם החי מיוצג רק ע"י האיל והספק; אברהם בעצמו נראה רק מצד גבו. הפרט האחרון הזה יסוד ומוקן לנו היטב מתוך הנושא לאמנות ישראל המאוחרת, לבה נחשבים בפרט פניו של אדם לגלות האסור. [illegible] מתוך אותה הרוח מסתברת גם הגפן דמותה המרכזי. [illegible] (24) [illegible] לסמל העם היהודי [illegible] בברכה [illegible] לה [illegible] מסמן מדרגת רוחניות מרחיקה לכת, [illegible] סמל [illegible] רומז על עצם האלקות. כי אל היה המרכז [illegible] לאמונה. אמונה הגפן במובן שלנו אינה, אפוא, מטרת הציור, כ"א האור, ולוהי גם רוח של האמונה של בית-הכנסת, כשם שגם הוא מצבו רק בית עם, המשמש מטרה קדושה, ואין בו קדושה במובן העמוק של המושג. שני האמנות האלו הן [illegible] עקריות לזבן בהחלט בנאמנותן למטרה הלאומית. על יתר הציורים מתקנים כעין הגבולות או לפחות כיוון מוסגר ע"י עמים בעלי מנטליות אחרת ומהווים לעומת שני האמנות הראשונות את הקצה האחר בזוג מנוגדים או פלדות פחות או יותר אפלטיות במסגרת העקרונות הלאומיים. נצחונם הראשון של מתנגדים ללאומיות החמורה הבנ"ים (בדרך משל) ממש של גבי ציור הגפן. האמנות פיגורלית באה לכסות כמעט את רובו. בוז מאורר התהלים קיבל את ראשי בשורות מאת Ορφεύς (25) סמל אפיני לחפנה שהל, על לצדדין הגלילים והחיות. כן עברה גם מחלקת הברכה מהסמליות לממשות ולבלה צורת שני המחנות של ברכות יעקב. [illegible]

[illegible] המחנות האלו שנוספו על הגפן, כלומר יעקב ושנים עשר בניו מצד ימין (מנקודת הראות של האמנה) בעצמה ולא של המסתכל בה) ומשתתפו עם יוסף ואפרים ומנשה מצד שמאל מזולים על הלב את פסוק ט"ו באותו פרק משלי, [illegible] נאמר על החכמה: „ארך ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד." יעקב עם כל בניו יסתבר כאן כסמל [illegible] ארך (ימים), ויוסף כסמל

(22) הבונה אולי אל הראם. (23) בינהם כעין טוס והוא ה„חול" (φοῖνιξ) [illegible]. למוטיב הזה נחזור.

(24) מב' מציג הלשו י', א': „גפן בוקק ישראל." הקלף בולט עוד יותר בתהלים פ', י-ט"ו: רשימת המשל [illegible] „גפן ממצרים תסיע תגרש עמים ותטעה", א"ב (כמה קטעים חביבים, כגון) מבקשו לשר המאורר על גורל הגפן. וסופו הקלה: „אלקים צבאות שוב נא הבט משמים וראה ופקד גפן זאת".

(25) [illegible]

[illegible]

(26) [illegible]

(25) המחנות כזו נמצא גם בקרקעיות הנוצריות הראשונות. אורפאוס כמוצג בציוריהן כרועה, קבע אחת [illegible] המושך אליו את הנפשות.

(ומנוער ידיבן מסמנת [illegible] הנ"ל / או אפילו בנימין 18)

פרצה לשתי נשים לבין יפרה ופועה המילדות. מלמטה, בין הרגלים הנ"ל ובין הראשונה מהנשים, נראית אלה הבורית חלבו (ופניה מרים אמנו / יוכבד)

היאורה. מאחורי הקולה זו הולכות אלף נערות בת פרעה וכידיהן חפצי חמדה, יומצאת בתוך המים. את הילד הננה (עד מאנה / ובת המלך נמצאת / היוצאת מהמים)

אוחזת בשמאלה, הגבה צפה והרחקה כבר קצת, וימין בת המלך רומזת[19] למרים המגררת ומגילה את אחיה ליוכבד. בלצך (וכבר הננה)

מצא מק' את הדמיה הקולט בין שתי המילדות ובין אם משה ואחותו ופוסק של מסורת המלבה אלה ואלה; פרט למקורות המלוטים כבר (מצב אחד / מצב אחר / עם / המסורה הבאת)

בידו יש עוד להזכיר סוטה י"א.[20] (תלמוד בבלי)

[30] שלטי השלט, נשאר עוד צפונית ממרכז קיר המערב, מגוררת משיחת דוד ע"י שאול בקרב אחיו (שמואל א', ט"ז, י"ג).

לפני ... הדרגת גדל הדמויות ... גבה קומת שאול הבחרש ניכר מאד שורת [illegible], שם רק שבה בחרום (עולה / מעל / באחים / הביטוי)

לבדה, ... דוד לפני טורם וצבע בגבו בארגמן, כמוד יתר הבגדים, שבעם זווים, לבנים הם. אלה מהאחים (מצוין קטנו)

... מראים את ימינם לאות המתחן ו"די דוד מכוסים כפלי בגדו. - ודאי אין זה מקרה, שהתמונה צוירה מעל כסאו של ἀρχισυνάγωγος, שגם שמו היה שאול. (ראש הכנסת)

האחרונה מהתמונות הקיימות [28], הבאה דרומית ממרכז הקיר המערבי ונמשכת עד התמונה מס' 27, מספרת את מעלה כבוד מרדכי

לפי אסתר ו', ז'-י"א. בכל ... פולט מאד: ... אחשורוש על כסאו הנהדר ולימינו יושבת אסתר, סביבו מלרגיו ואנשי לוויתו, באמצע (נראה / מצד ימין)

ארבעה אנשים מסוגלים ומצד שמאל המן להרכיב את מרדכי על סוס המלך [illegible] לנהגו. אבל מה למשל פרוש האיש והמגררה למלך (במאמר)

למסור לו איזה דבר שבידו ואחשורוש פולט את ימינו לקבל את זה ממנו? (או האוסר המלך את הדבר לאיש הזה והוא הוא המקבל אותו מידו?) והלא גם נוכחות אסתר איננה [illegible] קשה הנ"ל? לפנינו, (בכתאם)

אם אין אני טועה, לפי מחלות שונים המסמנים את מהלך הפעולה בתוך אותה התמונה. בתחלה סביב המלך נשען כנראה על ג',

י"ב - י"ג. האיש שמאחורי כסא אחשורוש הוא נציג הסופרים שנקראו לכתוב את גזירת המן והמגררה הוא אחד מהרצים שבידם

נשלחו הספרים אל כל מדינות המלך, להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים. ספר כזה או פתשגן הכתב ניתן, אפוא, לרך שלפנינו. (ומצא גם הספל המורגש בראשי פני אסתר.)

קבוצת הארבעה, שהם גם מנהיגים ... לצד ימין וגם מסתכלים במתחולל לצד שמאל, ... מעבר. רק כבה מובנת איזו (משמאל לימין / וכלוביה ימסור התאור עצם פעולה ומגיחות ... ונו.)

דרמטיות במבנה ציורנו ... הבלי דומה (המיכורה)

מאד לתמונתנו מס' 29. (להבנה)

מרובעים, את Miss Crosby

אזור הבסיס. באזור הבסיס בהאמרון מתחת של פי הם שוב ... בקרוטיקים במסגרות ... (x 42 ציורים)

הטובה לנאמרם בם.ה.

... בניהם נמצאים ... לביאות, ונמרים ... המחקים לוחות שיש. החיות סביב (ראשי נברים ונשים / וגם + צלמים)

צוארן ... נכרות ע"פ הם רצועות עור המסמנות חיות גבוהות בקירים. ... טרק, כלומר ... (ואמונות לצ'ב / מהם משטרות / נכלים)

וצבי. ... הקיר המרכזי ... מק' ... רמלים ... (הירוע / היא קטנה)

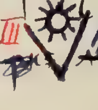

... ארמזי הקיר המבואים והמחקים, שיש ... מין עצים מסוגננים ומספר סימיהם חמשה ע"ה. קרוב ... אין (מרשטים / את)

זה מקרה, כי עץ הקדש המסוגנן של ארם-נהרים הצעיקה, שלפי המשור הביע על בהוות צורת המנורה הישראלית, מספר סימיו (גם)

או נמצא חמשה עד ... קלת ... של קיר המרכז מעוטרת ... מנגנות ארץ ישראל, אשכולי ענבים, תפוחי-זהב או רמונים[21]

וצנוברים. ... המרכז, המצויים ברמיזה סימטרית גם בב"ב אחרים של מוצאי ימי-הקדם, מקדימים מוטיב נפוץ מאד

18) ע' ... ע"י הנביא בתמונה מס' 20. 19) הג'סט של בקודה כנ"ל.

20) תרגום יונתן בן עוזיאל, ודברי ימי משה רבינו ע"ה. ...

21) המוטיב השמי ... המסוגנן או של מעלה ... המנורה ... מצויות בגבק ... ונתפשט גם ... באיקונוגרפיה המערבית. כי הוא הנ"ט ... ציון ושם ... "צמח הרבש"?

בית האלמנה. הנערה יכולה לסמן שהיא מקושטת עדיים, אבל אולי היא מתחווה לפני אליהו, רק ממתניו ומטה. מלבוש יווני. בצד, מאחורי האלמנה, עומד הכד לקמח ועליו הצפחת לשמן.

התמונה הבאה [25] מספרת על אודות קרבן נביאי הבעל, אבל במקום של הגבולה הדרמטית שבפרק מלכים א', י"ח, כ-כט (עתירתם אל הבעל, לעג אליהו, התגודדם והצבעם) עומדים רק שמונה אנשים לבושים כיוונים לצדי מזבח, ארבעה מצד וארבעה מצד. מעל המזבח מונח פר קשור והפנימיו נראה פרט שאינו מצוי במקרא, אלא במדרש: „..אלא מלוא שחיאל עשאו נבוב ושמו אותו בתוכו ואמרו לו כשתשמע שאנו אומרים את קולו מיד תהא הבא אש והדלק מתחתיו מיד זימן הקב"ה נחש ונשכו ומת" (ילקוט שמעוני, נביאים רי"ד).

הציור הגופל [26] ממשיך בעלילה לפי הפרק (ל'-ל"ח). באמצע נבנה המזבח ועליו הפר בדמות בידוי אך הגביר האנשים ... והרושם הוא ברור. מצד שמאל עומדת קבוצה של אנשים לבושי בגדים יווניים, מימין דמות קטנה יותר של אליהו בדמות ... ואנשים מביאים כדים ולניים, המופיעים למעלה ... יוצקים מים על המזבח. אחד משני הקרובים ביותר למזבח הוא לבעת מר אליהו. מאחר לה נוטה לחשוב לדמות את השמאלי. להסברה הדמות הימנית, שם היא מלבוש קולטת יותר, היא הגלבון אות אליהו, אע"פ שזה לא הופיע עדיין. חוץ מזה, כי לפיהם מסמנים את אליהו, לפי ההבנלה הידועה של אותה הדמות המתאם לאלוהים יונים להעולה. בהופיעו מצד שמאל הראש הזקן לפני העם לזבוק מים על המזבח. הארבעה מקיימים את קבוצתו ואליהו השני ממתין של הורדה האש; לבסוף הנה נופלת לעינינו.

הציור הבא [27] באזור השלישי, ליד הפינה הדרומית של קיר המערבי אינו מתווה במלוא אורגני של תולדות אליהו, אלא כי לפי מקומו נראה מקומו אחרי מס' 24. כאן מסופרת תחיית בן האלמנה לפי י"ז, י"ז - כ"ד. משמאל האלמנה, בנראה מהצד ומגישה את הילד לאליהו, ויולדה, או, בצד דינו, אשונה של מטה ולבוש יווני, ופריהו ממתין נכון את הילד החי והלבוש. מימין מצד פעם האם וכידיה הילד החי.

בתמונה הראשונה רצינה חשופות[15], לסמן את לבוש האלמנות, האשה דמות הריה לבושה בבגדים צבועים ולבנים וגם הילד לבוש, כלומר בצבוע ולבן[16]. מעל המזבח הסמן את נס חוזרת התחיה מהמתים[17].

בתארנו את שלשת הציורים של האזור השלישי של גבי הקיר המערבי לא ... אותם לסדר מב', כי אין כאן על צורך ... ולכן אינו אף רשות להבחין מהסדר העברי. הציור היוצא מפינה הצפון של הקיר הלה והממלא שני שלישים של השטח שבינה ובין תמונת המרכז מס' 1 [29], משיית משה מהמים, נבנה מפלגין ראשון ושני וכן שני מחלות, לה מימין, לה משמאל. הפלגין הראשון הוא היאור, השני בית ... גבות האחורית. מימין מגרומים בית או כגל טחוב ועליו פגוח, כמו בתמונה מס' 4 בדרך. על הבנין הנה יושב פרעה של כסאו ומשני צדיו, המזכיר את ציון התמונה מס' 12. לצדי הכסא שני אנשים עומדים והשמאלי מוסר כנראה את פקודתו (פושט את ימינו).

15) סימני התגוללות או קרעת אולם ניכרים.

16) ... אך לגני הלבוש כבבעה מפנה שאל המהלך המאורעות או הפקיד הבגדים והבגדים, ע' הבגדי יחזקאל [20].

17) לידים אלו נחלו.

נראה קובץ ארבעה חיילים וכליונם כליון החייל שבתחלה הנ"ל. — בכמה ספרות שונות להחלט. קר' Kraeling … אבני צדקיהו

במעמד אביהם (מלכים ב', כה, ז'), אבל פרט להרג גדיבא אין דין של הענינים של משורץ. לפי סורקין …

ברצח בלבריה בן יהוידע, הכוהן והנביא (דברי הימים ב', כד, כ"א): "וירגמהו אבן במצות המלך בחצר בית ה'." טענה כנגד

אחת מזכיר המחבר בעצמו, היינו המיתה בחרב במקום הסקילה, ומסבירה קאי-זיון מצב הציור. מאידך עולה בתחלה המצויר את החלום של הרג

ראשי, של מיתת בית-דין, וביחוד … באור הנפול … מאורע אינו מסבבה … קשה להבינה.

מה רואה בדבר מתחלה … מאור מות יחזקאל, אך אין זה מוצא מסמך במקרא או באגדות. … כדרך … ורס', … הרג ביואב,

לפי מלכים א', ב', כח-לד. אולם שני מלבושי ההורג השונים כ"כ זה מזה … את החלל, לפי שני הרוגים … לפניו. בתחלה

מימין, … בעצם … למזבח ולאהל, פרוש אולי ההרג בזמני … (שם מ"א-מ"ו) … לפקודת שלמה ביד

בניהו, אבל … בינתיים לא הצדק. ויש מזבח אחד. מימין ניתן אולי ההרג ברוצח באדניהו אחי שלמה. אם כן, תיקנה התמונה

מימין שמאלה וכוונו שתי התמונות מס' 21 ומס' 20 שואפים לה לקראת זה. — אין דין ההשערות הנ"ל אף אחת …

… בתגלית … הלה. ביחוד מזנה עומדת אלה … בין תמונתנו ובין חזיון יחזקאל. … אין.

[22] דין: פנת הקיר הצפוני והמזרחי ובין השער הראשי שמערב של גבי קיר המזרח קבוע האזור השלישי שטח עליון נראים

משמאל פרשים, רגלים מלבישים, מימין נראה איש גדול … מלוין … של ידו שני עדים, ביד האחד … חרב

או חנית. … M. G. Millet, … כדרך אחרי …

ובשנודרס (… מתנבו … מקבל … שמואל א', כ"ו, א'-י"ב.

[23] התמונה הבאה … לכניסה הראשית … מימין אפשר להכיר כמה קווים …

וזוגת … משמאל בדים הבוחים … את מלכה … לפי דניאל ה', ב'-ג'.

… היינו … הדבר שהביא לידי המפנה בחייו ולידי ירידתו: "ויחמל שאול

והעם על אגג ועל מיטב הצאן והבקר והמשנים ועל הכרים ועל כל הטוב ולא אבו החרימם.." (שמואל א', טו, ט'). הלא הנושא

גל … ללא תואם נמצא כבר. פרט לצורה חיובית, … ממול, קרינגזילהן [1]. — קיר המזרח בסביס דרומית מעשה בנינים

בדרגותה … אינני חושב שהמקום המשומש כ"כ … מכוסה ציורים … לפי … מהם …

מבוא לציורים הבאים, כלומר שבתוו בנחל כרית ושגיעו ממימין ואכלו … והלחם והבשר שהעורבים מביאים לו (מלכים א', י"ז, ב'-ו').

… תמונת הקיר הבאה … מעטים.

השליש המזרחי של קיר הדרום נהרס עד כדי כך, שרק … התמונות באזור דנן נראים עוד איזה שרידים, ואל… להבין

מאומה. … התמונות באזור הזה [24] מתארת את אליהו בבואו לבית האלמנה בצרפת. בעצם … כנראה רק פסוק אחד:

"ויקם וילך צרפתה ויבא אל פתח העיר והנה-שם אשה אלמנה מקששת עצים ויקרא אליה ויאמר לקחי נא לי

פת לחם בידך" (מלכים א' יז, י' ולא ח'-ט'). הבלות … אינני … פתח העיר …, אלא רק …

(א14) בשעת כתבי את הפרק האחרון של עבודה זו מופנית שימת לבי למאמר מאת מ.ה. בן שמאי "אגדת החורבן בבית הכנסת בדורא", ידיעות החברה העברית לחקירת ארץ ישראל ועתיקותיה" … את החורבן … ולהלן … עמ' 21 … ומס' 20 … ירמיהו, ארבע … ארבע האמהות …

הברוגים ואל ליא הנס של [illegible] יחזקאל בחמיש, המופיע [illegible] בבגד יווני, מקיים את הדבר: „והנבאתי כאשר צוני ותבוא (חיותו אותם)
בהם הרוח..". ימינו נטויה על האישים להביא אליו בעלות-כנפים ואחת מהן חוזרת כבר למטה אחרי רדתה (והנה) ואחרת בראש
אחד החללים ומתכופפת אליו לפתח פיו. בצבע קובע סגנון שהמספר (ואחריו גם מב') אשר מאמרותיו באמנות ימי-הביניים (ומן [illegible]
כל אמנות פרימיטיבית) הרבוי גרידא (לעתים קרובות מאד). כשאנו מתחילים בלה כראוי, נספרת שלוש מספר הרוחות [illegible]. אשר הירודות
מהרקיע מתאימות לשלשת הברוגים שאינם אלא רקים סתם והרוח הקודמת שנעלה לראשון מהחללים, [illegible] דיו
לראשון מקודש-ראות הבא מלמעלה או מאחורים, (מסמנת את המהלך כולו) וממלאים (גם) מקום המרוחה בגור pars pro toto; וכמצוּם לה בלא מבחינה אסתטית
לטובת החיבור הוא. „ויעמדו על רגליהם חיל גדול מאד מאד." לחיל גדול מאד מאד לא [illegible] יכלה עוד [illegible] הרבוי (מדרגת מתן) הרבאונות [illegible]
[illegible] אין לה מן הנמנע, למספר [illegible] אנשי החיל הזה היה שנים עשר ורק מצב בציור אינו מרשה מזה להכיר
שנים מהם; ואם צוירו עשרה (גם אחד מהמספר הזה אינו נראה בברור) אל יצדק מב', בהאימו את מנינם למספר בני
(אין לה אף מהנמנע; שהמנין הזה מכיל אולי רמז על עשרה בטלנים, קבוצה אנשים שלמה לתמיה)
בית-הכנסת הבבלי. גם הנס והיד מהשמים מורה על [illegible]. וגם יחזקאל השלישי והאחרון [illegible]
פושט אליהם את ימינו בתנועה ברכה חגיגית. מתחת לזרועו הימנית, ז"א בינו ובין הקבוצה, נוספות עוד עצמות
יבשות בצורת איברים קטועים. [illegible] חלקה אין אלה השלדים שעברם לא נגזר. [illegible] כ"א הציור נאמן למקור (גם מפה):
„... בעצמות האלה כל בית ישראל המה..". לשם תאורו הציורי של פתרון המשל וסמלו זה של הלבוש באמן
באמצעי הפשוט כ"כ, להראות את הנמשל יחד עם המשל ונלה [illegible] זה – את אלו. שני אלבוש הנביא
הצליח מב' לפתור, לאמור שהופיעו בבגדי פרס נרמז על העלי הגלות בבל, מדוע שהופיעו פעמיים.
בלבוש יווני מסמן את השחרור (נוסף את הגאולה), שבשני מתאים גם להתגלות [illegible] הנבואות. שהמספר האחרונות
והיא עליה (ערבית) מעלה [illegible] שמיים של [illegible] ועד נס הרוח במלוא תוקף (הצורה והאופיית) האלהי [illegible] גם איור הציורים [13] [illegible] אנו למצוא
הבגדים היוונים [illegible] נחלבו (בבורות [illegible]) בין יהודי (גלות-בבל) ללבוש כמעט לאומי ובכל אופן קרוב יותר לטעם
המסרתי ולפי-כך לראויים יותר לנביאים. עם שני הבגדים הסמלי חל [illegible] שני מקול בלבדי הרקע, כלומר [illegible]
מחוס-אפור לאדום.
[21] אדום ולא אבוד, ולא הבעתי לידי [illegible] מסוימת. המשך לה
הנוגע למשך האצור במזרח הקיר הצפוני הוא פרובלימטי מאד בחינות: השאלה הראשונה היא, אם יש לחשוב את
השטח הזה [illegible] לחלק האמנותי המנוזמת או לאמנות לחוד. [illegible] נעדרים כאן (המסגרת) [illegible]
[illegible] המפרידים. טעות מב', שלוש רק רצועות מצב האמן (או סימן לעבודה [illegible]) [illegible] מגבלות על צבע, למרות [illegible] [22]
ל ציוריו אלה. מאידך אין חסרות [illegible] (באותיות [illegible]) בין מחלה למחלה, ע"י אלמנטים [illegible] לציור בעצמו [14]. כאן מוכנסת
מחיצה [illegible] ע"י [illegible] מפסלים [illegible]. בקושיא השניה היא שאלת [illegible] לאמנות בקוזמת. [illegible]
החלבון. לפי [illegible] מאוד [illegible] מצב לאמ, [illegible] סמוך לסלע, עומד חיל בלין יווני, לקחת מעט
מלכה איש הכורע ו[illegible] בקרקע [illegible] איש כורע ואומץ בשרות ראשו לבמותו ואחריו

13) מס' 1, 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 19, 27, 30. באמונה מס' 13 / לבושים [illegible] בבגדי פרס. [illegible] [28] [illegible] [29] [illegible]
14) [illegible] בציורות [illegible] [illegible] יחוד [illegible] אחת. [illegible] [illegible] לספר, [illegible]

ספרו המונדלת לציור זה. החל מהאלים הצרומים שעל גבי השער הבינוני ויגר פרטי ע"ג הבדורים כ"ב ועד על מערכת
סמלי השמש אין לפנינו כ"א בית שמש. הכלת לתמונה הקודמת [17] המוסיף לאור את משמעותה זו; הלא הנה, למקום הגבול זה
פונה הפרות, הפונים לבית שמש - את התמונה הסמוכה משמאל, הפונה למרכז הקיר המערבי [19] ואת יתר חלקי האזור הזה, כבר [17,16,15,14,13,12,11,10]
הזכרנו והננו פונים לאזור השלישי ומתחילים בחלק המערבי של קיר הצפון, בתמונת תחית העצמות לפי יחזקאל ל"ז [20].

על אף הנוסח הבטוח מטיל עלינו חבור השיר והגרנדיוזי הזה פרובלמות מספר.
במקרים מסובכים כאלה א"א להמנע מלהבנים אותם כבר בסקירה הדסקריפטיבית. דיגנן, פרט לספרות הכללית, מחקר יסודי
מאת סוקניק, המוקדש לציור זה. (9) מחקר זה מפיץ אור חשוב על אלות מרובות. ורק דנגנו לפי עיקריו הנני (ואף) ללכת בדרך
אחרת: אצל סוקניק נחלק כל השטח של האזור השלישי של גבי קיר הצפון ליחידה אחת ואני מצטרף לחוקרים החולקים את
חלקו הימני לתמונה לחוד, אע"פ שאינה נפרדת ע"י מסגרת פורמלית; כן הנני משוכנע, שחלק המחזה והרושם מתברר
לחלוטין רק בקראנו אותם בסדר הדוולי משמאל ימינה. כי כבר יגאים הם לכתוב כמעט אות באות - ואין סתירה [illegible] - הנוסח [illegible] הררי
מפיר יחזקאל שש פעמים, ארבע פעמים בלבוש פרסי, פעמים ביווני. יחזקאל הראשון עומד בדיוק לפי הפסוק: "היתה עלי
יד ה' ויוציאני ברוח ה' ויניחני בתוך הבקעה והיא מלאה עצמות". הנביא וזרועותיו ופניו מורמות, עיניו משתאות ובולטות כבגלל החזיון
כאילו כולו היה הקשבה. את עמידת היד מהשמים האוחזת בשערותיו ממש ייחס כבר מב' ליחזקאל ח', ג': "וישלח תבנית יד
ויקחני בציצת ראשי..." על העצמות מונחים ראש של האדמה נפה וכהמשך הציור ידים ורגלים וראשים נפרדים, בלי ספק משום שהם יותר
פלאסטיים מאשר עצמות ממש. מונה יחזקאל אותה, אם נכונה הבינותיו, של השאלה "בן אדם, התחיינה העצמות האלה" בדבריו של אמונה ועניוות
"אתה ידעת". קרטנית דמותו זו יש אולי רמז של עניוות מעין זה. היד מלמעלה מבינה בעמידה את השאלה, יד הנביא
הימנית חוזרת עליה ושמאלו המורמת משיבה את התשובה. בדמותו השלישית מתארים הפסוקים:
"ויאמר אלי הנבא על העצמות האלה ... ונבאתי כאשר צויתי ויהי קול כהנבאי והנה רעש ותקרבו עצמות עצם אל עצמו". יחזקאל
של ובגל (10). היד מעליו פרושה הפעם לבטא את הפקודה, ושמאלו מבליטה את קבלתה, וימינו [illegible] ומתקרבת [illegible]
לאברים הנקבצים. מקומם איננו מבטא אולי את פגורת על גבי הסלעים דלבז ואין [illegible] הנשאה אך פרספקטיבה; אולי
היתה כוונת הצייר לתאר את ראשית תנועתם והתקרבותם, אלא שלא הצליח לראות את המהלך בצורה משכנעת, להבינהו
ולהעבירנו לשלב הרביעי: גל חרבי הרבי מהסלעים שונבות אלו גופות (11). נגמר במחלה, "וראיתי והנה עליהם
גדים ובשר עלה ויקרם עליהם עור מלמעלה ורוח אין בהם". הסברה לסלעים הרחוקים כ"כ מבטא [illegible] אצל
סוקניק וש"כ אצל מב': גולגי קרעות הפרת והחבקל לא היה לבם מה גם מראה ארץ הררית. את תמונות ההרים הסכימטיים הללו
שבו, אפוא, מדמיונם או ממקורות אמנותיים קודמים (12). את הבית שנפל או הנופל ברעש מבאר מב' כהמשך
לדבר "ברעש", ג"א רעידת האדמה, ולמצב "בית" ישראל. יחזקאל הרביעי העומד מימין לראשונה מגיש ימינו עולה [illegible] לקראת היד
השמימית, לקבל ממנה את המשך הפקודה: "ויאמר אלי הנבא אל הרוח.." ושמאלו מעבירה אותנו אל מעינה [illegible]

(9) ר' אמר רשימת הספרות.
(12) ללא סגנון תמונה הנוף נחזור.
(10) למאטעות הנגל [illegible] לוחה מס' 4.
(11) ידועים פרוש בציורינו [illegible] [27]. רק אחד כתוניך [illegible] [29]; אולי [illegible] של סבנת הפוא למנה ניצל.

הציור זה המסיים את הספור: „...היש ה׳ בקרבנו אם אין.” (במדבר כ׳) מגלה מחוס של הדבר, כי הוא קשור לחטא שחטא משה רבנו. והלא מטרת עורכי הציורים לא היתה לזכרו [6] והלא הוא שהפריעו בדעתם זו ואמר שהטילו אילה בל בדמות. את במדבר כ״א, ט״ז, יש להביא בחשבון מתוך שחשיבות הנס הלה מודגשת גם בדברי השירה הבאה א״ב. ביות ומרים אינה מופיעה בתמונה התנגב נבראה׳ לקשרם עם המדרש המספר על באר הנודדת. על כל פנים, יבא פרוש התמונה אחד הקטעים הנ״ל או יבא זה מחזור נסים של הצלת העם בצמא, בקשר ללידה בסוכות כהמשך אורגני ליציאת מצרים ולמתן התורה בטח בהחלט.

[14] התמונה על גבי קיר הדרום המחליפה את האזור העליון במאמר. רק החלק האמצעי, המראה להכיר שקבע (ולא ארבעה) אנשים (לבושי בגדי פרס, המשתחוים בהלובה.) הובלות ארון הברית הובאה בחשבון, היינו על פי שמואל ב׳, ו׳, ועל פי מלכים א׳, ח׳. בשלאת בארון ע״י שלמה מעיד דוד לבית המקדש מעוררת בלשון ספור די יבש; השאתו הקודמת ע״י דוד, מבית עובד אדום, מסופרת בסגנון כמעט שירתי ומוצגת את לב הקורא גם ע״י דרמאטיות נוספת, כגון „...ומיכל בת שאול נשקפה בעד החלון ותרא את המלך דוד מפזז ומכרכר לפני ה׳ ותבז לו בלבה.” [illegible]

אף העברת הארון דרך הירדן (יהושע ג׳, י״א–י״ז) אינה בגדר הנמנע; לא רק משום הסדר ההיסטורי ביחס לתמונת האזור הזה הקודמת, אלא משום (המעבר לנפלאות יציאת מצרים) בעבור הארון, כי בימי יהושע דרך הירדן נכרתו המים „ויעמדו נד אחד”. I

[15] האזור דנן נמשך רק קטע הקיר הצפוני והוא נראות רגלי איש עם חלק של שמלה ורגלי נער, וברקע חומה מעוטרת בפתוח. חומה זו השלמה של דעת רס׳ את יריחו. בהתחשבות עם הפלאן הראשון קרוב יותר לודאי, שהשרידים האלה שייכים לתמונה עשירה של שלה עם חנה ושמואל, כסברת מב׳.

[16] הציור הלבן מצב שאול במצבו הבלתי אמנותי פגום הוא מאוד, אבל שטחו כולו קיים ואפשר להכיר את רב הפרטים. במחצית הימנית נראה קרב בין שני פרשים באמצע ומערכה בין רגלים משוריינים מלמעלה ולמטה. במחצית השמאלית מגדר, שבהן הקרב באבן עזר, כי הפלשתים לוקחים כאן את ארון הברית. מראה ארבעת (לפי שמואל א׳, ד׳) (ורובם מזוינים) האלו נושאים מעורר הביא את מב׳ לידי השערה, שהאנשים הללו (המזוינים) בני ישראל הם, כלומר לויים שנאנסו לשאתו. להשערה זו אין יסוד, בלי בתמונה ולא במקרא I

[17] סמוך לציור זה מספר על גורל הארון אצל הפלשתים והחזרתו לישראל לפי שמואל א׳, ה׳ – ו׳. מצד ימין נראה בית דגון באשדוד. בתוך הבית מונחים על לפניו כליו בלי סדר; ביניהם נמצא פסל דגון פעמיים, פעם נשאר עוד ראשו ופעם נפרד הראש מעל צווארו. משמאל הארון טעון על העגלה, שני אנשים לבושי פרסי גמרו לרתום לה את שתי הפרות ואחד מהם מכה אותן להניען ומאחוריהם עומדים או צועדים שלשה (מחמשת) סרני הפלשתים. 8)

[18] התמונה משמאל מתארת בית ימני וסביבו חומות עשויות בפתוח (העולות אולי על אחוזה); הבנין בלי ספק אל הקפת בית ע״י החומות. בפלאן הראשון נראים ערים מעולים קישוט פיגורלי ובקורינטי. מחברים אחדים חלקו של בית המקדש וגם מב׳ אינו מהסס עדיין להכריע בהחלט לטובת בית שמש, למרות ההוכחות היסודיות שהוא בעצמו מביא בפרוט.

---

8) אצל להבחנות ר׳ את מב׳ השינוי בקשר לתמונה מס׳ 12.

..ריק הוא ולפני..

לבוא. המשכן קבל צורת בית יווני בעל שמונה עמודים (ולפי עמידתו נראים) ששה מהם. פינות הגג מקושטות באלומות כנפיים בצורת צלליות צפירות המזכירות ומאוחר אע"פ שבגוונה (כאן) בלי ספק לכרובים. מקומם (המשונה) הוא מהפרטים שבהם התרחק הצייר מהמקרא: בפנים אהל העדות נראה ארון הברית ומאחוריו מסך (והוא) הפרכת, האמורה להבדיל בין הקדש ובין קדש הקדשים ובתוכו, מבית לפרכת, מקום הארון. מלבד מזבח העולה ושתי מקטרות נראות בחצר, מחוץ למשכן, גם המנורה בעלת שבעה קנים. מימין לפתח האהל בולטת בגדלה, בלבושה ובסדורה (שמונה) החבור דמות אהרון. מימינו ומשמאלו עומדים עד ארבעה אנשים, שנים שנים, והם בודאי ארבעת בניו. בפינה השמאלית למטה עומד איש חמישי, ולצדו (ובוא אלעזר בן אהרן (4)) (את הפרה האדמה / במדבר י"ט, ב') אבל אינו (זובח) (כבין כולדה), אלא נכרתי בעמים, בגרזן. משמאל, מצד ימין מלמטה, נראה עוד בן בקר ואיל. גלגל הבקר המופיע כאן הוא הבקר בעל חטוטרת הנפוץ בארץ-נהריים ובארצות השמוכות. מכ' טוען, שהצייר צייר לפי (מודל רומי של) בן בקר מחוסר חטוטרת (ושהוסיף) אותה מטעמו, ואפילו באופן בלתי-מוצלח. אין זה נמצא מהאמונה, אדרבה, (הדריה) להבאות כהחלט ריאליסטית. (קדור הדוא) אמנם לא היו הדרבנות אלא זכרונות רחוקים ויכיבתם (הצייר) את התורה לא דמיונו של הגבה; משום (בדוגמאות לא-ידואליות ובלי ספק מקומיות) (מסגבר), אפוא, בנקל, עד כמה שהוא מתאר את אופן הלביחה. אולם למה לו לצייר (את הבהמות) לפי מודל רומי ולסגלו באופן מלאכותי למציאות שכיבו, מתת לצייר הגאס לפי הטבע? 5) עוד פרט נשאר פרובלמטי: הוילון שלמעלה, לשני צדי המשכן, מה (זמנו)? האם זה "מסך לפתח האהל" לפי שמות כו, לו? או "קלעים לחצר" לפי שמות (ויחוד) כ"ז, ט'? (ולפי במדבר ד', כו? / ג', כו וגם) או הצייר את הפרט הזה מתאר בית המקדש? (הלא) נאמר (בו): "שני צלעים הדלת האחת גלילים ושני קלעים הדלת השנית גלילים" (מלכים א', ו', לד). וגם הצלעים או הקלעים, שהם דבר אחד, וגם הגלילים מתאימים (כמציאות) למצויר בתמונתנו. יתר על כן, התלמוד מעיד על מסרת, שציירנו (היה) יכול לדעתה ולהבנות ממנה לפי הבנתו הוא: "אמר רבי אליעזר שמעתי כשבנו בונין ההיכל עושין קלעים להיכל וקלעים לעזרה אלא שבהיכל בונין מבחוץ ובעזרה בונין מבפנים" (מס' מגילה, י') 6) –

את בגדי הקדש של אהרון תאר כבר מכ' בפרוטרוט, רק לפרט אחד של תאורו אין להסכים. [illegible] לרצועות רחבות [illegible] בצבע כחול [illegible] (המן שטות) את כתנת האדרת – ולבן סרטי זהב – אין הדבר אלא מכנסים בולטים ומוצגים לפי שמות כ"ח, מב (ולפי) ויקרא ט"ז, ד'.

גם התמונה הסמוכה לקודמת משמאל מחוסרת עצם פלא. [13] אהל מועד עם הכלים המוצאים לפני פתחו חוזר בשנויים קטנים (גם כאן הננו יחד [illegible] של כנפי [illegible] נראות גם [illegible]) וממלא את [illegible] הרקע. בפלגן הראשון מגרוממת דמות הגדולה של משה, והוא מטביל את מטה [illegible] או כעין באר; שנים עשר זרמים יוצאים ממעינים. זה בכוון לשנים עשר אהלים (או סוכות) (שבטים) המסודרים מסביב באלום של ששה ובפתח של אחד עומד איש הפורש את ידיו. כל אחד פורש את שתי ידיו, ללא יוצא מן הכלל (כ"ט מג') 7) זאת המחלה אינה מוטלת בספק, עד כמה שכוונתו אל מחנה השבטים סביב אהל מועד לפי במדבר ב'. דבר הוצאת המים אינה ברור. הנס שבמרה אינו בא בחשבון; הלא (יציאת) המים ממש מתוארה; ולא אלה שני המים [illegible] כבר מקדם. כנגד זה אפשר ליחס את הציור לשמות טו, כ"ז, אע"פ שיש רק שתים עשרה עינות מים ושבעים תמרים נעדרים. כן "יתכן לחשוב על שמות י"ז, א–ז", (ביחוד מפני הפסוק) (וזהו לדעתי ההסברה הקרובה לודאי)

4) המספר המשונה של חמש דמויות בני אהרן יוסבר אולי [illegible]

5) גם הבוטנולוגאי מר אהרוני, פרופסור באוניברסיטה העברית, הואיל לאשר שציורים אלה נאמנים לטבע ומאשרים נכונה את גלגל הבקר הנ"ל.

6) [illegible] הפנה את תשומת לבי מר (יהושע) ברנדט, ירושלם.

7) אחד האהלים ריקן ולפני אחר עומדים שני אנשים. אולי זאת רומזת [illegible]

אמנם לא הובא עדיין הסבר הנוגע לתמונת הבדלח, אך ציפורו [illegible] בספק. חוקרי הלשון מיחסים אותו לעץ הנקרא בדולח βδέλλιον ובלטינית bdellium ונמצא לפליניוס בארצות מן ערב ועד הודו.

טבע בעלי החיים הנזירים לאור אותו לקחות בספק. באם שרף העץ זה הוא האבן הרביעית, הערב? או אולי בכוונה אל ומראהו [illegible] יסודר השלוח [illegible] אחרונים [illegible] אי-הבנה מצב הציור? [illegible] או הפלא הראשון אופייניים שני עמודים, אחד שחור, אחד אדום. ברור הוא, שלפנינו עמוד העשן ועמוד האש, שעברו לפני בני ישראל בימי מסעם במדבר, זה יומם וזה לילה.

— בקאור הציור התמונה נלווה אל מב': משמאל לחומה הן באים בני ישראל בזיון מלחמתי, מסודרים בחמשה טורים; לפניהם עובר משה בגדל הענקי [illegible] חמשת הטורים, בלבוש יוני ועל כנפיו הציצית, וימינו האוחזת את המטה מורמת לקדוע את הים בין רגליו הנה כתוב: „משה כב נסך מן מן מצרים ובצע יאמא". הנה עומד להכניס את רגלו לים המעיד להפתח לפניו ובאותו הים טובע כבר המון חיל מצרים והנס נעלה ביד משה העומד על שפת הים משמאל ונוטה אליו את מטהו. משליו מופיעה יד ה'. אלוהי [illegible] כמותו זו עומד משה לפני האליות. עכשיו הוריד את מטהו [illegible] לים או להכניסו לגונם. לשון הים זו יורדת דגים והם נופלים אף חולה. בני ישראל נותנים כמו בתחלה הקודם, אך [illegible] צבעי גוונים אדום, שחור, צבוע, סגול, כחול וספור. מהרקיע הצבוע, הבהתאם לשמות י"ב, כ"ב, דלבעי [illegible] הבקרה ויוצאת מן ה'. — הלערת מב', שהאמן הכניס כאן את הספור על מי מרה, אינה מקוססת של הציור [illegible] אדרבה, הברור נתון כאן חלק הים. כי אולי [illegible] דגים גדולים? והלא דווקא תרגום יונתן בן עוזיאל המספר על קריעת הים לשנים עשר, [illegible] בגלל מספר השבטים, מלמדנו להבין כי יאת שתים עשרה הרצועות שבתמונתנו, כי את גלון לשון הים שבחלקו השמאלי. — מצב [illegible] שאל סמוכות לתחלות יציאת מצרים שלש התמונות הארכיות של האזור העליון, שעליהן כבר עברנו [7,6,5] ומעבר להן בא ציור שאמנו נשאר. רק רבעו התחתון בערך [8]. כחמש מדרגות של כסא מלך ברורות מצד ימני, משמאלו כסא, גבר ושתי נשים ומי מנוע גבר בלבוש יוני ואינה רהיט. [illegible] של כסא המלך נראה עוד שריד של כתבת Σ [illegible]. הנשרים והאריות של מדרגותיו מאימות. לאור כסא שלמה במלכים א' ולפרטים נוספים בתרגום שני, המספר על כסא אחשורוש, שהוא היה חקוי לכסא שלמה. לפי כסא אחשורוש המצוי בציור אחר של [illegible] אינו [28] אפשר להשלים את כסא שלמה שבתמונתנו; ברם, קרוב לודאי הוא, שהחקוי נעשה פשוט יותר ומופרע עשיר יותר. נזכיר כבר עכשיו דוגמה יהודית מימי הביניים, את תאור כסא שלמה במחזור ויפמן, [illegible] הנאמר באקדמיה בבודפשט. — אשרידי התמונה האחרונה באזור זה של הקיר המודרני [illegible] רק הרגלים של ששה אנשים, כלומר ארבעה מבוגרים ושני נערים ואלו המספרים אינו לגמרי בטוח. [9] אפוא, להעיד העדות לגבי המחלה. לא יתכן בכל אופן לחשוב לפתע דווקא כאן על תולדות יוסף. אולי ימצא איזה קשר לנושא התמונה בתולדות המלכים [illegible] — בגלל סדר המיניים הבניין הרגיל נאלצים לעזוב עתה את הסדר ביחס לעברי משמאל ולפנות לתמונה הסמוכה משמאל [11], לתמונה אחרון והמחוז [12]. אין מנוס ניתן מבית לכבד מבוקר שפחות והיחס הזה מרבעה [illegible] האפיקות [illegible] על המעמד ההגבל. בו שלשה מודים סגורים, [illegible] והמרכזי הוא הגדול. הקשתות הרגולות שמעליהם עולה הקצה של חצי העגול ובצדק מכיר מב', שהן מקשטות כבר את צורות הארדיכלות הערבית המאוחרת.

שער

ציורים מסוגננים של הפרוכת "ארון הקודש" של [illegible] צבי.

מבחינה שמאלית, הסמוכה לציור המרכזי מצד ימין [7] השמאלי של ה[illegible] המתמונים לבד. למרות העדר הראש והכרעיים וחלק מהידים, ברור הוא שזה צבי, שכן המבנה של מבנה של הגוף [illegible]. ברקע הרומז על נוף הררי, צמידת ברגלים ביחפות הנעלים, המורה על קדושת המקום, וביחוד סדור התמונה ביחס לזוגו ולתמונה הסמוכה, מעידים על מאמתה זו. מבגד מלה תלויים גם כנפי בגדים.

באיש הצמוד ללחם לאחת מההולה הסמוכה [19] דמות מצויינת בסגנון אמנותי מיוחד. הפנים המוקפים בזקן ארוך מלאים הבעה רצינית, שונה בגל צואר וזרקא. ידיו הרימו ספר, צורת מגילה + מגוסה. הוא סבא, כאילו היה קורא אותה באזני העם. עטרת זהב מרובעת נראה גם כן מראשו. מרגלותיו נמצא אילה כן [illegible] אסף אורילון אדום. הדמות אסברה, פרט למלה, כשמואל, ירמיהו, ועזרא. ביחוד מבין המתאימים להביא הוכחות של עזרא. יתכן אמנם, שהכלי בחטוב בוילון הוא ארון לשמירת ספרי קודש בראשונה בגלטלו. אבל לא יתכן כלל, לקרוא לדבר אחד בשם נימבוס וקרים, שטח קטן מוגבל בעל קווים זקופים; אף ארקע נקודה זו מן המכריעות היא. כי אילה ציור יהודי ואילו הבולטים לאחרית בעד יצירותיו היו נותנים לעזרא את מלוא היקר הניתן לנביא לא קם עוד בישראל כמוהו? אם כן, אם יש לחשוב את תמונה זו למשה, הרי ארון הקודש אנאכרוניזם. אבל בשם הכנסת נתקל עוד, בציורי יציאת מצרים למשל: נזיר כבר כאן, כי מקריב התמונה לספר כביכול את מפעל חיי משה, כחות הכתוב "וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל" (במדבר ד', מ"ב), המצוטט בנוסח בתוך סדר הגבהת הספר.

ממולו, מתחת לעטרת של משה דבר סיני, באה דמות בודדת רקיעית [11] הוא קצת קטן יותר, לחודיו וזקנו לבנים, נימבוס המרובע הוא שחור, ועל ארקיע תכלת נראים השמש, הירח ושבעה כוכבים. הבגד אינו שונה מבגדי אליהו יתר הדמויות, אך הידים עטופות, או ביתר דיוק: ברוכות קדרה. [illegible] של מב', החולה את איש הזה לאברהם, איננה מתקבלת על הדעת. אין לתמונה לדעתי הסברה אלא הניתנת ע"י "Goodenough": לפנינו דמות משה הרקיעית, והוא משה אחרי מותו. א"כ אפשר לנמק את הפרוש הזה.

ועתה נפנה ליתר סכום התאור לפי האזורים. הקיר הצפון מהאזור העליון קטע של תמונה חלום יעקב [3]: דמות שוכבת בלבוש יוני ומעליה דמות קטנה ממנה ומכנסים פרסיים.

מפנת קיר המערבי-צפוני מרכזו הנ"ל משתרע מחזור יציאת מצרים [4], המתפלג, ללא פלוג פורמלי, לשלשת יחידות. כאן אולי להבחין מהאזורים הנובעים וראשית לתמונה מלהלן תאור בקאור ואלה בנים צבות לבוש קדישת המצוי. [illegible] נראות [illegible] צלוחות [illegible] בעלות כנפים וביניהן צרים ועל ידו גדר וכיבן ביבו. בשולי ימין גולש או נופל מלמעלה נבורים רפיט קטנים בבירים או שקופים. נזיר כבר כאן, שזהו המן, דגן השמים בלקוט; "והמן כזרע גד הוא ועינו כעין הבדלח" (במדבר י"א, ז').

את מה שהצגתי, כי קרוב המצבורות מופיע האנטיקי בבדור והובן זה יטב. לכן אין גם לומר שהצייר והטובע השתמש בדוגמה מסוגנת,
כ"א הטובע קדם לו. — משמאל מצוירת המנורה בעלת שבעה קנים, והאתרוג והלולב.

על גבי השטח שעל תמונה זו צויר, כנראה פעמיים או אפילו שלוש פעמים, למרות הזמן הקצר שבא בחלבון. [2],[10] מהתמונה הראשונה נשארה
אך גפן, שמלאה את השטח הגדול של המנורה והתיבה. למטה משם ימין נראים שני אריות או כפירים, ושם בעלים אולי
לאורך הציור. עמידתם היא הסימטרית, ופניהם זה אל זה. מתוך אנלוגיות מרובות מאד נמצאה השערה [illegible]
ועד מצבות ישראל בגולה ידוע לנו פרוש עמידה כזו של זוג בעלי-חיים. היא אומרת, שהם מתפללים אל ביניהם
ועובדים לו; הדוגמה הקלסית היא לוח הסריות ב Μυκῆναι. אלא שאל הציורים האלה ניתנה גם מטרת פולחן, תהא
היא דמות אליל או גמורה הסמלית, כגון עצי קדש או הסטופא בבודיזם הקדום. אבל כאן לא נראה ביניהם כלום. ואין
ההעדר הזה מעיד על סיגול המוטיב לאמונת היחוד. גם הגפן כסמל קדוש אינו יכול להוות מטרה כזו, כיון
שבני-הלביא אינם מסודרים אחד מזה ואחד מזה, כ"א דפנה אין אל מקום ביניהם ולשום דבר. I
על כן, שבקטע [illegible] הזה מדוגמאות עובדי-אלילים. — לאחר שצוירה תמונה זו, נוספה, כנראה, בדוגה בגדול ע"י ציור פיגורלי
למעלה, איש המנגן בכנור והמונים אליו חיות ועופות, והוא דוד המלך [illegible] חיצוניותו אורפאוס
Ορφεύς; למטה, נראה פעמיים יעקב על מטתו, משמאל עם שני בניו, מימין עם יוסף, אפרים ומנשה. דוד-אורפאוס
על ראשו חבוש מצנפת פריגית, יותר לבוש פרסי, מלבוש יעקב אינו ברור והוא, כנראה, יווני, [illegible] נכרסים.
מעדים, אחרי גמר [illegible] המחזות [illegible] רובם, ובייחוד דוד בחלק
העליון, בצמורות גפן נוספות.

גם יחס ציורי השטח הזה לציור השטח שעליו [6] טרם נתברר. אולי מילאה הגפן גם את השטח הזה, לפני
שצויר מעליו תחלה של איש יושב על כסא מלך, לבוש בבגדי פרס כחולים שהאירון; שני אנשי חיל, העומדים [illegible] עליו
מזה ומזה, לבושים בבגדי פרס לבנים ולמטה שנים עשר אנשים [illegible] ציור לבד לעצמו, כי
הסבת רס'; הרואה באישיות המרכזית מלך דוד, [illegible] מספר לה, את דעת מב' שבכוונה
אל משה [illegible] באלהא שבציור המרכזי הזה [illegible]
[illegible]
את המרכז מימינו ומשמאלו.

בראשון [5] מארבעת הציורים המונומנטלים של אנשים עומדים מגאר בלי כל ספק את משה ע"י הסנה.
העמידה זקופה, [illegible] העור [illegible] האיש החוסר לגמרי מתואר בצעיר, את נעליו נעלו ואת ימינו הננו
מורה אל הסנה, כאילו היה מביע את נכונותו לקבל עליו את השליחות. [illegible] מגבעת מרובעת [illegible]
אפור-תכלת בהיר, ומתחיל לה אולי גוון בין כסף-תכלת ובין תכלת. צורתו הסכימתית של הסנה מזכירה את [illegible]

סקירה דסקריפטיבית.

ומבוא לנושאים.

המאמרים הקודמים 1) (של בית הכנסת שלה בחפירות דורא-אירופוס) דנו כבר באורים די מדויקים ואין צורך לחזור עליהם אלא בקיצור נמרץ. לרגל סיכום זה אציין

רק במומנטים מסוימים, שביחס אליהם אין הסכמה להסבים ולהצעת לסדר לצבעותיהם. בנוגע [illegible] בבאורים אני עמדה בין

רס' 2) ובין מב' 3).

באולם בראש [illegible] קירו המזרחי נפתח פעמיים, באמצעו של הראשי,

מצד דרום בכניסה קטנה יותר, ששימשה כניסה לנשים; (אולי נמצאו חלונות קטנים למעלה, מתחת לגג.) אלא יתר הקירות היו שלמים ודרומם על האגודרו. הקיר המערבי

כמעט שלם הוא בחלקו התחתון ובמרכזו; מצד הדרומי חסרה רצועה בגובה חלק התמונות העליונות משלוש אחת עד שני

שלישים במקו. רק קירות הדרום והצפון מוגבלים כיום בקווים היורדים באלכסון ממערב מזרחה; הקיר הצפוני נעדר שליש בערך,

משטח קיר הדרום כמעט המחצית. שטח הקירות מפולג לארבעה טורים אפקיים. טור הבסיס אינו אלא דקורטיבי ומורכב מחיות

ומסכות. שלשה אזורי עלם התמונות כמעט שווים בגבהם (אזור א', העליון, גבהו 1.12 מ', אזור ב' 1.43, ג' 1.26 גבהו 0.72 מ').

[illegible]

בחלוקה מפולגת ציורים וסדרם טיפל בחיבה והצבעוניות ראויות [illegible] יסוב לאחרים גם להבא. את

מספרי המסמנים את התמונות [illegible] אקבל, אפוא, גם אני, אלא שאני [illegible] ציורי [illegible] הקיר המערבי ליחידה מיוחדת וכמו

אצל רס' ואחריו הבא היא: נודע מוזאונו. [1]

על אמצעה הטכני הטוב של התמונות האלה אומרים רוב נואמין ברשוני. (לא כן בסיסו של המרכזי היינו)

[illegible] השטח לשני צדדים העגולה של [illegible] ישר

ארון הקודש ומעליו, מקודש של מחלה עקדת יצחק עם דברים בוממים הוא רימיטיבי [illegible] ובפרטיו.

(והלבוש אדרת הלניסטית לבנה עם רצועות אדמדמות) אולי אינו מופיע, הבולט הראשון האיל ועל ידו הסבך בצורת על קרן, מעליהם אברהם, הנראה מאחוריו (על גבי ירך הגבעה) וכ״ו המזבח.

יצחק נעקד כבר על גבי המזבח, ובמקום המלאך נראית יד גדולה. ברקע, ז"א למעלה, נראה בית אברהם בצורת בית סוריה

העתיקה במלבושים חרוט או בגדי אסטרובל קצר. [illegible] אמצע התמונה.

ממלא בנין או בצלם אחד המרכב משני עמודים צדדיים, ומעל אמצעו קשת עגולה, [illegible] זוגות עמודים הולם קצת

גבה האחד והמחוברים עליה קורה. נקבע כבר עתה, שכוונה כלי על ספק אל בהמ"ן, ומשל לכן [illegible] המטבעות מימי מרד בר כוכבא,

המודעות אצל [illegible] ונראה [illegible] הבית [illegible] התמונה. אולם כבר לגמרי את דעתנו

על הבדל [illegible] בין זוגות העמודים על גבי המטבעות ואשר נראה ארון הברית לפנים הבית, כמו שבתמונה

נראה [illegible] שהציור העתיק לפי מטבע כלו והיה קרוב לאדריכלות. ברם, אין יסוד מספיק לטענה, שהטובע לא הבין

1) ר' את רשימת הספרות. 2) Rostovtzeff. 3) Comte du Mesnil du Buisson — המקור: Preliminary Report

מצוטט [illegible] ס.ר. Kraeling [illegible]

שינוי מספרי ההערות.

(פסוקראות: בזמוביס)

במקום	יש לכתוב	במקום	יש לכתוב	במקום	יש לכתוב	במקום	יש לכתוב
1	1	30	31	58	60	81 (39)	90
2	2	31	32	59	61	82	91
3	3	32	33	60	62	83 (40)	92
4	4	33	34	60א (30)	63	84	93
5	5	34	35	61	64	85 (41)	94
6	6	35	36	62 (35)	65	85ב (43)	95
7	7	36	37	63	66	86 (42)	96
8	8	37	38	64	67	88	97
9	9	38	39	65	68	89	98
10	10	39	40	66 (35)	69	90	99
11	11	39א	41	67 (38)	70	91	100
12	12	40	42	68 (38)	71	92 (45)	101
13	13	41	43	69	72	93 (43)	102
14	14	42	44	70 (38)	73	94	103
14א	15	43	45	71 (36)	74	95	104
15	16	44	46	71א (39)	75	96	105
16	17	45	47	71ב	76	97 (44)	106
17	18	46	48	72 (38)	77	98 (45)	107
18	19	47	49	72א (40)	78	99	108
19	20	48	50	73 (38)	79	100 (46)	109
20	21	49	51	73א (45)	80	101	110
21	22	50	52	74 (45)	81		
22	23	51	53	75 (38)	82		
23	24	52	54	75א (37)	83		
24	25	53	55	75ב (41)	84		
25	26	54	56	76 (38)	85		
26	27	55	57	77 (38)	86		
27	28	56	58	78 (38)	87		
28	29	57	59	79	88		
29	30			80 (39)	89		

Śniadow. Ausl. Seitentürchen

Janow " 17. Jh.

Warka "

Grodno " Seitentürchen

Jedwabne " "

Kazimierz n. W.

Tiere
Decke
Thorakrone
Beschneid.-Sessel
Chines. Vhg.
2 Tassen
Gebetb. 15. Jh.?
Liegd. Reh (?) als Chanukka-Leucht.

Schulklopfer

Grabsteine

3 aus Czortków 18. Jh.
Warka um 1800
Włodz. Wołynski 18. Jh
" 1501?(!)
Warka Frauengrab 4 Leuchter um 1800

Gemauerte Synagogen, Äußeres.

Festg. Sgg.

Luboml. Festgs.-Syng.
Reiche Attika

Żółkiew. Attika idem

Husiatyn. idem. Ruine.
Fenster spitzbogig

Sokal. idem, doch einfachere Attika,
(Lw.) frühbarocke Fssd, Pilaster

Pinczew. Attika geradlinig

Ostrów. 2.4.18.
(Ostkleinpl.) klassz.-bar.

Janowiec. Barocke Strebepfeiler,
flachbog. Fstr.,
Schindeldach

Żelechów. Barock basilikale Anlg.
Kongr.-Pl. Späte Westfs.

Gemauerte Sgg., Inneres.

↑ Luboml. 4-Stützenbima

Holz-Sgg.

~~Äußeres~~.

Rożnica Äuß. I. II.
" Inn.

Wolpa Äuß. Seitentürmchen

Przedborze "

Fresco:
2–4 mm Feinsand & Kalk, Wasserfarben, Kalk + CO_2 aus der Luft emaillieren die Farben.

Tempera:
Mineralfb., dch. Leim od. essigverdünntes Eigelb auf gips- oder kreide-überzogenen Grund befestigt.

1 „La Revue de l'Art": George Loukomski: Les Synagogues / L'ancienne arch. vgl. j. in Europ.

2. David Friedländer: Arch. d. Syg. v. Wyszogród

Przedbórz: Jehudah Leib ?

3. Jeh. Leib: Szydlów, Działoszyce, Pinczów
Hilel Benjamin von Łask: Łutomiersk, Złoczów, Kurnik?

Poln. Mitarbeiter z. Gesch. d. Arch.: Szyszko-Bohusz, J. Kłos, Stef. Szyller / Wyrobek, Łuszczkiewicz, Skrzyński, Sokołowski, Sloger
Jüd. Autor: Pawlucky

Jabłonów (bei Kolomeja, zerstört ?)
Wolpa (bei Słonim)
Zabłudów (b. Białystok) Przedborsk
Narowla zerstört
Chyrów
Felsztyn
Gwoździec (verbrannt)
Jeziory
Kamionka-Strumiłowa

Bima-Pfl. tg. Decke!

A:
Łanczrona (Podolien)
Połaniec (bei Sandomierz)
Parczów
Orsza
Szkłów
Radoszyce
Pilica

Typ I: Quadrt. Grundriß, pyramid. Dach in 1-3 Etagen
Beisp.: Łutomiersk

II: Längl. Grdr., Arkaden

III: Wie bäuerliche Zweckbauten

Przedborz: XV. ???

Type A: 1 Dach - 1 Etage
B 2 Dch., 2 Etg.
C 3 " - 3 "

B: Gwoździec
Grodno
Chodorów
Uzlany
Kamieniec Litewski
Nasielsk, zerstört

A: Połaniec
Żydaczów
Brzozdowce
Pieczeniżyn (b. Kolomeja)

C: Dobrzebyszcze
Jedwabne
Narowla (zst.)

Gemauerte Sg.: 1237(?) Kalisz, 1264 Płock

1407, Krk. 1553
Lublin 1567
Nachmorzyder. 1582

48k. Dima u. Fty..:
Szydłów (zerst.), Luck, Szaroград

Pinsk

Ein verhängnisvolles Element in uns. Tradition
Nichtpropaganda-Tendenz d. Jtums.

Erfordernisse der Situation: Umstellung.
Vom Wert der Apologetik überhaupt.
Abstrakte negative u. konkret-positive
Apologetik.

Die Rolle d. bild. Kunst

Nach außen.

Innen: Einigung. Gemeinsame Kulturbasis.

Idee einer Ausstellung

Seit 1887 keine große.

Das Material d. Kunst.

Bersohn, Lemberg, Anski, Krak. St. B. u. Kahl.

Jivo. Mintz u. Zajak., Kl. Sammler.

Synagogen u. Rbb.

Nichtj. Besitz: Mus. Nar. Kr., Patek.

Organisation

I. Tw. Krzew. Szt. Pl. 3 Komitees:

a) ein repräsentatives (Ehren) Komitee.
b) ein organisatorisches
c) wissenschftl.

a) mögl. vielseitig zuzgez.
b) hätte u. a. Finanzreferenten zu best.
c) Balaban, Schipper, Wahler, Ringelblum
Eisenbach, Zajczyk, S. / Ameisenowa
Asymille. / Gutmanowa
b = u. c = Sekretäre.

~~Budget~~ Geldmittel: Mäzene u. Wirtschaft.

Ein Teil dch. Eintrittsgeld zurück.

c) hätte Katalog u. Führer zu verf.

Räume: Inst. d. N. Jud.

Prop.: Alle gr. Org. / Presse.

Der direkte u. d. indirekte Wert
d. Ausst.

Massenbesuch Inn- u. Ausl.
Eintr.-geld u. Verk. v. Kat. u. Führer.
D. moral. Gewinn außen u. innen.
1. Etappe d. zentr. Mus.

Janowice ~~Ja~~ (Mazowiecki) H
Pilica (Olkuski) H
Szydłów ~~H~~
Landskorona (Podolski) H
Grójce H
~~Śniadów~~ Śniadów (Łowżynski) H
Grodek (gemauerte Bas.) (ähnl. Wolpa)
Lutomiersk H
Telaki (Sokolowski) H
Szczebrzeszyn gemauert

Satteldach-ähnl. Fr.-Abt.:
M : Wysokie Maz.
Zabłudów
Jedwabne

Spuren in Jeziory (Bez. Grodno)

Prof. Dr. A. Engel

Gedenkbuch Nikolsburg (Mikulov) 1936

~~Romanov~~

Paul Romanoff, Ph. D.

Curator, ~~of the~~ Museum of the Jewish Theological Seminary

N. E. Cor. B'way & 122nd str.

NY City

E. L. Sukenik: The Ancient Synagogue of el Hammeh

Vlg. Rubin Mass, Jerusalem 1935

Georges Lukomski: Old European Synagogues,

B. T. Batsford Ltd.,

15, North Audley str.

1936

Avraham
אברהם

Vm. : Grzybowa – Sz2

12^h
3^h } 2 kg.

6^h fj.n

Otto Schneid
Papers

double space

רווח בין שורה לשורה על דפים ארוכים (שמורים)

מחקר על יצירה חשובה באמנות ישראל שנתגלתה בדורא-אירופוס, בסוריה המזרחית.

☐ לאחת התגליות ההיסטוריות-האמנותיות הגדולות נחשבת חפירתה של העיר דורא-אירופוס על נהר פרת. המענין ביותר בכל אוצרותיה שנמצאו, הוא בעיני המלומדים בית-הכנסת מלא ציורים מאמצע המאה השלישית אחה"ס. לאוצר זה הקדישו מיטב הארכיאולוגים מחקרים מצוינים, אבל ספר היסטורי-אמנותי הופיע רק לפני שנה (בהוצאת "גזית" בתל אביב) והוא גם הספר העברי הראשון המוקדש לציורי בית-הכנסת העתיק הזה. מחברו הוא היסטוריון-האמנות ד"ר נפתלי ש"ג. (ואנו) ביקשנו ~~את המחבר הזה~~ למסור לנו כמה דברים על ספרו ולתת לנו הדרכה קצרה לעיון. ד"ר ש"ג – כיצד ומתי נתגלתה העיר דורא-אירופוס?

~~הלכות~~ הודות למקרה נתגלתה, כדרך לא אחת תגליות חשובות. מחוזות המדבר שבגדה המערבית של נהר פרת, במזרח סוריה, במעלה-הרמה של גבעות המדבר, היו מאות שנים שוממים מיושבי עיר. במשך הדורות עברו שם תיירים רבים, אבל איש לא התעניין בסביבה המדברית. רק באביב 1921, אגב פעולות צבאיות, הבין קצין בריטי אחד [illegible] לפי ציורים [illegible], כי אוצרות עולם העתיק נגנזו בחולות אלה. ~~הוא~~ מיד הבהיל את הארכיאולוג Breasted האמריקני, אבל המצב הצבאי, שבינתיים החמיר, הרשה לחוקר רק עבודת יום אחד בגלוי המקום. חפירות שיטתיות נעשו רק אחרי חתימת השלום, מטעם Académie des Inscriptions ומטעם Yale University והצלחתן הגדולה קשורה לשמות פרופ׳ קומון הבלגי, ביחוד Rostovtzeff. בתי אלים נהדרים וכנסיה נוצרית קדומה שלו נמצאו במשך כמה שנות חפירה. בשנת 1932/33 נתגלה בית-הכנסת שלנו, מלא ציורים מקיר-לקיר [illegible]. ציורים אלה הם אולי [illegible] אמנות ישראל הקדומה לנו. לפי נושאיהם הם מחזות תנ"כיים, [illegible] ואחת השאלות ביותר.

☐ באיזה מצב הגיע נמצאו הציורים העתיקים האלו. האם הם פגומים מאד?

עד כמה שהצבעים נשתמרו, מפליאנו מצבם הטוב. אבל מחמת המאורעות שבאו זמן קצר אחרי יצירת הציורים ~~נוצרו~~, נהרס חלק מהם.

☐ מתי בעצם נוצרו הציורים ומה היו המאורעות שקרו בימים ההם?

לפי כתובת בטוחה נגמרה בנית בית-הכנסת או בנית תקרתו בשנת 245 אחה"ס, הוא, ~~אפוא~~ * דן-דורה על הפרת. אבל כבר שנים מעטות אחרי גמר הבניה באה שואת העיר. במשך שנים מעטות אלו נוצרו, לפי-כך, ציורינו. תושבי דורא-אירופוס הרומית הכינו למצור פרסי, ~~והבנינים~~ והבנינות נעשו באמצעים נואשים. הבתים הסמוכים לחומה, ובתוכם גם בית-הכנסת, נהרסו ~~מפנים~~ למחצה לשם חיזוק החומה. הם נקטעו בקו אלכסוני העולה לקראת החומה, ומולאו בעפר-אבנים. חלק מהקירות וציוריהם הושמד על ידי זה, וחלק נקבר ונשאר.

☐ אפשר כעת לסייר ולראות את מה שנשאר?

בערך. כדי לשמור את הציורים מסכנות שהיו צפויות להם בסביבתם המדברית, בקצה המזרחי של סוריה, נבנה להם בית בדמשק, העתק בית-הכנסת המקורי. מקירות בית-אולפנם הוצאו ולקירות ביחד עם הצבע הועברו. העבודה המסובכת הזאת היתה מעשה הארדיכל Pearson.

☐ ד"ר שנייב, באמת, תאר לנו את הציורים, את אותם אשר אתה מביא גם בספרך, והסבר לנו את תכנם ואת צורתם?

בית־הכנסת המרכזי. מקירותיו הוצאו ולקירות ביתם החדש הועתקו. מפעל גנני ומצעי זה הוא מעשה הארכיטקט Pearson.

התוכל לתאר לנו את הציורים המופיעים גם בספרך ולהסביר לנו את תכנם ואת צורתם? ~~ולהודיענו את ענין ספרך?~~

אנסה. מול הכניסה הראשית לאולם נמצאת עינך ליד ארון־הקדש שבקיר המערבי, ומעל לו מצוירים שער בית־המקדש, המנורה ~~[illegible]~~ ומחלה עקדת יצחק, עם אברהם מרים את המאכלת ~~[illegible]~~ ומהשמים מופיעה יד, ואת השטח הראשון ממלאים איל וסבך. ואברהם נראה רק ממצב גבו ~~מאחוריו~~ יצחק כמעט אינו נראה. הסתרת הפנים ומילוי מקום המלאך ע"י יד, ושלטון זמאים קדושים ברישום הכללי מגלים כבר בתוך היצירה העתיקה הזאת את סגנון החוזרות גם באמנות של תקופות מאוחרות. האמנים היהודיים נמנעים מצמויות בני־אדם. גם בתמונה הגדולה, שמול הראשונה, צוירה מתחלה ברוח זו. גפן שופעת זמורות ושריגים, המסמלת את ישראל, מכסה את רב התמונה, ולמטה נראה גם זוג אריות דקורטיבי. אבל על גבי הגפן צויר עוד פעם, ברוח אחרת, ציור בעל אופי פיגוראלי. בו מופיע דוד המשורר, המנגן והמושך אליו חיות ועופות. במשך יצירת הציורים נוצרו, אפוא, שני כיוונים: אחד מופשט, אבסטרקטי, פאורי וסמלי, ובשני צמות, פיגוראלי.

~~אולם [illegible]~~

ברור, שהכיוון הראשון ... הוא הבטוי הלאומי, ובשני, המשלב ציור דמויות אנשים, נכרית. אלא שלפעמים היו שני הכיוונים [illegible] ~~[illegible]~~ סביב המרכז מופיע משה רבנו בארבע הופעות אדירות, המספרות לבני בית־הכנסת של דורא־אירופוס את תולדות האמנות. פעם ליד הסנה, פעם כמקבל התורה בהר סיני, פעם הריהו מגביה את ספר התורה לקראן באזני העם. הרביעית נראה בתמונה משה אחרי מותו. קומתו קטנה כאן,

איך יסתדר דבר בלתי רגיל כזה?

אחרי שיבתו נראה נימבוס שחור ועל שמי תכלת מאירים השמש, הירח ושבעה

כוכבים יחד. התופעה [illegible] תוקן ע"י הצרפתים מסגרת [illegible] הפילוסופיים של הימים ההם ומלחמות

רוחניות בקרב ישראל. האמונה בחיים שאחרי המות מודגשת פה כנגד מגמות

(נגד שוללי האמונה בעולם הבא ותחיית המתים.)

מסוימות [illegible] מחלקת התחיה, באמונות אחרות [illegible]

(של ביה"כנ"ס בדורא-אירופוס.) (היא במאבק [illegible] וגם)

☐ ברקע היצירה באמנויות מורגשת, אפוא, מלחמת מגמות, [illegible]

אקטואליות? שהתנהלה בימים ההם?

(היטב ניכרים גורמים של) (גם יתבררו עוד יותר)

בהחלט. אקטואליות [illegible], כשנשלים את ואור העיקרים.

מחזורי הציורים מכסים את הקירות בשלשה טורים אפקיים. באזור העליון נראים לימין

מחזות גיבוריים של יציאת מצרים, והם נפתחים עם מבוא אמנות מודגש, ברוח מסורתנו (שאין בו דמויות אדם)

האמנויות הבלתי-צמודות. מימין ביה מקודש ומעל שערו הפתוח צלליות של

אלות ואל. ביה זה הוא סמל מצרים, "בית" העבדים. לפנינו יורד קהל גבורים

בהירים קטנים – בין השמים, המן, ובשטח הראשון מופיעים שני עמודים,

אחד שחור, אחד אדום, עמוד הענן ועמוד האש, העתידים להדריך את העם במדבר.

רק אחרי המבוא המופשט הזה, המזכיר כמו אוורטירה (או פתיחה,) של הבאות, מתגלמים

מחזות צמודתיים של הצלת העם מיד מצרים. קטעים נוספים, הנושאים לבנן

כי משה, [illegible] ארון הברית ושמואל הנביא ודוד נמשח הנביא של עזרה

מהשמים והצלה ופלאה כחוט השני

קבע צורה.

☐ האמונה בהשגחה ובעליה מהשמים היא, לפי כך, מהמחלקות היסודיות, המתבטאות בציורנו. ~~המשמעות גם הבלטה של האמונה בהשגחה אילו מגמה? ניכר גם הבלטת האמונה הבאה אלה [illegible] אקטואלי? של ממש?~~ המוצגת גם המחשבה הבאה נגד מושגו או משגו?

כן. בספרי נתתי נתוח/מושגי האלהות בחיים הרוחניים של התקופה. (הביא) בעיני לרם פילוסופי אחד, שהשפעתו היתה רבה, נטיה ~~[illegible]~~ באלהות למהות ~~אבסטרקטית~~, סמלית, שאין לה מעשים. כנגדה בעניין מורי עמנו את (האמונה) באלהי ישראל, השומר על עמו בכל צרה וצוקה.

רק אמונה כזו יכולה לחזק ולאמץ, לנצח את כוחות ההתפוררות, שעלו מבית ומחוץ. נחמה ועידוד אומרים גם (ציוריו של) הנביאים אליהו ויחזקאל: אליהו כמושיע האומה העלובה ומחיה בנה; ויחזקאל כמחיה העצמות היבשות, הנשמות בפרוש לבית ישראל. ציור זה, ~~שאת [illegible]~~ שמצייר בו (בציור) את הנבואה ביחזקאל ל"ז, הוא ממש.

ההבעה האמנותית העצומה ביותר, שנעשו במוצאי ימי-הקדם. [illegible] בשם שלטים הבלתי צמודים והפאורים של ציורנו יתייחס הגורם האבסטרקטי שבאמנות היהודית המאוחרת, כן ניכר באמנות הזו יחזקאל חוץ גדום לאקספרסיביות (לבעבה הנפשית) האופיינית להבות מיצירות אמנותנו.

☐ לפי כך מצאת בתוך היצירה החלוצית הזאת שני כיוונים: את המופשט ואת ההבעתי. ומה מקומם של שני הכיוונים בהמשך ההתפתחות (של אמנות ישראל)?

שניהם, האבסטרקטי, המופשט, והאקספרסיבי, ההבעתי, פורחים באמנות ישראל מימי הביניים עד העת החדשה. בהבנת סריקו המפורסמת, שנוצרה

האופטי

סביב שנת 1300, ובכתבי-יד עבריים-ספרדיים אחרים, מתחדש ונמשך הכיוון הראשון, האבסטרקטי:
דוגמתו הקלסית היא דף השער של הגדת סריבו, הרומז על מעשה בראשית
בסמלים, כגון קרני-זהב במקום הבורא או שטח כהה ושטח בהיר ומעליהם
חצאי עגולים במקום ההבדלה בין אור לחושך. הכיוון ההבעתי ~~האכספרסיבי~~ חי בעיקר
בכתבי-יד אשכנזיים בדמיונם הלוהט, המשתקף בחויות עם נרגש וסובל ומאמין.*
לדוגמת המופת ~~הקלסית~~ של כיוון זה נחשוב יצירה אחרת מימי הביניים, את מחזור קויפמן*
שבאקדמיה בבודפשט, למשל את שער שיר השירים שלו, עם שלמה על כסאו
ורקודי שדים מולו. ושני הכיוונים גם יחד, האופטי וההבעתי, ~~[illegible]~~ חוזרים בציורי בתי-כנסת בני"ם ~~[illegible]~~ שבאירופה
המזרחית וקמים לתחיה מחדש באמנות ישראל המודרנית. ~~כי לתחיה בהן ציוריים~~
ככה מוקנים לנו באור ציורי בית-הכנסת של דורא-אירופוס תכונות אפיניות של האמנות היהודית ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
לדורותיה.

של ~~[illegible]~~ ציורי דורא-אירופוס
הניכרת ירושתם גם מחוץ לאמנות היהודית?

כן. ונראה אחת המסקנות המפתיעות. לפי הדעה הכללית [illegible] הציורות [illegible]
מאת העם היהודי רק את יסודות הדת. מקורות הציור הנוצרי שורשם ב[illegible]
אחר ואחר, רק לא בציור היהודי, כי לפי הדעה המוסכמת לא היה ולא נברא
ציור יהודי עתיק. מרוב אותו [illegible], שבימי-קדם עדין לא היה ציור יהודי, יחסו הציורים היהודיים את [illegible]
~~[illegible]~~
מאוחרות לדוגמאות נוצריות ~~לנוצריות~~ הלבד. כי חוקרים ~~[illegible]~~ מעטים מראשית המאה העשרים [illegible] הרו מצאו את מציאות
ציור יהודי קדמוני ימי-קדם והם ראו אחד המקורות של הציור הנוצרי. ~~[illegible]~~ התגלות של ציורי דורא-אירופוס מצדיקה אותם. מוטיבים
שחשבו עד עתה [illegible] מוצאים באמת [illegible]

<u>מחקר על יצירה חשובה באמנות ישראל</u>
<u>שנתגלתה בדורא-אירופוס, בסוריה המזרחית.</u>

לאחת התגליות ההיסטוריות-אמנותיות הגדולות נחשבת חפירתה של העיר דורא-אירופוס על נהר פרת. המענין ביותר בכל אוצרותיה שנחשפו, היא בעיני המלומדים בית-כנסת מלא ציורים מאמצע המאה השלישית אחרי הספירה. לאוצר זה הקדישו מיטב הארכיאולוגים מחקרים מצוינים, אבל ספר היסטורי-אמנותי הופיע רק זה עתה, בהוצאת "גזית" בתל-אביב, והוא גם הספר העברי הראשון המוקדש לציורי בית-הכנסת העתיק הזה. מחברו הוא היסטוריון-האמנות ד"ר נפתלי שנייד. ואותו הזמנו למסור לנו כמה דברים על ספרו ולתת לנו הדרכה קצרה לענין. ד"ר שנייד - כיצד ומתי נתגלתה העיר דורא-אירופוס?

הודות למקרה נתגלתה, כדרך לא מעטות בתגליות החשובות. מחולות המדבר שבגדה המערבית של נהר פרת, במזרח סוריה, במעלת-הרוחב של תדמור בערך, בלעו מאות בשנים שרידי עיר. אמנם עברו שם במשך הדורות תיירים רבים, אבל איש לא התעכב בסביבה המדברית. רק באביב 1921, אגב פעולות צבאיות, הבין קצין בריטי אחד, קפטן לפי ציורים שבהם נתקל בעוסק מועט, היא אוצרות של העולם העתיק נקברו בחולות אלה. מיד הבהיל את הארכיאולוג   המבוח, אבל המצב הצבאי, שבינתים החמיר הרשה לחוקר רק עבודת יום אחד בתכלית החפזון. חפירות שיטתיות נעשו רק אחרי חתימת השלום; מטעם   ומטעם   והצלחתן הרבה קשורה לשמות בעלי צליל בין-לאומי, ביחוד   . בתי אלים נהדרים וכנסיה נוצרית קדומה עלו במשך כמה שנות חפירה. בעונת 1932 - 33 נתגלה בית הכנסת שלנו מלא ציורים מרהיבי עין מתחתיות קירותיו עד תיקרתו. ציורים אלה הם אולי הגדולה ביצירות אמנות ישראל הידועות לנו לפי נושאיהם מחזות תנ"כיים, הראשונה באילוסטרציות התנ"ך ואחת השלמות ביותר.

באיזה מצב תכני נמצאו הציורים העתיקים הללו? האם הם פגומים מאד?

~~עד כמה שבכלל נשתמרו, מפלאינו~~

עד כמה שבכלל נשתמרו מפליאנו מצבם הטוב. אבל מחמת המאורעות שבאו זמן קצר אחרי יצירת הציורים, נהרס חלק מהם.

מתי בעצם נוצרו הציורים ומה היו המאורעות שארעו בימים ההם?

לפי כתבת בטוחה נגמרה בנית בית הכנסת או בנית תקרתו בשנת 245 אחה"ס, הוא, איפוא בן-דורה של המשנה. אבל כבר שנים מעטות אחרי גמר הבניה באה שואת העיר. במשך שנים מעטות אלו נוצרו, לפיכך, ציורנו. תושבי דורא-אירופוס הרומית התכוננו למצור פרסי, וההכנות נעשו באמצעים נואשים. הבתים הסמוכים לחומה, ובתוכם גם בית-הכנסת, נהרסו למחצה לשם חיזוק החומה. הם נקטעו בקו אלכסוני העולה לקראת החומה, ומולאו בשפך-אבנים חלק מהקירות וציוריהם הושמד על ידי זה, וחלק נקבר ונשמר.

אפשר כעת לסייר ולראות את מה שנשתמר?

בנקל. כדי לשמור על הציורים מהסכנות שהיו צפויות להם בסביבתן המדברית, בקצה המזרחי של סוריה, נבנה להם בית בדמשק, העתק של בית-הכנסת המקורי. מקירות בית-מולדתם הוצאו ולקירות ביתם החדש הושקעו. העברה מסובכת הזאת היתה מעשה האדריכל PEARSON.

התוכל, ד"ר שנייד, לתאר לנו את הציורים שאותם אתה מביא גם בספרך, ולהסביר לנו את תכנם ואת צורתם?

אנסה. מול הכניסה הראשית לאולם נמשכת עינך לשקע ארון-הקדש שבקיר המערבי, ומעל קשתו מצויירים שער בית-המקדש, המנורה ומחזה עקידת יצחק. אברהם מרים את המאכלת ומהשמים מופיעה יד, ואת השטח הראשון ממלאים איל וסבך. יצחק כמעט שאינו נראה, ואברהם נראה רק מצד גבו. נזכור היטב את הפרט האחרון הזה. כי הסתרת הפנים ומלוי מקום המלאך ע"י יד, ושלטון דוממים קדושים ברושם הכללי של התמונה מכריזים כבר בתוך היצירה העתיקה הזאת על אותן הנטיות החוזרות גם בציור היהודי של תקופות מאוחרות. האמנים היהודיים נמנעים בדרך כלל מדמויות בני-אדם. גם התמונה הגדולה שמעל הראשונה צוירה מתחילה ברוח כזאת. גפן שופעת זמורות

ושריגים, המסמלת את ישראל, כִסתה את רוב התמונה. ~~ולמטה נראה גם דוג אדירות פאורי-דקורטבי.~~ אבל על גבי תמונת הגפן צייר עוד פעם, ברוח אחרת, והציור השני הוא דמותי, פיגורלי. בו מפפיע דוד המשורר, המנגן והמפשך אליו חיות ועופות. במשך יצירת הציורים נלחמו איפוא שני כוונים אחד מופשט, אבסטרקטי, פאורי וסמלי, השני דמותי, פיגורלי. ברור, שהכוון הראשון, היוצר בלי דמויות-אדם, הוא הדתי-הלאומי, והשני המשתמש בעיקר בדמויות אנשים, הוא המשקף השפעות נוכריות. אלא שלפי תכנם היו שני הכוונים שבציורינו - לאומיים. - סביב המרכז מופיע משה רבנו בארבע הופעות אדירות, המספיקות לבדן להבטיח לציורי בית-הכנסת של דורא-אירופוס מקום נכבד בתולדות האמנות. פעם מופיע משה ליד הסנה, פעם מקבל הוא את התורה בהר סיני, פעם הריהו מקביה את ספר התורה לקראו באזני העם. בתמונה הרביעית נראה משה אחרי מותו. קומתו קטנה כאן, מאחרי שיבתו נראה נימבוס שחור ועל שמי תכלת מאירים השמש, הירח ושבעה כוכבים יחד.

איך יסתבר דבר בלתי רגיל כזה?

התופעה תובן על ידי הזרמים הפילוסופיים של הימים ההם ומלחמות רוחניות בקרב ישראל. האמונה בחיים שאחרי המות מובגשת פה כנגד מגמות מסוימות נגד שוללי האמונה בעולם הבא ובתחית המתים. מחשבת התחיה היא המתבטאת כאן וגם בתמונות האחרות של בית-הכנסת של דורא-אירופוס.

ברקע היצירה האמנותית מורגשת, איפוא, מלחמת מגמות, שהתנהלה בימים ההם?

בהחלט. היטב ניכרים גורמים של אקטואליות. הם התבררו עוד יותר כשנשלים את תיאור העיקרים. מחזורי הציורים מכסים את הקירות בשלשה טורים אופקיים. באזור העליון נראים לימינך מחזות כבירים של יציאת מצרים, והם נפתחים עם תמונת מבוא מופשט, שאין בו דמויות אדם, ברוח מסרתנו האמנותית הבלתי-דמותית. מימין - בית מבוצר ומעל שערו הפתוח צלליות של אלות ואל. בית זה הוא סמל מצרים,

"בית" העבדים. לפנינו יורד שפע כדורים בהירים קטנטנים - דגן השמים, המן, ובשטח הראשון מופיעים שני עמדים, אחד שחור, אחד אדום, עמוד הענן ועמוד האש, העתידים להדריך את העם במדבר. רק אחרי המבוא המופשט הזה, המכריז כמו אוורטיורה או פתיחה על הבאות, מתפתחים מחזות דמותיים של הצלת העם מיד מצרים. בניסים נוספים, תמעשים להלן ביד משה, ותולדות ארון-הברית ושמואל הנביא ודוד נמשך כחוט השני הנושא של עזרה מהשמים והצלה נפלאה בעת צרה.

האמונה בהשגחה ובעזרה מן השמים היא, לפיכך מהמחשבות היסודיות המתבטאות בציורים. המודגשת גם המחשבה הזאת נגד מישהו או משהו?

כן. בספרי נתתי נתוח של מושגי האלוהות בחיים הרוחניים של התקופה ההיא. בעיני זרם פילוסופי אחד, שהשפעתו היתה רבה, נהיתה האלהות למהות סתמית, שאין לה מעשים וכנגדה הבגישו מורי עמנו את האמונה באלהי ישראל, הזומר על עמו בכל צרה ומצוקה. רק אמונה כזו יכלה לחזק, לאמץ, לנצח את כוחות ההתפוררות שפעלו מבית ומחוץ. נחמה ועידוד אומרים גם ציורנו של הנביאים אליהו ויחזקאל : אליהו כמושיע האלמנה העזובה ומחיה בנה ; ויחזקאל כמחיה העצמות היבשות, הנמשלות בפרוש לבית ישראל. צירו זה, שתכיר בו בדיוק את הכתוב ביחזקאל ל"ז, הוא ממעשי ההבעה האמנותית העצומים ביותר, שנעשו במוצאי ימי-הקדם. כשם שלקטעים הבלתי דמותיים והפאוריים של ציורינו יתיחס הגורם האבסטרקטי, המופשט, שבאמנות היהודית המאוחרת, כן ניכר בתמונה חזון יחזקאל חלוץ קדום לאכספרסיביות, להבעה בנפשית, האופינית לרבות מיצירות אמנותנו.

לפיכך מצאת בתוך היצירה החלוצית הזאת שני כיוונים: את המופשט ואת ההבעתי. ומה מקומם של שני הכיוונים בהמשך ההתפתחות של אמנות ישראל?

שניהם, האבסטרקטי, המופשט, והאספרסיבי, ההבעתי, פורחים האמנות היהודית מימי הבינים ועד העת החדשה. בהגדת סריבו המפורסמת, שנוצרה סביב שת 1300, ובכתבי יד עבריים-ספרדיים

אחרים, מתחדש ובמשך הכיוון הראשון, האבסטרקטי- המופשט. דוגמתו הקלסית היא דף השער של הגדת סריבו,הרומז על מעשי בראשית בסמלים, כגון קרני-זהב מקום המורה או שטח כהה ושטח בהיר ומעליהם חצאי-עגולים במקום ההבדלה בין אור לחשך. הכיוון האכספרסיבי, ההבעתי חי בעיקר בכתבי-יד האשכנזיים בדמיונם הלוהט, המשקף חוויות עם נרדף וסובל ומאמין. לדוגמת המופת של כיוון זה נחשוב יצירה אחרת מימי הבינים את מחזור קויפמן שבאקדמיה בבודפשט, למשל את שער השירים שלו, עם שלמה על כסאו ורקודי שדים לפולו. ושני הכיוונים גם יחד, המופשט וההבעתי חוזרים בציורי בתי-כנסת בנויים מעץ שבאירופה המזרחית וקמים לתחיה מחדש באמנות ישראל המודרנית. ככה מובנים לנו באור ציורי בית-הכנסת של דורא-אירופוס תכונות אופיניות של האמנות היהודית לדורותיה.

הנכרת ירושתם של ציורי דורא-אירופוס גם מחוץ לאמנות היהודית ?

כן. וזוהי אחת המסקנות החשובות. לפי הדעה הכללית יכלה הנצרות לקבל מאת העם היהודי רק את יסודות תכנה. מקורות הציור הנוצרי שוערו בכל אתר ואתר, רק לא בציור היהודי,כי לפי הדעה המוסכמת לא היה ולא נברא ציור יהודי עתיק. מתוך אותה טעות , שבימי-קדם עדין לא היה ציור יהודי יוחסו גם הציורים היהודיים של תקופות מאוחרות לדוגמות נוצריות מלבד . רק חוקרים מעטים מראשית המאה העשרים שערו מזמן את מציאות ציור יהודי במוצאי ימי-הקדם, ובו ראו אחד המקורות של הציור הנוצרי. התגלית של ציורי דורא-אירופוס מצדיקה אותם. מוטיבים שנחשבו עד עתה לנוצריים מלידה ומבטן, מופיעים באמת כבר בבית-הכנסת שלנו. מקור החיים למשל, ועץ החיים. גם לדמות ישו הידועה מאמנות הנוצרית קדמו דמויות ציורינו. הטיפוס של הנביא הרציני ומלא הנשמה כבר התגבש בציורים היהודים האלה, לפני שבאמנות הנוצרית התפתח לקראת מראותיו הידועים. גם לגורמים אחרים, שעצם שעתם באה רק כשלוש מאות שנה אחרי כן באמנות הביזנתית, היתה דורא-אירופוס לחלוצה.

ד"ר נפתלי שנייד סיים בזה את שיחתו על ספרו החדש, המוקדש לציורי בית-הכנסת בדורא-אירופוס. מתוך מסקנותיו בולטות, לפי כך שתים: א. ציור יהודי כבר פרח במוצאי ימי הקדם, ובאורו מתבהרות גם שאר תולדות האמנות היהודית;

ב. הציור היהודי העתיק הזה השפיע השפעה פוריה גם על אמנות עמים אחרים.

Otto Schneid
Papers

פרעה, המילדות והצלת משה. מס׳ 27.

ח

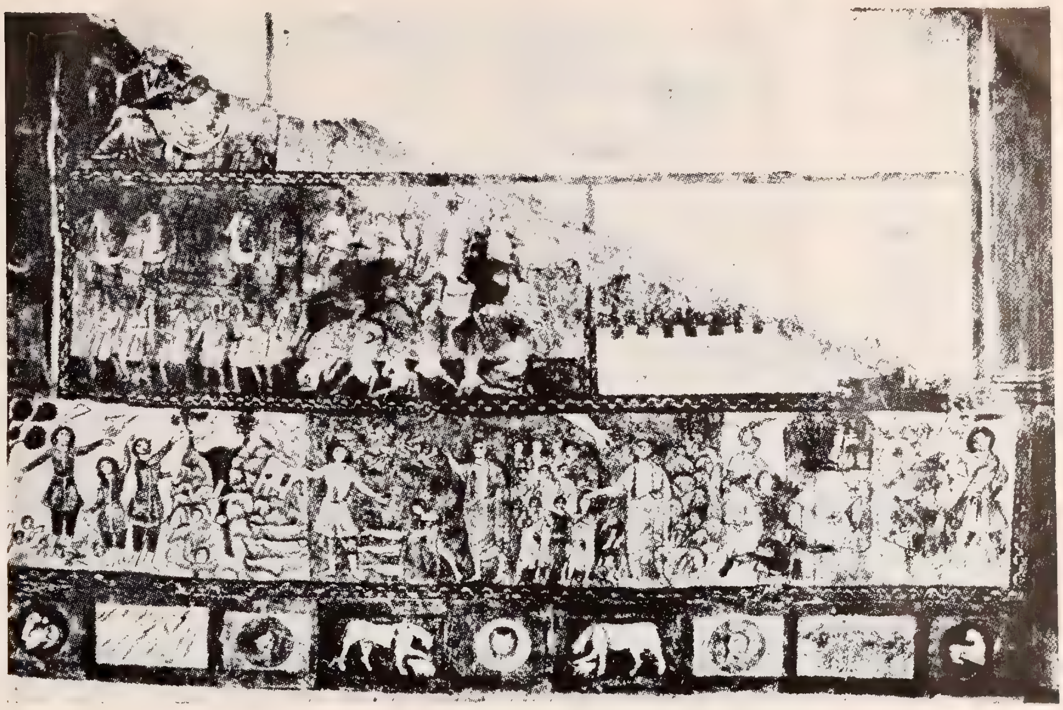

קיר הצפון.

ד

המחצית הדרומית של קיר המערב.

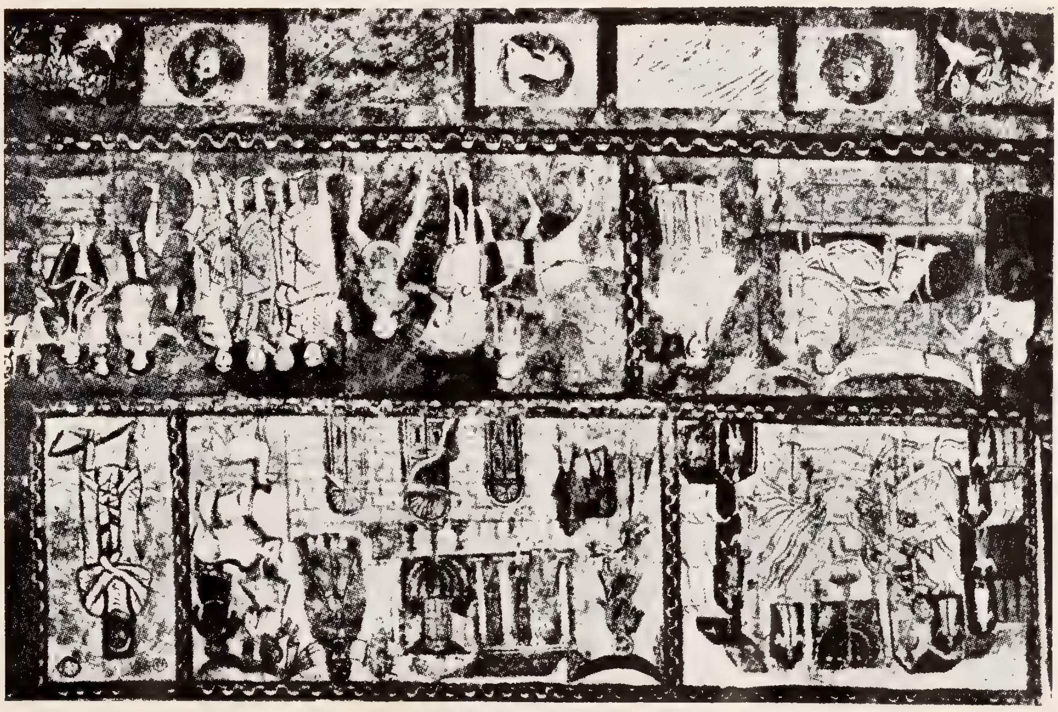

כא

קרבן נביאי הבעל. מס׳ 24.
By kind perm. of the Pont. Bibl. Inst.

צילום דורא מאוירון בשנת 1932.

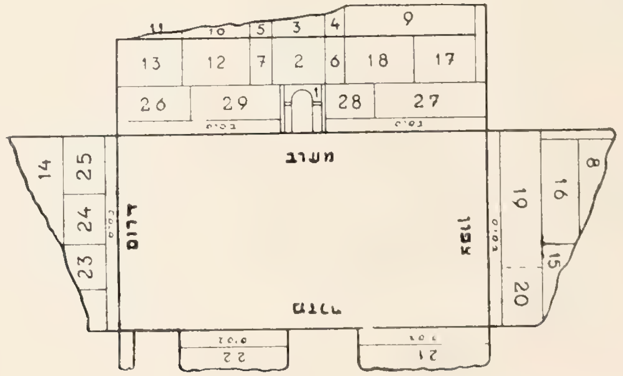

תכנית הציורים.

חזון יחזקאל. מס' 19.

Otto Schneid Papers

Otto Schneid:

THE DURA EUROPOS SYNAGOGUE PAINTINGS---Summary

The first section offers a descriptive survey and explanation of the single paintings on the basis of the Bible and other sources, while the second contains mainly an analysis of the connection between the subjects. In this ~~ancient~~ earliest illustration of the Bible, there stands out ~~first of all~~ its national character, first of all, ~~within~~ by its thematic limits. It begins only with the Hebrew patriarchs, relates part by part the history of the People and concludes with a sort of ~~sectional~~ regional-familial part especially near to the hearts of the Jews of the Babylonian Dispersion.

The very first subject deals with Israel itself, represented on the one hand symbolically as a vine, ~~and with~~ on the other by ~~the~~ representation of the three Patriarchs; The second is of Moses, appearing in four monumental representations:-- at the Bush, at Mount Sinai, reciting the Law to the People and finally after his death; ~~the story of~~ his life and deeds in addition are related ~~in~~ in the story of his delivery ~~during~~ in childhood and the Exodus. The third subject ~~deals with~~ is Aaron and the Priesthood; the fourth ~~with~~ the Ark of the Law and Samuel; the fifth, the story of Saul, David and Solomon; the sixth, the ~~activities~~ exploits of Elijah the Prophet; the seventh, Ezekiel's vision of the Resuscitation of the Bones; and the eighth, the Story of Mordecai and Esther.

However, these ~~individual~~ single subjects combine into more comprehensive units: Moses, Aaron and Samuel comprise such an enlarged unit (Ps.xcix,6), and in like manner Elijah and Ezekiel, through the visions of Resurrection, connect with each other. The thread connecting Saul, David and Solomon is the praise of the House of David as a basis of the Messianic

concept. Elijah, forerunner of the Messiah of the future, is the bridge spanning the Davidic - Messianic visions and those of the Resurrection. A still more comprehensive link between the Moses-Aaron-Samuel unit and the Messiah-Resurrection cycles is created through Samuel's anointing of David.

The real aim of this arrangement may be discerned in the background of it all: The appearance of Moses after his death, and the resurrections, both collective and individual, were intended to encourage belief in the quickening of the dead so as to combat the Sadducees who negated that belief. The many deliverances of the People go to stress the watchfulness kept by the Divine Providence so as to strengthen the faith in the omnipotent God of the Fathers in opposition to the religio-philosophical currents of the period, especially to Gnosticism.

In the background of this arrangement actual tendencies may be discerned.

The third section, "Representations", analyses the human figure, the elements of the landscape, and comparative material is introduced as a basis for the reconstruction of the development. The fourth deals with form, i.e. visual impressions and the motives generating from them. The first of the chapters dedicated to problems of development is based on the determination of two directions within the paintings: one is abstract-decorative-symbolic, that is the national-religious. The picture of the vine as a symbol of Israel, the back view of Abraham, the numerous architectural motifs and other inorganic objects belong to this group. The main direction (work of this) is a kind of non-figurative "overture" to the Exodus. A fortified building with open gate, the rain of manna from heaven and the two pillars, of smoke and fire, which were to guide the people in the wilderness, are the harbingers of coming events. The second direction, "the assimilationist," is the figurative. Its peak is expressiveness in its the painting of the Resuscitation of the Bones.

Just as Dura is geographically situated between the Hellenistic and Roman world and the Asiatic cultures, so does its art mark a noted transition between the decline of ancient art and the dawn of "Byzantine" art. Line and plane usurped the role of space and the three dimensions, characteristic of Antiquity; Hellenistic and Roman naturalism had to give way to the stylized and contracted conventionalism which was to rule the future centuries. The appearance of stylized and conventional mountains surely be understood in lowlands, but this is quite frequent in mountainous countries as well. It may be explained by the sanctified regard in which peoples held the mountains and from the extreme conservatism in the artistic rendering of everything holy; a parallel phenomenon may be discerned also in the representation of trees.

The existence of Jewish painting was presumed even before the discovery of the Dura pictures by isolated investigators; and this Jewish art, which in their day was altogether hypothetical, they considered as one of the sources of Christian art. Our creation and its heritage justifies them. Our paintings were a decisive station on the road of the representation of Jesus in Christian art. Likewise, Dura became the forerunner of motifs such as the Source of Life and the Tree of Life. Moreover, this first of the Bible illustrations recall many details from Medieval Christian miniatures, the source of these styles is in the East. But Dura sheds no less clear a light on later Jewish art. The heritage of the abstract-symbolic tendency is discerned especially in the Jewish-Sephardic manuscripts, while the expressiveness stands out in the Jewish-Ashkenazic miniatures. In the paintings, too, which once covered the wooden synagoges

walls in Eastern Europe, characteristic values become clearer in the light of Dura.

Otto Schneid
Papers

~~לגלית הארכיאולוגיה~~ (לעומת הגליון) ~~ה~~היסטוריה-האמנותית ~~המלחמה בין~~ הגדולות ~~של עשרות השנים האחרונות~~ נתגלתה בעיר דורא-אירופוס של נהר פרת. האמנין ביותר בה אוצרוגיה הוא בעיני המלומדים בית-כנסת מאמצע המאה השלישית אחה"ס והוא מלא ציורים. לאוצר זה הקדישו מיטב הארכיאולוגים מחקרים מצוינים, אבל ספר היסטורי-אמנותי של אוצרותיו עומד להופיע רק עכשיו והוא בעת אחת גם הספר העברי הראשון המוקדש ~~לאלה~~ ליצירה העיקרית הזאת של אמנות הציור בישראל. מחברו הוא היסטוריון האמנות ד"ר נפתלי שנ"ז.

הזמנו את המחבר, לומר לנו כמה דברים על ספרו ולתת לנו הדרכה נצרה לתת. ~~ביגדול בעצמו ד"ר שנ"ז רכש לו את יסודות שיטתו באוניברסיטה הווינאית ובאולם בפריס. לפני המלחמה אירגן וניהל בווילנה בית נכות לאמנות יהודי אירופה המזרחית. בתוך המלחמה הגיע לאוניברסיטה בשוואגת לאוניברסליות ומאז מחקר באמנות המזרח הרחוק ובאמנות ישראל. את מחקרו האחרון גמר אחרי עבודת שלש שנים.~~ ~~ואת~~ הגד לנו, ד"ר שנ"ז, ~~#~~ מי צז ומתי נתגלתה דורא-אירופוס?

~~המ~~קמחולות המדבר ~~שבגב~~ המערבית של נהר פרת, במעלה הרחב של גבמור בערך, בלטו מאות בשנים שדודי עיר. במשך הדורות עברו שם תיירים רבים ובהם אף מלומדים, ורק באביב 1921, אחר פעולות צבאיות, הבין נציב בריטי, קפטן מורפי, לפי ציורים שחשף בעמק מוער, *שבזמן חשוב של העולם העתיק נקבר בחולות

אלה. בזכות מיהר הארכיולוג Breasted המנוח לבדוק את הציורים, אולם המצב הצבאי החמור הרשה לו רק עבודת יום אחד בתכלית החפזון. אחרי חתימת השלום החלו חפירות שיטתיות מטעם Académie des Inscriptions ומטעם Yale University והצלחתן הרבה קשורה לשמות בעלי צליל בינלאומי, ביחוד Cumont ו Rostovtzeff. בין אולמות נהדרים וכנסיה נוצרית מקושטת ציורים שלו משך כמה שנות חפירה. בעונת 1932/33 נתגלה בית הכנסת שלנו, מלא ציורים מבסיסי קירותיו עד תקרתו. ציורים אלה הם הראשונה באילוסטרציות התנ"ך שנודעו עד כה ואחת השלמות ביותר שנוצרו בכל הדורות.

באיזה מצב הכני נמצאו הציורים העתיקים הללו? האם הם פגומים מאד?
~~מה מצבם של הציורים?~~

עד כמה שהם נשמרו, מפליאנו מצבם הטוב. אבל מחמת המאורעות שבאו זמן קצר אחרי התהוותם, נהרס חלק מהם.

מתי התהוו בעצם הציורים ומה בין המאורעות שאירעו בימים ההם?

בנית בית הכנסת או בנית תקרתו נגמרה, לפי כתובת בטוחה, בשנת 245 אחה"ס, הוא, אפוא בן דור המשנה. ברם, אחרי שנים מעטות, אולי אחת עשרה שנה אחרי גמר הבניה, כבר באה שואת העיר, והתקופה הקצרה כל כך נוצרו ציורינו. תושבי דורא התכוננו למצור פרסי באמצעים נואשים. הבתים הסמוכים לחומה, וביניהם בית-הכנסת, נהרסו מבפנים, נקטעו מלמעלה בקיר ומולאו, לשם חיזוק החומה, שפך אבנים. בזכות אותו מעשה אכזרי, שהשמיד חלק מהציורים, נקבר, אפוא, ונשמר היתר.

האפשר כעת לסייר את האוצר?

קינגל. כדי לשמור על הציורים שמירה נוספת, כלומר מהסכנות שהיו צפויות להם בקרבת סוריה המזרחי, נבנה להם בית בדמשק, העתק נאמן של בית-הכנסת המקורי. מקירותיו הוצאו ובקירות ביתם החדש הודבקו. מפעל קשה ומדעי זה הוא מעשה הארכיטקט Pearson.

התוכל לתאר לנו את הציורים ולהודיענו את עיקרי סיפרם?

אנסה. מול הכניסה הראשית של האולם נמצאת עינך לנגד ארון הקודש שבקיר המערבי ומעל גומחתו מצויר שער בית המקדש, המנורה בת שבעה קנים ומחלה עקדת יצחק, עם אברהם, המרים את המאכלת ויצחק, הנערך על גבי המזבח. מבשמים מופיעה יד ואת הפלטה הראשון ממלאך איל וסבך. אברהם נראה רק מאחוריו, יצחק כמעט אינו נראה. הסתרת הפנים ומילוי מקום המלאך ע"י יד ושלטון זוממים קבועים ברושם הללו מכריזים כבר בתוך היצירה העממית הזאת של נטיית הציור היהודי המאוחר, להימנע ככל האפשר מדמויות בני אדם. גם התמונה הגדולה שמעל הראשונה צוירה מתחילה ברוח זו וגפן שופעת זמורות ועלים, המסמלת את ישראל, מילאה את רובה. ולמטה נראה גם זוג אריות דקורטיבי. אבל על גבי הגפן צויר עוד פעם, ברוח אחרת, ציור פיגוראלי. בו מופיע דוד המשורר, המנגן והמושך אליו חיות ועופות.

ראשי-פני. מוטיב יווני, אורפיאוס. אולם כנגד הגורם העברי דמויות אנשים עוד שהכנסת

ברוב יתר הציורים תגן לאומי עשיר. סביב המרכז מופיע משה רבנו בארבע
הופעות אדירות, המספיקות לבדן להבטיח לציוריו מקום נכבד בתולדות
האמנות. פעם ליד הסנה, פעם כמקבל התורה בהר סיני, פעם הריהו מגביה את
ספר התורה, לקראו באזני העם. לפעם הרביעית מופיע משה אחרי מותו;
קומתו הקטנה, ומאחרי גבו כאן נראה נימבוס שחור ועל שני עבריו מאירים השמש,
הירח ושבעה כוכבים. המוטיב יחד מסתבר מהזרמים הפילוסופיים של הימים ההם
ומלחמות רוחניות בקרב ישראל. האמונה בחיים שאחרי המוות מוצגת כאן כנגד
מגמות סותרות והבלטת מחלצת הדמיה בתמונות אחרות מאשרת את המציאות
הבאה.

מלחמת מגמות [illegible]

ברגע היצירה האמנותית מורגש אפוא, אקטואליות: אקטואליות כזאת גורמת עוז להתבלט מחלוצי הציורים מכסים את הקירות
בהחלט. בשלשה טורים אפקיים
נראים לימין, באזור העליון המחזות הגרנדיוזיים של
יציאת מצרים, הנפתחים עם מבוא מופשט, ברוח מסורתנו האמנותית הבלתי-
צורתית. מימין מופיע בית מבוצר ומעל שורה צלליות של אלות ואלים. הוא (ביתה)
סמל מצרים „בית" העבדים. לפניו יורד שפע כבודים (בהירים) [illegible], דגן השמים,
המן, ובשטח הראשון מופיעים שני עמודים, אחד שחור, אחד אדום, עמוד הענן
ועמוד האש, העגינים להדריך את העם במדבר. רק אחרי המבוא האבסטרקטי
הזה, המצריך, כמו אוורטורה, של הבאות, מתפתחים מחזות פיגורטיביים של הצלת

העם מיד מצרים. מנסים להלן הניסים, הנעשים ~~בעזר באמנות~~ ע״י משה ועד גולגות ארון הברית ושמואל הנביא ודוד ~~בולט~~ נמשך המוטיב של עזרה מהשמים והצלה נפלאה בכוח הנס.

הניגוד גם בהבלטתו אינה רק אקטואלי 2
האמונה בהשגחה ובעזרה מהשמים היא, של אפוא, מה מחשלת היסודיות, המתבטאות בציורים אלה.

בלי ספק. בספרי נתתי נתוח מושגי האלהות בחיים הרוחניים של התקופה. בדרמיה הפילוסופיה היוונית מתנגד מושג האלהות למהות אבסטרקטית, סתמית, שאין לה מעשים. כנגדה הדגישו מורי עמנו את אלהי ישראל, השומר של עמו בכל צרה וצוקה. רק אמונה כזו יכלה לחזק ולאמץ של אמנה, לנצח את כוחות ההתגוררות שעלו מבית ומחוץ. נחמה ועידוד אומרים גם מחזות הנביאים אליהו ויחזקאל: אליהו כמושיע האלמנה העלובה ומחיה בנה; ויחזקאל כמחיה העצמות היבשות בנמשלות לקרוב לבית ישראל.

ציור זה, ~~של~~ הגביר (בו) את הנגוד ביחזקאל ליד, ~~את באות~~ אות באות הוא ממצעי הקמה האמנותית העצמית ביותר, שנעשה במוצאי ימי קדם. בשם שלקטים הקלוי-דמותיים, והקאוריים של ציורינו יותחס הגורם האבסטרקטי שבאמנות היהודית המאוחרת, כן ניכר באמנות חזון יחזקאל חלוף גדום לאקספרסיביות האפינית לרבות מיצירות אמנותנו. לפי-כך מצאת בתוך היצירה החלוצית הזאת שני כוונים, את המופשט ואת הבבעתי.

ומה מקומם של שני הכוונים במשך ההתפתחות?

שניהם, האבסטרקטי, המופשט, והאקספרסיבי, הבבעתי פורחים באמנות ישראל מימי הביניים ועד העת החדשה. בהגדה סרייבו שנוצרה סביב שנת 1300 האפורסמה ובכתבי יד עברים-ספרדיים אחרים מתחדש הכוון הראשון, (האבסטרקטי), הדוגמה הקלסית היא [illegible]-השיר של הגדה סריבו,

הרומי

~~בהלב~~ של מעשה בראשית ~~ברמזים~~, בסמלים, כגון קרני זהב במקום הבורא,
או +שטח כהה ושטח בהיר ומעליהם חצאי עיגולים במקום ההבדלה בין אור לחושך. הכיוון האכספרסיבי חי בציור בכתבי יד אשכנזיים בדמיונם הלוהט, בהמשך חוויות עם נרדף וסובל ומאמין. לדוגמתו הקלסית של כיוון זה אפשר לחשוב יצירה אחרת מימי הביניים, את מחזור קויפמן שבאקדמיה בבודאפסט, למשל את שער שיר השירים שלו עם שלמה על כסאו ורקודי צבים מולו. ושני הכיוונים חוזרים בציורי בתי־הכנסת של עץ באירופה המזרחית וקמים לתחיה מחדש באמנות ישראל המודרנית, כי כוחותיה הספציפיים, המיוחדים לה, הם המזכירים נאמנה את ציורי היצירה העתיקה ~~החלוצית~~ של דורא אירופוס.

הנכרת ירושתה גם מחוץ לאמנות היהודית?

כן, וזוהי אחת המסקנות החשובות. לפי הדעה הכללית יצאה הנצרות לקבל מאת העם היהודי רק את יסודות הדת; מקורות הציור הנוצרי שוערו בכל אתר ואתר, רק לא בציור היהודי, כי לפי הדעה המוסכמת לא היה ולא נברא כזה בימי קדם. ותוך הנחה יוחסה גם אמנות ישראל המאוחרת — לנצרות בלבד. רק חוקרים בודדים מרחיקי ראות שערו שאם ימצאו ציור יהודי במוצאי ימי הקדם ובו ראו אחד המקורות של הציור הנוצרי. מוטיבים, שנחשבו עד עתה לנוצריים מלידה ומבטן, מופיעים באמת כבר בבית הכנסת שלנו, מקור החיים למשל ובנראה גם עץ החיים. בבדוני ההתגשמות של דמות ישו בציור הנוצרי ניכרים ציורינו שלב חשוב במהלך ההתגבשות. הטפוס

של הנביא שאפשר לקרוא לו „הפרצוף האינטנסיבי" ~~של~~ הארצי ודמיונותו מלא
המתחנה ~~ראשונה~~ מכרעת בדברנו. כן מתגלים מוטיבים וקומפוזיציות של הציור הביזנטי
כבר בתוך יצירתנו. חזון יחזקאל לא של חוזר בו אפילו עם פרטים אפייניים לחבורו
הדוראי.

ככה כוללת המסקנות שני חדושים: לא זו בלבד, שציור יהודי היה קיים אלא הוא השפיע על ~~אמנות~~ אמנות עמים אחרים. (ומאורו מתבהרות גם שאר תולדות האמנות היהודית.)

איך נגדיר, איפוא, את מקום ציורינו בהתפתחות הכללית?

הגדרה ממש איננה קלה. ~~מקומה~~ יחסה של ~~האמנות~~ היצירה היהודית הלאה הם בין האמנות העתיקה ובין אמנות ימי הביניים, במוצאי העתיקה ולפני שחר הביזנטית. ~~ציור בין המזרחית־נוצרית~~ ומבחינה גיאוגרפית מסתדר יצירתנו ~~בין~~ בנקודת המחוק ~~של~~ בין העולם ההלניסטי־הרומי ובין העולם האסיתי הגדול אשר נציגתו הקרובה היא אמנות פרס. של יצירה ויצירה מגלה, על פי נוסח מקורה, במקוה גרמים ראשוניים ממנה. אבל בכללה נמצאת מצב אחד לגבי ערכה האוריינטלי־ביים, מצב אחר לפי הפרי, שתעלה ושיאריך ימין ממנה. מאז הבחינות יחשבו ציורי בית הכנסת בדורא־אירופוס לחוליה יקרה בשלשלת התפתחות אמנותנו.

של הנביא שאפשר לקרוא לו „הפרצוף האינטנסיבי" ~~של~~ ארצו ~~*~~ בצמיחתה מלא

ההתחנה ~~הראשונה~~ מכרעת בדרכו. כן מתגלים מוטיבים וקומפוזיציות של הציור הביזנטי

כבר בתוך יצירתנו. חזון יחזקאל לאשל חוזר בו אפילו עם פרטים אופייניים לחבורו

הבזראי.

(ועמנו) ובאורו מתבהרות גם שאר תולדות האמנות היהודית.

ככה כוללת המסורת שני חדושים: לא זו בלבד, שציור יהודי היה קיים אלא הוא הלפיד הלפיה מפרה גם על ~~...~~ אמנות עמים אחרים.

איך נגדיר, אפוא, את מקום ציורינו בהתפתחות הכללית?

הגדרה ממש איננה קלה. ~~מקומה~~ ימיה של ~~האמנות~~ היצירה היהודית הללו ~~הוא~~ הם בין האמנות

העתיקה ובין אמנות ימי הביניים, ~~...~~ במוצאי העתיקה ולפני ~~...~~ שחר הביזנטיות. ~~...~~

~~בזמן בין, התהוותה הנצרות.~~ ומבחינה גיאוגרפית מסתדר יצירתנו ~~...~~ בנקודת

המגע בין ~~של~~ העולם ההלניסטי-הרומי ובין העולם האסיאתי הגדול אשר נציגתו

הקרובה היא אמנות פרס. כל יצירה ויצירה מגלה, על פי נתוח מפורט, במינה

זרמים ראשוניים ממנה. אבל גבולתה נמצאת מצב אחד לגבי ערכיה האוביקטי-

ביים, מצב אחר לפי הפרי, שתעשה ושיאריך ימין ממנה. משתי הבחינות יחשבו ציורי בית

הכנסת בדורא-אירופוס לחוליה יקרה בשלשלת התפתחות אמנותנו.

Otto Schnei
Papers

ד"ר א. לנ"ג, מ.684.3, ירושלים

הקדמה.

גלוי העיר דורא-אירופוס ואוצרותיה הארכאולוגיים והאמנותיים היה אחד המעשים הגדולים בחקירת תרבויות עתיקות. מאות בשנים נמצאה נרדמת ושדודה בחולות גבעת אל-צאלחיה על הגדה המערבית של נהר פרת, במעלת הרוחב של תמאור העירק. בתוך התיירים, שבמשך הזמן עברו דרך המדבר הסורי, היו אמנם גם מלומדים בודדים, אבל אף הם לא התעכבו בסביבה ולא מצאו לנחוץ לבדוק את הנראה לעין. רק באביב 1921, במשך פעולות צבאיות, הסתכל והעמן בו קצין בריטי, קפטן מורפי, והנה בית ובו ציורים, והוא הבית שנקרא אח"כ בית אלי תמאור. הקצין הבהיל גררת קריאה במקצוע ואחריה מיהר ובא הארכיאולוג ברסטד Breasted המנוח. בינתיים הורע המצב הצבאי עד כדי כך, שרק יום אחד נשאר לרשותו, להשלים בחפזון את חקירת הבית, לצלם, לרשום, לצייר. אחרי תגיעת השלום היה קימון Cumont הראשון, שזכה לחפור בשיטה ובעבודת שנתיים, 1922/23, נחל הצלחה רבה. שולחתו היתה בעניין Académie des Inscriptions והיא סמכה ידיה גם על ספרו המופתי והמעוטר תמונות נהדרות, שיצא בשנת 1926. החל משנת 1928 הורחבה והומרצה הפעולה בכוחות המדעיים והכספיים של אוניברסיטת Yale והאקדמיה הנ"ל הוסיפה ללוות את הפעולה. מיטב הארכיאולוגים יצאו ובראשם רוסטובצף Rostovtzeff. הוא וחבריו (שמותיהם רשומים בביבליוגרפיה הניתנת בסוף ספרי) גילו קמעא קמעא את העיר הפרסית-ההלניסטית-הרומית ואת עבודותיהם נתנו דו"ח ארוך ומבוסס בשבעה כרכי Preliminary Report, שהופעתם נפסקה בשנת 1939. עיקר חפירותיהם בשנים 1931/32 היתה כנסיה נוצרית וציוריה ובעונת 1932/33 הופתעו החופרים והעולם המדעי ע"י בית כנסת מלא ציורים נפלאים. בית כנסת זה, החשוב כל כך לחקר אמנות ישראל, היה השני, שהורם באותו מקום. הישן ממנו נוסד לפי דעת רוסטובצף סביב שנת 200 אחה"ס. בחדש, שנבנה במקומו ואולי, נמצאה כתבת והודות לה הננו יודעים, שבנייתו או קנית גמרו לפחות נגמרה בשנת 556 לפי תקופת הסלווקידים והיא שנת 244/45 אחה"ס. כבר שנים אחדות אח"כ, בשנת 256 באה (או זמן קצר אחריה) ואת העיר. כדי לקדם את פני המצור הפרסי, נהרסו הבניינים הסמוכים לחומה מבפנים (נתמכו מלמעלה ונבנו בשפוע) ולשם חזוק החומה ע"י שפך אבנים. אחד הבתים האלה היה בית הכנסת שלנו ואותו מפעל נואש והרסני, שהשאיר חלק מהבנינים, הבטיח ליתרם שמירה וקיום, עד שחפרום לה כמו לתחיה מקרוב. כדי להצילם מסכנות, שהוסיפו לאיים עליהם אף אחרי גלוים ושחרורם, נבנה להם בית חדש בדמשק כדוגמת בית מולדתם ובאמצעים הטכניים המשובחים ביותר הועברו למכון והוקבעו בקירותיו. הארכיטקט שהפליא לעשות את המעשה הטכני-המדעי הזה הוא ה. פירסון H. Pearson.

הספרות המדעית על אודות דורא-אירופוס בכלל ועל ציורי בית הכנסת בפרט כבר הצטברה עד כדי מספר מחקרים די ניכר ואפשר לומר, שרוב רובם ראויים לנואם

אלא שכולם פחות או יותר ארכיאולוגיים ואין במחקריהם היסטוריון באמנות. לצרכי המקצוע
הלכה, חקר תולדות האמנות, ~~מחקרה~~ ולשיטותיו ומטרותיו התקרב בין מניל דין בויסון
du Mesnil du Buisson, אבל ספרו המצוין אינו עדיין עבוד היסטורי-אמנותי ממש.
לספרי הקדשתי שש שנות עבודה וסיימתיו בשנת תש"ג ומחמת קשיים טכניים ופורמליים
הריני מספיק רק עכשיו, למסרו ביד הקורא. כוונתי היה לבסס על נתוח אסתטי-אמנותי את פרוש
תכניהם הרוחניים של הציורים ולמצוא את מקומם בהתפתחות. הפרק האחרון הלזה היה
בעיני חשוב מאד. הוא היה מבחן רציני ~~[illegible]~~ לכל מה שהסקתי מתולדות האמנות בישראל בשנים
רבות של עבודה. המצאת מצבת הציור הקדומה את לקח הציורים המאוחרים ויפיצו גם הם
אור-מה על הקדומה? עם אלות חיוניות כאלה של האמנות היהודית התעוררו מראשית העבודה
גם שאלות רחבות יותר. המצב הגיאוגרפי בין עולם ים התיכון והמערב מצד אחד ועולם אסיה
מצד אחר ומצב בין [מרכזי גם מבחינה] היסטוריה, בנטיות התרבות העתיקה ולפני עלות שחר ה"ביזנטיא"-הנוצ-
ריה, העמידו שאלות גורליות גם ביחס להתפתחות העולמית. רק בשתי הגישות גם יחד, הפנימית
והמקיפה, קוויתי להשיג את המטרה.

ט חוקר מסור יודע גם את גבולותיו ואינו מדמה בנפשו, שנתן דבר מוחלט או סופי.
כשם שהוא בעצמו ~~ממשיך לעב~~ ימשיך לעבוד, כן יראה בעין טובה מאד כל התקדמות וכל מאמץ
מצד אחרים. ובלבד שגם הם יפעלו ביושר, בצניעות ולמען הענין.

Rostovtzeff, Dura Europos and its Art :

Pl. II : Air view
p. 2 : Gen. map of the Near East

p. 107 Plan of the later synagogue

~~Pl. XXI Syng. as reconstr. by H. Pearson~~

XXII " " " " "

XXIII Exposure of Moses

Prelim. Report Sixth Season

Pl. VIII Isom. Drawing - H. Pearson
Pl. XLVI Ceiling Tiles (1-9)

Pl. XLVIII Syg. West wall, North half

~~XIX~~ Pl. XLIX North wall
Pl. L South wall
LI Moses and the Burning Bush
LII Exod and Read Sea Crossing, N. half
LIII " S. "

Ceiling ⊘

Franz Cumont: Fouilles de Doura Europos (1922-23). Paris 1926

The Excavations at Doura Europos. Conducted by the Yale Univ. and the French Acad. of Inscr.
(Rostovtzeff Brown-Welles) Prel. Rep. 1928-1935

M. Rostovtzeff:

Dura Europos and its Art. Oxford 1938

"IV: The Synagogue and the Christian Church."

1931-32: Private house 3rd cent. transformed about 232 into a Chr. meeting place. ? little room baptistery (martyrion?)

1932-33: Synagogue rebuilt by [illegible] ἀρχισυνάγωγος כהן 245 A.D.

The painted syg. replaced, on a larger scale, an earlier syg. which existed on the same spot. The early syg. was originally a priv. house, which was reconstructed and transformed into a syg. about 200 A.D. Colonnaded court, main room, 4 side rooms. Main room painted by ornaments only. [Fragments of this painted plaster have been used for the fill of the benches of the later syg.]

The later syg.: inscription 245 A.D. (556th year of the Seleucid era) refers perhaps to the ceiling of the ceiling only. Larger. Entrance of the first syg. (Wall street) was closed, a house was bought, through which one passes from street A to the colonnaded court, from here to 2 entrances (men, centr., women, left).

DESCR. accord. to Rostovtzeff.

<u>For a time the walls remained unpainted. Then niche and panel above it:</u> Tree [10] & (indistinct) two sacred utensils at its foot; on red ground. Over the aedicula a sculptured conch. Columns and aedicula in imitation of coloured marble. The arcuated [1] entablature above the Tora shrine: מנורה, לולב ואתרוג, ארון הקודש, עקדת יצחק.

<u>Later:</u> All the surface divided into 4 zones of different heights. The lowest zone – an ornamental dado: coloured marble, clipei, figures, animals. On each side of the central panel [5] 4 standing figures. According to E. Goodenough: Moses 1) at the burning bush, 2) on [7] the Mt. Sinai 3) reading [19] the scroll, 4) [11] after his death, surrounded by the sun, moon, stars. 1) – 3) light nimbus, 4) black.

The pictures of the 2 zones of the centr. panel are damaged.

[6] Upper zone: King in Iranian dress on his throne, surrounded by 2 men in Greco Syrian and several in Iranian dress. [?] 313.

[10] Below a king in Phrygian cap on throne, playing on a golden lyre, men, animals. Again 313 ? In the same zone 2 fig. reclining on couches. One with 12 pers. standing about him יעקב (?), one with 2 children, again יעקב blessing אפרים ומנשה (?).

Main room 8 m l[illegible] 3 m wide. The back wall stands 6 m high.

Panels 1 - 1½ m high and 2-3 m wide

Uppermost zone: nothing preserved until to the west. corner of the north wall. [3] Jacob's dream?

Next, on the west. wall, [4] Moses leading the people out of Egypt across the Red Sea. Next one of the 4 Moses pictures [5] (מגילה). Central panel. Fragment Moses on Mt. Sinai (?) [7]. . Fragment [8] Solomon seated with and two attendants. Inscription: "and his [illegible]

[illegible] Feet and lower [illegible] of 2 women, and the feet of [illegible] in white [illegible]: Solomon [illegible] the Queen of Sheba or Judgement of Sol. ?

[9] Next only 4 pairs of sandalled feet. (כלל איש)

Middle zone: The first fragmentary picture [15] [illegible] of the north side wall: a [illegible] wall. Left, a figure in white robe, background [illegible] feet of a smaller figure. [illegible] of a [illegible] and ? [illegible]: Joshua [illegible] (חיה ו[illegible] כולה) [illegible] of Jericho? – Next [16] [illegible] battle [illegible] at אבן עזר. Two figures on [illegible], on [illegible] above, [illegible] soldiers – hexagonal shields. Left the arc, borne by 4 fig.

[illegible] ? [illegible] – [illegible]

[illegible] : [illegible]

Cont. Middle Zone:

West wall: Temple of Dagon (at 313 LF) open, his statue. In the foreground his statue broken, the utensils of the temple scattered about. [17]

Next: Depart of the Ark from [illegible], drawn by 2 cows, 2 drivers, 3 citizens in greco-syrian dress (or the priests or diviners of the Philist.). Next architectural picture: [18] "[illegible]" house in Corinth. style, surrounded by 7 crenellated walls, the outermost (with?) 3 gates. [illegible]? Next [19] the second of the two Moses, with the scroll. Next the above mentioned central panel. [10] Next the

[11] 4th Moses with sun, moon and stars. Next אהרן [12] and [illegible]. Corinthian Tpl. (surr. by a wall, 3 gates) within the Ark, draped by a curtain, in front of the house the מנורה and altar, on which a white animal. Aron in his dress, [illegible]. 2 men to the right, 2 left on each side cows. Next [illegible]

[13] „a blend of the Haggadah story of the fountain of Miriam and the Biblical accounts of the water miracles wrought by Moses". Background tabernacle. Coloss. fig. of Moses striking well with staff and 12 streams flow to 12 tents. Before each a man.

Middle zone south wall: [14] only one scene in part preserved. 312 bringing back the Ark...

[illegible]

[illegible Hebrew] : 1,3,4,5,7,8,9, 10,11,13,19, 27,30

[הכנסה [illegible] d Mo[illegible]

Main entrance-side. North of the main door fragment: birds reclining man. [illegible] fed by the ravens? (the birds are not black.) Second part of the lowest zone north of the entr. door: Sleeping men, men on horseback, [illegible] dress. 22

twice
3B Inspiring Saul ([illegible]).

The first pict. in the lowest ~~part~~ zone of the north wall is well preserv., but very diffic. to interpr. Uncertain, whether the right end [illegible] a separate scene or contin. the left pict. Vision of [illegible]. 20 Right murder of a man clinging to the altar — [illegible] murder of Joab at the [illegible] ? of David. 21

29 Lowest zone of the back wall the best preserv. opposite [illegible]. [illegible] Next

30 Samuel anointing David. [Above the seat of the ἀρχισυναγωγος [illegible]]

Next Ahasverus 28 on the throne (of Sal.), with Esther, Mordecai on the royal horse, led by Haman: Aramaic inscr. of ~~[illegible]~~ their names. Disfiguring Pehlevi inscr. in the south sasanian alphabet: commemorative inscr. record. visit to the Syn. made by Iranians? Accord. to Polotsky. Dated by Iran. months and rgn. years of Shapur, equival. 255/56, the last years of the Syg. Accord. to Pagliaro signatures of artists. Rostovtzeff: "Disfiguring sign. ? (!)" [illegible]

The south corner of back wall, the whole south wall and the space available on the front wall: life of ~~[illegible]~~ אליה.

These pict. l. – r.
~~The first south~~ of the door lost. Next Eliah [27] with the widow of צרפת. Next [26] grand composition in 2 parts: El.' miracul. sacrif. on Mt. Carmel. Left priests [25] of Baal[x], r. sacr. of E., his bullock being consumed by flame. ([x] king חיאל, hidden under the Baal altar, in order to kindle the fire, bitten by a snake. The Bible does not mention king Hiel, only [illegible]." Arm. inscr., deciph. by Kraeling, contain his name twice.)
Last pict. of the Eliah cycl. [24] resurrect. of the son of the widow of צרפת. The widow bare to the waist, in token of mourning, holding her dead son. Eliah on the couch holding him as he revives. Finally the widow again in yellow garments, holds her living son. On the name „Eliah" written aramaic.

Syst. and style similar to the pagan (and christ.) paintings of D.E., ~~[illegible]~~ typ. of Palm. gods & Zeus'. Scheme of decor. adopted by chr. churches. Subjects mythographical, not ritual – episodes ~~#~~ from the Holy Scr., both canon. and uncanonical.

Inscr. aram., hebr., greek. Rostv.: Not carried out at the order of one and the same employer and donor, several artists.

245 roof finished. For a time decor. only Torah shrine and central panel. 255/56 Persian inscr. on some paint. 256 the Syg. was buried by the sloping wall. So the paint. were exec. within a few years, if not a few months; (H. Pearson, M. Aubert and F. Brown: one painter with 1 or 2 assistants.) (Rostv.:) Scenes Exodus and Aaron much stiffer and more ritual than Ahasv. & Esther or Expos. of Moses. Ezekiel exaltation, pathos. No chronology. Not any governing idea. But no repetition of the same subj. (In indian stupas and caves repetit. are common.) Syst of decor. spread all over India & Far East, both earlier and later. Parallels also in the West (Etruria & Italy).

Much more important simil. between the paint of the Syg. and those of the temples of D. as regards their ethnograph. background and general style.

Dress: MEN 1) grecosyrian: white with coloured clavi, (for import. person, but not exclusively for Jews).

2) parthian (or of parth. kings?): used for kings only.

3) Aaron as descr. in the Holy Scr. לא נכון

4) Syrian dress of the working class: short tunic, withou[t] sleeves, with belt, no trousers. For the common people (Exodus scene). ראה את המבוא ועוד לאהרון מכנסים

5) the peoples dress with some variation: narrow trousers, soft shoes, long sleeves and belted tunic (sim. to the dress of the Palmyrene community).

WOMEN: the same lines, but greater uniformity. Generally greco-syrian. Some Iran features, so in Esther: Esthers looks are Iranian.

[Weapons and equipment*] of the armed fig. uniform. Do they go back to the unif. of the Hell. soldiers?

Architecture and landscape in the background similar to [illegible]

" " " much more emphasized than in those of the pagan tpls of D.E. Attempts to combine the Greco-syr. type with details derived from lit. sources. Seen from above in order to display the import. parts of the building and furniture. Voristic, disregards perspective. Rezemble Assyr. bas reliefs rather than Greek or Gr.-Rom.

Landscape: Schematic with Greek pict., schem. Nile in the pict of Mos. expos. and schem. Red Sea.
Trees of Syn. pict.: Iran type (s. Rostovtzeff, Ancient Decor. Painting in Southern Russia)

Landscape borrowed from Greek and Iran. sources? Depicted buildings to compare with those represented on the "Hellenistic stupas" of India.

(Du Mesnil du Buisson:

A. Ippel: Ind. Kunst u. Triumphalbild, "Morgenland" 20. 1929.)

Similarities betw. Ind. and Assyr. – Assyr. prototypes?

Ethnograph. backgr. of the Synag. pict. sim. to the pagan pict of D.E. ~~In Syn.~~ in these prevail Greek and Semit. elements, ~~in the pagan p.~~ in the Syn. Iran. elem.

It is true that the pictures of the Syn. may produce the impression of being freer, more animated, less stiff and ritual, more Greek than the pagan ~~pts~~ paintings.

General Iranian features:

Lack of interest in the body, two dimensional quality, linearity, frontality, lack of movement (or arrested movement in representat., as in the battle scene), & verisms in dress, ornament, armament, ritual attributes,

characterless and uniform rendering of the faces, primitive grouping of masses.

Some attempts to introd. spirituality. Prophet showing the Law (K pl. N) – Greco Roman – Fayum. „The best pict. of the Syg." Ezek. relig. fervour. Elian, contest with the priests of Baal. The old prophet w[it]h sisters (3 pl. N). Late egypt. influence?

The pict. in the pagan cults ritual (~~[illegible]~~ (only rare mythological). The pict of Syg. for the most part mythological. The earliest attempt to illustrate, like the illum. mscr., cert. episodes of the Bible.

du Mesnil du Buisson : Les Peintures de la Syn. de D. E.

Introd. de Gabriel Millet. cit. Omont, miniat. les plus anciens mscr. grecs de la Bbl. Nat., Paris 1929. (psautier n. 139 !) ; presque contemp. : ps. libre, vif, D. E. uniforme, frontal, symetr.

M. d. B. distingue le tableau et la frise ; compos. pour cadre — succession sans sépar.

3 types : I : Samuel
1. S. conduit au Temple [illegible]
S. appelé par Dieu [illegible]
2. Israël battu par les Philist. [illegible]
L'arche transportée par eux à Ashdod [illegible]
3. Dagon renversé 2 fois [illegible]
L'arche transp. à Beth Shemesh [illegible]
4. L" reçue à " [illegible]

du même ordre : Élie. Esther, 2 scènes.

II. Le récit continu : Saül poursuit David ; La mort de Joab. Vision d'Ézéchiel. La figure se répète 6 fois.

III Le récit continu „ contracté" : Élie ressuscitant le fils de la veuve ; 7 scènes bibl. — 3 peintes. Sortie d'Égypt. La ville où tombent les mauvaises mouches, le feu et la grêle, et où

(?)

entraîne son peuple et

partent les M. ; Moïse fend la mer ; d'un seul geste, il fend encore la mer et adoucit les eaux de Mara.

Au lieu de 6 compositions selon le texte, – 3. לה-לט, 16

2 fois de suite la marche d'Israël : départ de Ramses, départ du camp. Omission de la scène de la mer libre devant le bâton levé de Moïse.

[Lassus :
„Quelques représentations du „Passage de la Mer Rouge" dans l'art chrétien". dans Mélanges d'Archéol. et d'Histoire publ. par l'École Franç. de Rome, t. XVI (1906)]

[Strzygowski : Or. od. Rom. 1901. p. 32 f.] (Prototype du Pentat. d'Ashburnam à un atelier juif de Palmyre.

12 bandes de la [illegible], 12 chemins de ~~...~~ גזר ים לגזרים

2 conceptions de frise : a) pittoresque, „hellst.", fond montueux, b) sévère, sans paysage, sans accessoire superflu : a) : Sarf. d. Élie, Moïse sauvé des eaux. Dans cette dernière, 2 ~~scènes~~ types de compos. juxtaposés, d'un côté deux scènes superposées, de l'autre ~~une~~ compos. unique, en perspective. (Procédé de l'art byz. du VI et VII siècle (Genèse de Vienne, Ashburnam Pent.)

./.

Existence de Syg. : Fin de la 2me siècle à ca. 256. – 2 constr. success. chacune salle de réunion et dépendances. La plus récente constr. 244/45, en partie enterrée, en part. détruite 256, siège.
Peint. de l'antérieure : ca 190 – 210. Peint de l'antér. : Au mur du sud de la salle de réunions, sur les banquettes décor géometr. en coul. vives. Plafond décor géom., fig. des caissons, rosettes en relief, dorées Aussi au plafond de l'antichbr. des femmes, imitation de croisillon de poutrelles, sujets végétaux.
70 cm sur les restes de cette syg antérieure s'élev. la syg. nouvelle. Partie des matériaux furent englobé dans les murs de la syg nouv. Aucun vestige de l'[illegible]

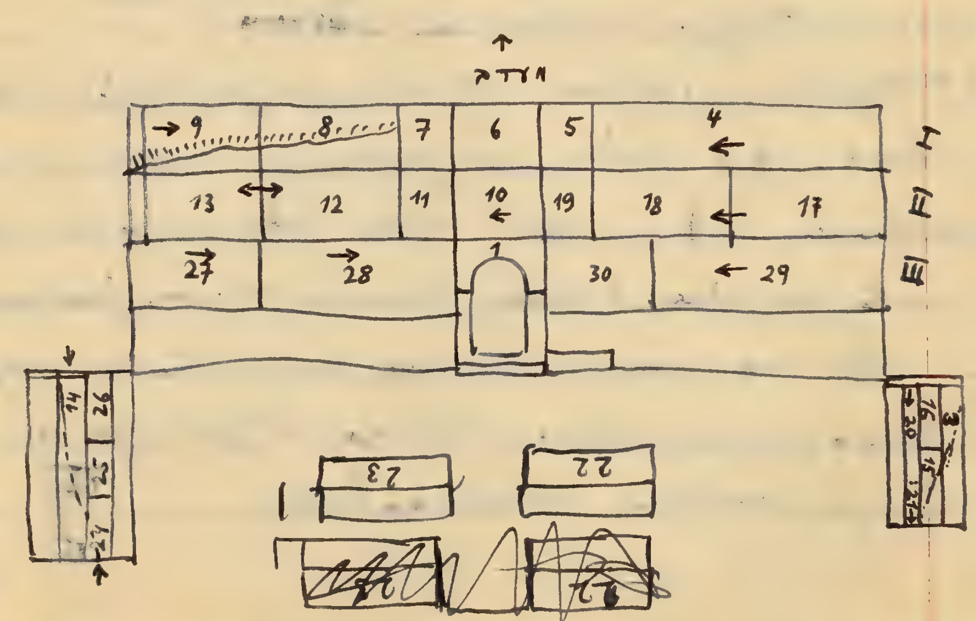

La grande Syn.

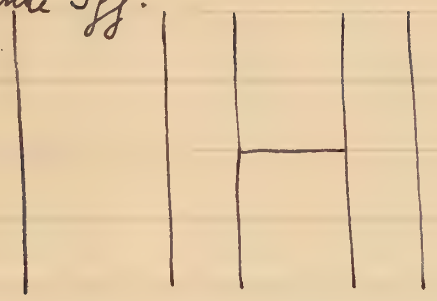

Dans le mur ouest, niche centrale. ארון ? et orientation
Traces des crochets (rideau).

Peinture : division en 4 registres irreguliers (à cause de porte, fenêtres, niche)
Une ligne noire dans le bas du registre III : projet d'un 4 registre.
sur la banquette ?

J. C. Sloane : Jew. Quarterly Review, 25 (1934/35) p. 6

Dr. O. Schneid
Archeol. Inst., Univ.,

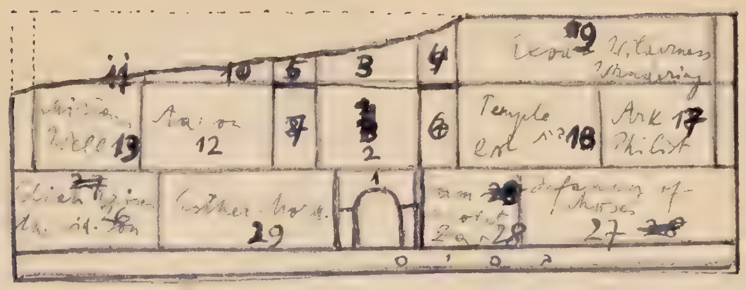

West

South

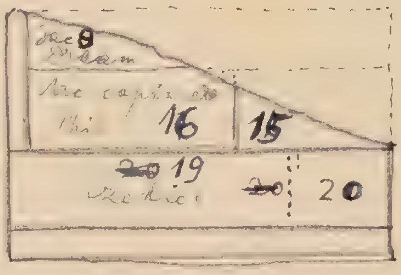

North

East

4 מראות מלאים / LEV XIII Ro XXI XXII

(1) עקדת יצחק [1]

(B,2) גפן, אריות וכו׳ [10] [2]

(3) איש של כסא מלך עם לוויתו [6]

(4) משה על הסנה [5]

(5) משה מקבל את שני הלוחות [7]
(Fragm.)

(6) משה מגביה ספר תורה [19]

(7) משה אחרי מותו [11]

(8) Frg. חלוקת ירדנה [3]

(9) יציאת מצרים [4]

(10) שלמה (?) של כסאו [8]

(11) Frg. רגלים. [9]

(12) אהרן והמשכן [12]

(13) משה ורב הלרמים [13]

(14) תהלוכת ד אנשים (14)
Frgm.

(15) רגלי משה ונער [15]

(16) קרב באבן עזר [16]

(17) העברת הארון [17]

(18) קיר עם ד חומות [18]

(19) A חזון יחזקאל-תחיה [20]

(20) מעשה הרג [21]

(21) שאול(?) ענרדם [22]

(22) מגלה מתולדות שאול ? [23]

(23) אליהו לבית האלמנה [24]

(24) A קרבן נביאי הבעל [25]

(25) במשכן [26]

(26) תחיית בן האלמנה [27]

(27) Ro XXIII משיחת משה מהמים [29] Leuken XII

(28) משיחת דוד [30]

(29) ניקוד מרדכי [28]

אזור הקסים

תגרה PR VI

הערות אחרות לטקסט!

הערת המערכת מראש

קאפן שיטתי 1, ש׳ 12

גימעה

הסולוניים (הסלוניצים) 27,1

אנקול 30,1 מלמטה

ושמשיה 11,1 מלמטה

~~ימין 17,3~~

צלליות 19,3

בעת 28,3 מלמטה

צלליות 13,3 מלמטה

סביבין 1,5

~~פלשתים = פלישתים~~

החיאתו 15,5 מלמטה

מלפני (מ33) 5,6

החייאת 17,7

Jerusalem, 18 - IV - 1945
P.O.B. 1307

Département d'Antiquités,

Damas

Messieurs,

J'ai l'honneur de m'adresser à vous pour demander votre aide dans l'affaire suivante.

Après quatre années de travail, j'ai fini un livre sur les peintures de la synagogue de Doura-Europos. Le livre n'est pas archéologique - puisque il y en a beaucoup et excellents; je l'ai écrit exclusivement du point de vue

Fotografs

Plan of the City of Dura	1478	Sites K-S
Synagogue reconstr.	1477	Architecture, Paintings
" Moses and the burning bush	1476	"

Salihiye!

S° K
e T

Ṣāliḥiyeh ΔΥΡΑ   Fragm. of the Tpl of the Palmyrene Gods.

Capt Murphy, brit., découv. 1921. Expéd. arch., dirig. James Breasted

3 mai ~~[illegible]~~ 1 jour pour phot. et .. F. Cumont 1922/23 2 years

of excav. 1928 by Yale, Rost. with (Pillet, Hopkins, F. Brown)

till 1939 7 tomes Prel. Rep.

C. Edgar: On the dating of the Fayum Portraits.
Journal of Hellenic Studies XXV, p. 225, London 1905

G. Ebers: Eine Galerie antiker Porträts. Münch. 1888.
" Antike Porträts. Lpz. 1893

W. de Bock: Matér. p. s. à archéol. de l'Egypte chrét. 1901.

[illegible]

LES MODÈLES, LEUR FORME — Dans les gr. ctr. syr. carnets d'études (?), circulaient certain. dans les ateliers de D. [4][12][18] : victoires, usage de gabarits ?, „Il existait une imagerie popl. juive des [?] sc. de l'Anc. Testm. – Art juif depuis fin du moyen âge et haggadoth du m. â. Modèles de D. fixés déjà dans haggadot (?).

LES PEINTRES x) Différence de main … lorsque le même modèle a été copié par plusieurs ptr. 1) Traits communs : Moïse [5], Ezéchiel [20 à droite] le pouce droit trop grand. M. : peau couleur acajou, mahagoni ; attitude souple, les plis ombres, reflets. Samuel : peau rose, ombres élémentaires, maladroitement rendu, attd. rigide ; Sans 1·3·3.
2) Série de personnages alignés de face, l'un cachant en partie le suivant. Costume altern. blancs et roses : [4], [25]. {I chairs acajou, II roses.} 3) [illegible] carrés, porte [illegible] arrondi, battants ouverts. A droite du tableau. Créneaux : [4] [29] [4] „copié illogique, impress., [29] réalist. 5) autres détails, p. expl. les animaux sur les marches du trône [8] et [28], chandelier [1][12][13]
Par le même peintre 1) [28] [30] [6 ?] [10 ?] : type d'un roi parthe. 2) Mardochée [28] et Saül [22] type cavalier noble iranien.
Dans [4][5] 4 inscr. aram., écrit. claire, élégante : du même ptr., habitué à écr. en aram. Inscr. grecques noire [8][12] [19 (sur le rouleau)] montrent une main habituée à écr. gr. III Inscr. aram., teinte foncée, mais le peintre n'est pas habitué à l'aram.
A : I homogène, même artiste, à l'except. de [6]. Douteux [3] B : III avec centre [8][10] et soubassmt.
C : II : [11] [12] [13] [17] [18] [19] D : fronton de la niche centr. : art primitif ; absence de visages. [illegible]
(Dans [11] [12] ombres en forme de fer à cheval. Cf. M. Aubert (Gz. d. B.-A. jl-août 38) : „1 peintre, 1 assist., 1 aide.
L'aide qui a assisté l'auteur du I c'est l'artisan de III (: raideur) ; à partir de la fin de II, il aurait travaillé seul. Auteur princ. de II aussi un élève de l'auteur de I ; il l'a assisté. [1] œuvre d'un autre ptr.

[Inscriptions.] 556 seleuc. Ère (1.X. 244 – 1.X. 245)

Sur un carreau repr. mauvais oeil : Ἰαώ (pour Ἰαώ, forme gnostique du [illegible])

[illegible Hebrew]
ב' ×1 27, ×5 [20] ; ×7 [5], ×2 [4] ; פרס [1] : [illegible]

[illegible Hebrew and Aramaic script notes, lines a)–e)]

x) Diversité des écritures qui accompagnent ct. tableaux : Biblica 18 (1937) 154–155, 159–162, 408–409.

Quelques-uns du répertoire iranien, chevalier [28]. II Répétition d'éléments, spécialement dans les même tabl., [5] [6] [10]. III Les éléments artificiellement réunis sont parfois gauchement soudés entre eux. Le peuple en groupe échelles différentes [4] IV D'assez nombreux ~~effets~~ ~~de~~ profils et trois-quarts [12] [13] [8]

[illegible: Hebrew line]

V Modifié des modèles pour leur donner caract. local. Taureau méditerranéen à garrot bas — gauchement retouché par bosse mésopot. ?
[12] Matériel cultuel contemp. au 3me siècle. [17]: Tple de Dagon: (mis en ass. Tp. Adonis) voisin de la syg.

„Les peintres ont su donner une unité indéniable". Ont essayé de donner aux personnages et aux objets l'aspect usuel à D.E. / Cost. grec: bourgeois syriens; ~~cost. iran.~~ spécial. de D.E., anc. colonie macédon.; cost. iran.: Iraniens venus de Babylonie au temps des Parthes.

LA COMPOSITION. — Éléments de la Comp. — Modèles, compos. même probabl. sans modl. Dès la fin du II ou le début du III scl. — peint. dans les syg. Des canons durent s'y établir rapidement (ainsi que dans l'Église primit.). Peut être imagerie populaire, enluminure de fêtes. Songe de Jacob [3] et Parisinus*) modification faites du prototype commun. [illegible: Hebrew] Compar. de la scène Moïse abreuvant les Isr. dans le désert, Marie Majeure, V scl., à [4]: M. plonge le bateau dans l'eau. [4] et les Isr. pass. par la m. rouge dans Mr. Mj. V s.

[illegible: Hebrew line]

Modèles plus développés resserrés (G. Millet). Après Moïse sauvé des eaux [29] manque une scène, „l'exécution de l'ordre": Pharaon rend son arrêt. Le prototype se retrouve (?) dans une Haggadah XV (B. M. Bs. 90)

Cf. miniature persane B. M. Bs. 107 (de A. Sakisian, Syria), 1306.

[27]: décomposé en 3 scènes dont chacune devrait cont. Élie, mais il se trouve seulement dans la sc. centr. En dehors de la syg. à D. seulement des éléments de cycles, tp. de dieux palmyr., mithréum, baptistère. | Pensée: être instructif et compréhensible (Asie). Détails instruct. [4] [17] [20] Tendance à symétrie au équilibre. [4] forme triptyque. Rgstr II et III en général diptyques 10 16 17 21 22 28 29. En II 1 tript.: [27]. Tableaux sym. [18] [25] [12] [13] Autour de III à peint sur le mur du ~~nord~~ (du sud et panneaux) fond rouge entre 2 à fond beige. ~~Est~~ Ouest et est 2 fonds verts aux milieux, 2 fonds rouges vers l'extrémités des murs. 1) [20] part droite

*) Omont: Miniatures des plus anciens mss. grecs de la Bible. Not.

Le mauvais oeil sur 2 carreaux. 1) Attaqué par 2 serpents, 3 glaives, 1 insecte. 2) Feu d'un coussin (2) au dessous, sur les côtés 2 lampes allumées, au dessus chenille. Le mauv. o. se trouve souvent à D.E., p. ex. dans des fragm. trouvés ca 100 m de la syn.

Les sujets (avec l'exception des inscriptions) d'emploi général dans l'époque N'ont pas été créés tout spécialement pour la syn. Les carreaux décor. – materiaux achetés „tout fait". Mais il est probable que les Juifs de la Diasp. ont su donner aux emblèmes un sens particulier.[x)] : 3 épis : ניסן, mois de la sortie d'Égypte. Grappes des raisins : l'entrée en א״י. D'autres produits : prosperité.

הושע יד, ו-ח: אהיה כטל לישראל יפרח כשושנה ויך שרשיו כלבנון. ילכו יונקותיו ויהי כזית הודו וריח לו כלבנון. ישבו יושבי בצלו יחיו דגן ויפרחו כגפן זכרו כיין לבנון.

תהלים פד, יב: כי שמש ומגן ה׳ אלהים..

LES MODELES ET LES PEINTRES.

LES ÉLÉMENTS DE LA COMPOSITION.

„Les peintres ont utilisé les 2 manières de modèles alors en circulation. Peu modifié, en général en resserrant la scène. I Les éléments se retrouvent souvent dans décors hellst., Syrie, Italie. Leurs auteurs ont puisé, comme les auteurs des pt. de la syn ont leurs prototypes dans un fond commun."

Expl.: Personnage sur lit (en grec) [10]. Esther couronne tourelle : Tyche.
" debout en chiton et himation, Orphée jouant de la lyre

x) Goodenough: Symbolism in Hell. Jew. Art. Journ. of Biblical Lit. 56 (1937) 103–04.

(32) Ornm. du plafond. 2 grosses poutres transversales divisent le plafond en 3 parties. Carreaux. ~~Un~~ Les sujets de 234 (de un total de 450) étaient reconnaissable. D'après Rep. VI p. 384-385

6 classes de sujets: A) Fruits et fleurs: ~~B~~ oranges, grenades, rosettes, pommes de pin, grappes de raisin, épis de blé;
B) Animaux: Gazelle, cervidé, 2 antilopes, oiseaux (p. ex. paons)
C) Fig. astrales: I. Signes de zod.: Capricorne, 2 poissons, II. Sign. d'autres constellations (?): Centaure tenant poisson, serpent à bec de canard. III Soleil dans couronne. D) Tête feminine: Flore?
E) Mauvais oeil. F) Inscr. peintes.

Rosettes: entre les pétales bractées (Deck- Nebenblättchen)
Pommes de pins (ou cèdre?): valeur magique (?) [1] Les fruits se ~~trouvent~~ retrouvent sur des verres moulés dont la fabric. est générlm. attrib. aux Juifs. — Oiseaux dans couronnes motif oriental (Palmyre), catacombes juives à Rome (2me et 3me siècles), et syg. d. Hamam Lif (4me scl.). „Les chrétiens d'Italie ont adopté des sujets semblables.." ~~Les~~

On pourrait voir dans les têtes fém. des masques comme dans les têtes du Lado.

A. Perrot: La représentation de l'arbre sacré.

marbre. L'archivolte de fruits, ruban bleu. Fruits disposés de g. à dr. : 3 grenades, ~~grai~~ grappe de raisins blancs, 3 fruits ronds, grappe de r., 3 pommes de pin, ~~3 grenad~~ 3 fruits ronds, 3 grenades. D'autres motifs ornem. : dans les bandes de sépar., dans les angles de l'édifice à la hauteur des reg. I et II. et dans les embrasures des portes.

Les lions aux deux côtés de la Niche : comme gardiens. Grdl. [illegible]

« La frontalité dans l'art de la g.g. semble avoir atteint même ces ornements »

Sud:
19 Tête fém., cercle jaune.
20 Guépard, tête de mouton
21 Tête fém., cercle vert
22 Marbre vert.
23 Guépard, cercle

Est:
24 Marbre.
25 Tête, cercle
26 Lionne (?)
27 Tête cercle rouge
28 Marbre
Grande porte
29 Marbre
30 Tête fém., cercl. vert
31 Lion
32 Tête cl. jaune
33 Marbre

Nord:
34 Guépard, cercle
35 Marbre
36 Tête fém., cercle
37 Guépard, tête de mouton (?)
38 Tête masc. cercle
39 Guép. tête de mouton
40 Tête fém., ccl.
41 Marbre.
42 Guép., cercle, non terminé

31 Ornement du soubassement (dado):

Ouest:

1. Lionne (?)
2. Masque comique masculin (?) dans un cercle
3. Plaque de marbre
4. Guépard, dans cercle
5. Marbre
6. Tête féminine et cercle
7. Lion.

Niche centr.

8. Lionne, son pied sur tête de taureau
9. Tête fém., cercle
10. Marbre
11. Guépard, dans cercle
12. Marbre
13. Masque com. (théatr.) masc., cercle
14. Lion (?) tête de cerf.

Sud:

15. Guépard, dans cercle
17. Tête fém., petit calathos
18. Guépard, tête de mouton

...

6 ensembles symétriques. Les cercles imitent les plaques de marbre et de porphyre.
Les bestiaux : captifs (bricolet, dressés pour la chasse). Ils dévorent : moutons, 1 bovidé (N° 8), 1 cerf (N° 14).
Le peintre : celui du régistre III. Cf. : 20 et 22

Imitation de marbre et porph. aussi dans la Niche Centrale. A son fond, au milieu d'un losange, ◇ en jaune d'or, figure solaire : [illegible] . Colonnes peintes en imit. de
אין סימנים להורדת הצלם.
אבל על גבי הצדדים הללו
נראה אולי עד החיים המסגנן (15 סימנים!)

תהלים צ"ט, ו: משה ואהרן בכהניו ושמואל בקראי שמו קראים אל ה' והוא יענם.

à la rive tiennent : aiguière [1], 2 cuvettes en or, coffret d'ivoire, selon ישעיה ג', כ "בתי הנפש", symbole d'élégance; bijoux. [4. les groupes antiques des 3 nymphes.] Fille du roi en face, bandeau de cheveux, chargée de bijoux. Elle a retiré du coffre l'enfant, et le tient sur son bras gauche. De sa droite, elle fait signe à Miriam qui s'approche pour recevoir l'enf. – mais il se trouve déjà dans ses mains et elle le passe en même temps à יוכבד. [Dans le texte, la princesse envoie une servante pour prendre l'enfant; Dans un targum (תרגום) „envoya son bras" ותשלח את אמתה].

[30] Samuel oignant David ש"א, ט"ז, א/שמואל.

S. plus grand, tient la corne dans sa droite et en verse l'huile sur la tête de D. Six frères (au lieu de 7). Tous (jambes mal placées) vêtus chiton et himation. Seul D. velu sur ses 2 épaules, s'en recouvrant les mains (signe de respect ?). Les vêtements violacés allusion à la pourpre royale ? 3 lèvent la main, étonnement. Près de l'épaule dr. de S., inscr. araméenne : שמואל בר חנה *
או: בר חנה: או: בר חנה
Le chef de la communauté, au moment de la construction de la syg. se nommait שמואל. Rôle de patron.

באזור הגליל: מגוררות מלוכות-ישראל בימי החשמונאים. משיחת דוד מסמלת את זמן הגדרה
ונוכלה גם את הבטחת המשיח" בבוא, לצאצא דוד.
מגמה מלכותית – "והיא נפוצה בחוגים בגלל.

[29] ([28] a convergé à la niche centrale. Cette série du mur ~~du est~~ de l'ouest semble progresser de g. à dr. ; à droite de la niche centr. de dr. à g. : pour converger.)

<u>Moïse sauvé des eaux</u>. שמות א', ב'

Partie gauche bien conservée. Sur la rive, à droite, bastion crenelée. Porte ouverte (comme [4]). Pharao sur trône, pieds sur escabeau, costume royal perse, tunique rouge, pantalon rose, le manteau jeté en arrière, bleu. Sans bonnet satrapal. Ressemble à Assuérus en [28]. De même les 2 assistants, l'officier avec ~~sa~~ épée et le scribe. Deux femmes, geste identique, שִׁפְרָה ופּוּעָה. Leurs costumes ident. à ceux des 2 femmes de l'extr. gauche, cf. יוכבד ומרים. „Il semble que malgré le texte le peintre a identifié celles-ci avec l'accoucheuse." ~~[illegible]~~

Entre le groupe royale et les 2 femmes une femme au dessous „agenouillée" (בת פ׳ לרחץ על היאור) tenant un objet effacé. יוכבד évidemment déposant Moïse au milieu des roseaux.

שמות א׳ כ״ב. Partie dr. : l'ordonnance promulguée et exécutée. Partie g. : sauvetage et remise à sa mère. 3 dames d'honneur ~~[illegible]~~ נערותיה הולכות על יד היאור:

.29, 28, 27, 24, ~~[illegible]~~ 15, 8

שמות נוספים למשה: חבר, יקותיאל, ירד (דברי הימים א׳ ד׳ י״ח) אבי זנוח, ~~[illegible]~~ אבי גדור, אבי סוכו, שמעיה בן נתנאל

Inscription (araméen fautive [illegible]) pour ne pas confondre le sujet avec la résurrection d'un enfant par Élisée [illegible].

[illegible]

Une inscr. pehlevi borde la fig. du proph.

[28] Le triomphe de Mardochée.

Le costume de M. semble celui de Assuérus et à celui de pharaon [29] et de Saül [22]. Au lieu de [illegible] bonnet satrapal. Aman courte tunique perse, sans pantalon, ni bottes. 4 spectateurs en grec. 2 lèvent le bras droit, étonnement. Celui de gauche

[illegible]. Esther à droite assise près du roi (manque dans le texte) voile écarté. Trône d'or (d'après [illegible]) imitation de celui de [illegible], copie de [8] [? [illegible]]. E. sur trône moins monumtl., corsage sans manches, jupe longue, couronne (tourelée) d'or, long voile (jeune mariée). Jeune servante derrière arrange le voile de la reine; chiton, coiffure semble à c. d. E. Derrière le roi, servant (scribe ?), sur le côté officier avec épée. [illegible]

Les noms Mrd., Est. et Ass. inscrits.

Toutes les scènes se passent à Suse.

במקרא לא נאמר בברור, שהילד מת כבר: „עד אשר לא נותרה בו נשמה"

[27] Elie ressuscitant le fils de la veuve. מלכים א' יז, יז-כד.

[27] précède dans le texte [25] [26] ~~et~~ faisant suite de [24].

[à cause de la largeur du panneau libre]

Au gauche, la veuve, profil, tendant l'enfant mort, <u>nu</u>, vers le prophète. Voile et jupe brun violacé, poitrine nue : deuil. Elie au milieu, sur lit, la jambe [לא שיה אין סימני ... או הגבות] gauche repliée sous lui. Pieds du lit en forme de lion. Sous le lit escabeau (...). Elie costume grec blanc. Dans ses mains, l'enfant déjà ressuscité. En haut à droite la main de Dieu. [כאן וגם בתמונה האחרונה לפי יחזקאל [20] וגם ביציאת מצרים [4] אין יה, מה

יד ה' איננה נתפסת רק כחלק מהתמונה, אלא היא נפרדת בתוך שטח התמונה; רק יוצא מן הכלל הנה אחד, בתמונה מס' [20]. התופעה הנראית מפתיעה את הצופה, גורם כמעט מבהיל. ברלומבצ'ין [27] ... אינו נכון]

A la droite, la veuve porte déjà l'enfant sur son bras gauche. Au lieu de ses habits de deuil, robe blanche, jupe et voile jaunes. Enfant robe rose mauve. „La représentation de cette mère heureuse, portant son enfant sur son bras, est importante pour l'hist. de l'art, car elle constitue un prototype nouveau du grand sujet de la Vierge et l'Enfant."x)

3 scènes parfaitement équilibrées.

טריפטיכון

[3] כמו אליהו בתמונה מס' [3]

x) Cit. de Jerphanion, La voix des monuments. 1930 ch. II.

23 Vestiges : Lit, vases, 2 oiseaux : (דניאל ה׳ ב׳-ג׳) בֵּלְשַׁאצַּר ?

ou Ivresse de Noé ? או לוט אחר מהפכת סדום ?
(בראשית י״ט, ל״ב, ל״ו)

[La peint. de l'étroite bande à gauche de la porte des femmes effacée]
~~[illegible]~~ מלכים א׳ י״ט ? Élie dans le désert א״א קודאי רק מאור ~~[illegible]~~ בקורטיקה.

24 Élie reçu par la veuve de Sarepta (צרפת) מלכים א׳ י״ז-ט״ז.

Élie debout, chiton et himation blancs. La veuve costume de veuve ?

La porte ~~[illegible]~~ repr. l'entrée de la ville. 2 vases : farine huile.
„copiés d'après le prototype"?

Récompense de la veuve – leçon de confiance en Dieu.

25 Le Sacrifice des prêtres de Baal ~~[illegible]~~ au Carmel. מלכים א׳ י״ח

מדרש, ילקוט שמעוני (מלכים, 214) [חיאל בא לק׳ מנסה להצית את האש]

שמות ט׳, ג׳

[את הקרבן על מזבח הבעל
ונחש נשך אותו והוא מת]

4 et 4 prêtres de Baal des deux côtés de l'autel, en grec.

Alternativement blancs et roses. Dans la niche de l'autel

Hiel, poursuivi par le ~~[illegible]~~ serpent. Compos. symétrique.

26 3 embrase l'autel d'Élie au Carmel.
„On est étonné de les voir divisés (25-26)" Autel, bœuf égorgé,

(à droite) ? à gauche en grec 3 pers., le plus proche de l'autel vraisembl. Élie, (?)

les 2 autres repres. le peuple ?

Ou le plus petit, imberbe, à droite – Élie ?

מימין 3 אנשים ~~[illegible]~~ ?

~~De~~ son côté 4 jeunes gens avec jarre.

יחזקאל הגולה: על ויעמדו על רגליהם

יחזקאל המשל עם המחלה אלימנו:
א"כ: „...ופחי בהרוגים האלה". (ט׳)
יחזקאל בגלל:
„חיל גדול מאד מאד". (י׳) „... כל בית ישראל המה". (י״א)

[21.] Le mort de Joab.

שמות כ״א, י״ד

מלכים א ב׳, כח-לד
א׳, ז׳-י״ט
ב׳, ה׳-ו׳
א׳, נ׳-נ״א, נ״ג
ב׳, ה׳

שמואל ב׳
ג׳ ; כ״ג
ב׳, י״ג-ל״ג
ג׳, כ״ז
י׳, י״ד
ח׳, ט׳, י״א, ט״ז

סינגר: [illegible] דברי הימים ב׳ כד 21-20 [illegible]

I Joab en costume perse se cramponnant à un autel. Un soldat en cost. hellen. se saisit de lui.

II. Benayah levant Joab par les cheveux et élevant une épée. B. tunique blanche et pantalon rouge. En arrière 4 soldats.

Le sujet aurait-il été inspiré par quelque circonstance contemporaine ?

[22.] Saül surpris par David à Ziph. שמואל א׳, כ״ו.

Partie g.: D'après Kraeling David costume perse royal, sur cheval blanc ([cf Mardochée [28]]) et ses gens.
D'après M. G. Millet et M du Mesnil : Saül avec son armée, en cherchant David. 2 chiens de genre slonghi : mauvaise garde ?
Le fond de cette partie du tableau est rouge. Partie dr.: Saül campant à גִּבְעַת הַחֲכִילָה. David et אֲבִישַׁי בֶּן צְרוּיָה viennent dans le camp qui est tout endormi.

A droite de cette scène vestige d'une autre : 1 personnage en perse se dirigeant vers la droite. (David et Abisai en se retirant ?)

7 murs crenelés, sans doute, enceintes concentriques: 1° rouge 2° noir 3° ocre 4° blanc 5° gris-perle 7° rose-mauve. (7 planètes). Cit. Herodote, descr. d'Ecbatane (Médie). Les couleurs se corresp. exactement, mais l'ordre en est changé. Ordre d'E. aussi dans les étages conservés du Ziggourat à Khorsabad. Ordre plus proche de DE à ~~Borsip~~ Borsippa)

Cella corinthienne. Fronton: fleuron à 16 pét. (cf. [11] [12] [17] [18]).x) Fronton 4 colonnes; loge, côté 7:

x) Lit.: Cl. Schaeffer: Chypre, p. 51, fig. 22.
" : Syria, 18 (1937) 129, fig. 1 et XVII
F. Petrie: Decorative Patterns, pl. XXVIII.
N. Perrot: L'arbre sacré (1937), pl. XXVI, fig. 115
Thureau-Dangin: Arslan-Tash, pl. XLVI, 104

7 planètes ; 7 colonnes. Les portiers de la celle – Victoires en silhouettes: [cf. [4] [12]
Temple de Salomon ou Beth Shemesh?
Les vaches de [17] (עקרון) se dirigent vers [18].

Le fondateur (et desservant) s'appelait שמואל. L'image du proph. שמואל devait dominer son siège et ainsi il restait un emplacement vide dans le cycle du 2e registre: c'est à cette place qu'a été représenté Beth Shemesh. „Et peut-être trouve-t-on l'image dans un prototype représentant l'hist. de l'arche en grand détail." [ניאמאוס]

[19.] Esdras (עזרא), son visage se détache „sur un petit panneau" délimité par 2 „lignes verticales". Un objet indéterminé, arrondi du haut, caché sous un voile rouge. Boîte pour plus. rouleaux?

הנוף: בבל (נבט-שין) - הודו (בג'אנג) סין (ג'אנג) ~~משה רבנו~~

[20.] La Vision des ossements ranimés. → Le proph. 6×, 3+1 רוחות

הפעם אל שלש (שמות/רוחות כסמל לרבוע) הבמויות ~~הפורחות~~ המרחפות באויר והרקיע המזמרת את רגל האחד מן המתים:
הרוחות (כנשמות) לכל אחד מן שלשת המתים; הבמות הרקיע למטה: [illegible]
הספור (לפי ליטג האמונה כולה), היינו ~~ניסת הרוח~~ (הנשמות) לגוף את אחד, ונצא
*הסמנו את המהלך סתם, לכל 3 המתים. ~~[illegible]~~

[שלשת האנשים: שלשת השלבים?]

Kraeling: [השלמת הנבואה [4]]

יחזקאל הראשון: „היתה עלי יד ה'..." (לז, א') [illegible] (ג') „אתה ידעת" [illegible]: ונבאתי כאשר (ז')
[illegible] ... והנה רעש ותקרבו. [illegible] מלמעלה: „..ורוח אין בהם" (ח')
[illegible] (10)

While here it is impossible to show several acts corresponding to the [r]epeated appearance of the Prophet.

אולי רומזת [illegible] על [illegible] התחיה.

[illegible] לפני הנס ואחריו. [illegible] [illegible] [illegible]

Porte gauche : L'arche sortant du pays des Philist. Chariot neuf, 2 jeunes vaches. 3 (au lieu de 5) סרנים " accompagnent le chariot jusqu'à [illegible]. Arche : armoire arrondie en dessus, jaune ou brune. Fronton : 3 fleurons à 8 pétales. 3 guirlandes chargées de 7 cabochons. Représentation diffère du [16] dans [17] baldachin rose, entouré d'une lourde draperie [illegible]. Le rayons des roues imitent le fleuron des fresques de la Syg. et ailleurs encore à D.E. Pas de place pour le conducteur. ~~Type funéraire~~ Type funéraire traditionel ?

[18] Beth Shemesh ou le temple restauré ?

Temple à enceintes successives et étagées, 3 portes monumentales, cella classique. [illegible] Porte centrale, vantail droit :

a) boeuf au garrot, couché. b) dieu nu, sur sa tête un calathos καλαθίσκος à droite un dieu petit, gauche déesse. 2 fleurons à 8 pétales.

c) déesse vêtue à la grecque, corne d'abondance, s'appuie sur un gouvernail ; nimbée, calathos. Vantail de gauche inversé à peu près.

a : Hadad en forme de boeuf c : son epouse Atargatis-Fortuna (Tyché de Palmyre) [cf le tple de Hadad et Atargatis à D.E.]

b : dieu fils. Les 2 petites fig : ? ([illegible]) / Portes latérales : chaque ventail au centre tête de lion un anneau entre ses dents. ~~Elles~~ Leurs frontons sont surmontés de [illegible]. Inspiré par les consoles sculptées de certains frontons [illegible] (Jupiter)

Les têtes de lions : attribut d'Atargatis ? [= Astarte] (Dans le tple de Hadad et Atargatis à D.E. elle est repr. entre deux lions (bas-relief), de même sur un autel de la Glyptothek Ny Carlsberg et autrepart.) Fleurons-astres.

7 murs crénelés. sans doute enceintes concentriques : 1° rouge 2° noir 3° ocre 4° blanc

[15.] Samuel à Silo

A droite la partie basse d'une femme et d'un enfant : Anne et Samuel à Silo.
A gauche, mur crénelé, Silo. Au dessus du mur, la scène de la vocation
de Samuel (S. et Éli) était peinte (?) שמואל א, ג׳ ב׳-י׳
(Fond noir (nuit).

[16] L'Arche prise par les Philistins.

Bataille d'Eben-Ezer שמואל א, ד׳ 3. A droite, la bataille. A gauche l'arche est emmenée. Centre combat de 2 cavaliers à lances. Costume cf. Report IV, pl. XX 3, XXI 2
Le texte ne parle pas de פרשים. Fond rouge, sol vert.
Gauche : les porteurs de l'A. : lévites ~~emmenés~~ entraînés de force. x [illegible]
„Curieux que leur costume soit différent de [14]" [illegible]
3 représ. différentes de l'A. : [12] [16] [17] (Du M. d. D. pl. XXV)
x אין זה נמצא מן המקרא, ואף בציור אין לו סימני אונס.

[17]. L'Arche sort du pays des Philistins. שמואל א, ה׳, ו׳

באשדוד אצל בית דגון: [illegible] (גם [illegible] בתמונה [18]

Droit l'idole 2 fois ~~[illegible]~~, a) perdu pied gauche
b) la tête. Le Dagon ressemble à l'Adonis du Tpl. payen en face de la Syn. : il a une sorte d'étendard et un arme λαγωβόλον
allusion. Cf. [illegible] יחזקאל [illegible]. Les autres ustensiles semblent se porter à ceux de [12] [13]. Aucun ustensile pour le sacrf. sanglant.
Les objets restés dans le sanctuaire : Table, 2 socles (?) le statue (en milieu) allusion à ~~offrande de~~ Adonis ou [illegible] ?
on lit sans matelas, pour l'exposition du dieu mort (πρόθεσις), c.-à-d. de la statue couchée [illegible]

Fleuron sur le fronton, emblème solaire, se retrouve dans [12] « ce n'est guère qu'un ornement » [illegible]

שמות כ"ו 36, 13 / כ"ז 9

tunique blanc, galonnée d'or, ceint. blanche. (à la tunique perse ?). 3. en dessous, longue robe ou chiton à carreaux verts et noirs, galons d'or.

4. Bottes souples à la perse. (Ça fait supposer, qu'il avait sous la robe des pantalons perses.) ?

לפי "3" – כתנת תשבץ. הכתונות מלמעלה למטה – מכנסים (שמות כ"ח, מ"ב ; ויקרא ט"ז, ד') ? אם לא הגלוי

5. Tête: mitre haute arrondie, recouvr. les oreilles; rang de perles, voile rouge (rouge).

4. שמות כ"ח ל"ז ! Analogie chrét. byz. ? Lacerna; d'origine perse ? Vêtement liturgique juif oriental, il aurait passé au culte chrét. ?

5 autres personnages: Chevelure perse. Les 4 aux côtés d'A. cornes à jouer (שופר)

2 prsn. se dirigent vers A. et présentent les objets qui ressembl. au pain ~~...~~

Pers. garde bas en train de sacrif. taureau, vache. ויקרא ג' י"ג

Désaccord avec les prescr. (Modèle emprunté class.) 4 fils. אש השלמים לפי ויקרא כ"ג, כ"ג–כ"ה ?

במדבר כ"ט, א'–ו'

קרבנות לפי ויקרא ט"ז, ג' – במדבר י"ט, ב'–י': פרה אדמה

(א) מה' טוען שהציור צייר לפי בן בקר מחוסר חטוטרת והוסיפו מטעות. לא נכון. ולמה? הלא סביבו הקהל רב שלא נשתנה. פרופ' אהרוני מאשר, שהתמונה מתארת את הגליל ביותר באזור ריאליסטי.

אפשר לציין: ... ודוגמאות מקוריות

[13] Moïse et le miracle de l'eau. Le camp dans le désert. במדבר

Comme dans [12] scène historique à signification liturgique.

במדבר ב' ה'–ל' „מה טובו"

noir rouge / rouge noir / rouge marron / rouge blanc / vert marron / marron vert / rouge-orange

Devant chaque tente, 1 personnage, les bras étendus; שמות ל"ג, ח' ?

l'un, le plus en avant lève seulement le bras gauche. "בפרשת ... פורשים את שתי ידיהם."

Tabernacle presque la même que [12] מנורה et 2 chandel. à 1 branche.

Ustensiles du sert. du Tpl. ? מלכים א' ז', ל"ח L'objet devant: שמות ל' י"ח כיור נחשת לפי. Moïse costume grec à ההר, pieds nus. והיה מחניך קדוש דברים כ"ג, ט"ו (13) Montre bassin ou margelle du puits, 12 ruisseaux vers l'intér. les tents.

L'eau de Mara, שמות ט"ו, כ"ג ~~...~~ (Scène représ. aussi à Santa Maria Magg., 5e siècle)

(?) ~~ויקרא כ"ה, ...~~ ou שמות ט"ו, כ"ז אלים ? ou שמות י"ז, א'–ו' ? ou במדבר כ', ב'–י"א ? ou במדבר כ"א, ט"ז–י"ח ?

Cit. מדרש באר מרים ou ויקרא רבה כ"ב, ד' הסוגיה ... ou Cit. ישעיה נ"ח, י"א

„מקור חיים" או „מקור מים חיים" לפי ירמיה

[14] L'Arche d'Alliance transport dans le temple. ?

Transport de l'A. par perches selon שמות כ"ה, י"ד 4 lévites, enfants aux côtés.

יהושע ג' ו' ? שמואל ב' ו', י"ב–י"ג מלכים א' ח', א'–ט' דברי הימים ב' ה', ב'–ז' סוטה ? ויקרא כ"ג, מ'

7 murs crenelés. sans doute enceintes concentriques : 1° rouge 2° noir 3° ocre 4° blanc

En bas, pac. en renss. Manassé et Ephr. Jos. et ses 2 enf. en costume perse. Scène de gauche : Jc. bén. ses 12 fils.

ומלאו פני תבל תנובה. הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל ישעיהו כ״ז, ו׳ cit.

מק׳ 663א :

Schaeffer : Chypre, p. 51, fig 22.
F. Petrie : Decorative Patterns, pl. XXVIII.
N. Perrot : L'arbre sacré, pl. 27, fig 15.

[11] „Abraham". Les mains enveloppées dans les plis du vêtement. Cheveux bl., barbe blanche. Nimbe ~~carré~~ rectang. noir. Voûte céleste bleue. Droit, lune, entourée de 7 étoiles, gauche, soleil à 8 rayons à 16 rayons

[30] : במדבר ... גם ... הציור הבגדים ... [illegible]   Jeremias, Altor. Geistkult., Abb. 101 ; ר׳ את הכוכבים שם

* dans son tympan ... (8 ...) מנורה   ... בארון : מלכים א׳ ו׳, כ״ג-כ״ח

כהונה : שמות כ״ט
אהל מועד : שמות כ״ו
: " ל״ו
: " ל״ח
: " מ׳
: במדבר ב׳, כ״ו

ארון הברית : כ״ה, י-כ״ב ; ל״ז, א-ט ; כ״ו ; ל״ה ; ל״ט

פרכת : שמות כ״ו, ל״א-ל״ג ; ל״ו ל״ה-ל״ו

[12] Aaron et le Tabernacle.

Pour le peintre l'enceinte ext. - mur crenelé * aux angles. 3 portes, tympan à coquille, 2 arcs légèrement outrepassés „annoncent déjà l'art arabe" ?

Le tabernacle au-dessus (arrière, dans l'enceinte) : cella fronton △ triang., 8 col. dont 5 visibl. Pierre, couvert toile. Chapiteaux et bases des col. dorés. ל״ח כ״ז-כ״ח, ...

Le peintre a utilisé des descr. du tpl. de Jérusl. : Sanctuaire divisé en Saint et Saint des S. „Victoires sur les acrotères aux angles du Sct." : כרובים ? En dedans visibles : *Arche d'alliance, voile, gr. chandelier 7 br., 2 autels à parfums, l'autel des holocaustes (apportés au prem. pl.)

L'arche a l'aspect général d'un ... ארון ... חוץ מן הארון ... החפצים כמוצאים ... בגמ׳ ...

Le chandelier n'est pas conforme à ... הפרכת ... שמות ... [illegible]

„Le peintre de [1] a été mieux inspiré". Au lieu de 2 autels à encens ...

Ici l'artiste s'inspire des expl. repres. dev. le tpl. de Dagon !

Aussi l'autel des holocaustes n'est pas conforme à שמות כ״ז, א-ח ; ל״ח. Sur l'autel bélier (X).

3 autres anim. : 2 taureaux à bosse, 1 bélier ... -X

Aaron : Tenture rose en arrière : cf No [27] [29] ? 1. Gr. manteau-cape rouge, galon d'or, devant, boucle ovale or et pierreries. 3 bandes horizontales. 2 en haut : Victoires aux ailes, dans leurs mains couronnes ... En bas, génies ailés. Cabochons nombreux (...).

Probable que dans l'esprit du ptr. ils représ. כרובים. 2. Sous le manteau

[9.] Vestiges d'une scène détruite.

Pieds de 6 (?) personnages. ← (1 en cost. grec blanc, tourné vers la gauche, (2 cost. perse, (3 grec tournée v. l. dr. (3 semblable, (5 (1 2 enfants.

Joseph accueillant ses frères ? Coupe de Benjamin ? (בראשית מ״ד, י״ז)

" prés. ses frères au pharaon ? מ״ז, ב׳

[10] Orphée et les benedictions de Jacob. L'emplacement occupé aujourd'hui par cette peint. [10] ~~[illegible]~~ était occup. d'abord par ~~[illegible]~~ un sujet decoratif, dont il est reste, semble-t-il, [illegible] fond de feuillage (vigne) et la lionne [illegible] [illegible] milieu.

La nouvelle compos.: Orphée, Jacob bénissant ses fils et ses petits-fils. Par la suite, [illegible] [illegible] [illegible] recouvert presque complètem. et dissimule [illegible] signe. Orph. Costume perse, bonnet rouge phrygien.

Cf. Aristobulos, phil. juif, Alexdie, 150 av.; Orphée = [illegible] [illegible].

ר׳ אח הצירה ביום לאמונה [1] : נזכון הבוין בנזם פחות לנסרא : בצם [2], ס״א [10]

[illegible] : [illegible] Rev. Bibl. 42 (1933) 375-383

[6] « L'Archiréon la Moïse (?) ». שמות יח יג-טז ?

(Isr et les 12 tribus ?) אור ־ היגרבזיונו יעקב ו13 אבות השבטים (במקום יוסף אפרים ומנשה)

Le comp. aurait décidé parce que M. avait, par trop, l'aspect d'une divinité. Cette défaveur attestée par la vigne peinte sur le tableau.

אפשר הלכה לסור עם מאד..?, שהאמונה בוססה בציור הבסן, כי דמות המלך המופיעה בה האדרה את ה' בכבודו. לכן נוססה, מפני חלול השם..

אולי בגסה המחלה, למען היות בשטח הארצי פטור מציורים. [illegible] אינם באמונה [illegible] אף פנים.

ארון יהיה בימינה, בלמאחור על ובגבו. בדליה דרכי נעם וגו' ובמנחור שלום.

משלי [illegible] ג טז-יח : עץ חיים היא למחזיקים בה, ותומכיה מאשר. [בהדה ל"א 10]

---

[7] M. au Mt. Sinaï. Seulem. moitié inf. conservée. Traces des Tables de la Loi

6 מדרגות א: אריה - כר. ב: זאב - כבש. ג: נמר - גמל. ד: נשר - טוס. ה: חתול - תרנגול. ו: נץ - יונה / בראש יונה שהנצה נץ בראש = כסא מנורה 7 קנים. מעליו 24 זקנים לגד 3ז. בצפורניה.

(A. Jellinek : Bet Hamidrash)

12 אריות זהב, 12 נשרי זהב
תרגום שני : 72 " 72 "
אדם - אריה - כר - נשר
שהתמונות מרגיזות לזכר את המלך

[8] « Jugement de Salomon. Le trône de S. d'après מלכים א' י' יח-כ, ivoire recouvert d'or 12 lions.. Cet. ת"ש תרגום : „12 lions d'or faisaient face à 12 aigles d'or". Lorsque le roi posait le pied sur une marche, aussitôt le lion avançait la patte et l'aigle l'aile. On reconnaît, dans la peinture, aigles et lions aux marches. Cf. [28]. A droite du trône, personnage en costume grec. A droite, chaise à jambes de biche. De l'autre côté, chaise, συνκαθεδρος. Homme debout costume perse. 2 femmes. (Les seules femmes en grec.) השלוה : כנסת במחזור ? וויסמן

Les grêlons s'[illegible] sur les 2 colonnes. Une partie gauche paraît épargnée par la grêle, mais [illegible] par le feu(?). Flammèches en forme d'insectes כִּנִּם (LXX: κυνόμυια). La main de Dieu n'est pas [illegible], comme on pourrait s'y attendre" ([illegible]). Porte surmontée d'une imposte couronnée. 2 Victoires, sur des globes, couronnes; dessus, un dieu, [illegible] sur tête, une lance dans sa m. droite. Silhouette rouge. 2 col., noir et rouge, déjà dev. la porte attendant [illegible] qui vont sortir."

„Il paraît[illegible] supposer que le prototype utilisé par le peintre représentait les col. en avant de la porte d'où sortaient déjà [illegible]." „[illegible]" [illegible] une col [illegible] de [illegible] perspective, repr. dans le [illegible]." Sortie: Rangé en 5, ~~4?~~) groupes.

„L'artiste a combiné la sortie de la mer et le miracle de Mara".

לא, המים אלו דגים מסמנים
רק זאת הים שאמנו יצאו ב״י

(coturnix com. שְׂלָו Ex ~~Ex~~ 16,13 Nu 11 31 32)

מָן: שאו ~~[illegible]~~ ?
בדלח במדבר יא, ז
תהלים ע״ח, כ״ב: ויאמר אליהם מָן לאכלה [illegible] אשר נתן להם.

תהלים קה, לט-מ: פָּרַשׂ עָנָן לְמָסָךְ וְאֵשׁ לְהָאִיר לָיְלָה. שָׁאַל וַיָּבֵא שְׂלָו וְלֶחֶם שָׁמַיִם יַשְׂבִּיעֵם.

[illegible] ב׳, מעיר מה׳ בצדק, [illegible] יד ימין, [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible].

בדלחה לעומת [illegible] / ראשונות מצרים ובלהפרת המין [illegible]

5 M. et le buisson ardent. Nimbe rectangulaire gris-~~[illegible]~~ bleu.

La frise principale (4) ← Songe de Jacob (3) début d'un cycle →

Registre III 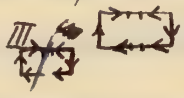 Le Jugement de Sal. peut être à la fin d'une série → .

Le Fronton de la Niche.

[1] Sacr. d'Abraham

ס,ג,ז
ט׳2

אלוי הלוח לגבי-מוזלה.

פנים אינם נראים. היות והאמנות היא מזגי הראשונה לצורה, יש לזמר להשמין הפנים
דגי נובה בבית במאסך יונה הצורה המעונה.

[2] La Vigne Symbolique.

d'après Pearson „vigne touffue dont les pampres rayonnaient se prolongeaient dans toutes les directions." En bas à droite, 2 lions affrontés.

[3] Songe de Jacob. en grande partie détr. [illegible]. Toujours au deuxième [illegible] paraît le plus [illegible]. [illegible] costume [illegible] [illegible] visages.

[4] La Sortie d'Égypte et le Passage de la Mer Rouge.

[illegible] frise, sans séparation. Ire scène droite : grêle, אות ו׳ כ״ב-ט״ז
Bastion représentant l'Égypte ou la ville où les Isr. étaient retenus, puis vis.
La 7e plaie avec un élément [illegible] unie à la 4e. (שמ׳ 37?).

המשך: du Mesnil du Buisson, Les Peintures de la Syn. d. DE

I

מערב
1. בית המקדש, מנורה, עקדת יצחק
2. "הגפן הסמלי"

צפון
3. חלום יעקב

מזרח
4. יציאת מצרים, ים סוף
5. משה ע״י הסנה
6. Apothéose de M., עצת יתרו [שמות יח, יג-כ״ז]
7. משה בהר סיני.
8. מלכת שבא
9. Vestiges d'une scène détr.

דרום

מזרח

II

צפון
15. שמואל בסדר דוד
16. הפלשתים כובשים את ארון הברית

מזרח
17. הארון יוצא מבית דגון.
18. בית אשר [שמואל א׳, ו׳] או בה״מ הנפסל
19. עזרא Esdras
10. Orpheus וברכות יעקב
11. [אברהם] משה ג׳
12. אהרון והארון
13. משה ונס המים [שמות ט״ו, כ״ב-כ״ה; במדבר כ׳, ב׳-י״א]

דרום
14. הארון נוסע לבית [מלכים א׳, ח׳ ג׳-ו׳]

III

צפון
21. מות יואב [מלכים א׳, ב׳ כ״ח-ל״ד]
20. חזיון תחית העצמות [יחזקאל ל״ז, א-י״ד]

מזרח
29. משה משוי מהמים
30. שמואל המושח את דוד.
(מרדכי)
28. נצחון מרדכי:
27. אליהו מחיה את בן האלמנה.

דרום
26. האש יורדת על מזבח אליהו.
25. קרבן לבני הבעל.
24. האלמנה מצרפת מקבלת את פני אליהו. [מלכים א׳, י״ז, ח-ט״ז]

23. היציאה מן התבה
ינה בשברונו (?)
22. שאול מופתע ע״י דוד במדבר זיף [שמואל א׳, כ״ו, ב׳-י״ב]

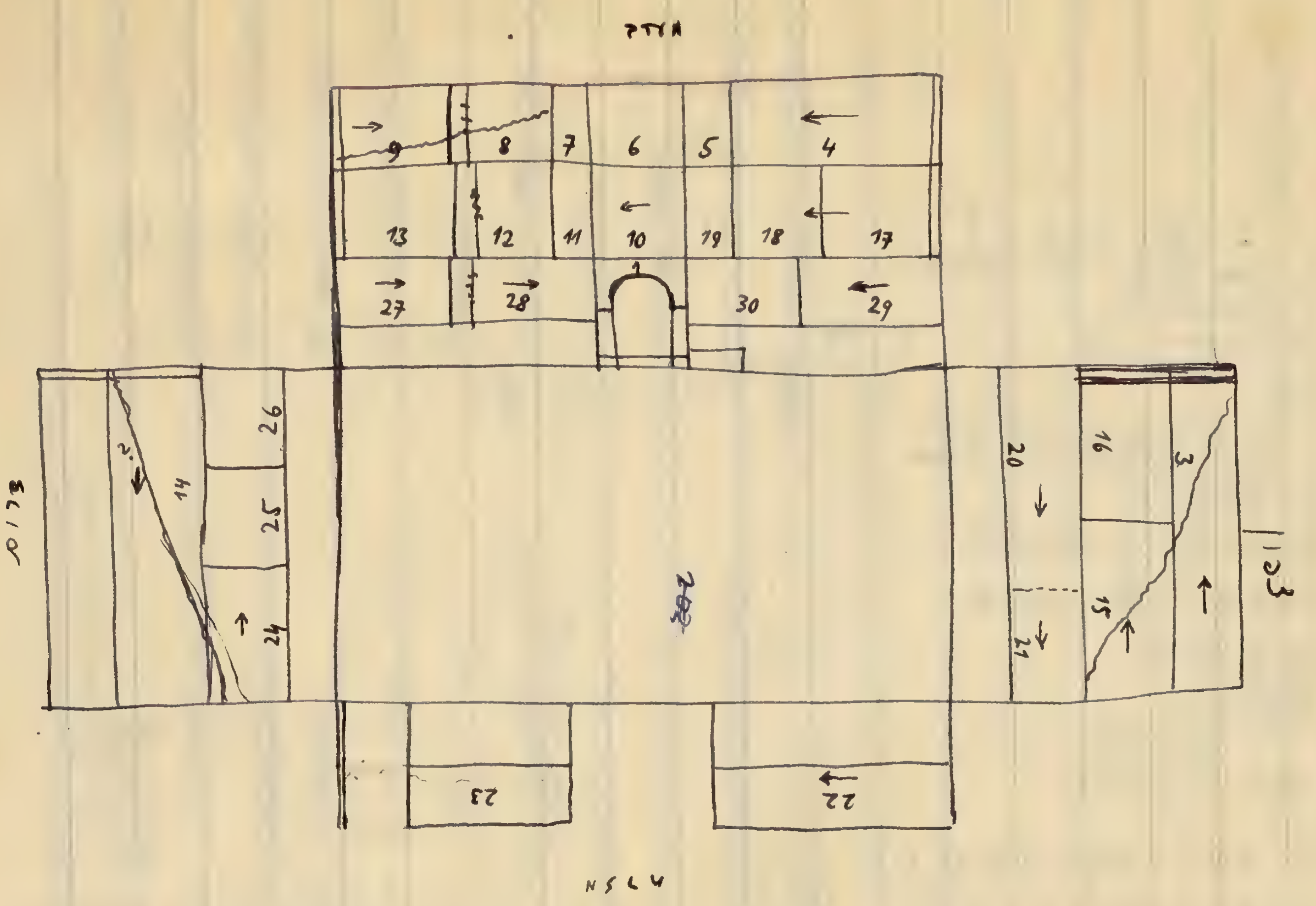

1
2
10
6
5
7
19
11
3
4
8
9
12
13
14
15
16
17
18
20
21
22
23
24
25
26
27
[illegible]
29
30
28

Franz Cumont : Fouilles de D. E. (1922-23). Paris 1926

pl. 165 : Les peintures antiques de Syrie.

ביבליוגראפיות נוספות :
Rostovzeff : Journal of Hellenic studies XXXIX, 1919, p. 154
Pfuhl : Malerei u. Zeichnung. II, p. 907-8

Phénicie : Byblos (caveaux peints), cf. Renan, Mission de Phénicie, 1864, p. 209

Nécropole de Sidon : cf. Renan, p. 408
Fragment provenant de Saïda ; cf. Mendel, Catalogue du Mus. imp. ottom. I, p. 87, No 18.
Cavernes de " : Mendel, supra, et Contenau, Syria, I, 148 ss.
Stèles peintes de Sidon : Renan, supra, p. 380 et Clermont-Ganneau, GzH d. B A II, 1897, p. 102-115
Nécropole de mercenaires grecs à Sidon : Macridy-Bey : Revue bibl. I, 1904, 401 ss
Mendel, p. 258, Nos 102-108
Reinach, Rép. peintures, p. 269, 4 ss. et bibliogr.

Environs de Sidon : Halalié : de Vogüé, Fragments d'un journal de voyage en Orient, 1855, p. 27 ; d'autres grottes cf. Renan, p. 395.
Brahmié : Contenau, V., p. 128.
t. c.

D'autres tombeaux peints à Marissa : Bliss & Macalister, Excavations in Pal. during the years 1898-1900, London 1902, p. 201 et pl. XCI.

Mosaïques de Marissa : Vincent, Revue bibl., 1922, p. 259 ss, pl. VIII ss; 1924, p. 592 ss., pl. XIII ss.

Jerusalem.

Une fresque dans une sépulture rupestre près du tomb. des Rois : F. J. Bliss & A. C. Dickie, Excav. at Jerusalem, 1894-97, London 1898, p. 244 ss.

Kolonieh (Koulon). Tombe rupestre chrétien :

Schick, Pal. Explor Fund, Quart. Statement, 1887, p. 51

[Quseir Amra, Arabie : Alois Musil, Kusejr Amra, Wien 1907]

Campagne de Tyr : Ardh el Loneh : Renan, p. 661.
Djel el Amad : Le Lasseur, Syria III, 1922, p. 17
Sarepta : Renan, p. 664

Palmyre : Strzygowski, Orient od. Rom, 1899, p. 12 ss
(tombeau de Magharat el Djedideh) Farmakovski, Izvestja de l'Inst. arch. russe de Constpl. VIII, 1903, p. 173
Chabot, Choix d. inscr. d. Plm., 1922, p. 96 ss.
Djemal Pacha, Alte Denkm. aus Syr., Pal. u.
D'autres tombeaux de Plmr : West-Arab., 1918
cf. Ingholt, Archiv. f. Kulturg. Fschg, II, 1924, p. 92

Syrie du Nord : cf. H. C. Butler, Americ. Exp. to Syria, II, p. 83.

Palestine.

Tombe d'un Sidonien dans la nécrop. de Marissa (Beit Djebrin) (3e siècle av) :

Peters & Thiersch, Painted tombs of the necrop. of Marissa. Jahrb. d. Inst., 1908 ; Anzeiger, p. 407 ss. ; Vincent Rev. bibl., 1906, p. 317 ; Cumont, Études syriennes ; Reinach, Rép. peintures, p. 245, No 1 ; 264 No 9 ; 300, No 3 ; 349, No 10 ; 354 Nos 1-9, 363, No 1

× ←